

Brønnøysundregistran – værsgod!

25 ÅR MED ORDEN, FORENKLING OG DIGITALISERING

Harald Harnang

«En bedrift som ikke kjenner sin historie har heller ingen fremtid»

Sitat Guttorm Fløistad, fra en ledersamling for Brønnøysundregistrene i 1992.

Brønnøysundregistran – værsgod
25 år med orden, forenkling og digitalisering

Forfatter og bilderedaktør: Harald Harnang

Bistand ved digitalisering av bilder og bildeuttaking: Tor Skjørdal.
Korrektur: Tove Os.

Redaksjonskomiteen

Redaksjonskomiteen ble nedsatt høsten 2010 og har bestått av
Erik Fossum (direktør ved Brønnøysundregistrene),
Mette Siri Brønmo (kommunikasjonsdirektør) og
Harald Rinde (professor i historie ved Universitetet i Nordland).

Forsidefoto: Ronny Lien.

Opplag: 1500 eks. - 2013

Sats: Minion Pro 11/14

Papir: 130 grams Galri Art

Forfatteren – Harald Harnang

Født i 1949. Journalistutdanning ved Norsk Journalistskole i Oslo, og deretter cand.mag. i sosiologi ved Universitetet i Oslo. Har arbeidet som journalist i VG i Oslo og Fremover i Narvik, og deretter startet og drevet eget reklamebyrå i flere år. Fra 1992 informasjonssjef ved VINN i Narvik, med stadig mer arbeid for nett-tjenesten Bedin. Fra 1. januar 2009 ansatt som senior-rådgiver ved Brønnøysundregistrene i Narvik.

Forfatteren har tidligere begått flere bøker, blant annet ei fagbok innen medie- og kommunikasjon, og historiebøker for Ofoten Dampskibsselskap og Narvik Energi AS. Han har vært redaktør for tidsskrift, blant annet medlemsbladet til Adopsjonsforum.

9 788230 322581 ISBN: 978-82-303-2258-1

Produksjon: Prinfo Rønnes, Mosjøen.

Prinfo RØNNES
A PART OF PRINFO COMMUNICATION GROUP
www.ronnes.no

Innhold

Forfatterens forord	6
Utgivers forord	8
Hva skjedde – og når	10
Kapittel 1: Juss, data og det praktisk mulige.....	14
Kapittel 2: Hvorfor et register, og hvorfor i Brønnøysund av alle steder?.....	18
Kapittel 3: Grunnlaget legges for egen etat.....	46
Kapittel 4: På egne bein.....	72
Kapittel 5: Å samle for å dele.....	98
Kapittel 6: Mot forenkling og effektivisering	118
Kapittel 7: Et register over alle norske enheter	128
Kapittel 8: Hva er det Staten egentlig spør om?.....	150
Kapittel 9: Litt inn, mer inn, Altinn.....	166
Kapittel 10: Fra et slags kaos mot et visst system.....	186
Kapittel 11: Samfunnsansvar og nettverksbygging.....	200
Kapittel 12: Snipp snapp snute, eller?.....	216
Kilder	224

Forfatterens forord

Brønnøysundregistrene er en stor og ytterst seriøs offentlig forvaltningsetat med et bredt spekter av meget viktige samfunnsoppgaver. I 2013 kan man feire 25 år som egen etat. Det skjer blant annet med utgivelse av ei jubileumsbok.

Hvis man ikke visste bedre, kunne det være nærliggende å tro at det forfattermessig ville by på visse utfordringer å formidle historien på en slik måte at den fremstår som interessant for noen flere enn direktøren og et par seniorrådgivere i Nærings- og handelsdepartementet.

Dette ble aldri noen problemstilling. Da jeg våren 2010 gikk i gang med å skrive denne boka i oppdrag for Brønnøysundregistrene, var det en svært tydelig målsetting fra oppdragsgiver å få fortalt 25 års historie pluss 8 års forhistorie på en leservennlig, begripelig og interessant måte for ansatte, for jobbsøkere og for folk flest som ønsket å få et gløtt inn i registrenes historie, liv og sjel. Pluss selvsagt direktøren og de to seniorrådgiverne i NHD.

Det var mye vi ble enige om at boka skulle være: Den skulle være lettskrevet, kort, med mange bilder, med små rammehistorier som en slags krydder i hovedretten, gjerne personifisert. Og om den sporadisk tenderte til å ha et anstrøk av morsomheter, så skulle ikke dette være noe diskvalifiserende minus. Men det som sto her skulle selvsagt være korrekt.

Vi var også enige om hva boka *ikke* skulle være: Den skulle ikke være en gammeldags Historiebok (med stor H), full av detaljer, Odelstingsproposisjoner, dokumentsitater og en murstein på 750 sider.

Nå er boka ferdig, så får du vurdere om vi er i nærheten av å ha truffet blinken.

Boka har blitt til gjennom en blanding av skriftlige og muntlige kilder. Muntlige kilder gjør historien mer levende, men det er selvsagt alltid mulighet for feilkilder i form av erindringsforskyvning. Med flere kilder til samme sak, og med skriftlig dokumentasjon i bunn er det et inderlig håp at det ikke er *vitale* feil eller mistolkninger i boka.

Der hvor det har vært saker av stor viktighet, har jeg forsøkt å være så nøyaktig som situasjonen har krevd. Andre ganger har jeg slakket betydelig på kravet. Det har vært viktigere å formidle etatens «ånd og sjel» mer enn klokkeslett og datoer, for å si det slik. Man får derfor ha meg tilgitt enkelte omtrentligheter.

Etter en lang prosess endte oppbyggingen av boka opp med en slags kronologi i all hovedsak konsentrert om etablering og drift av stadig nye registre. Senere også nye aktiviteter etter som e-forvaltning ble en sentral del av virksomheten. Men her og der tar jeg noen små sidesteg, i hovedsak for å male et historisk bakteppe for det som senere kom til å skje på kaia i Brønnøysund.

*En viktig mål-
setting har vært
å gi et gløtt inn i
bedriftens «ånd
og sjel».*

*Foto: Harald
Harnang.*

Jeg har hatt et par svært interessante, spennende og lærerike år som forfatter. Jeg vil takke den selvpnevnte historiegruppen ved Brønnøysundregistrene. De var forutseende og fikk intervjuet sentrale personer i forhistorien. Noen i siste liten. Da jeg startet arbeidet med boka, hadde jeg tilgang til svært mange timer med intervjuer. Forhåpentligvis er det mest relevante kommet med, men i dette materialet finnes fortsatt mye til senere historisk bruk. All heder og ære for den jobben de gjorde.

I tillegg har jeg selv intervjuet en rekke personer, og takker alle hjertelig for stor velvilje. Du finner en oversikt under Kilder bak i boka.

Det må imidlertid være lov å trekke frem noen enkeltpersoner for deres spesielle betydning for innholdet i denne boka:

Først en av drivkreftene i historielaget, tidligere kontorsjef/daglig leder for Registeravdelingen ved Brønnøy sorenskriverembete noe senere direktør i Brønnøysundregistrene, nå sorenskriver i Brønnøy, Roald Tørrissen. Han må få kreditt både for jobben som intervjuer, men ikke minst senere som verdifullt intervjuobjekt selv: Han var med fra starten. Han sto midt oppi dette i lange perioder. Og han har nå muligens vært lenge nok borte fra Brønnøysundregistrene til at han har fått det distanserte overblikket som var verdifullt for en som skulle grave seg ned i et helt nytt virksomhetsområde.

Den neste er Erik Fossum, direktør i Brønnøysundregistrene fra 1994 til utgangen av 2012 og dermed en primærkilde til den moderne historien. På tross av en svært travel hverdag prioriterte han dette arbeidet høyt. Vi har hatt et betydelig antall interessante timer med intervjuer på direktørkontoret.

Jeg vil også trekke frem Tor Nygaard, nå Brønnøysundregister-kollega, men i en årrekke frittstående konsulent og en svært sentral aktør innenfor forenkling av det offentlige. Gjennom sin unike posisjon er det få som kjenner dette temaet bedre enn ham. Han har sittet på alle sider av bordet, og du ser skyggen av ham rundt hver sving i moderne norsk offentlig forenklingshistorie. Han har vært en viktig samtalepartner og ikke uventet et ryddig intervjuobjekt.

Til sist vil jeg også takke medlem i historiebok-komiteen, Harald Rinde, professor i historie ved Universitetet i Nordland, for å ha løftet innholdet i denne boka opp adskillige hakk ved sine alltid like diskret og velmenende «råd», som det alltid har vært like smart å ta til etterretning – selv om noen av dem har kostet uker med research og skrivearbeid.

Tusen takk til alle øvrige som har bidratt.

Narvik, februar 2013

Harald Harnang

Utgivers forord

Ei fantastisk reise

Brønnøysundregistrene feirer 25 år som egen etat i 2013. Det er en god anledning til å gjøre opp status og ta et lite tilbakeblikk på det som har skjedd.

Registrene i Brønnøysund har vært gjennom en fantastisk utvikling fra den spede begynnelse med 14 ansatte i Løsøreregisteret ved Brønnøy sorenskriverembete fra 1980, gjennom etableringen av Brønnøysundregistrene som eget etat i 1988, og frem til i dag med et tyvetalls registre, nasjonale elektroniske løsninger som Altinn og med ca. 600 engasjerte medarbeidere – foreløpig. Jeg har vært så heldig å få være med på utviklinga i de fleste av disse årene.

Svært mye har skjedd på disse årene. Det har derfor vært en utfordring å begrense stoffet til de rammene som ble satt for denne boka: En kort, men dekkende og korrekt fremstilling av de viktigste begivenhetene, fremstilt journalistisk og med rikt billedmateriale. Jeg vil berømme forfatteren av boka – Harald Harnang, som jeg syns har lyktes godt med det oppdraget han fikk.

Selv om dette er ei jubileumsbok som beskriver de første 25 årene av etaten Brønnøysundregistrene, var det viktig for oss også å beskrive og dokumentere årene som ledet fram til etableringen av den nye etaten i Brønnøysund. Våren 2007 ble det derfor etablert et historielag under ledelse av Tor Skjördal, med mandat å dekke denne fasen da man var en del av Brønnøy Sorenskriverembete. Dette var særlig viktig, siden mange av de mest sentrale aktørene og kildene, med «Registrenes mor» Bodil Aakre i spissen, begynte å trekke på årene. Det viste seg å være i grevens tid. Bodil Aakre døde senhøsten 2008.

En stor takk til historielaget som leverte et solid arbeid. En positiv følge av dette er at de innledende kapitlene har fått et større omfang og er blitt mer detaljerte enn først forutsatt. Mange interessante historier er her sikret for ettertiden.

Den største takken går til alle engasjerte og dugnadsvillige medarbeidere gjennom alle disse årene. Det er de som først og fremst har æren for at Brønnøysundregistrene har lyktes så godt.

Jeg håper boka kan være til inspirasjon for ansatte og alle som har et forhold til Brønnøysundregistrene. Kanskje kan den bidra til å lokke nye dyktige arbeidssøkere med på laget, og fortsette å gi Brønnøysundregistrene den plass etaten fortjener innen norsk offentlig forvaltning.

Hva nå – de neste 25 år? Utfordringene er mange og store. Den teknologiske utviklinga skaper kontinuerlig grunnlag for endringer og nytenkning. Gjennom det grunnlaget som er skapt og den kompetansen som er utviklet gjennom alle disse årene, bør forutsetningene for fortsatt vekst og utvikling være de beste. Om alle fortsatt står på og lever opp til slagordene: «Stol på oss – vi leverer», bør fremtiden se lys ut for etaten.

Jeg går av og gir meg etter disse 25 årene.
Det har vært ei fantastisk reise.

Brønnøysund / Oslo, desember 2012
Erik Fossum

*Etter 25 år i
Brønnøysund-
registrene, hvorav
19 år som direktør,
gikk Erik Fossum
av med pensjon
1.1.2013.
Foto: Bo Mathisen.*

Hva skjedde – og når

1980

- 1.1.: Løsøre-registeret etableres som egen seksjon under Sørenskriveren i Brønnøy
- Løsøre-registeret starter med konvertering av dokumenter
- 14 ansatte*
- Alexander Kielland-plattformen går rundt, 123 mennesker omkommer
- 100.000 mennesker står fortsatt på venteliste for å få telefon, mens ordningen med fest-telegram forsvinner

- 1981
- Løsøre-registeret satt i drift
- Ektepakt-registeret
- Regnskaps-registeret
- Nye demonstrasjoner i Alta. Politiet fjerner demonstranter, og Alta-utbyggingen er i gang
- Norge vinner over England i VM-kvalifisering i fotball, og Bjørge Lillelien har sin mest kjente kommentatorjobb

- 1983
- Gebyrsentralen
- Norge gjenomfører sin første hjertetransplantasjon, og Norges første prøverørsbarn blir født
- De første CD-platene kommer i salg

- 1986
- 50 ansatte
- Olof Palme blir drept i Stockholm
- En brann i et kjernekraftverk i Tsjernobyl sprer radioaktivitet i atmosfæren

1988

- Egen etat under Justisdepartementet: Brønnøysundregistrene
- Foretaks-registeret satt i drift
- Stortinget vedtar den første røykeloven
- 36 mister livet i Widerøe-ulykken ved Torgshatten

- 1989
- 95 fast ansatte, men i alt 171 tilsatte
- Reformene i Sovjetunionen smitter til de andre østblokklandene
- Store demonstrasjoner i Øst-Tyskland – og 9. november faller Berlinmuren

- 1993
- Konkurs-registeret
- Gjeldsordningsregisteret
- 180 ansatte
- Rosemarie Køhn blir Norges første kvinnelige biskop
- World Wide Web (www) blir friggitt av CERN og dermed gjort offentlig tilgjengelig

- 1994
- Erik Fossum ny direktør etter Roald Tørrissen som blir sørenskriver i Brønnøy
- 220 ansatte
- Vinter-OL 1994 arrangeres på Lillehammer
- Norge avholder folkeavstemning om EU-medlemskap, som ender med knapp seier til nei-siden

- 1995
- Enhets-registeret
- 260 ansatte
- Televerket skifter navn til Telenor AS
- Brønnøysunds Avis blir publisert på Internett to dager før Dagbladet, og blir dermed Norges første nettavis

*1988: Registerheten i Brønnøysund skilles ut som egen statlig etat i 1988. Det skjer samtidig med åpningen av Foretaksregisteret.
Foto: Njål Dahle.*

1994: Direktørskifte ved Brønnøysundregistrene i 1994. Dette bildet er tatt i forbindelse med Løsøreregisterets 25-årsjubileum i 2006. Det er det eneste kjente bildet der de tre lederne er samlet. I midten «Brønnøysundregistrenes mor», Bodil Aakre. Hun var som sørenskriver øverste leder for «Løsøre» i perioden frem til 1988. Roald Tørrissen (til høyre) var kontorsjef for Løsøre fra 1980-88 og siden direktør for Brønnøysundregistrene frem til 1994, da Erik Fossum (til venstre) overtok. Fossum satt som direktør frem til årsskiftet 2012/2013.

1980: Starten på Løsøreregisteret var strengt tatt i 1980. Bildet er fra den offisielle åpningen året etter.

*Antall ansatte i denne fremstillingen er ikke eksakt, da man opp gjennom årene har regnet med både faste stillinger, tilfeldig tilsatte (gråstillinger), engasjementstillinger, månedsverk og årsverk. Videre har antall ansatte i enkelte perioder variert i forhold til tidspunkt på året. Man vil derfor også kunne oppleve ulike tall i denne oversikten og senere i boka.

2000

- 1997
- Oppgave-registeret
 - 320 ansatte
 - Børge Ousland blir den første som krysser Antarktis alene
 - Prinsesse Diana av Wales dør i en bilulykke i Paris

- 1999
- Jeger-registeret
 - NATO går til krig mot Jugoslavia
 - Hurtigbåten "MS Sleipner" forliser

- 2001
- 1.1.2001: Brønnøysund-registrene blir etat under Nærings- og handelsdepartementet
 - Lotteriregisteret
 - Reservasjonsregisteret
 - 375 ansatte
 - Terrorangrep mot World Trade Center i New York
 - Kronprins Haakon Magnus gifter seg med Mette-Marit Tjessem Høiby

- 2002
- Parti-registeret
 - Register for utøvere av alternativ behandling
 - Euroen blir introdusert
 - Ari Behn og prinsesse Märtha Louise gifter seg i Nidarosdomen

- 2004
- Altinn
 - 435 ansatte
 - NOKAS-ranet: Norsk Kontantservice i Stavanger blir ranet
 - Norge innfører totalforbud mot røyking på spisesteder

- 2007
- Akvakultur-registeret
 - Gerd Liv Valla går av som LO-leder etter Ingunn Yssen-konroversen
 - Apple iPhone lanseres i USA

- 2008
- Frivillighetsregisteret
 - 525 ansatte
 - Barack Obama velges som den første afrikansk-amerikanske presidenten i USA
 - Det nye operahuset i Oslo åpnes

- 2009
- Narvik-telefonene og Bedin over til Brønnøysund-registrene
 - 540 ansatte
 - Utbruddet av H1N1-influenzaen («svineinfluensa») blir karakterisert som en global pandemi
 - Den amerikanske popsangeren Michael Jackson dør

- 2011
- Offentlig næringsrelatert informasjon inn i Altinn under «Starte og drive bedrift»
 - Norge rammes av terror: Bombe i regjeringskvartalet og drap på Utøya
 - Japan rammes av tsunami

- 2012
- Erik Fossum går av som direktør for Brønnøysund-registrene
 - Næringsminister Trond Giske lover nybygg. Kostnad omlag 1 milliard kroner
 - 560 ansatte
 - Lang rettsak mot Anders Behring Breivik, som dømmes til 21 års forvaring for drap på 77 mennesker
 - Kirken skilles fra staten
 - EU får Nobels fredspris

2013

2004: Altinn ble lansert i desember 2003, men kom for alvor i gang i 2004. Førsteutgaven var ikke bare velsmakende, men det bedret seg heldigvis fort. Foto: Harald Harnang.

2009: Narviktelefonene og nettstedet Bedin går 1. januar 2009 fra å være et NHD-prosjekt drevet av VINN til å bli en del av Brønnøysundregistrene. Til venstre VINN-direktør Bjørn Bremer. Til høyre Erik Fossum i Brønnøysundregistrene. Foto: Harald Harnang.

2012: Mange hyggelige og flinke operatører får gjeve priser for god kundebehandling. Bildet er fra Opplysningstelefonen på Sathus. Foto: Harald Harnang.

2001: «Nei, takk, vi ønsker ikke telefonselgere og ikke adressert reklame i postkassa». Reservasjonsregisteret etableres. Foto: Harald Harnang.

Ledelse på noen sentrale tidspunkter

1981

1. januar 1981:

- Brønnøy sorenskriverembete: Bodil Aakre.
- Løsøreavdelingen: Roald Tørrissen, kontorsjef.
- EDB: Håkon Olderbakk, EDB driftsleder.

Sorenskriver Bodil Aakre og kontorsjef Roald Tørrissen.

IT-ansvarlig Håkon Olderbakk.
Foto: Roar Berg-Hansen.

1983

Avdelings direktører

1. januar 1988:

- Direktør: Roald Tørrissen.
- Administrasjonsavdelingen: Njål Dahle, avdelingsdirektør. Begynte utpå etterm vinteren.
- Registeravdelingen: Erik Fossum, avdelingsdirektør.
- IT-avdelingen: Håkon Olderbakk.

I tillegg underdirektører og ledere for juristseksjonen:

- Jostein Dyrkorn
- Ingar Engelund

Ny på laget: Avdelingsdirektør for administrasjonsavdelingen, Njål Dahle.

Ny på laget: Avdelingsdirektør for registeravdelingen, Erik Fossum.
Foto: Roar Berg-Hansen.

Ingar Engelund (t.v.) og Jostein Dyrkorn (t.h.), begge underdirektører og ledere for juristseksjonen. Foto: Roar Berg-Hansen.

2011

Ledelsen ved Brønnøysundregistrene samlet sommeren 2011 på Torghatten. Fra venstre:

Ketil Ingebrigtsen • Håkon Olderbakk • Eirik Kristiansen • Erik Fossum • Morten Brekk (bak) • Anne Marthe Hesjadalen • Mette Siri Brønmo • Ann-Christine Nybacka.
• Innfelt Kjersti Lauritzen som ikke var til stede da fellesbildet ble tatt.

Kapittel 1

Juss, data og det praktisk mulige

Hva var årsaken til at man i Norge på slutten av 70-tallet fant på å etablere et landsdekkende dataregister over noe så spesielt som pant i løsøre? Og enda mer ubegripelig: Hvorfor i all verden kom dette registeret til å havne ute på kaikanten i en nordnorsk småby?

Svarene på disse spørsmålene er opptakten til historien om «Eventyret Brønnøysundregistrene». For det *er* som et helt lite eventyr: Registerenheten startet som et underbruk av et mindre srenskriverkontor. Åtte år senere ble det en egen statlig etat. Oppbyggingen skjedde i et villnis av juss, data og det praktisk mulige. Det fortsatte om lag på samme måte, men selvsagt oppskalert og etter hvert med mange flere samarbeidspartnere. Det startet med 14 ansatte, og i dag teller arbeidsstokken 560. Og fra kun å drive på med ren registerdrift er Brønnøysundregistrene i dag i tillegg en sentral e-forvaltningsaktør og offentlig forenkler.

Det er litt av dette denne boka har som intensjon å gi deg et innblikk i.

Fjellet med hull i

Brønnøysund ligger eksakt midt i Norge, målt nord-sør: 840 kilometer fra Lindesnes og 840 kilometer fra Nordkapp. Men mer kjent enn dette beskjedne faktum, er trolig fjellet med hull i: Torghatten. Det ligger noen få kilometer sør for Brønnøysund. Sagnet sier at det var kongen i Sømna fjellet som kastet hatten sin for å hindre at en forsmådd beiler skulle skyte sin utkårede. Pila fór gjennom hatten. Både pila og hatten falt ned. Lekamøya ble berget. Så rant sola, alt ble til stein og der ligger hatten den dag i dag med et solid hull tvers gjennom. Det er mange eventyr på Helgelandskysten.

Registerenhet og e-forvalter

Brønnøysundregistrene er i dag en relativt stor statlig etat som utvikler og driver mange av samfunnets viktigste registre og elektroniske løsninger. Nede på kaia i Brønnøysund, med småsei og Hurtigruta som nærmeste nabo, kvernes enorme og vitale datamengder. For eksempel holder man her styr på alle norske foretak, på innsendte årsregnskap, på de som har lån med pant i bilen sin, på jegere, på lag og foreninger, på fiskeoppdrettere, på alle ektepakter, på homeopater og akupunktører og på deg som ikke vil bli oppringt av telefonselgere. Man har, Gudhjelp meg, også et register over hva staten spør om. Og i tillegg til ren registerdrift har Brønnøysundregistrene begge hendene godt plantet på rattet og et par tær på gasspedalen til selve motoren i norsk e-forvaltning: Altinn, som har gjort det så mye enklere for oss som privatpersoner og for norsk næringsliv å samhandle med Det Offentlige.

*Det var ei pil som laget hullet i hatten. Ifølge sagnet.
Foto: Ronny Lien.*

25 år i 2013

Brønnøysundregistrene ble egen statlig etat 1. januar 1988. Det er dette 25-årsjubileet vi feirer i 2013. Men historien går ennå lenger bakover: I åtte-ni år var registerenheten et underbruk av Sorenskriveren i Brønnøy. Da er vi tilbake i 1979. I ei slik bok skulle det bare mangle at vi ikke også tok med forhistorien.

Fra null til hundre...

Brønnøysundregistrenes vekst har vært eventyrlig.

Hva kan årsaken eller årsakene være til registrenes sterke vekst, mange oppgaver og sentrale posisjon etter 8 + 25 år? For det synes åpenbart at det er flere årsaker.

Var det selve samfunnsutviklingen - internasjonalt og nasjonalt - som var drivkraften? Vi vet at man i Skandinavia og i deler av den vestlige verden syslet med noen av de samme problemstillingene som blant annet førte til Løsøreregisteret. Ville dette kommet før eller senere uansett? Var det muligens noe enklere å få til registerdrift som «en serie småskalaforsøk» i et lite land med knapt fem millioner mennesker? Når Norge i dag ligger i front på dette litt spesielle området, kan noe av forklaringen ligge her?

Starten for og utviklingen av Brønnøysundregistrene faller sammen med starten på en informasjonsteknologisk revolusjon som etter hvert kom til å snu opp ned på vår måte å samhandle på. Eksempelvis var Norsk Data en periode et lite stjernesjudd på den internasjonale datahimmelen.

*Brønnøysundregistrene holder til nede på kaia med småsei og Hurtigruta som nærmeste nabo.
Foto: Harald Harnang.*

Var det IT-utviklingen som muliggjorde starten av og veksten for Brønnøysundregistrene?

En tredje mulig forklaringsmodell er drivkrefter i samfunnet. Var det næringslivsorganisasjonenes berettigede påtrykk om forenkling som fikk politikerne til å prioritere denne type oppgaver, som i sin tid resulterte i næringslivsregistre og forenklingsfokus? Eller var det politikerne som gikk til valg på næringslivsforenkling, og med dette dro lasset?

Eller er årsaken det vi kan kalle byråkratisk entreprenørskap: Er det noen få og langt fra grå byråkrater som er de egentlige heltene, gjennom sitt iherdige arbeid for mer effektiv samhandling mellom næringslivet og det offentlige?

Og til sist handler det selvsagt kanskje om at alt dette spilte sammen i varierende grad over tid.

En skårunge

Dette er noen av spørsmålene vi vil drøfte i denne boka. I tillegg vil du forhåpentlig få et lite innblikk i hvordan en skårunge på en liten fjellknaus i Nordland tok usedvanlig godt vare på de mulighetene som kom, viste seg oppgavene verdig, og i kraft av alt dette stadig fikk nye oppgaver.

Har vi så fått med alle faktorene som kan forklare Brønnøysundregistrenes vekst og utvikling? Ikke helt. Vi *er* nødt til å nevne hun som fikk snøballen til å rulle bortetter kaikanten i Brønnøysund: Bodil Aakre. Det føles også riktig at vi allerede her nevner driftige telefondamer, kreative IT-folk, en dyktig ledelse, og etter hvert et helt kobbel av jurister og saksbehandlere og administratorer og renholdspersonale - som alle fylte hver krik og krok i lokalene på kaia. Og kanskje kan vi spørre oss om ikke den dugnadsinnsatsen alle disse la for dagen, også er en forklaringsfaktor til suksess og fremgang, ut fra tankegangen om at «vi skal jaggu meg vise alle at vi får det til».

Dette var en arbeidsstokk som hadde både hender, hode og hjerte på den rette plassen, slik at dette etter hvert enorme maskineriet fungerte og fortsatt gjør sin samfunnsgagnlige nytte for næringslivet og for innbyggerne i Kongeriket.

Men da skulle vi være klare til å starte historien om «Eventyret Brønnøysundregistrene»:
Det var en gang....

Brønnøysund: Midt i Norge.
Foto: Harald Harnang.

Kapittel 2

Hvorfor et register, og hvorfor i Brønnøysund av alle steder?

Det er for lengst opplest og vedtatt at Bodil Aakre er Brønnøysundregistrenes mor. Når det derimot gjelder farskapet, er det hele litt mer komplisert. Det er til og med noen som snakker om en jomfrufødsel. Men det ville være å grovt underkjenne innsatsen til mange viktige bidragsytere av hankjønn. Æres den som æres bør.

Hvordan og hvorfor det ble registerdrift i Brønnøysund er en broket og spennende historie, med to fundamentale problemstillinger:

- Det ene handler om hvorfor det offentlige Norge ønsket å etablere et sentralisert databasert register, i dette tilfelle over noe så spesielt som pant i løsøre.
- Det andre spørsmålet handler om hvordan man kunne finne på å legge dette registeret langt utenfor Oslo, i en kystsmåby midtveis nord i landet.

Her er noen stikkord: En ny pantelov som åpnet for nye muligheter, et foreldet manuelt og lokalt tinglysningsystem, en galopperende EDB-utvikling i Norge, politisk vilje til forenkling i det offentlige, et antall jurist-edb-nerder, noen svært handlekraftige og utålmodige byråkrater, en isjias, politisk teft, tilfeldighetenes glade spill, godt datahåndverk, noen arbeidsledige telefonsentraldamer, en tverrpolitisk enighet om mer næringsutvikling i Distrikts-Norge, en driftig huseier og sist - men altså ikke minst - en besluttsom sorenskriver som tilfeldigvis også var ordfører i Brønnøy, og som kjente de riktige personene i de riktige departementene.

Slik ble det aller første registeret - Løsøreregisteret - født, selv om noen vil påstå at det var en kuvøseunge man fikk i fanget. Det tok ett år med omsorg og stell, dvs. en solid omgang med prøving og oppretting, før Løsøreregisteret var klart til offisiell åpning den 1. januar 1981. Den gang som et underbruk av Brønnøy sorenskriverembete.

Så skulle det gå ytterligere syv år før registervirksomheten ble skilt ut som egen forvaltningsetat. Dette skjedde 1. januar 1988, samtidig med åpningen av Foretaksregisteret. På disse syv årene hadde mye skjedd. Blant annet var de beskjedne 14 første ansatte økt betraktelig: Mot slutten av dette året var man ca. 120 ansatte.

Når Brønnøysundregistrene i 2013 feirer 25-årsjubileum, er det altså 25 år som *selvstendig forvaltningsetat*. Registrenes *egentlige* historie stikker, som man forstår, ennå lenger tilbake.

Det var vikingene som startet

I forhold til Brønnøysundregistrenes historie spesielt og pantehistorie generelt, er det alltid et spørsmål om hvor langt tilbake i tid man skal gå. Det var strengt tatt vikingene som startet omkring år 1.000 med ulike prosedyrer, i hovedsak knyttet til salg og kjøp av fast eiendom. Også ordene skjøte, tinglysing og sorenskriver har røtter langt bak i historien.

I Brønnøysundregistersammenheng har det mer relevans å trekke frem registrering av handels-

Som sorenskriver og ordfører så Bodil Aakre straks potensialet både for sorenskriverembetet og for Brønnøy kommune, da Justisdepartementet ønsket lokaliseringssted for et register for pant i løsøre.

Bodil Aakre, leder av Brønnøy sorenskriverembete og ordfører i Brønnøysund, la en slagplan for å kapre Løsøreregisteret – og lyktes. Hun er med full rett kalt Brønnøysundregistrenes mor, selv om hun aldri var Brønnøysundregistrenes direktør. Bildet er fra årsmeldingen for 1992. Bildet ble tatt i anledning hennes 70-årsdag. Foto: Helgar.

Brønnøysundregistrenes mor

Bodil Aakre (født 7. september 1922 i Oslo, død 8. november 2008 i Benidorm, Spania) hadde en avgjørende dobbeltrolle som sorenskriver i Brønnøy sorenskriverembete og ordfører i Brønnøy kommune, da Løsøreregisteret høsten 1978 ble vedtatt lagt til Brønnøy sorenskriverembete. Dette var grunnlaget for Brønnøysundregistrene som i januar 1988 ble skilt ut som egen etat. Aakre er for sin innsats for etableringen av registerenheten i Brønnøysund kalt Brønnøysundregistrenes mor. Hun ble i 2002 hedret med en byste utenfor hovedinngangen til Brønnøysundregistrene.

Aakre ble cand. jur. i 1948 og startet sin juristkarriere i Hammerfest og Alta. I perioden 1973–1988 var hun sorenskriver i Brønnøy, og dermed også sjef for Løsøreregisteret i perioden 1980–1988. Hun gikk av med pensjon i 1988.

Bodil Aakre møtte på Stortinget for Nordland Høyre som vara og fast i perioden 1965–1977, og var medlem i flere stortingskomiteer. Hun var også ordfører i Brønnøy kommune i perioden 1975–1979. I tillegg hadde hun en rekke offentlige verv og øvrige tillitsverv i parti og organisasjoner.

virksomhet som kan føres tilbake til et nordisk juristmøte i København i 1872. Frem mot 1890 ble mange viktige felter av handelsretten undergitt fellesnordisk lovforberedelse og lovgivning. Blant disse firma- og handelsregistre. Temmelig nøyaktig 100 år senere skulle funksjonene i de lokalt førte Handelsregistrene bli overtatt av Foretaksregisteret i Brønnøysund, det vil si samtidig med etableringen av Brønnøysundregistrene som egen etat. Mer om det i kapittel 4. For nå skal det handle om løsøre.

Hvorfor et eget sentralt Løsøreregister

Før 1981 sto om lag 96 sorenskriverkontor rundt om i landet for tinglysing. Det skjedde i manuelt førte bøker for pant i løsøre. Hver person eller foretak hadde sitt blad. Det sier seg selv at det ikke var enkel nasjonal innsikt i disse bøkene. Dette ga åpenbare ulemper i et samfunn med stadig større mobilitet. Det var også ulemper med en lovgivning som på en del områder ikke var tilpasset 1980-årenes Norge: Forbrukersamfunnet etterspurte enklere mulighet for lån, og for å gi lån krevde bankene sikkerhet. Ikke minst strevde bilbransjen med å få salg, og ønsket at kundene fikk mulighet for å ta opp lån med pant i selve bilen.

I proposisjonen til den nye panteloven, som etter planen skulle gjelde fra 1. august 1980, ble det foreslått en vesentlig utvidelse av adgangen til underpantsettelse av løsøre. Med underpantsettelse menes at eieren fortsetter å beholde råderetten over gjenstanden. I første omgang gjaldt dette driftsmidler, varelager og lignende. Litt senere kom også motorvogn. Det var åpenbart at dette ville føre til at tinglysingskontorene kom til å få vesentlig mer arbeid og at svakhetene ved personregistreringen ble enda mer fremtredende. Det ble derfor tidlig foreslått ett sentralt og databasert register. På denne måten ville landet også bli én rettskrets.

«Målsettingen var å gjøre alt enklere, raskere, gi god nasjonal oversikt og gi økt publikumsservice. Men det var også et mål å øke registreringskapasiteten og skaffe seg erfaring fra Løsøreregisteret for videre bruk av EDB i tinglysingen», skriver daværende konsulent i Justisdepartementets planseksjon, Bernhard Magnussen, i en artikkel i Norsk Advokatblad, nr. 6, 1980.

Den nye panteloven *forutsatte* altså at det ble opprettet et databasert register som skulle holde orden på hvem som hadde tinglyst rettigheter og pant i hvilke gjenstander.

Dette var en langt mer formidabel oppgave enn vi kan tenke oss i dag! Husk at den første PC-en ennå ikke hadde sett dagens lys. Datautstyr fant man på denne tiden i hovedsak på universitetene, noe i det offentlige og i enkelte store bedrifter. Man arbeidet den gang stort sett enten med såkalte minimaskiner eller stormaskiner. Ikke la deg lure av navnet: Selv minimaskinene krevde egne rom med kjøling, og het på den tiden ofte NORD 100. De kom fra Norsk Data AS, og var en del av et lite, gullkantet, men dessverre nokså kortvarig norsk dataeventyr.

Innenfor store deler av det offentlige var fortsatt skrivemaskin, papirregistre, post og telefon de vanligste redskapene og kommunikasjonskanalene. Men, bevares: «Statens Driftssentral for administrativ databehandling» ble for eksempel opprettet så tidlig som i 1972. Både Trygdeetaten, Skatteetaten og Statistisk sentralbyrå hadde tidlig ulike løsninger for datamaskinell behandling. Vi hadde også Rådet for databehandling i staten, så det var åpenbart at man også i forvaltningen både hadde miljøer og en del personer som så at fremtiden var basert på bruk av EDB-utstyr.

Rundt om på universitetene sto det også mer eller mindre oppdatert datautstyr. De ble riktignok i hovedsak brukt til rene regne- og beregningsoppgaver.

Start fra null – men ikke helt

Det var i dette villnis av juss og en noe uferdig datateknologi at Løsøreregisteret vokste frem nærmest fra intet, for det var ingen steder å gå for å hente erfaring til akkurat denne problemstillingen og for den dataløsningen som ble valgt.

Det vil si, dette er ikke 100 prosent korrekt. På Strømmen sorenskriverembete, noen steinkast utenfor Oslo, hadde man siden januar 1979 og parallelt med «god gammel-dags papirregistrering», også registrert alle lokale tinglysinger av fast eiendom ved hjelp av EDB. Det var et pilotprosjekt, og en del av en større plan om å effektivisere justissektoren. En del av erfaringene herfra skulle senere komme Løsøreregist-

Norsk IT-industri hadde en kort, men ærerik periode på 1980-tallet. Ved Brønnøysund-registrene tok man fra starten i bruk maskiner fra Norsk Data og Tandberg dataterminaler.

Løsøreregisteret

Løsøreregisteret hadde offisiell åpning 1. januar 1981 og var det aller første registeret som ble lagt til Brønnøysund, den gang som en del av Brønnøy sorenskriverembete. Registeret har i hovedsak samme formål og drift som den gang. Men store endringer er på gang.

Løsøreregisteret er et tinglysingsregister for rettigheter og pant i løsøre. En tinglysing medfører at rettigheten eller pantet blir registrert som heftelse på den personen eller det foretaket pantekravet retter seg mot. Tinglysing gir rettsvern overfor kreditorer.

Det finnes to hovedtyper heftelser: Frivillige, som for eksempel når du låner penger til å kjøpe bil, og banken vil ha pant med bilen som sikkerhet. For frivillige heftelser er mesteparten koblet opp mot næringslivet. Det handler for eksempel om pant i varelager for å skaffe penger til anskaffelser av utstyr. Da tinglyses heftelsen, noe som gir rettsvern mot andre kreditorer.

Den andre typen, tvangsforretninger, er noe mindre hyggelig. Hvis en person for eksempel ikke betaler et offentlig bidrag, kan myndighetene sørge for å få tatt pant i eiendeler som tilhører vedkommende.

Løsøreregisteret inneholder et svært bredt spekter av dokumenter. Noe er nevnt. I tillegg finnes eksempelvis factoringavtaler, leasing og pant i driftstilbehør. I tillegg er det verd å nevne at gjeldsordninger tinglyses i Løsøreregisteret, og dermed strengt tatt er en del av dette, selv om begrepet «Gjeldsordningsregister» brukes i en viss grad.

Eirik Kristiansen er avdelingsdirektør og leder av Løsøreregisteret.

Foto: David Kinsella.

Det koster å tinglyse dokumenter. De siste årene har man tatt inn ca. 230 millioner kroner årlig. Dette er penger, som i likhet med andre gebyrer, kreves inn på vegne av Staten.

Da arbeidet med Løsøreregisteret startet i 1979-80, var det nybrottsarbeid. I 2013 er det fortsatt et betydelig nybrottsarbeid: Det arbeides med å overføre enda mer til hel-elektroniske tjenester og elektronisk informasjonsflyt mellom alle relevante parter, som tingretten, Statens innkrevingssentral, bank, kredittopplysningsbransjen, osv. Det sier seg selv at dette får noen bemanningsmessige konsekvenser, og man er allerede inne i en nedbemanningsprosess.

Pr. mars 2012 arbeidet det 36 personer i Løsøreregisteret.

eret til gode. Ikke unaturlig: Det var stort sett de samme nøkkelpersonene i Strømmenprosjektet som vi senere finner ved etableringen av Løsøreregisteret.

Bakgrunnen for Strømmenprosjektet var enkel nok: I Norge hadde vi fra tidlig på 70-tallet opplevd en sterk økning i antall tinglyste dokumenter. Tross noe forenkling av regelverket og forbedring av utstyr, var det enkel hoderegning å se at ventetiden ved mange kontorer ville forbli uakseptabel lang, med mindre man gjorde noe radikalt.

Man famlet etter løsninger, og tittet blant annet over til Sverige hva man hadde fått til der. Dette var i EDB-alderens spede begynnelse, og man var sterkt i tvil om type løsninger og hva som kom til å bli den dominerende løsningen: Store sentrale løsninger eller desentraliserte løsninger. Dette måtte testes, og man måtte finne en sorenskriver som hadde interesse for å teste ut dette nye som het EDB. Han het Johannes E. Ruud og holdt til på Strømmen.

Sammen med blant annet planavdelingen i Justisdepartementet og Statens rasjonaliseringsdirektorat (R-direktoratet) ble det såkalte Strømmenprosjektet født: Her ble det benyttet mikro-maskiner og egenutviklet programvare, laget i regi av R-direktoratet. På Strømmen registrerte

man på dagtid og overførte alt på natta via telefonlinjer til Statens driftssentral for administrativ databehandling i Oslo. Her ble dataene ajourført mot det EDB-baserte grunnbokregisteret. Så ble alt sendt tilbake til Strømmen via telefonlinjer.

Det var for øvrig til Strømmen den nytilsatte kontorsjefen i Løsøreregisteret sporenstreks dro for å finne ut hva i all verden han hadde begitt seg ut på ved å svare ja til å bli sjef for et databasert register. Han visste ikke all verden om tinglysing, og hvert fall ikke noe om tinglysing med EDB.

R-direktoratet

I Rasjonaliseringsdirektoratet satt direktør og leder av IT-forvaltningsavdelingen, Kåre Fløisand, og styrte med myndig hånd. R-direktoratet, som det ble kalt, var statens redskap for innovasjon og utvikling i det offentlige. Direktoratet var underlagt Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

Fløisand hadde vært med i den virkelige datapionertiden ved Universitetet i Bergen tidlig på 60-tallet. Han kom til R-direktoratet i 1972, og blir omtalt som en dynamo. *Et kraftverk* er muligens en enda mer presis beskrivelse. Han så en forvaltning som trengte modernisering, og han forsto at datateknologi kunne bidra til dette. Dessuten så han nok for seg at statlig modernisering og effektivisering også kunne være et springbrett for norsk dataindustri.

Kreativt tospann

I tredjeetasjen over gamle restaurant Justisen i Grubbegata i Oslo satt planseksjonen til Justisdepartementet, ledet av Hjalmar Austbø, en byråkrat med lang fartstid og et solid kontaktnett. Han var langt fra noen datamann, men forsto at fremtiden ville være databasert. Han trengte derfor dyktige folk. Men han beskriver det selv som en tilnærmet håpløs oppgave midt på 70-tallet å finne personer som både behersket juss og data på et tilstrekkelig høyt nivå. Austbø hadde imidlertid en unik evne til å ansette dyktige mennesker og sette disse sammen i gode team.

2. februar 1976 startet det her to personer samtidig: Jon Bonnevie Høyer og Trygve Harvold. Begge jurister, men med høyst ulik bakgrunn og ellers nokså forskjellige både av natur og gemytt. Harvold hadde relevant og god databakgrunn fra USA, før han kom tilbake til Norge og utdannet seg til jurist. Bonnevie Høyer ble etterhvert selv-lært datanerd. Han hadde vært dommerfullmektig før han begynte i Justisdepartementet, og var et år hos Regjeringsadvokaten før han ble byråsjef hos Austbø. Han visste både hvordan byråkratiet fungerte og hvordan politikerne tenkte. Fra sin tidligere praksis hadde han også erfart hvor tungvint og gammeldags sorenskriverkontorene ble drevet.

I Rasjonaliseringsdirektoratet satt direktør og leder av IT-forvaltningsavdelingen, Kåre Fløisand, og styrte med myndig hånd. Foto fra 1980.

Dette er et unikt bilde av et antall svært sentrale personer som 30 år tidligere arbeidet med Løsøreregisterets forprosjekt og oppbygging. Mange av de samme kom senere til å påvirke innføring av EDB ikke bare i justissektoren, men i forvaltningen generelt. Bildet er fra «Mimreaften for Brønnøysundregistrenes tilblivelseshistorie, 26. oktober 2008 på Statholdergaarden i Oslo. Foran fra venstre: Jon Bonnevie Høyer, Kåre Fløisand og Hjalmar Austbø. Bak fra venstre: Tor Skjærdal, Jens Sveinung Wegner, Vegard Kvæstad, Roald Tørrissen, Trygve Harvold, Håkon Olderbakk og Øyvind Handeland.

Mikro-, mini- eller stormaskiner?

Hvordan Løsøreregisteret skulle bygges opp og administreres hadde vært diskutert i Justisdepartementet parallelt med utviklingen av panteloven.

Austbø hadde jobbet med pantelovgivning siden midt på 60-tallet. Han var ikke alene om å kjenne svakhetene ved dagens løsninger. Det var stor enighet om at personregistrene omkring på de ulike sorenskriverkontorene var upålitelige, og at disse registrene ikke fungerte på tvers av sorenskriverembetene. Men hvordan løse et problemområde som lå i grenseland mellom juss, praktisk tinglysning og IT?

Var det en idé å bruke samme modell som på Strømmen, dvs. at alle sorenskriverkontorene i landet fortsatt kunne registrere tinglysninger, og at alle data ble overført til én stor og sentral maskin? Det var ingen urimelig tanke. Fløisand hadde tross alt selv vært en av gründerne av det som senere ble hetende Statens Datasentral. Men det kunne også være en idé å gjøre tvert om: Bygge opp ett sentralt register som skulle foreta all registrering. Man diskuterte hele spekteret av løsninger: mikromaskiner fra Mycron, minimaskiner fra eksempelvis Norsk Data AS og stormaskiner fra IBM.

Det var ulike talsmenn for ulike løsninger, og mange hadde sterke meninger. Austbø fikk i perioder god bruk for sine diplomatiske ev-

Datautstyr

Ved starten av Løsøreregisteret i januar 1981 besto datautstyret av to Nord 100-maskiner, fire diskstasjoner, to linjeskrivere og 16 skjermer med utvidelsesmulighet opp til 30 skjermer. I tillegg hadde man mikrofilmutstyr og en datastyrt telefonkøordning. Det var 20 inngående telefonlinjer.

ner. Men på et tidspunkt måtte både han og den politiske ledelsen ta et standpunkt med hensyn til valg av dataløsning. Tross god IT-kompetanse i Planavdelingen, valgte man å gå for R-direktoratets syn.

– For meg var det kort og godt et spørsmål om å sikre at vi datamessig kom skikkelig i havn, forteller Hjalmar Austbø. Man endte opp med én sentral registerenhet.

I ettertid kan man spørre seg om ikke Austbø og Fløisands valg av dataløsning også var en av mange avgjørelser i en tidlig fase som førte til «Eventyret Brønnøysundregistrene». De så tidlig en utvikling som gjorde det mulig og økonomisk interessant å etablere selvforsynte edb-baserte arbeidsplasser også andre steder i landet enn der det allerede var etablert stormaskinløsninger.

Person, eiendom og foretak

Gjennom Rådet for databehandling i staten, ivret Fløisand for mer struktur av EDB i staten. I regi av dette rådet sto han blant annet bak NOU-en «Planlegging av databehandling i forvaltningen» (NOU 1973:43). En av konklusjonene på systemsiden var behovet for tre grunnlagssystemer:

- Personregistrering
- Eiendomsregistrering
- Registrering av økonomisk foretaksvirksomhet

Personregistrering var ganske bra i gjenne gjennom personnummer-systemene til Statistisk sentralbyrå og Skattedirektoratet. Oversikt over fast eiendom var også godt ivaretatt gjennom GAB-registeret, forkortelse for grunneiendom, adresse og bygningsregisteret – et edb-basert register over faste eiendommer i Norge. Men en tilsvarende registrering av økonomisk virksomhet, i form av et nasjonalt databasert register over alle norske foretak, var ikke på plass. Riktignok hadde man lokale handelsregistre, fordelt på landets nesten 100 sorenskriverkontor, men disse var som omtalt manuelt førte registre, og hadde på dette tidspunktet mistet mye av sin verdi som aktivt redskap i en moderne økonomi.

Definisjon

Register
(fra latin):
«å føre inn»

Fløisand fremstår som en klassisk, utålmodig entreprenørtype. I hans hode var et register over alle norske økonomiske enheter nærmest en forutsetning for videre arbeid på dette området. Saken ble allerede i 1978 tatt opp med Industridepartementet, uten at man kom til noen løsning. Dette arbeidet skulle av ulike grunner ta ti år å få gjennomført.

En nødvendighet – og knapt det

I mellomtiden kom altså Pantelovforslaget i 1978-79. Den gjorde det akutt nødvendig å etablere et løsreregister. Fløisands idé om et foretaksregister hadde vyer over seg. Et register over pant i løsøre var derimot – i den store sammenhengen – knapt noe som medførte den store vekkelsen, verken i den administrative eller politiske delen av Norge.

Så kan man i ettertid bare spekulere over konsekvensene av faktorenes noe merkelige rekkefølge: Var det enklere å etablere et lite «fillregister» i lille Brønnøysund? Ville et foretaksregister den gang blitt håndtert på en helt annen måte og dermed medført en helt annen og langt tøffere lokaliseringsdebatt? Om noen debatt i det hele tatt: En så stor oppgave ville trolig være noe man bare kunne få til i Hovedstaden. Og skruer vi klokka tilbake til 1977-78, så er dette faktisk ikke et aldeles urimelig argument, alt tatt i betraktning.

Jon Bonnevie Høyer havnet i sykesengen. Det skulle vise seg å være et lykketreff.

Isjias

Det ble duoen Bonnevie Høyer og Harvold i Justisdepartementets daværende planseksjon (fra 1981 Plan- og administrasjonsavdeling) som fikk i oppdrag å lage innstilling til etablering av et løsreregister. Det hastet, for innstillingen – inklusive beskrivelser og kostnadsoverslag for anskaffelser av alt datautstyr – måtte være klart til budsjettbehandlingene i Stortinget.

På dette tidspunktet havnet Jon Bonnevie Høyer i sykesengen med isjias. Det var et lykketreff. Her fikk han endelig fred og ro til å skrive, og isjiasen varte lenge nok til at han ble ferdig. Trygve Harvold beskrev maskinkravene og var i stor grad ansvarlig for arkitekturen bak IT-systemet for det kommende

Løsreregisteret. Han var i lange perioder langt mer IT-mann enn jurist, men det var nettopp det å beherske begge disipliner som var det unike.

«Ta hele Norge i bruk»

Rundt 1970 var det tverrpolitisk enighet om å forsøke å etablere nye arbeidsplasser og ikke minst statlig virksomhet i Distrikts-Norge takket være «den nye teknologien»: Man skulle «ta hele Norge i bruk», som slagordet lød.

Justisdepartementet agerte nå en smule politisk: Man allierte seg med Kommunaldepartementet og ble enige om en distriktsprofil i arbeidet med Løsreregisteret. Det var minst to grunner til å foreslå å legge det nye registeret et sted i Distrikts-Norge. Et av momentene for distriktplassering av dette nye registeret var begrunnet i relativt trange økonomiske rammer for justissektoren. Ved å fokusere på lokalisering, forsøkte man å unngå å få en debatt om man overhode hadde råd til et slikt register.

Punkt nummer to var personvern: I Tyskland hadde det nylig vært høylytte diskusjoner omkring personvern i forbindelse med etablering av tilsvarende dataregistre. For å unngå dette i Norge la Bonnevie Høyer solid vekt på distriktplassering av registeret, og da gjerne ved et mindre sorenskriverembete. Han så for seg at en debatt om hvor registeret skulle ligge også ville fjerne fokus fra personvern. Dessuten sørget han for å gjøre innstillingen så politisk appetittlig som mulig gjennom gode og runde formuleringer, som Austbø finpusset og fikk klarert hos departementets ledelse.

Det fungerte. Diskusjon om personvern var tilnærmet fraværende i hele prosessen, inklusive da Løsreregisteret formelt ble avgjort i Stortinget. Man slapp tyske tilstander. Men det kan jo hende at ordet register vekket helt andre assosiasjoner i Tyskland enn i Norge. Og med hensyn til lokalisering ble det ikke det bikkjeslagsmålet man kanskje hadde tenkt seg, i hovedsak takket være en handlekraftig sorenskriver på Sør-Helgeland.

Videre unngikk man selvsagt fullstendig den opprivende debatten som oppstår når man vil flytte en etablert etat ut i Distrikts-Norge. Løsreregisteret skulle jo etableres fra null. Og sist, men absolutt ikke minst: Det hevet seg svært få negative røster rundt omkring på sorenskriverkontorene i forhold til å bli fratatt denne - for hvert kontor - relativt ubetydelige oppgaven.

Uten anbud

Statens løsreregister, SLØR, ble kjørt som et profesjonelt prosjekt fra R-direktoratet. Kåre Fløisand sto nok bak og trykket på. Vegard Kvæstad, også han i Rasjonaliseringsdirektoratet, ble prosjektleder for Løsreregisteret, mens Bonnevie Høyer og Harvold var utøvende hos Planavdelingen, med Hjalmar Austbø som leder. Det var i tillegg selvsagt en styringsgruppe ledet av Bonnevie Høyer og en relativt bredt sammensatt referansegruppe. I styringsgruppen satt etter hvert også Bodil Aakre og Roald Tørrissen da lokaliseringen var avgjort.

Da prosjektorganisasjonen hadde satt seg, sto man overfor svært knappe tidsfrister. Programvareoppbyggingen kunne ikke starte før man hadde valgt utstyr. Det sto en stund mellom minmaskiner fra Norsk Data AS og mikromaskiner fra AS Mycron. Man satset på erfaring og sikkerhet. Det sto tross alt to ND-anlegg i full drift både i Justisdepartementet og hos R-direktoratet. Dessuten ivret Kåre Fløisand i R-direktoratet for minmaskiner fra Norsk Data. Ikke helt uventet ble det slik.

Det ble ikke innhentet tilbud. I et udatert prosjektnotat fremgår at man normalt skal gå ut til et begrenset antall leverandører, men at man har lovhjemmel for å foreta direkte kjøp uten konkurranse: «Det forutsettes da at kjøpet det tas sikte på å komme fram til, må være mest mulig fordelaktig.»

Den videre argumentasjonen er interessant. Tidsnød, erfaring og kvalitet anføres som viktige faktorer. Men: «Vi vil også legge til - dersom saken skulle ha en industripolitisk side - at FAD (Forbruker- og administrasjonsdepartementet, forf. anm.) ved rundskriv av 18. 5. 77 ber offentlige etater støtte opp om konkurransedyktig norsk dataindustri».

Spørsmålet om direktekjøp ble pr. brev forelagt Industridepartementet 9.10.1978, som tre dager senere svarte at man ikke hadde innvendinger mot at Justisdepartementet foretok direktekjøp fra Norsk Data. Vi snakker her om datautstyr til en verdi av 2,7 millioner 1978-kroner, tilsvarende ca. 10,2 millioner 2012-kroner.

Hvor skulle registeret ligge?

Meningen var å fysisk bygge opp og testkjøre hele Løsreregisteret i Oslo før det skulle plasseres ut i Distrikts-Norge. Men hvor?

I et intervju i 2008 med daværende ekspedisjonssjef og leder for planseksjonen i Justisdepartementet, Hjalmar Austbø, forteller han at det nye Løsreregisteret i prinsippet kunne blitt plassert hvor som helst, men blant annet for å innsnevre antall lokaliseringssteder bestemte man at det skulle være en del av et mindre sorenskriverkontor.

En vakker februar dag i 1978, med havblikk og måseskrik, åpnet førstesekretær Arne Lund ved Brønnøy sorenskriverembete nok en konvolutt fra Justisdepartementet: Her var det snakk om å

Desentralisering – eller ikke?

-Vi liker å kalle Løsreregisteret et eksempel på desentralisering. Men det er ikke helt riktig. De manuelle personregistrene var jo også plassert desentralt. Det som er spesielt med Løsreregisteret er at ny teknologi og samme standard på post- og telekommunikasjon i hele landet har gjort det mulig å sentralisere opp-

gavene på ett sted og plassere dem i en utkantkommune, som dermed får nye, kjærkomne arbeidsplasser samtidig som de ansatte ved andre tinglyskontor i landet får bedre tid til å ta seg av andre presserende oppgaver.

(Utdrag av intervju med kontorsjef Roald Tørrissen i bladet Administrasjonsnytt nr. 6, 1980).

etablere et databasert register over løsøregjenstander. Dette skulle legges til et mindre sorenskriverkontor et sted i Distrikts-Norge. Man ønsket interessenter.

Brevet var sendt til de knapt 100 sorenskriverkontorene i landet. Det var derfor mange kontorer som fikk dette brevet denne morgenen. Trolig skjønte svært få hva dette handlet om. Med stor sannsynlighet var det også noen som diskret la brevet til side: Hadde man ikke nok å gjøre fra før av?

Arne Lund var saksbehandler hos Sorenskriveren. Han leste brevet grundig, fattet interesse og gikk inn til sin sjef: –Om dette kunne være noe for oss i Brønnøysund?

Bodil Aakre brukte ikke mange sekunder på å tenke seg om. I dobbeltrollen som sorenskriver i Brønnøy sorenskriverembete og ordfører i Brønnøy kommune var det enkelt å se at man her kunne slå minst to fluer i en smekk: Man kunne få etablert statlige arbeidsplasser innenfor dette nye og spennende feltet som het EDB, og man kunne samtidig skaffe arbeid til noen av damene som var i ferd med å bli overtallige når Televerket om kort tid skulle automatisere de manuelle telefonsentralene i Brønnøysund-regionen, slik de gjorde med manuelle sentraler over hele landet. Bodil Aakre handlet meget raskt. Noen telefoner. Noen samtaler. Noen møter med formål å unngå ødeleggende regionale og nordnorske lokaliseringdebatter. Ut fra dette la hun strategien for det videre arbeidet.

Bodil Aakre var selvsagt jurist, men også aktiv politiker. Hun satt på Stortinget for Nordland Høyre i perioden 1969-73 og var ordfører i Brønnøy kommune fra 1975-79. I tillegg hadde hun i mesteparten av sitt virksomme liv et utall verv. Den drevne rikspolitikeren og lokalpolitikeren visste hvor det var viktig å legge innsatsen og på hvilke arenaer eventuelle kamper kunne oppstå, og dette var en kamp hun kjempet helt til målstreken.

Som manna fra himmelen

Svært kort tid etter at invitasjonsbrevene var sendt ut fra Justisdepartementet, ringte telefonen på kontoret til Jon Bonnevie Høyer i de slitte lokalene i Grubbegata i Oslo. Det var sorenskriver Bodil Aakre fra Brønnøysund.

–Hun presenterte kort og godt et komplett opplegg. Brønnøysund lå eksakt midt i Norge. Mer distriktsvennlig kunne det knapt bli. Brønnøy sorenskriverembete var, som foreslått, et mindre sorenskriverkontor. Videre hadde man flyplass og dermed god postforbindelse. Det var viktig. Telefonsentralen skulle snart automatiseres. Også gode og moderne telekommunikasjoner ville være viktig. Hun kunne også presentere splitter nye og brannsikre lokaler som kunne innredes etter våre ønsker. Og, hun hadde mer enn nok arbeidskraft i form av telefonoperatører som var i ferd med å miste jobbene sine i Televerket. Dette forteller Jon Bonnevie Høyer i et intervju i 2008.

Brønnøy sorenskriverembete

Brønnøy sorenskriverembete var på slutten av 1970-tallet tilnærmet ideelt i forhold til kravspesifikasjonen som sa at et Løsøregister skulle ligge «ved et mindre kontor i Distrikts-Norge»: I 1978 besto staben av fem personer.

15. oktober 1979 startet oppbemanningen til Løsøregisteret. I første runde kom det fem personer, inklusive kontorsjefen. Like etter kom IT-ansvarlig. I den første tiden ble lønnsmidler dekket av prosjektmidler og arbeidsmarkedstiltak.

Statsbudsjettet for 1980 hadde 14 stillinger til Løsøregisteret ved sorenskriverembetet, og dermed kunne man ansette nye saksbehandlere i henhold til planen, pluss renhold. Få år senere var Brønnøysund sorenskriverkontor ett av landets største med over 100 ansatte – de fleste selvsagt engasjert ved Løsøregisteret.

Ved delingen 1.1.1988, gikk sorenskriverkontoret tilbake til noenlunde normale tilstander igjen, mens altså de nye Brønnøysundregistrene fortsatte å vokse. Pr. 2010 arbeidet det 6-7 personer ved Brønnøy sorenskriverembete.

En av kvalifikasjonene for distriktsetablering var gode postforbindelser, og med egen flyplass kom dette til Brønnøysunds favør. Foto: Harald Harnang.

– Det var som manna fra himmelen. Jeg kjente ikke Bodil Aakre personlig, men hadde jo hørt om henne både fra hennes tid i Stortinget og senere som sorenskriver og ordfører, og hadde oppfattet henne som en klartenkt og særdeles handlingsorientert person.

– Hun og Brønnøysund hadde kort og godt alt som skulle til og vel så det, og hun ivret virkelig for dette. Da samtalen var over, gikk jeg ut og klasket neven på den grønne filtduken på bordet i fellesrommet. «Nå er saken avgjort. Løsøreregisteret blir lokalisert i Brønnøysund».

–I mitt hode var saken nå helt klar. Mitt inntrykk var at heller ikke Justisdepartementet på noe tidspunkt hadde andre kandidater. Jeg hadde et bestemt inntrykk av at alt som siden skjedde med hensyn til lokalisering, kun var et spill for galleriet.

Usikker på utfallet

Det samme inntrykket hadde ikke Bodil Aakre. Hun var temmelig overbevist om at Justisdepartementet hadde sett seg ut Kviteseid i Telemark som lokaliseringssted. Det var ingen urimelig tanke. Tidligere lensmann i Kviteseid satt i Justiskomiteen og nøt stor respekt. Det var i tillegg gode kanaler mellom ham og Planavdelingen. Lensmannen trodde nok lenge at han skulle ro dette i havn. Andre miljøer snakket varmt om Vågå og Otta.

Det politiske miljøet hadde vært fraværende i starten av prosessen. Det var ikke helt urimelig ettersom brevet kun var gått til sorenskriverne. Men underveis, og da dette ble mer kjent, dukket det opp ordførere og mer sentrale politikere som troll av eske og lanserte sine kommuner, en etter en. Til sist lå det om lag 20 mulige steder på bordet i Justisdepartementet.

Flertallet av disse representerte imidlertid aldri noen reell trussel, ettersom tyngden, kvaliteten og soliditeten fra Bodil Aakres tilbud nærmest feide de andre av banen før de hadde entret den. Kommunaldepartementet ville ha et ord med i laget med hensyn til lokalisering. Arne Nilsen satt som statsråd det meste av 1978. Han hadde 20 år tidligere vært ordfører i Voss, en av de aktuelle søkerkommunene. Men det er stor forskjell på å være rikspolitiker og lokalpolitiker. Med en rimelig sannsynlighet hadde trolig Bodil Aakre også en liten finger med i spillet når Kommunaldepartementet gikk inn for Brønnøysund som lokaliseringssted.

Kunne ikke tone flagg

Det er mange forhold som alle indikerer at lokaliseringsspørsmålet var en skinnuenighet.

– Alle jobbet for Brønnøysund, men vi kunne ikke gå ut med det. Det ville ødelagt hele saken. Vi kunne ikke engang tone flagg overfor Bodil Aakre, forteller Hjalmar Austbø, byråsjef i planavdelingen, i et intervju i 2008.

Bodil Aakre tok ikke noe for gitt. Hun hadde et solid kontaktnett fra sin tid på Stortinget. Dette nettverket brukte hun for alt det var verd. Gjennom sin væremåte hadde den sindige Høyredamen skaffet seg gode politiske venner også blant det man normalt kaller politiske motstandere. For eksempel hadde Bjarne Mørk-Eidem (A), fra øya Vega, rett uti havgapet, lenge kjempet for næringsutvikling på Sør-Helgeland, et område han mente både Vårherre og Stortinget hadde glemt. Nå fikk også han en konkret sak å jobbe med, og kunne påvirke via sine kanaler.

Gode personlige relasjoner er et sentralt element i historien om etableringen av Løsøreregisteret. Det var eksempelvis ingen ulempe at både justisminister Inger Louise Valle og daværende kommunalminister bare få år tidligere hadde vært gjester hjemme hos Aakre i sorenskrivergården. At både sorenskriveren og justisministeren var jurister, kvinner i fremtredende stillinger og opptatt av kvinners rettigheter, må også ha vært med å knytte noen bånd.

Men selv da saken var kommet så langt at man i Brønnøysund for alvor begynte å tro på hjemmeseier, fikk man seg en og annen nesestyver. Ved en anledning var en delegasjon fra Brønnøysund i Justisdepartementet for å legge frem tilbudet fra Brønnøysund. Da Brønnøysund-delegasjonen møtte opp, så man hælene på delegasjonen fra en av konkurrentene på tur ut av døra, og med en høflig vinkende statsråd som takket for møtet. Brønnøysund-delegasjonen fikk ikke audiens hos statsråden som avtalt, derimot bare et møte med statssekretæren. Et ytterst dårlig tegn, mente Bodil Aakre, som trodde at slaget nå var tapt.

Sprengte åpne dører

Tross Aakres bekymring er det mye i denne lokaliseringsprosessen som tyder på at man jobbet iherdig med å sprengte åpne dører.

– Jeg var med på flere møter om lokaliseringen, forteller Jon Bonnevie Høyer.

– Jeg satt og smilte for meg selv, og hadde hele tiden et klart inntrykk av at jeg observerte et skuespill. Saken var allerede avgjort.

Hjalmar Austbø, byråsjef i Justisdepartementets planavdeling, var en av de få som svært tidlig visste at Løsøreregisteret kom til å havne i Brønnøysund. Han kunne ikke tone flagg, selv ikke overfor sorenskriver/ordfører Bodil Aakre. Bildet er tatt i anledning historielagets intervjurunde i Oslo i 2008. Foto: Jon Bonnevie Høyer.

Bodil Aakre var en dreven politiker og visste å inngå strategiske allianser. I arbeidet for å få Løsøreregisteret til Brønnøysund fikk hun også drahjelp fra A-politiker og sekretær i Finanskomiteen, Bjarne Mørk-Eidem, fra Vega, rett uti havgapet.

Sett i ettertid var den mest relevante problemstillingen fra Justisdepartementet om det var mulig å skaffe tilstrekkelig med fagfolk til Brønnøysund. I en tidlig fase var det betydelig bekymring både med hensyn til å kunne skaffe juridisk kompetanse og IT-kompetanse. Noen skeptikere pekte på risiko og usikkerhet med å legge en særlig kompetansekrevenende offentlig samfunnstjeneste til en liten «fiskerlandsby oppe i Nordland». Bodil Aakre føyet dette bort med å peke på at Brønnøysund lå akkurat «på bretten av Norgeskartet».

Geografisk lokalisering ble aldri noe vesentlig moment, til tross for at eksempelvis IT-kompetansemiljøet i Norge i hovedsak var konsentrert til Oslo og Trondheim, og på den tiden kunne telles på et fåtall hender. Juristene var derimot nennsomt drysset utover vårt langstrakte land, men var det mulig å få til et kompetent faglig juristmiljø uti havgapet?

Nye, brannsikre lokaler

Så merkelig det enn kan høres ut, var husspørsmålet en av nøkkelfaktorene for etablering av Løsøreregisteret i Brønnøysund. Ingen kunne tilby så funksjonelle lokaler.

Da Einar S. Nielsen begynte i sin onkels firma, Søren Nielsen AS, i 1948, var det et lite agenturfirma med tre ansatte. På få år bygget Einar S. Nielsen opp et grossistfirma innen byggevarer med over 100 millioner i omsetning, med store deler av Norge som marked, med solid egenkapital og stor vilje til reinvestering i driftsmidler og bygg. En driftsform i beste «Møre-tradisjon» med andre ord.

Vinteren 1977/78 var et nytt byggetrinn under oppføring. Det var på 20x40 meter i tre plan, dvs. kjeller og to etasjer. Råbygget sto klart, innredningen gjensto. Noen leietakere var også klare. 16. februar 1978 ringte sorenskriveren/ordføreren i Brønnøy til Einar S. Nielsen. Hun hadde et spørsmål om lokaler. Bodil Aakre hadde på dette tidspunktet allerede kontaktet Justisdepartementet og meldt på Brønnøysund. Det er vel derfor et åpent spørsmål hvor åpent spørsmålet egentlig var til hr. Nielsen.

Han reagerte raskt. Bare en uke senere var toppetasjen i nybygget omdisponert til å kunne huse Løsøreregisteret. Leietakerne som hadde fått løfte om fine kontorer med havutsikt – den ene for øvrig en nyttilflyttet advokat med navn Roald Tørrissen – ble kastet ut i løpet av en formiddag og ble henvist til andre betydelig mindre attraktive lokaler.

Like før sommeren 1978 var en delegasjon fra Brønnøysund i Justisdepartementet for å fremlegge kommunens fortreffeligheter, inklusive lokalene. Hit kom også andre kandidatkommuner. Brønnøysund må ha hatt gode kort på hånden. «I en regjeringskonferanse 20. juli 1978 beslut-

Huseier Einar S. Nielsen (til venstre) måtte få Løsøreregister-lokalene tegnet om så mange ganger at han på et tidspunkt angret bittert på å ha sagt ja til Justisdepartementet. Til høyre Ole Larsen, som på et tidspunkt drev kreditt-opplysningsfirma samt flere andre firmaer i Brønnøysund. Foto: Njål Dahle.

tet Regjeringen å gå inn for at Løsøreregisteret legges til Brønnøysund i tilknytning til Brønnøysorenskriverembete. Ved valget ble det lagt avgjørende vekt på distriktspolitiske hensyn», heter det i et notat som gjennomgår alle aspekter ved Løsøreregisterprosjektet.

I en skriftlig redegjørelse forteller Einar S. Nielsen: «Jeg mottok et brev personlig til meg, datert 21.8.1978 fra Justisdepartementet, om at det var enighet om å legge Løsøreregisteret til Brønnøysund».

Saken kom først opp i Stortinget tre måneder senere. Det var rent Arbeiderpartiflertall i Stortinget. Den 21. november 1978 gikk 118 representanter inn for lokalisering av et løsøreregister i kystkommunen i Nordland, mens 12 stemte for Vest-Telemark. Noen stortingsrepresentanter var misfornøyde. De mente saken for lengst var avgjort, og at dette var en ren overkjøring. Og det hadde de jo på sett og vis rett i, selv om vi kaller det demokrati i Norge.

Stadig nye tegninger

Nå gjaldt det å få avklart arealbehov og krav til tekniske installasjoner. Arkitektene og konsulentene tegnet så blekket sprutet, alt ble kopiert opp i 15 eksemplarer – ett til hvert av medlemmene i det Justisdepartementale utvalget som arbeidet med etablering av Løsøreregisteret. Kort etter kom meldinger om behov for større arealer, og tegningene måtte omarbeides – og kopieres i 15 eksemplarer. Det ble svært mange slike runder. Einar S. Nielsen jobbet 60 timer i uka i sitt grossistfirma, og måtte ta arealproblematikken med Løsøreregisteret på kveldstid. Det ble så mye å gjøre og så mange runder at han mot slutten av året angret bittert på at han hadde sagt ja til ordføreren.

Men etter et halvt år med stadig nye behov, varslet departementet omsider at siste utvidelse og endringer var endelige. Da var arealbehovet vokst ut av toppetasjen med sine 800 m². Det måtte et takoppbygg på 110 m² for å få plass til alle tekniske anlegg. I november 1979 sto lokalene for Løsøreregisteret ferdige.

Nyttig fjelltur

Høsten 1976 kom bardudølen Roald Tørrissen med familie til Brønnøysund. Etter blant annet å

ha vært dommerfullmektig på Senja et par år, skulle de nå forsøke å se om de trivdes i nærheten av konas hjemplass. De skulle være her to-tre år.

Meningen var å starte advokatpraksis. Det hadde ikke vært advokat i Brønnøysund på mange år, og kanskje var ikke markedet helt modent, for å si det forsiktig. For å ha noe å leve av under oppstartfasen arbeidet han som konsulent i Sør-Helgeland Regionråd. Her handlet det om næringsutvikling i regionen. I denne stillingen avga han blant annet en uttalelse om et mulig løsreregisterprosjekt i Brønnøysund. Nærmere 1979 leide han lokaler med flott sjøutsikt i byggeprosjektet til Einar S. Nielsen. Meningen var å trappe opp advokatpraksisen.

Vårparten 1979 ble det utlyst en stilling som kontorleder av det kommende Løsreregisteret i Brønnøysund. Bak annonseteksten sto styringsgruppa for registeret. De søkte etter en person som hadde kompetanse innen administrasjon, juss og IT, med andre ord en krysning av Fantomet og Superman. Søkerlisten var da også beklemmende mager. Om Roald Tørrissen hadde lagt merke til denne annonsen, ville han ristet på hodet. Riktignok mente han å være en habil jurist, men han hadde knapt sett en datamaskin, og hva angår det administrative så var erfaringen ikke mye å skryte av.

Så tok det da heller ikke lang tid før man splittet stillingen opp i to: En administrativ stilling som kontorsjef, og en som EDB-konsulent. Under en fjelltur i Lomsdal sammen med daværende dommerfullmektig Hallvard Hauge hos Sorenskriveren i Brønnøy, ble dette løselig diskutert. Dommerfullmektigen ønsket ikke å søke, da han skulle dra sørover igjen. –Men du kan jo søke, sa han. –Ha, ha, morsomt, svarte Roald Tørrissen.

Men tanken modnet på vei til toppen – og ned igjen, og vel hjemme sendte han inn søknad om jobb som kontorsjef i det nye Løsreregisteret. Bakgrunnen for å søke var blant annet at familien nå talte fem, hvorav tre barn under skolepliktig alder. Han så for seg mange og lange dager for å bygge opp og drive advokatpraksis. I stedet lokket en trygg og solid stilling i staten, med fast lønn, lange ferier og regulert arbeidstid. Selvsagt tok han skammelig feil, men det er en annen historie.

Roald Tørrissen var første kontorsjef for «Løsøre» og ble senere direktør fra 1988 da registerenheten ble en selvstendig statlig etat. Han ble ansatt i prosjektstilling i september 1979 og startet i sin nye jobb 15. oktober 1979. Tørrissen vil nok derfor kunne prosedere på at det var han som var ansatt nummer 1 i Løsreregisteret. Historien åpner imidlertid for flere tolkninger her. I forbindelse med etableringen, ble det høsten 1979 også tatt inn flere nye medarbeidere ved sorenskriverkontoret. Den første av disse var Solveig Pettersen som var på plass 14 dager før Tørrissen. Senere, samme dag som Tørrissen begynte, kom også Liv Floa Bang. Også Arne Lund og Sissel Amundsen, som begge fra før var ansatt på sorenskriverkontoret, deltok i startmånedene. Formell tilsetning av de nye registermedarbeiderne i de 14 nyopprettede stillingene ved sorenskriverembetet skjedde likevel først i desember 1979, og da med virkning fra og med 1. januar 1980. I det hele tatt: Vi lar den saken ligge!

I 1990 var det 10 år siden etableringsprosjektet for Løsøreregisteret ble satt i gang. Alle de først ansatte var da fortsatt knyttet til Brønnøysundregisteret. Bildet er tatt 6. november 1990. Bak fra venstre: Tor Skjørdal, Ulf Skipsfjord, Arne Lund, Eva Buvik (tidl. Maasø), Bente Lian, Håkon Olderbakk, Inger Skjæran Moe, Astrid Skille, Inger Norø. Foran fra venstre: Olaug Aasberg, Brit Rodal, Liv Floa Bang, Roald Tørrissen, Eli Sande, Helga Rodal.

14 dager senere ble han innkalt til intervju i Oslo og ble her grillet av Kåre Fløisand og Hjalmar Austbø. Muligens hadde de to herrene fått noen velmenende råd av Bodil Aakre på dette tidspunktet. Aakre kjente Tørrissen som forsvarer i retten og fra hans tidligere jobb i regionrådet. Dessuten var de naboer.

En uke senere var Roald Tørrissen, 32 år gammel, ansatt med pålegg om å avslutte pågående advokatengasjement. Roald Tørrissen startet i sin nye jobb 15. oktober 1979.

Flytting til nye lokaler

I 1978 besto Brønnøy sorenskriverkontor av fem personer. Fra høsten 1979 kom de første nye medarbeiderne i gang med forberedelser til registeretableringen. Det var fire tidligere televerkansatte, Solveig Pettersen, Liv Floa Bang, Brit Rodahl og Eli Sande. Pluss nytilsatt EDB-leder Håkon Olderbakk og leder Roald Tørrissen. Utgiftene til dette ble i første omgang dekket av prosjektmidler og arbeidsmarkedstiltak. Det var først i statsbudsjettet for 1980 at det ble opprettet 14 faste stillinger ved sorenskriverembetet og bevilget midler til dekning av oppstarts- og driftskostnader.

I desember 1979 flyttet Sorenskriverkontoret og det fremtidige Løsøreregisteret fra lokalene i Storgata i Brønnøysund ned i de nye fine lokalene på kaia. Riktignok klarte man under flyttingen å knuse det høyt verdsatte porselensskiltet med «Sorenskriver», noe Aakre tok svært tungt, men ellers gikk det greit.

Greit gikk det også den første tiden, selv om det var mye nybrottsarbeid for de fleste. Nye folk

skulle på plass rundt årsskiftet. Da administrasjon og IT var på plass, var det 10 hjemler igjen. Resultatet ble ni tidligere teledamer og én hane i kurven som kom med en helt annen bakgrunn og kompetanse. De fleste teledamene kom etter jul, etter avlagt kontorkurs i regi av Arbeidskontoret.

Administrasjonen besto av kontorsjef Roald Tørrissen og Arne Lund, nå opprykket til konsulent. Sistnevnte kom fra Sorenskriverkontoret. Han representerte kontinuiteten i forhold til å kunne løse alle mulige (og en god del relativt umulige) problemstillinger omkring det å få Løsøreregistret til å fungere i praksis. Han hadde funksjon som arbeidsleder og var i tillegg et helt lite unikum i alt fra saksbehandling til å snekre reoler. IT-avdelingen besto av Håkon Olderbakk, og fra april 1980 også Tor Skjærdal.

Telefondamene

Fra 60-tallet og frem til 1985 ble de totalt 2.100 manuelle telefonsentralene rundt om i landet lagt ned og erstattet med automatiske sentraler. I alt 5.400 teleansatte – de aller fleste kvinner – mistet jobbene sine. Nå fikk riktignok litt under halvparten nytt engasjement i Televerket; mange i Opplysningstjenesten i de 12 regionale avdelingene. Så lenge *det* varte.

På Sør-Helgeland kom Televerkets store digitale omveltning i 1979. Mot slutten av juni ble 76 teledamer overflødige: 36 i Brønnøysund, 14 i Bindal, 16 i Sømna og 4 i Vevelstad kommune. 11 fikk ny jobb i Televerket. Resten var på tur ut i arbeidsledighet. De 76 teledamene fordoblet med dette arbeidsledighetsstatistikken på Sør-Helgeland. Distriktsarbeidssjef Willy Skogly fortvilet. Men han hadde et lite håp i dette nye registeret som skulle komme, og som visstnok hadde behov for flere ansatte.

Det var ingen nyhetsmessig bombe at 76 teledamer skulle ut i arbeidsledighet. Det hadde vært kjent lenge, selv om Brønnøysunds Avis 22. mai 1979 bare ofret en liten tospalter på denne saken og med det mente den var like viktig som naboartikkelen om priser på brosmme og lange. Ikke minst ordfører Bodil Aakre var godt orientert om den presederte arbeidsmarkedssituasjonen i kommunen. Derfor ble da også tilgang til relevant arbeidskraft en av de andre nøkkelfaktorene da Aakre presenterte forslaget om et Løsøreregister lagt til Brønnøysund overfor Justisdepartementet. Televerket var en statsinstitusjon. Det er strengt oppsigelsesvern i staten. Løsøreregistret var også en statsinstitusjon. Teledamene ville dermed ha fortrinnsrett.

Det var ikke *bare* Bodil Aakre som så for seg at til dels godt voksne damer, som nok var eksperter i å sette over telefoner, muligens ikke var de helt optimale i forhold til å kunne svare på spørsmål langt inn i jussens irrganger. Men Aakre, en livserfaren dame på nærmere 60 år, visste hva hun hadde å forholde seg til og gjorde det beste ut av situasjonen, selv om hun nok ideelt sett kunne tenkt seg både større kompetansespredning og bedre kjønnsfordeling. I Brønnøysund ble det murret både høyt og lavt da det ble kjent at voksne, gifte og godt forsørgede teledamer skulle få de nye krem-

Illustrasjon:
Fredrik Stabel/
Dusteforbundet.

I Dusteforbundet

Registerenheten i Brønnøysund har vært i Dusteforbundet. En gang. Dusteforbundet var salig Fredrik Stabels alter ego, Darwin P. Erlandsen (president), sin faste spalte i Dagbladet, med formål blant annet å sette fingeren på dustete forhold i vårt samfunn.

En yngre fersk jurist (vi nevner ikke navn) hadde fått noen store løse karnevalsører av sine humoristiske venner da hun startet jobben ved Løsøreregistret. Ørene ble selvsagt hengt opp utenfor kontordøra. Det ville imidlertid den noe eldre lederen (vi nevner heller ikke her navn) vite noe som helst av. Skriftlig forlangte han dem fjernet. Det ble det litt internt bråk av. Historien ble «lekket» til Dagbladet, og saken havnet i Dusteforbundet.

jobbene og dermed kom til å fortrenge ungdommen som muligens kunne tenke seg å komme tilbake til stedet. Mange av teledamene følte seg en del uglesett en periode, og gir uttrykk for at dette var en tøff tid.

Like etter at det første kullet med teledamer var på plass i registrene, inviterte Bodil Aakre noen av dem på ettermiddagskaffe hjemme hos seg selv. Hun hadde hørt rykter, og ville høre om de også hadde hørt dem. Det gjaldt at voksne damer fortrenge ungdommen.

– De må da forstå at vi må ha folk som kan arbeide, sa hun, og utviste vel med det stor statsmannskunst.

Flere av de først ansatte teledamene hadde en klar forståelse av at justisministeren, Inger Louise Valle, sto fast på prinsippet om fortrinnsrett.

Med bakgrunn i det gode interne samholdet fra Televerket, skoleringen i fagforeningsarbeid og stor stå-på-vilje, bet damene tennene sammen og sa at «dette skal vi klare med glans.» Og det gjorde de. Med glans.

IT

Løsøreregisteret ble bygget opp hos R-direktoratet i Oslo. Arbeidet foregikk over ett års tid. Trygve Harvold, som hadde vært med på Strømmenprosjektet, brukte noe av erfaringene herfra da han bygget opp hovedarkitekturen for systemet, det vil si: bestemte hvordan maskinene skulle håndtere det som ble puttet inn.

R-direktoratet hadde engasjert datafirmaet ADB System Logikk til selve programmeringen. Herfra var det en forholdsvis fersk NTH-sivilingeniør, Knut-Erik Gudim, som i hovedsak utførte jobben: -En datamessig interessant jobb og et lite stykke pionerarbeid, minnes Gudim i et intervju i 2008. Han mener det var ganske modig gjort av Fløisand å gå for stormaskintinking på minimaskiner: -Det var tross alt betydelige datamengder som skulle prosesseres med begrenset maskinkapasitet.

Men det skulle vise seg å holde. Akkurat, og så vidt.

«Truet» til jobb

NTH-sivilingeniøren Håkon Olderbakk hadde startet sin yrkeskarriere i Oslo Lysverker, men ønsket seg hjemover til Brønnøysund. IT-jobbene vokste ikke på trær den gang, så da muligheten for jobb i det nye Løsøreregisteret dukket opp, valgte han å søke selv om det karrieremessig kom litt på tverke. Kåre Fløisand sto for intervjuet sammen med Even Fredriksen som hadde overtatt i Planseksjonen sammen med Trygve Harvold da Jon Bonnevie Høyer dro til USA en periode.

Da jobbintervjuet var over, ble Olderbakk bedt om å vente utenfor. Noen få minutter senere kommer Fløisand ut, stiller seg 20 centimeter fra Olderbakk og ser ham rett inn i øynene: «Du får jobben, og nå kommer du fan ikke og sier at du ikke tar'n».

Det er en uttalelse i god Fløisandsk ånd som sier litt om en person som både tok raske avgjørelser og som var vant å få det som han ville. Slik ble Håkon Olderbakk, 29 år, «truet» inn i stillingen som EDB-ansvarlig ved Løsøreregisteret. Han startet i jobben som IT-ansvarlig 1. desember 1979 med en ukes hospitering ved R-direktoratet, der han gjennomgikk systemer og programmer sammen med blant andre Fløisand og Gudim.

Nytilsatt IT-sjef, Håkon Olderbakk, orienterer tilreisende gjester under den offisielle åpningen av Løsøreregisteret 23. januar 1981.

Da uka var over, sto han klar til å reise nordover med ett års programmeringsarbeid: I bagasjen hadde han to store disketter på størrelse med kaketiner og hver med en vekt på ca. 10-15 kilo. De inneholdt hver svimlende 288 megabyte med data. Fløisand kom og ønsket den ferske IT-sjefen lykke til med driften av Løsøreregisteret i Brønnøysund. Han la til: -Skulle det være noe du lurer på, så må du ikke nøle med å ringe oss! Vi skal stille opp og hjelpe deg når det måtte være! Så tok Fløisand en kort kunstpause: – Men *hvis* du ringer, bør du betrakte det som et personlig nederlag. Fløisand forteller denne historien i et intervju i 2008. Han kommenterer humrende hendelsen på finslepent, lett skarrende bergensk: – Og vi fikk i etterkant jeeevlig få telefoner fra Olderbakk.

Som de fleste gode historier er dessverre heller ikke denne 100 prosent korrekt. Vi må imidlertid ta for gitt at selve tildragelsen har funnet sted: Hvem i all verden tør trekke Fløisands hukommelse i tvil? Men rett skal være rett: Det *ble* en del telefoner, ikke til Fløisand riktignok, men desto flere til blant andre Knut-Erik Gudim. Og grunnen var enkel nok: Her var selvsagt både feil og mangler. Nesten uansett hvor dyktig man planlegger et datasystem, så vil det alltid dukke opp forhold ingen har forutsett. Og slike saker var det en god del av. Tor Skjørdal, som kom til IT-avdelingen 1. april 1980, antyder forsiktig at «det var et meget gjennomtenkt rammeverk, men at det vel knapt var en eneste prosedyre som ikke måtte justeres».

En gang stoppet systemet opp med feilkoden: «Hva gjør vi nå?» Det hadde ikke programmereren på R-direktoratet funnet ut.

– I slike saker var det bare å gå til Roald Tørrissen eller saksbehandlere for å få det juridiske svaret på hva man gjør når slik-og-slik inntreffer, forteller Tor Skjørdal.

Fordeler og ulemper

Som alt her i verden hadde alle datafeilene både fordeler og ulemper: Fordelen var at man på denne måten skaffet seg inngående kjennskap til hvordan systemene var tenkt og bygget opp. Men det var også noen ulemper... Som for eksempel ekstraarbeid og overtid. Og dette hadde en utrolig evne til å finne sted på varme og stille sommerhelger mens alle andre i Brønnøysundregionen var på sjøen og dorget etter småsei. Håkon Olderbakk minnes, trolig med sterkt begrenset nostalgi, rekorden på 36 timer i ett strekk med datafeiloppretting.

– Det var uansett fint å ha det første konverteringsåret som innkjøringsperiode, uten alt for mye stress og uten at alt *måtte* fungere hele tiden, forteller Tor Skjördal.

Mens Olderbakk var i Oslo og fikk opplæring, ble den første maskinen montert på plass i Løsøreregisterets nye lokaler på kaia. Det var en Nord 100, serienummer 212, fra Norsk Data AS. Den hadde 128 kB RAM. Arbeidsminnet ble riktignok ganske snart oppgradert til 256 kB. Det kom enda en maskin av samme type i løpet av 1980. Da man gikk på lufta 1.1.1981, ble den ene maskinen brukt til terminalhåndtering. Den andre administrerte selve databasen, altså Løsøreregisteret. Dette var et forut-for-sin-tid-system som Norsk Data kalte «backend-løsning». I dag kaller vi det «klient-server-løsning».

Norsk Datas bakgrunn som leverandør for tekniske løsninger tilsa at programmeringsspråket var Fortran. Databaseløsningen het Sibas og kom opprinnelig fra universitetsmiljøet i Norge. Legg merke til at både systemløsninger og programvare var norskutviklet.

Varmt

Sommeren 1980 var varm i landsdelen, og ettermiddagssola skinte intenst inn i datarommet. Kjøleanlegget på datarommet hadde ikke tatt høyde for ekstreme nordnorske somre, ei heller nytt utstyr som stadig ble satt inn her. Norsk Data hadde satt en temperaturbegrensning på maks 28 grader. Den sommeren måtte man stenge ned maskinene en kort periode. Også noen av de ansatte ble sendt hjem samme sommer og av samme grunn. Nå er intens varme erfaringsmessig et høyst forbigående fenomen i landsdelen. Mer permanent var derimot de stadig korte og av og til noe lengre strømbryddene som laget mye krøll for datamaskinene og databasene i den første tiden. Det var liten trøst å få når man ringte til Rolf Skille i Helgeland Kraftlag og klaget sin nød.

– Sønn er det bare, sa man der i gården, og var nok ikke vant til kravstore kunder med følsomt datautstyr. Det man i Helgeland Kraftlag på den tiden stipulerte som de mest dramatiske følgeproblemene, var trolig at middagene i de brønnøysundske hjem kunne bli noe forsinket. Men for Håkon Olderbakk og Tor Skjördal førte spesielt de uanmeldte hyppige små avbruddene ofte til store problemer.

Det hjalp da man etter noen år fikk batteri-backup, slik at datamaskinene kunne stenges ned kontrollert ved strømbrydd. Det skulle ta ytterligere en del år før strømaggregatene kom på plass, slik at man faktisk kunne utføre noe arbeide på datamaskinene, uavhengig av ekstern strømtilførsel. Egne anlegg som til enhver tid sørget for jevn og sikker strøm, var en fremtidsdrøm i 1980, og Justisdepartementet var heller ikke den gang kjent for å sløse med penger.

1980 var et forholdsvis rolig år, uten nevneverdig press utenfra. Først fra 1.1. 1981 ville det være alvor. Da skulle all løsørepannt registreres direkte i Brønnøysund, og da ville man ha et klart tidspress på seg til å få alt registrert, kontrollert og offentliggjort så fort som mulig.

Teledamene skapte miljøet

Ulf Skipsfjord startet på Løsøreregisteret sammen med de aller første teledamene. Helgelendingen var forholdsvis fersk i arbeidslivet. Han hadde jobbet ett års tid på kommunekassererkontoret i Berlevåg da han leste en artikkel i Brønnøysunds Avis om at det nye Løsøreregisteret skulle ansette saksbehandlere. Senere kom annonsen i avisen. Ulf søkte. Et par uker senere fikk han en telefon om at han var ansatt.

Ulf Skipsfjord begynte 2. januar 1980. Det var en sur og fremfor alt iskald dag i Brønnøysund.

Kaffepause

-Det var ikke kopper på kafferommet. Jeg gikk til Rødli og kjøpte seks kopper og ei sparebøsse som vi skulle ha penger på. Karna Olsen tok med seg

kaffekjele neste dag. Dermed hadde vi kafferom og kosa oss i pausene. For riktignok kan vi ha det travelt, men det har alltid vært viktig for meg at vi også skal ha mulighet for å kose oss.

Intervju med Liv Floa Bang, 2008.

Han gikk opp trappa og inn på Sørenskriverkontoret, sa hvem han var og at han skulle jobbe her. Eli Sande, en av teledamene, satt bak skranken. Hun så bort på ungdommen, mønstret han - stoppet opp med de blåfrosne nevene, og så strengt på ham: – Det går da i herrens navn ikke an å gå ut «bærhent» i denne kulda. Du må jo kle deg skikkelig!

Trolig var det morsinstinktet som slo til for fullt. Men historien forteller også noe om en tone som ble slått an med en gang, og som på mange måter og i lang tid ble normdannende for «det indre livet» i registerenheten i Brønnøysund.

- Det var et svært godt arbeidsmiljø, og jeg ble tatt godt vare på, minnes Ulf.
- Det var mye fliring, og vi hadde mye moro.

Men det var ingenlunde et gjeng søndagsskolejenter som kom fra Televerket. De kunne være relativt røffe både i tonen og i kjeften, og de likte usedvanlig godt å gjøre ungdommen flau med en grovis i ny og ne. I all vennskapelighet, selvsagt.

Da var det på sett og vis litt annerledes med de andre «ungdommene» på Løsøre: Roald Tørrissen, 32, Håkon Olderbakk, 29, og Tor Skjødal, 32. Arne Lund hadde vel i så måte litt mer aldersmessig pondus.

Finne veien selv

I Løsøreregisteret var alt nytt. Man måtte selv finne effektive arbeidsrutiner. Det ble mange kreative løsninger. Da Roald Tørrissen og Liv Floa Bang var vel installert på sitt lille kontor i oktober 1979, begynte hun å grave og spørre sin sjef i forhold til hva jobben egentlig gikk ut på og hvordan den skulle utføres. Etter noen runder foreslo Tørrissen at hans ferske kollega fra Televerket skulle lage ei operatørlærebok om registrering av løsøre. Floa Bang antydte at det muligens hadde rablet for sjefen: -Jeg er jo helt blank og kan ingenting på dette området.

Men Tørrissen sto på sitt og lovet å hjelpe til om det trengtes.

– Jeg måtte sette meg inn i alt dette, og så var hele poenget at jeg skulle skrive slik at jeg selv forsto hva det handlet om. Tørrissen skulle kontrollere at alt var korrekt, forteller Liv Floa Bang.

Sjefen hadde nok selvinnsikt til å erkjenne at hvis han selv skulle skrive læreboka, ville den for det første bli alt for omfattende, og i tillegg var det langt fra sikkert at andre enn jurister ville forstå hva som sto her. Og slik ble det. Liv Floa Bang skrev om alt, unntatt «lysing i kull og kjønn», som var helt ubegripelig, så det måtte sjefen selv skrive. Men boka ble akkurat så enkel som Tørrissen ville ha den. Den læreboka fikk alle når de kom.

For mange ble det en brå overgang fra Televerket til Løsøreregisteret. Helt uforberedt kom de imidlertid ikke. Teledamene som ble ansatt hadde gjennomgått et kontorkurs i regi av Arbeidskontoret. Noen ble imidlertid hentet ut av kurset og satt rett på jobb. Men uansett er det, tross alt, en viss forskjell fra å håndtere en manuell telefonsentral til å sitte foran en skjerm og taste tinglysinger hele dagen. Etter hvert ble det også arrangert flere 12-ukerskurs for nye ansatte, også de i regi av Arbeidskontoret.

Den nye jobben på Løsøre medførte en helt annen jobbsituasjon, både faglig og praktisk. I en fase ble den nye jobben altoppslukende. Mange brukte mye tid til å sette seg inn i Den Nye Virkeligheten. Noen leste regelverk innimellom hjemmestell, matlaging og familieliv. En gjennomgangstone i alle intervjuene med teledamene er imidlertid at dette var en spennende og utfordrende tid, og at alle takket dette fint takket være godt samhold, stå-på-vilje og stå-på-evne. Det tok ikke lange tiden før registreringen satt like godt i fingertuppene som telefonsentralen tidligere hadde gjort.

Juss og regelverk

Heller ikke den ferske kontorsjefen kom til dekket bord. Det var ikke alt for mange årene siden han avla sin juridikum i full forvissning om at juss med overveiende sannsynlighet var det viktigste fagområdet her i verden. På Løsøre opplevde han at jussen ble redusert til bare å være én av tre nokså likeverdige pilarer: Juss, data og praktisk anvendelse, dvs. det som var mulig å få til. Ofte i omvendt rekkefølge.

– Den hardeste juridiske erkjennelsen i den første tiden ble å ta inn over meg at det viktigste ikke var å treffe den juridisk sett mest utførlige og grundige begrunnede avgjørelsen i hver enkeltsak, men i stedet i størst mulig grad forsøke å finne frem til generelle anvendelige løsningsalternativer som både datasystemene, de ikke-juridiske saksbehandlerne og brukerne oppfattet som forståelige og akseptable som uttrykk for en likebehandling av i hovedsak like saker, forteller Roald Tørrissen i et intervju i 2011. Den tidligere Brønnøysundregisterdirektøren, pr. 2011 Sørenskriver i Brønnøy, medgir i samme intervju at denne etter hvert noe pragmatiske holdningen til Norges lover, også har satt sitt preg på ham i sin nåværende rolle som dommer.

Roald Tørrissen var eneste jurist i en årrekke. Først i Løsøre, siden også med juridisk ansvar for både Regnskapsregisteret og Ektepaktregisteret. Riktignok kunne han i noen grad støtte seg på dyktige jurister i Justisdepartementet, men i mange tilfelle ønsket disse å stå fritt med tanke på en eventuell klagebehandling. Uansett: Når de hadde lagt på røret, var det han som måtte ta avgjørelsen. Og den som tror at juss er en eksakt vitenskap, må tro om igjen.

Blanketter

En av forutsetningene for å kunne lykkes i Brønnøysund, var utvikling av blanketter. I et tett samarbeid mellom juss, IT og «det mulige», ble det utarbeidet blanketter som skulle gi all relevant input, være enkle å fylle ut og samtidig skulle samsvare med det skjermbildet operatørene i registrene hadde å forholde seg til. Dette var en forutsetning for at ikke-jurister kunne føre datamaskinene med korrekt informasjon, og med et så pass enkelt databaseverktøy som man tross alt hadde den gang. Utviklingen av disse blankettene var gjennom store deler av 1980 en viktig forutsetning for at det aller meste fungerte prikkfritt da det ble alvor 1.1.1981.

– Det svært begrensede antall feil og klager som kom inn disse årene, tyder på at det faktisk ble gjort en god jobb, mener Roald Tørrissen.

Men noen klager kom, og da gjaldt det å finne korrekt løsning etter lov- og regelverk, og forsøke å tilpasse dette til IT-systemene. Dette var en kontinuerlig prosess, der man hele tiden forbedret systemene. Etter hvert ble det behov for mindre og mindre juridisk kompetanse til å løse aktuelle problemstillinger. Da det kom nye jurister inn, fikk de ta eventuelle dag-til-dagproblemer, mens kontorsjefen i samarbeid med departementet måtte knekke de virkelige juridiske «nøttene». Det kunne eksempelvis være helt spesielle forhold rundt tinglysing av ektepakter, der det var uklart hva som kunne tas inn i ektepakten for å oppnå rettsvern. På panterettsiden kom spørsmålet om rettsvern for tinglyst utleggspant i borettsandeler.

Det viktigste juridiske avklaringsspørsmålet handlet om hvilken troverdighet de ulike formene for avgivelse skulle ha: Etter en klageavgjørelse ble det fastslått at muntlige uttalelser pr. telefon ikke var tilstrekkelig til å påføre staten ansvar for feil og mistolkinger, men at dette forutsatte skriftlige svar.

– Det var en utfordrende tid på mange måter, ikke minst juridisk, og det var en del juridisk pionerarbeid som ble utført i disse første årene, medgir Roald Tørrissen.

Konvertering

Hele 1980 ble det jobbet med såkalt konvertering. Til Brønnøysund ble det sendt kopier av personregisterdokumenter fra de 96 sorenskriverkontorene i Norge. Mange var håndskrevne, men – i rettferdighetens navn – noen var også skrevet på skrivemaskin. Disse skulle nå leses og til dels tolkes, og all informasjon skulle legges inn på data og danne grunnlaget for Løsøreregisteret.

Arne Lund laget systemer og snekret reoler for dokumenthåndtering. Også her gjaldt det å finne opp smarte løsninger for alt, siden man ikke kunne hente erfaring fra andre. Én slik løsning ble ordningen med «fylkesmenn»: Hver ansatt fikk ett fylke å forholde seg til. Dermed var det enklere å etablere faste kontaktpersoner som kunne kontaktes når noe var uklart. Og det var det ofte. Ikke minst gjaldt det «tolking» av skrift i de håndskrevne dokumentene man fikk oversendt. Ikke alle saksbehandlere på sorenskriverkontorene hadde fått med seg at kråketærne de laget faktisk skulle leses av mennesker, og at all informasjon skulle inn i et datasystem. Mange trodde at papirene kun skulle avfotograferes.

Majoriteten av dokumenter var ulike typer heftelser. Men innimellom dukket det opp tinglysinger som knapt noen hadde hørt om. Lysing i kull og kjønn var ett slikt eksempel. Det handler om barn født utenfor ekteskap med tinglyst rett til arv etter far. Det første året ble en blanding av juss og kulturhistorie.

Ektepakt

Inntil høsten 1980 lå det sentrale ektepaktregisteret i Oslo og ble drevet av Oslo byskriverembete. Ektepakter ble tinglyst lokalt og på gammelmåten, men én papirkopi ble sendt til Oslo. I dette landsdekkende registeret var det flere hundre tusen ektepakter fra 1928 og fremover.

I juni 1980 ble det bestemt at dette registeret skulle flyttes til «Landsregisteret for rettigheter i løsøre (Løsøreregisteret) ved Brønnøy sorenskriverembete». Fra 1. september 1980 skulle alle nye ektepakter sendes direkte til Brønnøysund, og alle som ønsket innsyn i en ektepakt, måtte henvende seg hit.

En ektepakt er forenklet sagt en avtale mellom ektefeller som regulerer formuesforhold på andre måter enn det som automatisk følger av lovverket. Særeie er ett slikt eksempel.

Ikke helt uten problemer

Den såkalte konverteringen, dvs. overføringen fra papirbaserte dokumenter fra de nesten 100 sorenskriverne rundt om i landet og inn i det nye databaserte Løsøreregisteret, foregikk fra tidlig i 1980 til nesten nyttår. Det skjedde uten feil. Med ett unntak: Det gjaldt et dokument, som av alt i verden, ble overført fra Brønnøy sorenskriverembete.

Saken dukket først opp i 1988 som en erstatningssak. Nordlandsbanken hadde i sin tid gitt en lokal reieneier kassakreditt med pant i rein på fjellet. Dette var tinglyst i personregisteret. Men av en eller annen grunn var ikke dette kommet inn i databasen i Løsøreregisteret under konverteringen. Da banken skulle realisere panten sin, så sto det ikke et ord i Løsøreregisteret om pant i reinen. Reieneieren trakk på skuldrene og slapp unna. Banken fikk sine 50.000 kroner. Og Brønnøysundregistrene fikk en liten lærepenge.

Ektepaktregisteret

Ektepaktregisteret kom strengt tatt høsten 1980, like etter starten av Løsøreregisteret. Fra januar 1981 ble imidlertid alle nye ektepakter sendt til Brønnøysund og her lagt direkte inn i en database.

Tinglysing av ektepakt har svært lang historie. Registeret er en del av Løsøreregisteret.

Ektepaktregisteret inneholder avtaler mellom ektefeller som regulerer formuesforhold på andre måter enn det som automatisk følger av lovverket. For at ektepakten skal få rettsvern overfor eventuelle kreditorer, må den tinglyses i Ektepaktregisteret.

Ektepakter er en kompleks dokumenttype. Det er et til dels innfløkt lovverk som trer i verk når ektefeller oppretter en avtale og tinglyser denne. En slik avtale kan få store økonomiske konsekvenser.

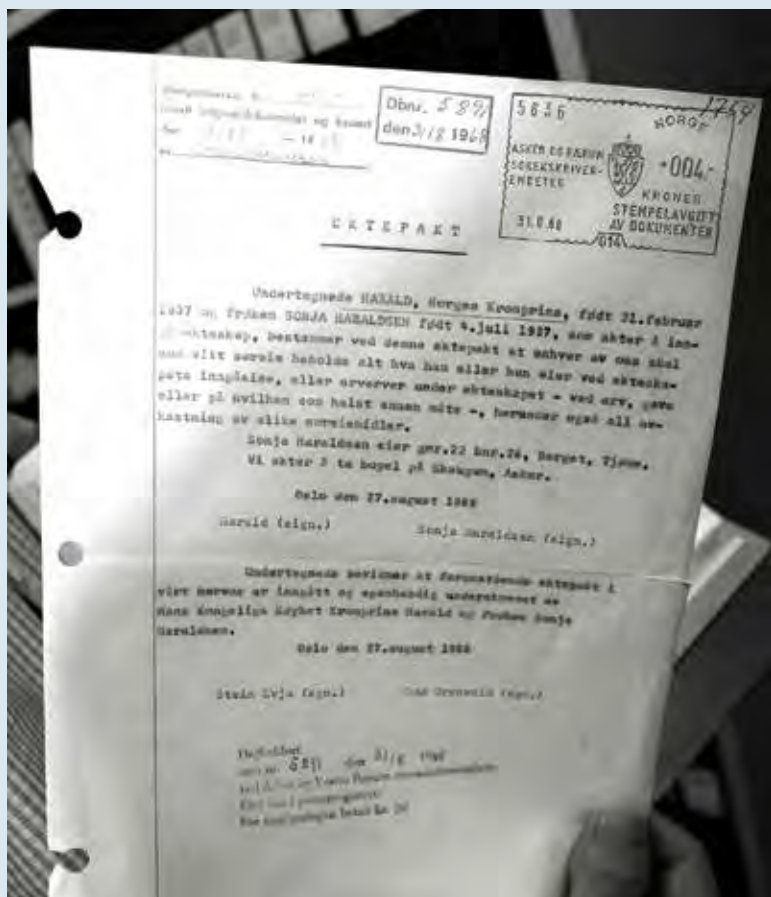
Stian Wikran Johansen er en av de som får skjerpet juristfagkunnskapene i et nokså komplisert fagområde som ektepakt utgjør. Foto: Harald Harnang.

Enkelte ektepakter kan ha spesiell interesse. Når for eksempel enkelte kjendiser tinglyser sine ektepakter, får man gjerne henvendelser fra visse medier. Dette er offentlige opplysninger.

Ca. 7-8 personer arbeider spesielt med Ektepaktregisteret, i tillegg til andre oppgaver.

Ektepakt 1

En av de mer kjente ektepakter som stundom blir tatt frem for å eksemplifisere hva som ligger i en ektepakt, var den som i sin tid ble inngått av en viss frøken Sonja Haraldsen og hennes mann med navn Harald V.

Ektepakt 2

En annen ektepakthistorie, om enn i en noe annen divisjon, fant sted da Dagbladet i 1981 skrev at avisen hadde blitt tipset av en av de ansatte ved Ektepaktregisteret om en nylig tinglyst ektepakt mellom Wenche Myhre og Michael Pfleger. Myhres advokat, Jens Kristian Thune, kontaktet registrene og utba seg en forklaring.

I et forholdsvis krast brev til Dagbladet, undertegnet sorenskriveren og kontorsjefen, ber man avisen skriftlig bekrefte at det ikke har vært noen lekkasje, noe redaktør Einar Hanseid uforbeholdent kunne gjøre. Tipset kom utenfra. Dagblad-journalist Pål T. Jørgensen hadde på lovlig vis fått bekreftet ved Ektepaktregisteret at det forelå en tinglyst ektepakt. En annen journalist overtok saken og fulgte den opp videre, med telefon til Thune og med spørsmål om de to var gift eller om de skulle gifte seg. Det var denne journalisten som ved en misforståelse sa at tipset var kommet fra registrene.

Men litt PR ble det jo. For «Løsøre», som registerenheten den gang ble kalt. Og for Wenche Myhre.

Det sentrale ektepaktregisteret ble kjørt fra Oslo til Brønnøysund. Fra og med 1981 ble alle nye ektepakter sendt direkte til Brønnøysund, og lagret i en database.
Foto:
Harald Harnang.

Det ble Liv Floa Bang som fikk denne oppgaven. Hun var en av teledamene, hadde bakgrunn fra fagforeningsarbeid og var aktiv i politisk arbeid, bl.a. som kommunestyrerepresentant for AP/SV. Liv Floa Bang mente at hun hadde mer enn nok å gjøre, om hun ikke nå måtte sette seg inn i et helt nytt fagfelt.

Da det ikke nyttet med milde overtalelser, måtte Roald Tørrissen mer eller mindre beordre henne til å reise til Oslo og ta over ektepaktregisteret. Det var i alle fall slik Bang oppfattet det. Takket være en samarbeidsvillig ektemann som tok ut ei ekstra ferieuke og tilbød seg å være sammen med henne i Oslo, dro familien Bang sammen sørover.

I Oslo byskriverembete var man glad over å bli kvitt registeret, så verken Liv Floa Bang eller Roald Tørrissen, som litt senere kom i ens ærend for å helle olje på havet, trengte å bekymre seg over manglende samarbeidsvillighet.

– Dette var som et nytt kapittel for meg, men det gikk fint, for alle på Oslo byskriverembete hjalp meg med å lære alt fra bunnen av, sier Liv Floa Bang under et intervju i 2009.

Hun skulle være i Oslo i tre uker, men etter 14 dager var man å jour. Ulf Skipsfjord og lastebileier Robert Holm kjørte sørover med en trailer. De pakket og lastet fredag, og så kjørte de to nordover. Det var overnatting underveis. Det ble dårlig søvn for Ulf: Han lå og tenkte på den verdifulle lasten på bilen og var redd for at noe skulle gå galt. Bang tok fly hjem. Bilen kom til Brønnøysund lørdag, og så var det dugnad igjen lørdag kveld og hele søndag. Mandag morgen var registeret operativt, denne gang med adresse Brønnøysund. Og på døra kunne Liv Floa Bang skru opp det fine skiltet hun hadde fått i Oslo, sammen med løfte om å ta godt vare på Ektepaktregisteret.

Fra 1981 ble alle nye ektepakter sendt til Brønnøysund og her lagt direkte inn i en database. Det gamle papirregisteret var i bruk i mange år, før det i 2004-2005 ble skannet slik at man nå kunne lese dokumentene på skjerm.

Åpningen av Løsøreregisteret

Løsøreregisteret i Brønnøysund var offisielt i drift fra 1. januar 1981. Men det er som kjent første

En byråkratisk drevet prosess

Den databaserte offentlige moderniseringsprosessen som startet med Løsøreregisteret, synes i stor grad å være båret frem av enkeltpersoner, i hovedsak innen byråkratiet selv. Kanskje ikke unaturlig. Forenkling av byråkratiet er en kampsak som mange politikere har knekket nakken på, og som man derfor klokkelig sjelden drar lenger enn til et lavt prioritert punkt i et valgprogram. Med noen unntak.

Tidligere avdelingsdirektør i Justisdepartementet, Hjal-

mar Austbø, nevner i et intervju i 2008 at politikernes fokusområder ofte kom til å overskygge viktige saker som byråkratiet jobbet for og med. Selv en så reformvennlig justisminister som Inger Louise Valle (Ap-statsråd fra 1973-1979), hadde et helt år liggende på sitt kontor et viktig notat som Austbø hadde skrevet om etablering av Løsøreregisteret. I mellomtiden ivret hun for sine prioriterte saker som var kriminalomsorg og politivesenet.

Rent generelt var det politiske miljøet i hovedsak passiv, inntil det ble snakk om lokalisering. Heller ikke det aldeles unaturlig.

nyttårsdag og helligdag. Første egentlige arbeidsdag ble dermed fredag 2. januar 1981. Det kom fire konvolutter med posten den dagen. De ble behørig og kjærlig behandlet, registrert, kontrollert og kjørt inn i den databasen som man gjennom ett år hadde bygget opp.

– Vi hadde jo et helt års erfaring med konverteringsarbeid, men tross dette tror jeg at vi alle 14 ansatte var fullt engasjert hele den dagen med de fire første konvoluttene, forteller Ulf Skipsfjord, den første mannlige saksbehandleren som ble tilsatt. Så var det helg. Mandag 5. januar startet hverdagen for alvor.

Den offisielle åpningen fant sted tre uker senere. Justisdepartementet hadde sagt seg enig i forslaget fra kontorsjef Tørrissen om en enkel offisiell åpning. Den tyvstartet på kvelden torsdag 22. januar 1981 med en privat tilstelning hjemme hos sorenskriveren for en gruppe utvalgte tilreisende, pluss nabo og registerleder Roald Tørrissen.

Dagen etter var det offisiell åpning. Den fant sted i rettsalen hos Sorenskriveren, uten servering, men med diverse taler og lykkeønskninger. I turbulente AP-politiske tider kom ikke justisminister Oddvar Berrefjord, men han sendte i stedet statssekretær Tor Erik Johansen, som foresto selve åpningsseremonien. Her var også eksempelvis Kåre Fløisand og flere fra byråkratiet, pluss stortingsrepresentanter, fylkesmannen, representanter for interesse- og fagorganisasjoner. Og huseieren.

Mens åpningsseremonien foregikk inne i rettslokalet var det normal produksjon på Løsøre. Her var de fleste tilsynelatende fullstendig uvitende om at man med dette hadde startet en revolusjon innen tinglysning, og dermed var i ferd med å skrive verdenshistorie. Etter åpning ble det arrangert omvisning i lokalene. Så var det helg. Det var det hele.

Mandag 26. januar 1981 fortsatte Løsørhverdagen. Bordene var klare for å motta enda flere bunker med konvolutter. For de kom i stadig striere strømmer.

Løsøre- register åpnet

(NTB) Det nye Løsøreregistret i Brønnøysund ble åpnet fredag. Dette er det første register i sitt slag i hele verden, og etableringen blir betegnet som en revolusjon innen tinglysning. Registret har ved åpningen 20 ansatte.

Verdenssensasjon som en-spalter!

Aftenposten var invitert til åpningen av Løsøreregisteret i Brønnøysund. De kom ikke. Men 27. januar 1981 hadde Aftenposten klemt inn en liten enspaltet NTB-notis på side 3. Størrelsen på meldingen er på ingen måte i samsvar med at Løsøreregisteret blir omtalt som «det

første register i sitt slag i hele verden», og at etableringen blir betegnet som «en revolusjon innen tinglysning.»

Ved siden av denne revolusjonerende nyheten fra det høye nord, finner vi et trespaltet oppslag der avisen forteller at Oslo Veivesen nå har begynt på en 2,7 kilometer lang gangvei på Ljabru. Nyheter er åpenbart relative.

Den første leveransen fra Posten som ble levert til Løsøreregisteret første arbeidsdag i 1981. Til venstre Geir Benjaminsen og til høyre Yngvar Horsvær.

1	Dagbolesdato	Banke nr.	laveste dagboknr.	Høyeste dagboknr.	Signatur
1.	02.01.81*0	001	1	5	Novó
	02.01.81*0	002	6	13	Novó
	02.01.81*0	003	14	15	Novó
					15

Dagbok for den første arbeidsdagen, 2. januar 1981.

Registreringssalen i 1981.

Eli Sande (bak) syntes det var tungt å starte med et helt nytt fagområde. Bildet er tatt i det Inger Norø stempler aller første dagbok i det nye Løsøreregisteret, 2. januar 1981.

Offisiell åpning av Løsøreregisteret 23. januar 1981: Det finnes dessverre svært få bilder og annen dokumentasjon fra åpningen av Løsøreregisteret. De få bildene som finnes ble ved en anledning klippet og montert til en poster. Med noe rimelig sikkerhet kan vi si at til stede var R-direktoratets Kåre Fløisand og professor Thor Falkanger fra Universitetet og Pantelovsutvalget. Fra Justisdepartementet kom også Hjalmar Austbø og Jens S. Wegner. I tillegg var det offisielle Norge representert med stortingsrepresentantene Wenche Lowzow, Bjarne Mørk-Eidem og Petter Thomassen. Her var også fylkesmann Ole S. Aavatsmark og Brønnøy-ordfører Kristian Sandvik. I tillegg var her representanter for blant annet Bankforeningen og Kredittopplysningsbransjen samt huseier og noen lokale gjester.

Kapittel 3

Grunnlaget legges for egen etat

Starten for Løsøreregisteret ble tøff. Oppgavene viste seg å være langt større enn noen hadde drømt om. Tross jevn bemanningsøkning var man hele tiden på hælene. Likevel ble jobben gjort, takket være en innbitt stå-på-holdning blant alle ansatte, samt diverse kreative løsninger både innen IT og personal. Og med hensyn til det siste måtte man ty til løsninger helt ut i gråsonen.

Stor kreativitet og solid løsningsevne er trolig mye av forklaringen til at denne nye enheten langt nord i landet nokså raskt ble tildelt flere oppgaver. Etter Løsøre kom Regnskapsregisteret rekende på ei fjøl. Deretter kan man lure seg skakk på hvorfor en hardt presset organisasjon viste stor vilje til å gape over enda mer, som for eksempel Gebyrsentralen. Men det har sin begripelige forklaring. Og sist, men ikke minst, at man helt på egen hånd startet å bygge opp Løsøreregisterets Foretaksregister, LØFOR.

Og hva fikk man igjen for det? Trolig usedvanlig mye. I disse årene ble sten på sten lagt for oppbyggingen av Brønnøysundregistrene som egen etat, som ledende registerenhet og som drivkraft i norsk e-forvaltning.

Årene 1981 til 1988 var i overkant spennende. Men la oss starte med begynnelsen.

I januar 1981 startet Løsøre-hverdagen for Roald Tørrissen, Arne Lund, IT-gutta, den ene hanen i saksbehandlerkurven og teledamene.

– Jeg var 50 år, og syntes det å starte på nytt i et helt nytt fagområde var tungt, forteller Eli Sande, en av teledamene.

I en lang periode etter ansettelsen senhøsten 1979 hadde hun pugget brukerhåndboka dag og natt. Ellers hadde 1980 vært en forholdsvis rolig periode. Da var det kun snakk om å konvertere dokumenter fra sorenskriverkontorene over på data. Ikke noe trykk utenfra.

– Fra januar 1981 ble det imidlertid alvor. Haugene med dokumenter som kom med posten hver dag vokste på bordene. Jeg tok mitt livs første sovetablett. Allerede 12. januar ble det jobbet overtid. 19. januar fikk vi inn de første som hadde vært på opplæring fra Arbeidskontoret, og stadig utover 1981 kom det inn nye folk som skulle læres opp på Løsøre, sier Eli Sande.

Mange utfordringer

Teledamene hadde med seg mange nyttige erfaringer. Blant annet det å være nøye med å skrive navn korrekt. En annen viktig egenskap var evnen til å kunne konsentrere seg. Om man hadde sittet tett og støyfullt på de gamle sentralene, var det ikke noe bedre her: Noen tastet dokumenter inn i datasystemet, andre drev kundebehandling på telefon og atter andre satt to og to og leste korrektur på dokumenter – også kalt konferering.

Teledamene hadde konfidensialitet som ryggmargsrefleks. Det var vanskelig å venne seg til at alle opplysninger i Løsøreregisteret i prinsippet var offentlige.

– Den største utfordringen med jobben var imidlertid det juridiske språket. Jeg satt hjemme med ordboka for å forstå hva som sto i dokumentene, forteller Eli Sande.

Det ble ganske raskt store utfordringer for Løsøreregisteret og de som jobbet der. Foto: Harald Harnang.

96, 97 eller...

For enkelhets skyld sier vi i denne boka at det er 96 sorenskriverembeter i Norge. Dette tallet har variert en del opp gjennom tidene. Før 1979 var det eksempelvis over 100 embeter. Det har siden vært en viss reduksjon, slik at antallet vil være avhengig av hvilket år man snakker om.

*Arne Lund rykket opp til konsulent da han kom over fra Sorenskriverkontoret til Løsøreregisteret. Han var et unikum i alt fra å løse de daglige faglige problemene til å snekre reoler. Bildet er fra en reportasje i Aftenposten 6. april 1988. Fra venstre Aud Lading, Sissel Orvik, Arne Lund, Rita Moe.
Foto: Aftenposten/
Trygve Indrelid.*

Lærekurven ble like bratt som høyden på dokumentbunkene på bordet.

– 22. juni kom det inn 700 dokumenter. Da holdt vi på å sprekke. Det var topp til da, forteller Eli Sande i et intervju i 2008.

Men det skulle bli verre. Mye verre.

God logistikk

Arne Lund snekret reoler. Praktikerer la opp til et system som klart konkurrerte med Henry Fords rullebåndsystem. Det var maskinell åpning av konvoluttene. Dokumentene ble så brettet ut for grovkontroll. Deretter var det finkontroll for å skille ut de som skulle i retur på grunn av mangler og de som skulle videre til behandling. Dokumenter til behandling ble lagt i hyller. Nå gikk registreringsoperatørene og hentet bunker av like dokumenter. Etter behandling ble de lagt inn i ny hylle. Herfra ble de hentet av konfererings-saksbehandler for korrekturlesing og kontroll, og da alt dette var klart trykker operatøren på den blå knappen på tastaturet: Beskjeden til EDB om at man nå kunne starte å kjøre dagens fangst. Det som var blitt registrert på dagtid ble prosessert inn i Løsøredatabasen på natta, og bekreftelser, panteattester og giroblanketter skrevet ut tidlig på morgenkysten for utsending samme dag.

Målet var å ferdigbehandle i løpet av dagen alt som lå på bordet om morgenen. Det holdt lenge utover i 1981. Det vanlige var tre dagers behandlingstid: En dag inn, en for registrering og neste dag ut.

– Så rask tinglysing har vi aldri hatt i Norge før, forteller Roald Tørrissen stolt under en samtale i 2010.

– Og ikke siden heller...

Første sjef

Bardudølen Roald Tørrissen ble første kontorsjef da registrene var underlagt Sorenskriveren i Brønnøy, og siden direktør da Brønnøysundregistrene ble egen etat fra 1988. Han havnet i jobben takket være en slengbemerkning under en fjelltur.

Tørrissen ledet Løsøre og siden Brønnøysundregistrene gjennom to meget krevende startfaser, først oppbyggingen av Løsøreregisteret og siden etableringen av registrene som egen etat. Det ble en bratt lærekurve, ikke bare for den ferske sjefen, men for alle som jobbet nede på kaia i Brønnøysund. Sammen med gode kolleger må Roald Tørrissen finne seg i å ta store deler av æren for det vi i dag kan kalle «Eventyret Brønnøysundregistrene».

Etter 15 år som leder for registrene og tilsvarende «15 arbeidsmessig og menneskelig særdeles gode og rike år», ble i 1994 Sorenskriverembetet i Brønnøy ledig. Roald Tørrissen valgte å ta med seg alle sine registererfaringer, og ble etter det han selv beskriver «en nokså frirettslig dommer» og leder av Brønnøy sorenskriverembete.

Roald Tørrissen er født i 1947 i Bardu. Han tok videregående i Tromsø og ble cand.jur. våren 1971 ved Universitetet i Oslo. I mellomtiden hadde studenten giftet seg (1969). Etter hvert kom det tre barn. Etter studiene jobbet han som dommerfullmektig ved Senja sorenskriverembete, var kontorsjef ved teknisk rådmanns kontor i Bodø kommune, fikk advokatbevilning i 1975 og var daglig leder av Regionplankontoret for Sør-Helgeland (1976-77). Han rakk så vidt å starte egen advokatpraksis i Brønnøysund før han ble med på oppkjøringen til Løsøreregisteret i 1979. Da Brønnøysundregistrene ble egen etat i 1988, ble han første direktør, frem til 1994.

Tørrissen har hatt flere verv, blant andre styremedlem og styreleder i Helgeland Sparebank, varamedlem og styremedlem i Datatilsynet og styremedlem i Norsk Eiendomsinformasjon AS, som er et heleid statlig aksjeselskap som arbeider for å gjøre eiendomsinformasjon, kart- og plandata tilgjengelig for bruk og tilføring av verdi i samfunnet.

Juss og pant i bil

Bruktbilkjøpere som ønsket å vite om det var pant i bilen, kunne få den høyst upresise beskjeden om at det for om lag 14 dager siden ikke var pant i bilen, men at mye selvsagt kunne skjedd på 14 dager. Dette avfødte noen juridiske problemstillinger: Kunne en bilkøper som fikk denne meldingen, og deretter kjøpte bil – med heftelser – gå til søksmål mot Løsøreregisteret? Nå ble dette aldri noen realitet, selv om juristene som arbeidet ved registret mente at ansvarsforholdene var klare nok – i registerets favør. På den annen side: Kunne man være 100 % skråsikker på dette?

Folk kunne ringe å få vite om det var pant i bilen, men siden man lå på etterskudd med registreringen, kunne strengt tatt ingen være 100 % sikker.

Fra mai 1982 ble det adgang til å ta salgspant i bil, noe som forårsaket nesten en fordobling av saksmengden. Dokumentbunkene vokste ytterligere på Løsøre. Dette bildet er fra årsmeldingen for 1991, og ble tatt i forbindelse med igangsetting av datafonen. Foto: Roar Berg-Hansen

Og så kom bilene

Men da krokusen blomstret i sørveggene i Brønnøysund i 1982, startet haugene av dokumenter å vokse til hittil uante dimensjoner. Ikke minst etter et visst påtrykk fra bilbransjen ble det fra mai 1982 også adgang til å ta salgspant i bil. Dette falt i tid sammen med en betydelig oppgang i Kari og Ola Nordmanns privatøkonomi. I Norge opplevde vi den første store kjøpefesten, som skulle vare helt til krakket kom seks-syv år senere med blant annet skyhøye renter. Alle ville ha bil, og med enkel tilgang til finansiering med pant i bilen – så fikk svært mange det.

Verken bordene, hyllene eller bemanningen på Løsøreregisteret var dimensjonert etter dette. Det vil si, man hadde fått innvilget tre nye stillinger, men det monnet ikke særlig. Det var heller ikke mulig å gå ut over fastsatte stillingshjemler. Dermed øket behandlingstiden til om lag 14 dager.

På datarommet til Håkon og Tor kvernet maskinene de enorme datamengdene som ble puttet inn. Håkon Olderbakk, med et stort talent for underdrivelser, skylder på at det nok var vanskelig for departementet å forutse hvor store volumene faktisk ville bli, og at volumestimatene dermed ble feil. Tor Skjærdal slår på sin side fast at man i forholdsvis lange perioder - og nå snakker vi om år - kjørte på grensen av det som var mulig å tyne ut av maskinparken. Og begge har selvsagt rett.

Maskinparken var Løsøre-dimensjonert etter en forsiktig 1979-virkelighet. I tillegg var, som diskret antydte tidligere, Justisdepartementet solid påholden med midlene. Nå lå det imidlertid svært tidlig i kortene at det ved registerenheten i Brønnøysund kunne balle på seg med nye tjenester, men det er ikke usannsynlig at Fløisand & co i departementet ville ta ett steg av gangen.

Ha nå i mente at også de stakkars saksbehandlere i flere år kjørte på grensen av det tillatelige, med for få stillinger til å dekke både registrering, og – nesten like viktig – avgivelse, dvs. at personer som ville vite om det var pant i løsøre, faktisk fikk svar på telefonen innen rimelig tid. Bak ryggen vokste haugene med post, og man var nødt til å prioritere beinhardt. Prioritet 1 ble å få heftelsene registrert. Det var tross alt viktigst at det man opplyste, skulle være korrekt. Det gikk ut over avgivelsesdelen. Folk satt i halvtimesvis og ventet på å få et svar fra Brønnøysund, og ble selvsagt mer og mer forbannet.

Departementskontakt – og tilgivelse

-Justisdepartementet opplevde registerenheten i Brønnøysund som ekspansive, både budsjettmessig og økonomisk. Når man tok kontakt, var det som regel for å be om penger og stillinger. I departementet satt vi med et overordnet budsjettansvar og måtte forsøke å dele både ressurser og oppmerksomhet med sektorer som vi nok var mer familiære med enn registerdrift, som var ukjent mark. Det er ikke helt urimelig å påstå at Justis-

departementet i lange perioder hadde begrenset innsikt i hva registrene drev på med. (Svein Berbu, sivilavdelingen i Justisdepartementet.)

-Vi informerte ikke så ofte. Og de gangene vi gjorde det ga det sjelden mersmak. Derfor tøyte vi ofte den friheten vi hadde fått ut fra prinsippet om at det er enklere å få tilgivelse enn tillatelse. Det er mer enn korrekt at vi jevnlig ba departementet om mer penger og flere stillinger for å få gjort jobben på en anstendig måte, så det er neppe til å undres over at departementet oppfattet oss deretter. (Roald Tørrissen).

Gråstillinger

I Justisdepartementet var man neppe vant til å takle bemanningssituasjonen i en organisasjon som vokste så fort. Det kan vel også være at man var noe tilbakeholden med å drysse ut stillingshemler ettersom ingen ennå visste hvordan dette løsøreeventyret i Brønnøysund kom til å ende. Det var lite ønskelig å bli sittende igjen med for mange statsansatte med det rigide oppsigelsesvernet man hadde i staten. En forklaringsmodell, javel, men det hjalp ikke spesielt mye for situasjonen ved Løsøreregisteret. Løsningen ble gråstillinger.

Flere av de som kom fra Televerket hadde vært gjennom handelskolekurs med redusert fagkrets, eller «bestemor-kurs» som de ble kalt på folkemunne. Men fortsatt gikk det mange arbeidsledige i Brønnøysundregionen, også tidligere teledamer.

Gjennom et samarbeid med Arbeidskontoret i Brønnøysund klarte Roald Tørrissen over en periode på flere år å etablere et relativt finstemt opplegg, der utvalgte arbeidsledige gjennom arbeidstiltaksmidler fikk opplæring og praksis på Løsøreregisteret. Sagt på godt norsk: Løsøreregisteret fikk hardt tiltrengt arbeidskraft lønnet av staten via Arbeidskontoret. I tillegg fikk de arbeidssøkende fornuftige oppgaver og samtidig et springbrett til mulig fast jobb i registrene. Bufferen med gråstillinger ble bare større og større.

«Vårkullet» var ment å dekke behovet for sommervikarer, mens «høstkullet» sto klar for å dekke hullene etter de som eventuelt fikk fast jobb under forutsetning av at man ble gitt flere stillingshemler.

I et intervju i 2009 bedyrer daværende distriktsarbeids-sjef Willy Skogly at «alt gikk etter boka» der i gården med hensyn til bruk av regelverket. Roald Tørrissen virker ikke like sikker. Han hadde nok en følelse av at regelverket både i registrene og på Arbeidskontoret ble vurdert på samme måte som når man selger strikk metervis.

Distriktsarbeidssjef Willy Skogly var en sentral skikkelse i å skaffe Brønnøysundregistrene hardt tiltrengt arbeidskraft.

Det var relativt mange som arbeidet i tre måneder på slike avtaler. Deretter kunne det bli tre nye måneder. Og ytterligere tre måneder. Og når periodene absolutt og endelig gikk ut for enkelte, hendte det de kom tilbake for nye tre måneder på det man kalte et nytt prosjekt.

– Dette er en periode jeg ikke er spesielt stolt av. Men vi hadde strengt tatt ikke noe valg dersom vi i det hele tatt skulle få hjulene til å gå rundt, forteller Roald Tørrissen.

Noen arbeidstakere gikk inntil fire år på ulike midlertidige engasjementer. Fagforeningene knur-ret høylytt, med rette. Dette var en arbeidssituasjon som var svært uheldig på mange måter: De ansatte kunne vanskelig planlegge verken hjem eller familie med så stor grad av usikkerhet på om og hvor lenge man hadde jobb og dermed inntekt.

For arbeidsgiver lå det en ørliten gevinst i å kunne plukke de til enhver tid beste ved forlengelse av midlertidig ansettelser, og ikke minst når det kom stillingshjemler. Da fikk oftest de med lengst ansiennitet fast ansettelse i henhold til avtaleverket. Men det sier seg selv at dette medførte en skjev og uheldig rekruttering. Det ønskelige ville vært å få tilgang til bredere kompetanse utenfra, men dette satte altså Justisdepartementet en effektiv stopper for. Bare stillinger med krav til spesiell kompetanse ble lyst ut. Andre ikke. I årevis var det ingen jobber som ble utlyst på vanlig måte fra Løsøreregistret og de andre registrene som kom til før 1988, med fellesbetegnelse «Løsøre».

– Vi visste at dette i beste fall var i gråsonen, om ikke langt ut over kanten. Justisdepartementet visste også hva som foregikk, men de valgte bekvemt å lukke øynene. Forståelig nok. Jeg synes det var ille at staten som arbeidsgiver måtte agere slik.

– Uten forkleinelse for de vi ikke kom til å ansette, tror jeg vi fikk de aller beste. Flere av teledamene hadde fått seg en realskole før de kom i arbeid og fikk familie. I dag er jeg overbevist om at mange av disse ville havnet på Universitetet. De var flinke, lærevillige og arbeidsomme. De dannet grunnstammen og satte på mange måter lista for den kulturen som fortsatt er mellom veggene i Brønnøysundregistrene, forteller Roald Tørrissen.

Hvis noen spør ansatte og tidligere ansatte om når de begynte på Løsøreregistret, så er det mange som ikke aner dette. Årsaken er enkel: De begynte så utrolig mange ganger! Et eksempel er hun med nok et tremånedersengasjement som skulle avsluttes en fredag. Men «han Tørrissen» var på et møte i Oslo. Dermed ante hun ikke om hun hadde jobb eller ikke førstkommende mandag. Roald Tørrissen må åpenbart ha ringt og spurt om hun kunne komme på jobb, for pr. 2010 jobbet hun fortsatt på Løsøreregistret.

Fagforeningene

Som så mye annet tok teledamene med seg fagforeningsarbeidet inn i «Løsøre». Flere var som nevnt godt skolerte og hadde vært aktive innen fagforeningsarbeid mens de jobbet i Televerket. Noen var også aktive innen lokalpolitikk.

Flere av de nye som etter hvert begynte i Løsøreregistret hadde enten noenlunde samme bakgrunn fra Televerket, eller de ble grundig skolert av de mer erfarne i forhold til rettigheter og plikter.

Enklere hverdag

-Vi opplevde å være kommet til en mye enklere hverdag, sier en av teledamene.

-I Televerket var vi vant med at sakene måtte gjennom en lang beslutningsprosess. Når svaret endelig kom, var enten problemet løst, eller vi hadde glemt hva spørsmålet handlet om. Da vi kom til Løsøre, var det bare å kontakte «han Tørrissen», Håkon eller Arne, og så var problemet løst!

I et intervju høsten 2010 med tre sentrale fagforeningstillitsvalgte, Grethe Strømsnes, Judit Wennberg og Rita Moe, synes det åpenbart at det helt fra starten i 1981 har hersket en rimelig stor grad av konsensus i korridorene i Registerenheten i Brønnøysund. Og de få gangene det var noen grad av konflikt, gikk det i all hovedsak på ulike oppfatninger om hva man mente var best for registrene. Både ledelsen og de ansatte har i all hovedsak hatt samme mål og samme iver etter å gjøre en best mulig jobb fra dag én.

Den ene store og langvarige kilden til konfliktstoff handlet om ansettelser – eller for å være mer korrekt: Mangel på ansettelser. Det var en verkebyll som ulmet fra januar 1981 og i alle fall de neste 10 årene. Både ledelsen og de ansatte opplevde jevn og trutt økning i staben, men hele tiden med et betydelig etterslep i forhold til ønskede stillingshjemler og dermed lønnsmidler for bemanning nok til å dekke alle arbeidsoppgavene som lå i dette registeret og de andre registrene som kom i kjølvannet av etableringen av Løsøreregisteret: Ektepaktregisteret, Regnskapsregisteret og Gebyrsentralen.

Fagforeningskonkurranse

Målt over tid har fagforeningenes største og viktigste oppgaver vært å forsøke å få mer orden på ansettelsesforhold som var sterkt preget av for få stillingshjemler og alt for mange oppgaver. Dette gjaldt i all hovedsak i en tidlig fase av registrenes historie. Her var det forholdsvis enkelt for de ulike fagforeningene å forsøke å trekke lasset sammen.

I tillegg har alle foreningene naturlig nok vært opptatt av best mulige lønnsvilkår for sine respektive medlemmer. På dette området har foreningene ved «Løsøre» og senere Brønnøysundregistrene selv sagt også brukt lønnskampen som et element i å kapre flere medlemmer. Det samme gjaldt i forhold til å være først ute med å kreve goder for sine medlemmer. I en tidlig registerperiode var

Pr. 2012 er NTL den største fagforeningen ved Brønnøysundregistrene. Det er i det store og hele et harmonisk samarbeid fagforeningene imellom. Her er det Grethe Strømsnes og Kjetil Mathisen som markerer NTLs 60-årsjubileum ved å dele ut boller på morgenkysten 1. november 2007 utenfor hovedinngangen til Brønnøysundregistrene. Muligens er man også på jakt etter nye medlemmer?

Brønnøysundregistrene blir i perioder beskrevet som ei maurtue. Bildet av en rolig kaffepause gir isolert sett ikke belegg for dette. Men i den gamle kantina var det bare sitteplasser til om lag 20 personer, mens det var over 100 ansatte ved registrene. På bildet, fra venstre Stig-Gøran Olsen, Tor Skjørdal, Svein Bjørgan, Randi Stoltz og Turid Karijord. Bildet er fra om lag 1988.

det betydelig konkurranse mellom Embetskontorfunksjonærenes Landsforbund (ELF) og LO-forbundet Norsk Tjenestemannslag (NTL) om å være Den Største. Noen bruker begrepet fagforeningskrig. Det er muligens å ta noe hardt i.

Embetskontorfunksjonærenes Landsforbund, ELF, (nå en del av Parat) hadde de første årene klart flest medlemmer. Men dette var på den tiden man raskt fikk overblikk over alle ansatte ved å telle hoder på et par kontorer.

Pr. 2012 er LO-forbundet NTL det største. De fire hovedsammenslutningene er alle representert ved Brønnøysundregistrene. I tillegg finnes det noen medlemmer av frittstående forbund.

Slik er fordelingen i dag: NTL Brønnøysundregistrene (tilsluttet LO/Landsorganisasjonen i Norge) har ca. 220 medlemmer. Parat (tilsluttet YS/Yrkesorganisasjonenes sentralforbund) har ca. 130 medlemmer. Deretter kommer Akademikerne ved Brønnøysundregistrene (diverse forbund): ca. 80 medlemmer og Unio ved Brønnøysundregistrene (primært Akademikerforbundet): ca. 70 medlemmer.

Maurtue

Legg så til det faktum at Løsøre, som registrene ble kalt, etter hvert minnet mer og mer om en maurtue. Alt for mange jobbet i samme lokale: med registrering, konferering og telefonsvartjeneste. Det som måtte være av ventilasjon var ikke i nærheten tilpasset det antallet som jobbet i lokalene. Også støynivået var svært høyt, selv for garvede eks-telefondamer.

Da sola skinte inn, hendte det enkelte varme somre at man hang opp sorte søppelsekker foran vinduene for å holde lys og varme ute. Denne problemstillingen, med gråstilling og fysisk arbeidsmiljø, er ikke uventet en sak fagforeningene var svært misfornøyde med. Sagt i klartekst gikk fagforeningene på akkord med det meste. Men selvsagt så fagforeningene hvor problemet egentlig lå. Så spør du om de likevel trivdes på jobb, så er svaret at de stortrivdes på jobb!

I Stortinget

I korrespondanse til Justisdepartementet forsøker kontorsjef Roald Tørrissen og sorenskriver Bodil Aakre gang på gang å påpeke de problemene man har og ber – til tider nærmest trygler – om flere faste stillinger.

Det har på den annen side aldri vært noen enkel jobb å være mellom barken og veden. For da stortingsrepresentant og parlamentarisk leder for SV, Hanna Kvanmo, i november 1983 blåste i barten i Stortinget og beskrev de svært vanskelige forholdene for de ansatte ved Løsøreregisteret i Brønnøysund, rykket de to ut i Brønnøysunds Avis (1.12.1983) og ville pynte på fernissen: «Visst har vi plassproblemer, det er ingen hemmelighet. Da Løsøreregisteret ble innviet i 1980, hadde vi 14 ansatte. Nå arbeider 50 ansatte personer i de samme lokalene. Det sier seg selv at med en så rask vekst vil det bli plassmangel», fortalte Aakre og Tørrissen til avisen, og mante med det frem et bilde av forhold som har mye til felles med en boks sardiner.

Aakre og Tørrissen mente de hadde de ansatte i ryggen da man sa ja også til Regnskapssentralen, vel vitende om hva dette ville medføre. «Ingen hadde på forhånd regnet med at denne arbeidsplassen ville vokse så fort. Det var helt umulig å forutsi.»

Og så fortalte de at plassproblemene ville være løst i løpet av ett års tid i form av et tilbygg på 250 kvadratmeter. Ellers mente de to at en rekke andre påstander var ukorrekte. Det gjaldt at det var for kaldt, for mye bråk og noen uklarheter om antall gråstillinger. Man la også vekt på at dette utspillet kunne skade registrenes renommé.

Også Bjarne Mørk-Eidem tok opp bemanningssituasjonen i Stortinget. Det var i forbindelse med behandlingen av Justisdepartementets budsjett. Han fokuserte imidlertid på uholdbare lange telefonkøer, og at det var nødvendig å øke antall ansatte. «Jeg vil be statsråden ta seg en tur, det er ikke langt, bare midt i Norge, så vil hun ved selvsyn oppdage at her trengs flere ansatte. Pionerånden har drevet det hele til nå, men vi kan ikke basere oss på det i tida som kommer, når arbeidsmengden bare øker og øker», sa Mørk Eidem, med en distriktspolitisk beinkrok.

I Stortinget tok Hanna Kvanmo opp trangboddhet og vanskelige forhold for de ansatte. Foto: Ny Tid.

Likestilling

I 1982 søkte Signar Slåttøy på en stilling på Løsøreregisteret. Han kom inn - på likestillingskvote. Signar hadde solide røtter rett uti havgapet og ville prøve å komme seg nordover og hjemover. Han så muligheten da det ble lyst ut stillinger på Løsøre.

Fortsatt sto det teledamer i kø, mange etter hvert også godt omskolerte og fullt kvalifiserte. Men her slo altså likestillingsloven inn med motsatt fortegn. Mange mente det var både rett, rimelig og sunt for miljøet å få inn noen mannebein på den temmelig kvinnedominerte arbeidsplassen. Det var også viktig å få inn folk med flere typer bakgrunn enn bare fra Televerket. Etter hvert var det flere menn som ble kjønnsknotert inn, og selvsagt ansatt ut fra rent faglige kriterier.

Telefonen gikk rød, og det var alt for få til å svare de mange som ringte inn de første årene.

Telefontjenesten

Det var hele tiden et uttalt mål at publikum skulle ha god tilgang til all den informasjonen som surret rundt inne på EDB-rommet. I 1981 var løsningen en telefonsvartjeneste. To årsverk var øremerket til å kunne svare publikum på om det var pant i varelager, redskap og annet løsøre. Og siden – og ikke minst – om det var pant i bil og andre motorkjøretøyer.

Man valgte av mange gode grunner å la telefontjenesten inngå i vanlig jobbrotasjon. Fordeling av arbeidsbelastningen var én av grunnene. En annen viktig grunn var at alle skulle erfare at man ikke registrerte for registrerings skyld, men for å kunne gi korrekte svar til brukerne der ute, det være seg næringslivet, finansnæringen eller ho Kari eller han Per som skulle kjøpe bruktbil.

Flere ansatte – enda større oppgaver

Problemet kom da bunkene med tinglysinger hopet seg opp på bordene. Tross ulike og kreative bemanningsløsninger måtte man prioritere. Hva var aller viktigst? Registrering eller avgivelse. I all sin banalitet var det forståelig at man valgte det første. Det var viktigst å være så à jour som mulig, slik at de opplysningene man rakk å få gitt var 100 prosent korrekt.

Valget var altså relativt enkelt. Konsekvensen var ikke like enkel å takle. Det ble selvsagt lang telefonkø. Slik fortsatte det egentlig i årevis. Etterhvert fikk Løsøreregisteret ord på seg som «nok en offentlig institusjon der det er umulig å få svar på telefonen». Mange hisset seg betydelig opp i ventetiden. I lange perioder var man sjeleglad at Registrerne hadde tilholdssted på en forblåst holme på Nordlandskysten, langt unna forbannede brukere som noen ganger holdt på å komme gjennom telefonrøret, og behagelig langt unna Akersgatas kritiske journalistiske blikk og interesse.

Ventetiden på telefonsvartjenesten var proporsjonal med konjunktorene: Stor økonomisk aktivitet = mange pantsettelser = mye registrering = prioritering av registreringsjobben = nedprioritering av svartjenesten. Registrerne tryglet i budsjettforslagene om flere stillingshjemler. De kom, gud bedre. Det ble etter hvert stadig flere som jobbet i registrerne i Brønnøysund ettersom oppgavene øket i omfang, og man fikk nye tjenester.

I 1980 var det eksempelvis 12 ansatte, ledelsen ikke inkludert. To år senere var staben doblet, og vel så det. Ny dobling kom i 1986 med om lag 50 ansatte og ytterligere bortimot dobling i 1987, men her skal vi huske at det dreier seg om både fast ansatte og midlertidig ansatte over kortere og lengre tid, samt at man opp gjennom årene har operert med ulike tellemåter. Dette tallmaterialet bør derfor oppfattes som veiledende. Mot slutten av 1988 arbeidet det om lag 120 personer i registrerne. Problemet var at arbeidsmengden hele tiden økte raskere.

I en korrespondanse mellom Brønnøy sorenskriverembete og Det kongelige justis- og politidepartement sommeren 1985, fremstilles elendigheten med stor innlevelse: «Samlet ekstrabevilgning til overtidsbetaling for hele året vil være brukt opp i løpet av juni, og Løsøreregisteret ber innstendig om en dobling av beløpet. Årsaken er økning på alle fronter. Tinglysningsdagbokenummer har økt 22 prosent. Salgs pant i motorvogn har økt med 43 prosent.»

Ved hjelp av statistikk og intervjuer med noen av teledamene er bildet i hovedsak som følger: Syv

timer pr. dag ringer det 2.000 telefoner inn. Linjene er sprengt, ørene holder på å sprenges, og med dagens bemanning klarer man bare å svare halvparten av samtalene. Dataanleggene knaker i sammenføyningene og er helt oppe i kapasitetsgrensen. Det tar mer enn 10 dager fra dokumentene kommer inn til de sendes tilbake til innsender. De opparbeidede restansene er de største i Løsøreregisterets historie.

Og svaret fra departementet? Tross en departemental pekefinger om at det allerede er gitt betydelige midler til ekstrahjelp og overtid i 1985, kan Justisdepartementet, med «henvisning til den store arbeidsbelastningen ved embetet, likevel samtykke i at det bevilges ytterligere 75.000 kroner, slik at saksrestansen ved embetet kan nedarbeides.»

Så slukket man litt av *den* brannen. Så lenge pengene varte.

Da lufta var stinn inne i registreringssalen, støynivået og dokumentbunkene nådde nye høyder, og antallet gråstillinger overskred all anstendighet, kunne fagforeningene troppe inn på teppet til «han Tørrissen». Og til tross for at forhandlingsprotokollene ser nokså tilforlætelige ut, kunne det gå hett for seg. Men alle medgir at det var en form for profesjonell uenighet det var forholdsvis enkelt å forholde seg til. Forholdet mellom teledamene og sjefen sjøl, Roald Tørrissen, var preget av en viss grad av ujevn balanse. Teledamene hadde barn på alder med sjefen. Samtidig var det ingen tvil om at det var han som var Sjefen og som måtte forholde seg til budsjettet, stillingshjemlene, sorenskriveren og Justisdepartementet.

– Vi startet med temmelig blanke ark og var i stor grad nødt til å finne egne løsninger på alt. Det var «learning by doing» både for ledelsen og de ansatte. Det var en utrolig utfordrende og spennende tid. Det aller første året må være det morsomste året i mitt yrkesliv, forteller Roald Tørrissen i et intervju i 2010.

Kontorsjefen hadde ifølge eget utsagn knapt administrert seg selv tidligere i livet. Nå skulle han plutselig administrere en stadig større arbeidsstokk, deriblant et antall voksne damer. Det gjaldt å forsøke å etablere en så god dialog som mulig med arbeidsstokken og med fagforeningene under de rådende og til dels svært anstrengte omstendighetene. Det er vel ikke helt urimelig å slå fast at det ble en temmelig gjensidig læreprosess. I tillegg legger fagforeningene til at det stundom nok måtte bedrives en smule voksenopplæring innenfor et hardt tilkjempet lov- og avtaleverk i arbeidslivet.

– Noen ganger måtte vi gå til departementet eller til LO for å få påvist svart på hvitt hvem som hadde rett. Det hendte både sorenskriveren og kontorsjefen måtte bøye kne, sier representantene for fagforeningene i en samtale i 2010. Ikke uten en betydelig porsjon stolthet.

Forholdet til lokalsamfunnet

Bortsett fra den store og viktige kommunale faktoren for etablering av Løsøreregisteret, nemlig ordfører/sorenskriver Bodil Aakre, spilte Brønnøy kommune i mange år en marginal rolle for drift og utvikling av registrene. Man fikk riktignok uvurderlig hjelp fra det lokale arbeidskontoret og de

Roald Tørrissen hadde knapt administrert seg selv tidligere. Nå var han blitt sjef for en betydelig arbeidsstokk, hvorav noen godt voksne damer. Det ble en gjensidig læreprosess.

Med utgangspunkt fra 1981 skulle det ta flere år før man ved Brønnøysundregistrene fikk såpass mye pusterom at man ønsket å åpne seg for lokalsamfunnet og resten av verden. Bildet er fra om lag 1998. Det er Signar Slåttøy (til høyre) som har omvisning for (til venstre) ordfører Edmund Dahle fra Sømna kommune og ordfører Kjell Trælves (i midten) fra Brønnøy kommune.

Løsøreregisteret og senere Brønnøysundregistrene hadde en positiv effekt for desentraliseringstankegangen i staten, mente Svein Berbu, tidligere Justisdepartementet.

Ut av sentrum

-Løsøreregisteret var ikke den første statlige enheten som ble geografisk lokalisert utenfor de største byene. Men Løsøreregisteret og senere Brønnøysundregistrene hadde en positiv effekt for desentraliseringstanken fordi det viste at «det var mulig å få det til» i distriktene også. Noe av forklaringen til denne suksesshistorien handler om at dette var noe som ble bygget opp fra null. Det har både før og senere vist seg ekstremt vanskelig å flytte etablerte etater ut fra Oslo. (Svein Berbu, sivilavdelingen i Justisdepartementet fra 1984-1995, intervju 2009. Berbu avanserte fra utredningskonsulent til avdelingsdirektør i perioden.)

i Televerket som hadde ansvar for å skaffe overtallige tidligere televerksansatte nytt arbeid.

Den første lederen av Løsøreregisteret og senere direktør for Brønnøysundregistrene, Roald Tørrissen, mener likevel at man i starten ikke trakk store vekslar på lokalsamfunnet. På kommunalt hold var det – ikke uventet – lite kunnskap om hva dette var, og det var heller ingen store forventninger til denne nyskapningen.

Senere er det ingen hemmelighet at man bak de lukkede dørene på Løsøre og fra 1988 ved Brønnøysundregistrene, hadde mer enn nok med å forsøke å stable armer og bein, slik at lysten og iveren etter å åpne seg for omverdenen nok i mange år var ikke-eksisterende.

Regnskapsregisteret

Regnskapsregisteret kom i 1981, tett i kjølvannet av Løsøreregisteret. Bakgrunnen for etablering av Regnskapsregisteret var en slumrende paragraf i aksjeloven, der det sto at alle aksjeselskap skulle sende inn årsregnskap til sine respektive handelsregistre. Husk at vi nå er i papirtiden, og Altinn var ikke engang et glimt i noens øyne.

Årsregnskap fra aksjeselskap skulle etter loven være offentlig tilgjengelige. Formålet med dette var dels å sikre at det faktisk ble utarbeidet revisorgodkjente årsregnskap og dels å gi både det offentlige og medaktører i næringslivet mulighet for å vurdere helsetilstanden til foretak, herunder også påse at ingen drev på kreditors regning.

Regnskapsregisteret

Innsendingspliktige foretak skal hvert år sende inn årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetning til Regnskapsregisteret innen en måned etter at det er vedtatt.

Formålet med ordningen er å sikre økonomisk trygghet og effektivitet - mellom selskapene og myndighetene, mellom selskapene og publikum, og ikke minst, selskapene i mellom. Regnskapsregisteret er den viktigste datakilden for alle som vil vite hvordan den økonomiske tilstanden er i norsk næringsliv. Mottatte årsregnskap blir kunngjort etter registrering.

Regnskapsregisterets mest aktive brukere er distributører av regnskapsdata og næringslivsjournalister. Registeret er også et viktig hjelpemiddel for finansieringsinstitusjoner og andre som vil gjøre seg godt kjent med en mulig kontraktspartner. Regnskapsregisteret gir et viktig kildemateriale til næringspolitiske analyser for forskere og studenter. Regnskapsinformasjon er av offentlig interesse, og gjennom registrering i Regnskapsregisteret blir denne

Underdirektør Arnold Ovid er leder av Regnskapsregisteret.

informasjonen offentlig tilgjengelig i 10 år. Årsregnskap kan bestilles fra Brønnøysundregistrene.

Regnskapsloven bestemmer kravene til innholdet i årsregnskapet, og det er den regnskapspliktiges ansvar at regelverket er fulgt. Regnskapsregisteret skal kontrollere at alle nødvendige dokumenter er vedlagt ut fra de opplysningene som foreligger, og at årsregnskapet er vedtatt av enhetens kompetente organ. Regnskapsregisteret tar vare på årsregnskapene i 10 år og gjør dem tilgjengelige for ettertiden. Det er 22 faste stillinger ved Regnskapsregisteret.

Men handelsregistrene var før 1988 manuelt førte registre spredt rundt hos landets 96 sorenskriver. Det ble heller aldri utarbeidet forskrifter til denne delen av loven. Ingen sendte derfor inn sine regnskaper. Det ville da også vært tilnærmet meningsløst, all den tid vi snakker om papirbaserte regnskaper og manuell behandling av disse.

Kan hende hadde denne praksisen ramlet mellom to stoler, ettersom dette faglig sett var et område under Industridepartementet mens det administrativt lå under Justisdepartementet. Intensjonen med loven hadde vært god, og nå med innføring av data i forvaltningen, stilte saken seg annerledes. La det samtidig være sagt at det på langt nær er første (og neppe siste) gang det vedtas en lov «som skal settes i verk fra det tidspunkt Kongen bestemmer», uten at det skjer noe på årevis. Allerede i utredningene for Løsøreregisterprosjektet og i senere politisk vedtak, står det at det skal iverksettes et regnskapsregister. I en notis i Aftenposten 21. april 1979 heter det: «Regjeringen foreslår aksjeloven og regnskapsloven endret slik at det kan opprettes et sentralt regnskapsregister hvor alle regnskapspliktige firmaer skal sende inn årsoppgjørene.»

Fra et møtereferat 14. januar 1980 fra planseksjonen i Justisdepartementet fremgår også at Brønnøysund er eneste aktuelle sted for dette registeret: «Fredriksen (byråsjef i planseksjonen i Justisdepartementet, forf. anm.) informerte om status for Løsøreregisterprosjektet, og om hvordan stillingen var for planene med innsending av årsregnskaper til Løsøreregisteret. Handeland (byråsjef i Industridepartementet, forf. anm.) fastslo at for Industridepartementet finnes det for tiden ikke andre alternativer for innsending av årsregnskap enn Løsøreregisteret».

Etableringen av Regnskapsregisteret ble tidsmessig forskjøvet til å være operativt noe senere enn Løsøreregisteret. «Forskrift om innsendelsesplikt for årsregnskap» ble vedtatt i mars 1981.

Skille snørr og bart

Det var som nevnt flere gode krefter som hadde interesse av å komme i gang med et register over aksjeselskapers regnskaper. Om enn med noe ulik målsetting. Staten ønsket større innsynsmulighet og kontroll. Næringslivsorganisasjonene trykket på overfor Industridepartementet (nå NHD) om å få orden på dette. Man ønsket et verktøy for å kunne skille «snørr og bart» i næringslivet: hvem man trygt kunne handle med og hvem man burde styre utenom.

I R-direktoratet mente strategen Kåre Fløisand at et sentralt databasert regnskapsregister ville være ytterligere et steg i retning av å få etablert et fullverdig foretaksregister, noe som lenge hadde vært hans kongstanke.

I planavdelingen i Justisdepartementet var man blitt oppmerksom på den sovende bestemmelsen allerede under forarbeidet til Løsøreregisteret. Ved en anledning tok Jon Bonnevie Høyer opp denne saken og en del andre temaer han gjerne så det ble rusket opp i, med ekspedisjonssjef Clemetsen i Justisdepartementet. Clemetsen vred seg i stolen. «Jo, jo», sa han på sitt arendalske departementsspråk, «Du har jo så mange fine forslag, du, Bonnevie Høyer, men må alt skje på én gang da?»

Lagring av regnskap

Syv år etter etableringen av Regnskapsregisteret var teknologien kommet så langt at pris, lagring og funksjonalitet tilsa at man anskaffet utstyr som utførte to operasjoner i ett: Hvert godkjent regnskap fikk en forside med navn og noen få viktige opplysninger. Denne siden ble OCR-lest, slik at man kunne søke på den i et dataregister, mens resten, og det vil si selve regnskapet slik det ble sendt inn fra foretakene, kun ble skannet som bilder. Dette skjedde i en og samme operasjon.

-Jeg kan ikke se noen mer effektiv måte å løse dette på, sier Håkon Olderbakk.

Denne løsningen brukes fortsatt (2010) for de regnskap som sendes inn i papirversjon. Målet er imidlertid å få alle regnskap sendt elektronisk via Altinn.

Denne historien fortelles av Bonnevie Høyer selv under et intervju i 2008. Den gir et visst bilde av en person med relativt høyt aktivitetsnivå, men også med en god porsjon selvinnsikt og ironi.

Bak forskriftene om innsending av regnskap var mange av de samme som hadde stått bak Løsøreregisteret. Disse så nå at oppstarten av Løsøreregisteret fungerte helt etter planen, og at man i Brønnøysund gjorde en god jobb både datamessig og praktisk. Ved å legge Regnskapsregisteret som en enkel liten tilvekst utenpå Løsøreregisteret, ble det en praktisk og økonomisk gunstig løsning. Ingen stilte heller senere noen spørsmål om den geografiske plasseringen av Regnskapsregisteret.

I Brønnøysund fikk man tre nye stillingshjemler og litt penger til utvidelse av dataparken, samt anskaffelse av øvrig nødvendig utstyr: blant annet mikrofilmkamera og mikrofilmleser/kopieringsutstyr. Det var ikke uventet for lite personell.

Enkel fødsel for Regnskapsregisteret

Snorre Westerberg kom inn som første leder. Fødselen var enkel. Her var ingen prangende lokaliteter med messingskilt på døra. Regnskapsregisteret rigget seg til i et lite hjørne av Løsorelokalet. Herfra startet Westerberg & co å sende ut brev til de man mente kunne være innsendingspliktige. Så begynte regnskapene å komme inn.

Det ble tidlig vurdert å skanne dokumentene for elektronisk lagring. To løsninger ble vurdert, men begge forkastet. For høy pris og umoden teknologi. Etter mottak ble derfor regnskapene kontrollert for å sjekke at de var komplette, og deretter mikrofilmert. Den datamessige delen var ganske enkel: Det ble lagt inn en referanse i en database som

Snorre Westerberg
var første leder av
Regnskapsregisteret.
Foto:
Torstein Finnbakk.

knyttet forbindelsen mellom det enkelte års regnskap, hvor mikrofilmen med regnskapet var fysisk lagret, og selve foretaket. Det var så enkelt at det faktisk fungerer den dag i dag, selv om de papirregnskapene som mottas i dag ikke mikrofilmes, men konverteres til pdf-dokumenter for elektronisk lagring.

Men det var jo nettopp denne enkle løsningen som skilte Regnskapsregisteret fra de gamle Handelsregistrene: En databaseløsning, der man med et enkelt oppslag på skjermen kunne se om et foretak i Hammerfest eller Risør hadde sendt inn et godkjent årsregnskap, og så kopiere det og sende det til en kunde eller leverandør som etterspurte dette, et helt annet sted i Norge.

LØFOR

Men hvordan visste Regnskapsregisteret i første omgang hvem man skulle be om regnskap fra? Det er et betimelig spørsmål. Svaret er litt mer kronglete.

Vi må spole tilbake litt: Da Løsøreregisteret kom i gang i 1981, ble det avdekket en rekke store og små problemstillinger som man måtte finne raske løsninger på. Det gjaldt spesielt «sikker identifikasjon av foretak». Det var selvsagt avgjørende at et pant ble knyttet opp mot rett eier. Det hadde muligens vært enklere da man behandlet disse sakene på lokale sorenskriverkontor, men når alt skulle inn i ett landsdekkende register, ble det raskt avdekket et mildt kaos av ulike navn, navnelikhet, numre som ikke stemte overens, osv.

Trange vilkår for Regnskapsregisteret

Først etter fem års drift kunne registerleder Snorre Westerberg koste på seg et verbalt smil i sin interne 1985-årsrapport. Helt fra starten hadde man slitt med underbemanning. Registeret hadde kun tre faste stillinger og måtte låne mye kapasitet. Nå var utsiktene lyse for tre nye faste stillinger. I tillegg hadde registeret flyttet ut av sine tilmålte 35 kvadratmetre inne på Løsøre, og til nye og større lokaler, der man kunne oppbevare et helt års bestand av årsregnskap. Med dette var også kopieringsjobbingen av årets

regnskap enklere. Også nytt kopieringsutstyr var på plass, både for internt bruk og for en stadig økende strøm av kunder, i hovedsak kredittopplysningsfirmaer.

I 1985 mottok Regnskapsregisteret nesten 43.000 årsoppgjør. På årsbasis ble det gjennomsnittlig kontrollert og innregistrert 180 årsoppgjør hver dag. Samtidig ble det kopiert og sendt ut vel 46.000 årsoppgjørkopier. I kundeekspedisjonen ble det kopiert knapt 32.000 regnskapssider. Samlet gebyrinntekt til Staten fra Regnskapsregisteret alene utgjorde 3,8 millioner 1985-kroner, tilsvarende knapt 8 millioner 2010-kroner.

Løsningen på disse problemene ble at man i full fart opprettet et internt register over foretak, nettopp for å sikre at pant i løsøre ble koblet til den korrekte enheten. Man kalte det Løsøreregisterets Foretaksregister, forkortet LØFOR.

Selve dataløsningen og logikken bak ble snekret sammen på kort tid, takket være flinke IT-folk.

LØFOR startet ikke på null. Det fantes en rekke firmaregistre rundt om i landet, mer eller mindre komplette og uten unntak tilpasset den enkelte etats spesielle behov. Som «startkapital» fikk man hele firmabasen til Statistisk sentralbyrå, SSB. Magnetbåndene herfra ble tømt i en egen database i Brønnøysund. I tillegg plusset man på med alle enhetene fra eksempelvis Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret.

Håkon Olderbakk hos IT/Brønnøysund konstruerte deretter et syvsifret nummersystem basert på en algoritme (det vil si et logisk/numerisk regelverk) av tilfeldige tall som en datamaskin plukket ut, uten hensyn til eksempelvis geografisk plassering eller etableringsår slik vi er vant med fra personnummer. Men i tillegg la man inn sifre der man raskt kunne se om det for eksempel var et AS eller ikke, samt et eget «Brønnøysundsiffer». Dette siste var nødvendig i denne utviklingsfasen, der mange innsendere kunne operere med ulike typer firmanumre.

LØFOR var fra 1981 til 1987 et internt arbeidsredskap. Inger Skjæran Moe spilte en sentral rolle her. Det var et register som i disse årene ble forvandlet fra spredt kaos til sirlig orden, og som i 1988 skulle bli selve grunnstammen til Foretaksregisteret. Mer om det senere. Men som du ser: Man bygger stein på stein.

Symbiose

Både Løsøreregisteret og Regnskapsregisteret var nå brukere av LØFOR i en prosess ikke aldeles ulikt det man i naturen kaller symbiose; det vil si et samliv som begge parter har fordel av. Denne foretaksdatabasen var et avgjørende og nødvendig redskap: Regnskapsregisteret hentet herfra ut aksjeselskaper med tilhørende adresser, sendte ut brev om innsending av årsregnskap, mottok svar, tildelte selskapene de nye LØFOR-numrene, mikrofilmet og registrerte godkjente regnskaper, fjernet dubletter og andre uhumskheter, korrigerte

Inger Skjæran Moe var leder for Brønnøysundregistrenes interne hjelperegister (LØFOR). Foto skannet fra årsmelding for 1992. Fotograf: Roar Berg-Hansen.

opplysninger, slettet døde selskaper – og bygget på denne måten gjennom en årrekke opp et stadig mer kvalitetssikret register over norsk næringsliv, herunder og ikke minst aksjeselskaper.

Med tanke på det som senere skulle skje, var dette en svært viktig ryddejobb. Det man startet med var en salig blanding av «epler og pærer»: Nummersystemer i hytt og pine, morselskaper og datterselskaper om hverandre, samme selskap med ulike opplysninger, alle lagt inn etter et system som nok kunne være greit for sitt opprinnelige bruk, men som ikke holdt de kravene juristene i Brønnøysund forlangte.

Mikrofilmingen var tungvint og dyrt. Så lenge det var praktisk mulig beholdt man også de innsendte papirregnskapene. Det var for eksempel enklere å kopiere fra papir enn å lete frem dokumenter på filmrullene og skrive ut herfra.

Da skannerteknologien var moden og prisgunstig nok, gikk man over til å skanne alle regnskapene og lagre dem som pdf-datafiler. Førstesiden i regnskapet ble imidlertid OCR-lest, og dermed var en dataregisterfil koblet til et pdf-lagret dokument. Alt skjedde i én operasjon. Det var et teknologisk kvantesprang.

Kredittopplysninger

«Forskrift om innsendingsplikt for årsregnskap» av 6. mai 1981 og etablering av et nasjonalt databasert regnskapsregister ga næringslivet en ny og langt bedre innsynsmulighet enn man hadde hatt tidligere. Kredittopplysning er imidlertid lang fra noen ny geskjeft i Norge. Her til lands dukket det opp selskaper som ga kredittvurdering fra slutten av 1800-tallet. Mange av dem er høyst oppegående den dag i dag, riktignok etter et betydelig antall navneskifter og sammenslåinger.

Det nye i situasjonen nå var at man hadde fått ett nasjonalt register som gjorde det langt enklere å kikke kunder, leverandører og konkurrenter i kortene. Som leverandør var det for eksempel viktig å undersøke hvordan det sto til med kredittverdigheten hos kunder eller potensielle kunder, vurdere sannsynlighet for mislighold, sjekke eventuelle betalingsanmerkninger, se på regnskaps- og nøkkeltall og eventuelle revisoranmerkninger. Og for næringslivet generelt ble det muligheter for å foreta en vurdering av egen virksomhet opp mot bransjen og konkurrenter.

Kredittopplysningsbransjen hadde helt fra starten vært representert i ei referansegruppe i forbindelse med etableringen av Regnskapsregisteret. I et intervju i januar 2009 sier en av nestorene i bransjen, Baard S. Bratsberg, at denne muligheten til å gi innspill med bakgrunn i bransjens ønsker og behov var viktig av flere grunner. Resultatet ble et register med brukerperspektiv.

– Vi fikk en løsning som sikret at foretaksinfo ikke ble monopolisert, men ga rom for fortsatt kommersielt mangfold. Løsøreregisteret og senere Brønnøysundregistrene fikk på sin side full fokus på registerdrift. Sammen med kreative IT-utviklere har dette i alle år gitt oss svært profesjonelle leveranser, mener Bratsberg.

«Løsøre» skulle altså pr. definisjon være en nøytral faktainformasjonsleverandør. Man skulle ikke bedrive noen form for bearbeiding eller sammenstilling av informasjon.

Skanning av regnskap startet i 1993. Anne Claassen opererer maskinen som OCR-leste førstesiden for å få et referansenummer, og deretter laget bilde-filer av resten av regnskapet. Dette var før pdf-tiden.

Regnskapsregisteret skapte i en kort periode mange eksterne nye arbeidsplasser i Brønnøysund. En av de som jobbet med kredittopplysning var Harald Rønneberg (bildet).

Med basis i offentlig tilgjengelig regnskapsinformasjon fra Løsøreregisteret ser vi fra tidlig på 80-tallet en kraftig oppblomstring av ulike typer kredittopplysningsfirmaer. Regnskapsregisteret er det registeret som har bidratt til flest sekundærarbeidsplasser. Bare i lille Brønnøysund var det i en periode flere slike bedrifter, noen relativt store, noen mindre. Og noen kanskje litt spesielle. I en forholdsvis lang periode var produktspekteret til en av disse bedriftene relativt sprikende: kiosk, boligutleie, begravellesbyrå og kredittopplysning.

Men hvorfor ikke? Enhver med noenlunde næringsvett måtte se potensialet i å telefonbestille kopier av regnskap hos Løsøre – som registerenheten ble kalt på denne tiden – rusle bortover Havnegata, hente papirene, betale 30 kroner pr. sett, gå tilbake til kontoret og så fakse papirene til sine kunder for 300 kroner pr. årsregnskap. Og enda bedre butikk ble det da man på Løsøreregisteret satte opp et mikrofilmleseapparat, slik at kredittopplysningsbedriftene selv kunne hente ut regnskap aldeles gratis.

Men, som man forstår: Dette var først på 80-tallet, lenge før Internett, så skulle man ha rimelige og raske opplysninger fra Regnskapsregisteret, måtte man være geografisk lokalisert i Brønnøysund. Mange store i bransjen startet nettopp her. Noen har overlevd. Andre ikke. Og noen lykkejegere var det selvsagt også som banket på døra til Roald Tørrissen og ville samarbeide.

En annen som fra Brønnøysund har fulgt denne bransjen i mange år, Harald Rønneberg, forteller i et intervju i 2009 om en tilnærmet eksplosjonsartet utvikling i bransjen i årene etter at regnskapsdata fra landets foretak ble lett tilgjengelig. På det meste satt over 50 ansatte på 450 kvadratmeter i Storgata i Brønnøysund i Rønnebergs bedrift og tastet inn regnskapsdata fra «Løsøre». Her var for øvrig også registrenes egen publikumsekspedisjon lokalisert. Man leide her 75 kvadratmeter for å gi plass til et antall mikrofilmlesemaskiner.

Kredittopplysningsbedriftene summet som bier rundt en honningkrukke. Mange ble kjøpt opp av større enheter, og navnene skiftet raskt i en bransje som for øvrig viste stor tilpasningsdyktighet.

Oppgavene var imidlertid hele tiden de samme: Med bakgrunn i offentlig tilgjengelig informasjon fra Regnskapsregisteret å sammenstille informasjon og fakta som var nyttig for næringslivet.

Fra 1989 tok det helt av. De personlige datamaskinene kom på markedet. Rønnebergs firma kjøpte fem bærbare PC-er. Det ble enklere å jobbe direkte på data, og kundene kunne få informasjon på rekordtid.

Den arbeidsintensive kredittinformasjonsvirksomheten vokste raskt, men var av relativt kort varighet i Brønnøysund. Med svensk kapital startet eksempelvis Rønneberg tidlig på 90-tallet et nytt firma med blant annet katalogformidling av næringsinformasjon. Tilfeldighetene gjorde at dette ble lokalisert til Bodø. Hit ble det sendt komplette regnskapsår fra Løsøreregisteret. De første årene med varebil, senere i containere på Hurtigruten fra Brønnøysund til Bodø. Regnskapene ble fraktet til en sommerstille høyskole i Bodø, med tomme lokaler fulle av datamaskiner. Det var snakk om tonnevis med papir. Man engasjerte et 50-talls studenter som med det fikk godt betalte sommerjobber. Her ble alle relevante regnskapsopplysninger først kopiert på kopimaskin. Originalene måtte sendes raskt i retur siden man bare hadde lov å låne regnskapspapirene en uke. Så startet arbeidet med å hente ut nøkkeltall og annen relevant informasjon og skrive dette inn på nytt i datasystemene.

Selv i 2010 er fremgangsmåten noe av den samme, bortsett fra at containerne er byttet ut med elektronisk filoverføring til Bodø av digitaliserte årsregnskaper, og at den endelige presentasjonen ikke er papirbasert, men nå skjer direkte på kundenes dataskjerm. Men fortsatt er det i hovedsak studenter som leser rådata fra én skjerm og overfører nøkkeltall og relevant info inn på en annen skjerm. For sluttbrukerne er det enkelt og greit: Enkle nøkkeltall presenteres gratis på nett. Skal man vite mer, koster det mer.

- I den spede starten var dette en gullkantet forretning, sier Harald Rønneberg.
- Det er fortsatt en pengemaskin.

Hvordan ta betalt?

Da Løsøreregisteret skulle etableres i 1979-80, var det en smule diskusjon, ikke om, men *hvordan* man skulle ta betalt for disse tjenestene. Finansdepartementet gikk inn for å sende dokumentene i postoppkrav etter tinglysing. Det lyktes imidlertid å få gehør for en ordning med etterskuddsvis innbetaling. Det var den gang en revolusjonerende tankegang i statsforvaltningen. De som ruget på pengesekken her i landet var ytterst skeptisk.

Hovedargumentet for å endre regelverket var å få full effekt av at man nå hadde tatt i bruk «ny teknologi», datidens fellesbetegnelse for «data». Man hadde også solid negativ erfaring med et tungvint og tidkrevende innbetalings-system, for eksempel ved tinglysing av fast eiendom.

Med grønt lys for den nye innkrevingsordningen for Løsøreregisteret, ble det fra starten etablert

Etterskuddsvis betaling var en revolusjonerende tankegang i statsforvaltningen da man etablerte denne løsningen ved Løsøreregisteret.

en gebyrinnkrevingsfunksjon i fellesadministrasjonen i daværende Løsøreregisteret/Sorenskriverkontoret. Det ble ganske enkelt bygget opp et kunderegister. Nok en gang var det IT lokalt som sto for dette.

Systemet var enkelt: Når måneden var omme, fikk storkunder en samlefaktura. Mindre kunder ble fortløpende fakturert. Vi snakker tross alt og i hovedsak om høyst kredittverdige kunder som for eksempel banker og advokater. Gebyrene kom problemfritt inn. Dette merket man seg også i Finansdepartementet, og i en parentes ble denne løsningen senere innført som standard også på andre områder.

Gebyrsentralen – første akkvisisjon!

Lov om rettsgebyr ble utarbeidet i 1982. Loven bestemmer hva man skal betale for forskjellige tjenester fra det offentlige, primært innen justissektoren. Bak lovutkastet sto noen av de samme som hadde arbeidet med Løsøreregisteret, med Jon Bonnevie Høyer som prosjektleder. De beskrev en form for rettsgebyrsentral. I stedet for at namsmenn omkring i landet skulle kreve inn gebyrer, skulle dette nå skje fra ett sted, men nok en gang uten at man foreslo geografisk plassering. Så ble loven sendt på høring.

- På den tiden finleste vi alle dokumenter som på en eller annen måte innebar mulighet for flere tilsatte og mer maskinkapasitet, forteller Roald Tørrissen.

- Vi så med en gang at dette var som skapt for oss. Vi behøvde bare å utvide den enheten hos oss som drev med gebyrer, til også å omfatte de gebyrene som gjaldt namsmennene.

Gebyrsentralen fra om lag 1989-1990: Fra venstre Greta Larsen, Monica Bastesen, Line Moe, Kjellaug Hansen, Jorunn Johnsen, Hilde Rønnaug Berntsen, Randi Kristiansen og Skjønnulf Stangnes.

Jorunn Elise Johnsen (til venstre) og Monica Bastesen er saksbehandlere ved Gebyrsentralen. Foto: Harald Harnang.

Gebyrsentralen

Gebyrsentralens oppgave er å kreve inn rettsgebyr i forbindelse med ulike tvangsforretninger, som tvangssalg av fast eiendom og adkomstdokumenter, utleggsforretninger, fravikelser m.fl. for tingrettene i hele landet.

Tidligere hadde man også innkrevingen av rettsgebyr for alle namsmennene (lensmennene). Dette ble flyttet til Statens innkrevingssentral i Mo i Rana i 2006. Gebyrsentralen betaler også ut sideutgifter som

er nødvendige for å få gjennomført en del tvangsforretninger og gjeldsordningssaker. Disse betales ut for både tingrettene og namsmennene. Det kan være utgifter til låsesmed i forbindelse med en fravikelse, salær til medhjelper i tvangssalg, kunngjøring i lokal avis, tolk og lignende.

Gebyrsentralen har gebyrinntekter på ca. 80-90 millioner, og betaler ut sideutgifter for ca. 40-50 millioner i året. Gebyrsentralen beskjeftiger 2,5 årsverk.

Tørrissen skrev et notat på to-tre sider. Det var til sammen åtte-ti punkter. To dager senere ringte Jon Bonnevie Høyer fra planavdelingen i Justisdepartementet tilbake. Han var overbevist. Begrunnelsen var at dette var en løsning som var billig, rask, utprøvd og tilnærmet allerede oppbygget.

– Dette var vår første egenakkvisisjon! Det var stort for oss. Vi fikk noe mer datautstyr og to-tre stillinger. Dette var selvsagt fra vår side også ment å dekke opp noe av underkapasiteten til det som allerede var i drift. Det er et forholdvis kjent fenomen i Staten at det er enklere å få utstyr og stillinger ved nyetableringer enn til senere drift.

– Gebyrsentralen er – midt oppi alle registre og enheter – *mitt* hjerte barn, forteller Roald Tørrissen.

– Denne gangen var jeg ikke bare med å bygge opp et register. Jeg bidro til å skaffe det! Og man føler jo godt for sine egne barn.

Kjært barn får mange navn

Den nye innkrevingssenheten fikk navnet Regnskapssentralen. Det var et lite smart navnevalg. Mange blandet det sammen med Regnskapsregisteret. Også postbudene i Brønnøysund klødde seg i hodet og hadde store problemer med å finne rette mottakere, ettersom i tillegg mange nyetablerte kredittopplysningsfirmaer som slo seg ned i Brønnøysund, også het et eller annet med «Regnskap». Til sist ble det «Gebyrsentralen», som jo både er enkelt og begripelig nok.

Noen år senere holdt Gebyrsentralen på å forsvinne til Mo i Rana. Da Innkrevingssentralen ble etablert der for å kompensere for tapte jernverksarbeidsplasser, var det en del som tok til orde for at også gebyrinnkrevingen kunne foregå herfra.

«Løsøre» måtte slåss for å beholde Gebyrsentralen.

– Vi argumenterte med den store forskjellen i type innkreving: Mens Mo i Rana krever inn gebyrer folk flest ugjerne betaler, som bøter, misligholdte lån og lignende, og der Innkrevingss-

sentralen på toppen av alt både har lovhjemmel og tvangsmidler for å inndrive penger, så er våre gebyrer av en helt annen karakter. Pengene kommer av seg selv. Vi ble hørt, forteller Roald Tørrissen.

De tapte slag

– Med Gebyrsentralen fikk vi blod på tann med tanke på å skaffe oss flere bein å stå på. Vi lærte fort at den som har klave får ku. Vi hadde løpende kontakt med huseier for å sikre oss større lokaler til nye oppgaver som vi anså å være i posisjon til å kunne få. Vi fikk etter hvert mange nye oppgaver, men langt fra alle de vi fisket etter.

Det var mange gode grunner til å ligge frempå i kampen om flere registre. En av dem var idealisme og pågangsmot. Det var etter hvert en solid tro på egen kompetanse. Man hadde bevist overfor seg selv og omverdenen at registerenheten var i stand til å takle de oppgavene som kom. I tillegg sto verten klar med lokaler, og på arbeidskontoret sto folk i kø.

Men man bør på ingen måte lete forgjeves etter glorien, for den *egentlige* årsaken var langt mer prosaisk: På Løsøre var det knappe driftsbudsjetter. Datautstyret ble fort teknologisk akterutseilt. Investeringsbakken var bratt. Men om man klarte å karre til seg nye oppgaver og var passe freidig når man argumenterte for IT-utstyr, så bidro dette til et teknologisk løft som øket kapasiteten også for de oppgavene man allerede hadde.

– Hver gang vi fikk en ny oppgave, fikk vi nytt utstyr som i første omgang gikk med til å dekke underkapasiteten på de eksisterende oppgavene, forteller Roald Tørrissen i et intervju i 2010.

Men det ble som å pisse i buksa for å holde varmen en iskald vinterdag. For konsekvensen ble at man fort kom på hælene i forhold til de nye oppgavene man hadde fått. Dermed var det om å gjøre å få enda flere nye oppgaver for å holde spiralen i gang.

– Vi gikk etter alt, og fullstendig ukritisk. Ikke alt lyktes, noen ganger heldigvis. Men mye fikk vi til, minnes Tørrissen.

Noe av det man forsøkte å få til Brønnøysund, men som ikke lyktes, var Verdipapirsentralen, VPS. De store finansinstitusjonene ønsket å få et mer effektivt apparat for håndtering av verdi-

papirer, på samme måte som for fast eiendom. Løsøreregisteret meldte seg på, men det ble fort klart også for beslutningstaker at et register over verdipapirer lå et stykke utenfor hovedvirksomhetsområdet til Registerenheten i Brønnøysund.

Derimot er det de som påstår at et båtregister i dag ville vært langt mer funksjonelt dersom det hadde havnet nede på kaia i Brønnøysund. Det gikk politikk i saken, og etter en del prøving og feiling er det nå Redningsselskapet som driver registeret. Det er frivillig å registrere båten

Det ble jobbet en del for å få et båtregister lagt til Brønnøysundregistrene. Foto: Harald Harnang.

sin her. Imidlertid bidrar forsikringsselskapene i stor grad til tvungen registrering dersom man ønsker båten forsikret. Men salg av bruktbåt er fortsatt langt mer usikkert enn salg av bruktbil, der du får opplyst heftelser på bil direkte på nett eller via en SMS til Løsøre.

Man ønsket også å få en av konverteringssentralene i den perioden da de manuelt førte registrene over fast eiendom skulle digitaliseres. Dette var en engangsjobb som skulle utføres. Det var mange om beinet. Ragna Berget Jørgensen tok opp saken i Stortinget og talte Løsøreregisterets sak, men fikk her et slags høflig politisk nei. Idéen var god, men den geografiske lokaliseringen passet ikke. Det var snakk om fire sentraler fordelt over hele landet. Den nærmeste havnet i Namsos. Når ledelsen i Brønnøysund engasjerte seg så sterkt, var dette fordi man så for seg en slik konverteringssentral som selve grunnsteinen til det som senere kom til å bli en del av Statens kartverk på Hønefoss. I ettertid er det mye som tyder på at også *det* slaget var tappt på forhånd.

Også et register over konkurssaker ble det arbeidet med. På bildet Astrid Hansen, den gang Løsøre, nå Enhetsregisteret. Foto: Njål Dahle.

Konkursarkiv

Ledelsen ved registrene saumfor Aftenposten hver dag på jakt etter nye oppgaver. Men ikke alle idéer kom utenfra. Midt på 80-tallet dukket idéen opp om et konkursarkiv: Når et selskap går konkurs og en bostyrer tar hånd om det, så genereres det mye papir. Og det er grovt sett mellom 5.000 og 6.000 konkurser og tvangsavviklinger i året her til lands. Alle advokater og domstoler har med dette et lagringsproblem: Hvor skal vi gjøre av alt materialet som skal oppbevares i 10 år? Ledelsen pønsket dermed ut tanken om å etablere et sentralt arkiv for papirer fra konkurser. Disse skulle oppbevares i henhold til loven, og senere destrueres. Advokatbransjen jublet, men for de fleste andre berørte virket ikke dette å være et så presserende behov at man fikk noe særlig gehør, og saken ble etter noe tid terminert.

– Vi var ikke bleik, kommenterer Roald Tørrissen, og legger til at man også lærte noe underveis: Etter hvert ble det en erkjennelse at det ikke var nødvendig å spise hele kaka, men nøye seg med noen biter. Flere nasjonale registre er dermed datamessig fysisk plassert i Brønnøysund, men er eiermessig og driftsmessig lokalisert helt andre steder. Eksempler er oversikter over revisorer og regnskapsførere.

Når man skreller en løk

Først Løsøreregisteret, siden Regnskapsregisteret, Gebyrsentralen og ikke minst LØFOR ble, lag for lag, deler av den løsningen som Kåre Fløisand for lengst hadde sett kjernen i. Fløisand, og etter hvert stadig flere, så behovet for ett sentralt register over alle norske foretak, definert med et entydig foretaksnummer.

Vi hadde et sentralt *personregister* i Norge og et sentralt register over *fast eiendom*. Men ingen samlet og enkelt og nasjonalt tilgjengelig oversikt over norsk næringsliv. Handelsregistrene som ble ført manuelt av de 96 lokale sorenskriverembetene rundt om i landet, tilfredsstilte ikke dagens krav. I et samfunn med stadig større grad av næringsvirksomhet på tvers av både fylkes- og landegrenser, var behovet for et register over norske foretak etter hvert åpenbart. Både samfunnsutviklingen og teknologiutviklingen var mer enn moden for dette.

Nå fantes det ulike databaserte næringslivsregistre: Eksempelvis hadde Statistisk sentralbyrå sitt bedriftsregister basert på behov for statistikk. Skattedirektoratet hadde sitt som var laget med tanke på skatteforhold. Og det var mange, mange flere. Hvert register var imidlertid laget for å dekke sine etaters spesifikke behov. Registrene kunne ikke «snakke sammen», og i tillegg var det også ulike definisjoner: «Bedrift» hos Skattedirektoratet var ikke det samme som «bedrift» hos Løsøre.

Men det var et problem til som næringslivet måtte slite med: Alle disse hadde selvsagt som mål å holde sine registre à jour. Ikke før hadde en bedriftsleder brukt timer og atter timer på å dokumentere bedriftens virksomhet overfor byrå A, så kom det et brev fra direktorat B i postkassa dagen etterpå der man ville ha svar på nesten de samme opplysningene, bare enda flere og bare på en litt annen måte. Resultatet var at næringslivet fortvilte og klaget høylytt sin nød over Det Offentlige Skjemaveldet. Næringslivet følte at det ble sløset bort svært mange timer ikke-produktivt arbeid for å rapportere til det offentlige. Med rette.

Det ble stadig flere ansatte, men det var hele tiden for lite personell til å løse alle oppgavene. Bildet er fra en reportasje i A-magasinet fra april 1989. Foto: Trygve Indreliid / Aftenposten.

Et hjemmelaget springbrett

Så tidlig som i 1984 reiste Roald Tørrissen sammen med R-direktoratet og Industridepartementet rundt i Skandinavia for å finne en modell for etablering av et foretaksregister. Det ble klart at vi i Norge måtte finne vår egen løsning. Mange så at den Brønnøysundutviklede LØFOR-modellen lå snublende nær som basis for et norsk foretaksregister.

LØFOR var et resultat av effektiv problemløsning og solid IT-håndverk, og ble på mange måter et springbrett for videre ekspansjon for Løsøreregisteret. Men la oss i rettferdighetens navn også ta med utviklingen på IT-siden. Pluss press fra næringslivet, og etter hvert en politisk vilje om en enklere bedriftshverdag.

Løsøreregisteret hadde vokst betraktelig i antall i perioden frem mot 1988, og med et foretaksregister ble det åpenbart at man ville ekspandere enda mer. Etter hvert som arbeidet med et foretaksregister skred frem, ble det derfor tydelig at det som engang hadde vært en liten spurvunge i Brønnøysund, nå var blitt så stor og flygemoden at det var på tide å forlate redet og dermed skilles fra opphavet, altså Sørenskriveren i Brønnøy.

Dermed er det klart for neste store kapittel i registrenes historie, og med det starten på Brønnøysundregistrene som egen etat.

Kapittel 4

På egne bein

1. januar 1988 ble registerenheten i Brønnøysund egen statlig etat. Den store overgangen fra å være et underbruk av Sorenskriveren i Brønnøy til å bli egen forvaltningsenhet, foregikk i all stillhet.

De manuelle handelsregistrene, som ble ført ved de knapt 100 sorenskriverkontorene i landet, hadde for lengst utspilt sin rolle. Foretaksregisteret ble et register over de største og viktigste foretakene i Norge.

Foto: Harald Harnang.

Først knapt fire måneder senere, 22. april, ble be-givenheten feiret med offisiell åpning. Også det skjedde i like rolige former: Justisminister Helen Bøsterud foretok den offisielle åpningen. Til stede i Brønnøysund var også statssekretær i Næringsde-partementet, Karin Stoltenberg (gift med Thorvald og mor til Jens). Pluss selvsagt Brønnøysundregis-trenes mor, sorenskriver Bodil Aakre, den første Brønnøysundregisterdirektøren, Roald Tørrissen, øvrige inviterte gjester og en del ansatte.

Mye av grunnen til denne utsettelsen var at man samtidig kunne markere åpningen av nok en utbyg-ging. Da hadde man tatt i bruk det som hadde vært den øverste delen av et to-etasjes kaldlager til firma Søren Nielsen AS. Det ble en hybridløsning med en halvetasje i forhold til øvrig bygningsmasse, noe som fikk registerenheten til ytterligere å fremstå som et bygningsmessig konglomerat. Men endelig var det nye Foretaksregisteret på plass, og i helt nye lokaler. I tillegg ble den nye ledelsen samlokalisert, noe som også hjalp på rent organisatorisk.

Det man feiret den 22. april var at registrene var blitt egen etat. Pluss det nye store registeret: Fore-

Foretaksregisteret åpnes, og Brønnøysundregistrene blir egen etat under Justisdepartementet. Bildet er fra den offisielle åpningen 22. april 1988. Fra venstre direktør Roald Tørrissen, sorenskriver Bodil Aakre, NHD-statssekretær Karin Stoltenberg og sittende, justisminister Helen Bøsterud. Foto: Njål Dahle.

Toppen på A-blokka med kantine og toppen på B-blokka (tverrfløya) ble tatt i bruk 1. desember 1989.

taksregisteret. Det skulle erstatte de 96 handelsregistrene rundt om i landet og bli et register over de største og viktigste foretakene i Norge.

Men hva i all verden var nå hensikten med et register over norske foretak? I 1988 var det et ikke aldeles urimelig spørsmål.

100 år gammel lov

Spørsmålet om revisjon av firmalovgivningen i de nordiske land ble første gang tatt opp på et nordisk justisministtermøte i Stockholm i 1959. 15 år senere hadde svenskene endret sin lovgivning. Ytterligere fem år etter var den finske loven endret. Norge fikk sin «Lov om registrering av foretak» i 1985.

Det var daværende Nærings- og handelsdepartementet som sto bak det norske lovforslaget. Man ønsket å endre en norsk lov om handelsregistre som var nesten 100 år gammel. Den gamle loven var i stor grad konsentrert om enkelte bransjer, som handel og industri. Men næringslivet hadde endret seg siden 1890, og nå foregikk økonomisk virksomhet i alle bransjer. I den nye loven ønsket man å favne bredt, men ikke bredere enn at eksempelvis enkeltpersonforetak under en viss størrelse ble unntatt fra registreringsplikten.

Kilde til opplysninger

Hensikten med et register over norske foretak var - og er - at det skal fungere som en kilde til sentrale opplysninger om disse foretakene. Videre ønsker myndighetene å ha kontroll med at foretak

Mange parallelle løp

Starten for Brønnøysundregistrene som egen etat, fristilt fra Sorenskriveren i Brønnøy, er 1. januar 1988. Det er samtidig starten på en ny epoke i registrenes historie. Fra nå av ser vi en gradvis overgang fra ren registerdrift, til man også blir et forenklings- og effektiviseringsredskap både for myndighetene og for næringslivet gjennom e-forvaltning.

Dette skjer ikke som i et klassisk stafettløp, der man etter endt distanse overleverer pinnen til neste løper. Denne prosessen kan derimot mer betraktes som flere samtidige løp, bare med forskjøvet start avhengig av politisk vilje, byråkratisk pådrivermakt, lovarbeid og teknologisk utvikling.

Denne tilstanden av «kontinuerlig multiprosessering» kan neppe ha vært enkelt for noen av partene: Verken de som skulle bestemme, de som skulle planlegge og iverksette, og de etter hvert stadig flere «arbeidsmaurene» som til syvende og sist skulle utføre jobbene i Brønnøysundregistrene.

Det er heller ikke enkelt å beskrive disse parallelle prosessene. Valget ble å samle logiske enheter. Når du i de følgende kapitlene får en beskrivelse av enkeltprosesser hver for seg, så ha i mente at mange av disse prosessene løp parallelt, bare tidsforskjøvet, med et høyt tempo og med aktører som måtte skifte hatt flere ganger daglig. Bare så det er nevnt.

etableres, organiseres og drives i samsvar med gjeldende lovgivning. En tredje grunn er beskyttelse og kontroll av entydige firmanavn, dvs. at ikke to foretak registrerer seg med samme navn. Før 1988 var det de 96 sorenskriverkontorene rundt om i landet som hadde hatt ansvar for handelsregistrene. Det ble etterhvert åpenbart at den gamle manuelle løsningen ikke var god nok. Ordningen var enkelte steder heller ikke pålitelig nok. Ved de største sorenskriverkontorene var det i tillegg lange ventelister for registrering.

Egen norsk modell

I løpet av første halvdel av 80-tallet ble det lagt ned en god del arbeid for å berede grunnen for et sentralt og databasert register over de viktigste foretakene. Det var blant annet studiereiser til våre naboland. I Danmark hadde man ett register, som lå i København. Svenskene hadde en delt løsning, der noe lå i Stockholm og noe i Sundsvall. Her hadde man valgt løsninger som fagfolkene i Brønnøysund mente ikke var tilpasset en norsk virkelighet. Våre naboland *hadde* altså foretaksregistre, nødvendigvis bygget på en IT-teknologi som selvsagt da var noen år gammel. Også det som hadde ligget i bunn for disse etableringene, mente man var noe foreldet juridisk tankegods, sett med norske øyne. Med mange års erfaringer med Løsøreregisteret, Regnskapsregisteret og ikke minst LØFOR, som etter hvert i praksis begynte å ligne mye på et foretaksregister, så man for seg en helt annen måte å gjøre dette på, basert på nyere IT-teknologi og en «forenklet» juss tilpasset en IT-verden.

På kammerset i Brønnøysund ble ulike løsninger selvsagt diskutert grundig. Det syntes tidlig åpenbart at et foretaksregister ville komme til å bli et foreløpig høydepunkt og ikke minst et springbrett for den videre utviklingen av registrene. Dette var derfor noe man hadde til hensikt å klore seg fast i. Dersom man i stedet hadde foreslått en teknologisk og juridisk løsning etter svensk eller dansk modell, ville det ikke vært usannsynlig at det kunne havnet i Oslo. Her lå tross alt Oslo Handelsregister, med over halvparten av alle registreringer av handelsvirksomhet i landet.

Distriktstenkingen var fortsatt god latin. I «triumviratet» R-direktoratet, Planseksjonen og Industridepartementet, siktet en av pådriverne, Kåre Fløisand, i retning av at man enkelt og rimelig kunne bygge videre på det etablerte fagmiljøet i Brønnøysund. På denne måten kunne en av hans kongstanker, etableringen av et foretaksregister, la seg realisere uten at terskelen ble for høy verk- en praktisk eller økonomisk.

Ingen krøsusfornemmelse

Nå hadde nasjonen Norge på dette tidspunktet pumpet olje opp fra Nordsjøen i mer enn 10 år, og folk flest hadde nok for alvor begynt å smake på følelsen av å være en rik nasjon. Men krøsusfornemmelsen hadde på ingen måte sneket seg inn verken i Justis- eller Industridepartementet, uten at økonomien alene er forklaringen på endelig valg av løsning.

Foretaksregisterprosjektet var todelt. Den juridiske delen, det vil si skrivingen av selve loven, var nok den mest kompliserte og ressurskrevende. Det var fagmiljøet i Industridepartementet som sto bak, godt bistått av blant andre miljøer ved Universitetet i Oslo. En sentral skikkelse i dette arbeidet var ekspedisjonssjef Asta Tjølsen. Hun arbeidet i 1985 i handelsdelen av Utenriksdepartementet, før hun i 1988 kom til Administrativ og juridisk avdeling i daværende Industridepartementet (fra nyttår 1989 kalt Næringsdepartementet)

I lovforslaget foreslo departementet ett sentralt databasert register lagt til Løsøreregisteret i

Brønnøysund. Samtidig, og ikke minst, mente man nå at det nye foretaksregisteret burde integreres i en felles registerenhet som skulle løsrives fra domstolene. Med andre ord at registerenheten skulle skilles ut fra Sorenskriveren i Brønnøy.

I den senere politiske behandlingen er man rørende enig i departementets forslag, bare med noen merknader i forhold til å ivareta personvernet godt nok. «Lov om registrering av foretak», forenklet kalt foretaksregisterloven, ble vedtatt i Stortinget i juni 1985 og skulle tre i kraft 1. januar 1988.

IT-Eureka!

Den datatekniske delen fant sin gode løsning på en betydelig raskere måte: Den uoffisielle og relativt solid tabloidiserte versjonen av dette er at Kåre Fløisand, Håkon Olderbakk og Roald Tørrissen satt sammen på Ritz kafé i Brønnøysund og diskuterte løsninger for hvordan man skulle kunne bygge opp et foretaksregister i praksis. Det ble tegnet og gestikulert. Løsningsforslagene manifesterte seg på et utall av etablissementets utmerkede hvite servietter.

Tørrissen kunne jussen. Olderbakk var på det tidspunktet nesten like mye praktisk jurist som IT-mann. Og Fløisand svevet over det hele med sine kreative visjoner, sin handlekraft og sine gode kontakter i departementene.

Med utgangspunkt i tre-fire års erfaring med oppbygging av det interne hjelperegisteret, LØFOR, og mange år med drift og utvikling av Løsøre, Regnskap og Gebyr, hadde man mer enn nok praktisk IT- og juss-bakgrunn til å komme med gode forslag. I tillegg måtte løsningen være økonomisk god (hvilket betyr rimelig) og politisk spiselig (hvilket fortsatt betyr distriktsvennlig). Det var med dette som utgangspunkt at Løsningen åpenbarte seg for herrene på Ritz kafé. Og Løsningen gikk i korthet ut på å etablere et helt nytt register fra bunnen av, riktignok med en solid kobling til LØFOR.

Man kunne muligens tro at det enkleste ville vært å legge alle opplysningene fra landets mange handelsregistre inn i denne basen, slik man i hovedsak gjorde med Løsøreregisteret, og så starte derifra. Men i de gamle handelsregistrene befant det seg alt fra høyst oppegående foretak til enheter som for lengst hadde avgått med døden. Og alt derimellom. Det ville blitt en salig jobb å rydde opp i dette. Nå overlot man på sett og vis denne ryddejobben til næringslivet selv.

I forskriftene til foretaksregisterloven ble det enkelte foretaket pålagt å melde overføring. Det skulle skje gjennom en forenklet nyregistrering til det nye databaserte sentrale registeret i Brønnøysund. Dette skulle skje fra 1.1. 1988 og senest innen to år.

Alle som fra januar 1988 ønsket å førstegangsetablere et foretak, måtte gjøre det direkte til Foretaksregisteret i Brønnøysund. Det samme gjaldt endringsmeldinger, som skifte av ledelse, adresseendringer og lignende.

Fløisand, Olderbakk og Tørrissen jobbet med foretaksregisterløsningen - og «så lyset» på Ritz kafé i Brønnøysund.

Lov og forskrifter

Etter at loven var vedtatt i 1985, skulle forskriftene til loven utarbeides. I

Foretaksregisteret

Foretaksregisteret har ansvaret for å registrere alle norske og utenlandske foretak i Norge. Registeret skal sikre rettsvern og økonomisk oversikt. Alle næringsdrivende foretak plikter å registrere seg i Foretaksregisteret.

Registeret skal gi opplysninger av høy troverdighet om norsk næringsliv: til andre næringslivsaktører og til offentlige myndigheter, og med dette gi innsikt i hvem som driver næringsvirksomhet og hvem som lovlig representerer det enkelte foretak. I tillegg er det viktig med et kontrollnivå som sikrer at foretakene er lovlig etablert og at opplysningene er korrekte.

Foretaksregisteret ble etablert i 1988, samtidig som Brønnøysundregistrene ble egen etat. Pr. 2012 arbeidet det i alt 69 personer i og med Foretaksregisteret.

Underdirektør Øyvind Vågan er ansvarlig for Foretaksregisteret.

tillegg skulle man rent fysisk etablere et nytt register. Roald Tørrissen og Håkon Olderbakk ble engasjert videre i foretaksregisterprosjektet.

I første omgang foregikk dette arbeidet ved siden av jobben i registrene, men fra sommeren 1986 og til oppstarten i januar 1988 var begge frikjøpt på heltid til foretaksregisterprosjektet. Jostein Dyrkorn var i denne perioden konstituert leder for registrene mens Tor Skjördal ble konstituert IT-leder.

Brønnøysundmiljøet var altså ikke med i selve lovarbeidet, men kom desto mer inn i arbeidet etterpå med utarbeidelse av forskriftene til loven, utarbeidelse av blanketter, samt ikke minst at man bidro med praktisk erfaring i forhold til hvordan brukerne skulle få informasjon fra registrene. Dette ble på flere måter en repetisjon av Løsøre: Hvordan motta og hvordan avgi informasjon på en mest mulig hensiktsmessig måte. Tidsmessig kom dette samtidig med et omfattende organisasjonsprosjekt, der det ene med stor gjensidighet i noen grad gikk ut over det andre: -Jeg levde med og delvis i foretaksregisterprosjektet i halvannet år. Det er nok den største og vanskeligste oppgaven jeg noen gang har vært med på, sier Roald Tørrissen.

Mot egen etat

Helt siden starten på Løsøreregisteret i 1981 hadde dette – og de andre registrene som kom etter hvert – i svært stor grad levd sitt eget liv, men bare et lite stykke borti gangen fra sorenskriveren. Bodil Aakre hadde riktignok et raust forhold til delegering. Men man var like fullt en del av Brønnøy sorenskriverembete, i formell forstand og ikke minst gjennom fysisk samlokalisering. Kontorsjef i registerenheten, Roald Tørrissen, ble etter hvert mindre og mindre fornøyd med at Justisdepartementet behandlet registrene som en domstol, mens man i virkeligheten var noe helt annet. De fleste var enige om at tiden nå var overmoden i forhold til å skille ut registrene som en egen enhet.

Mot slutten av prosjektperioden for Foretaksregisteret startet derfor et nytt delprosjekt opp: Etab-

Tørrissen og Aakre hadde ulikt syn på å skille ut registerenheten fra Sorenskriveren. Bodil Aakre ville beholde «sitt barn». Foto: Bo Mathisen.

lering av registerenheten i Brønnøysund som frittstående etat, skilt fra Sorenskriveren i Brønnøy. Det skulle bli en egen enhet, samtidig med etableringen av Foretaksregisteret i januar 1988. Det store spørsmålet var om man i all hovedsak skulle fortsette som tidligere, det vil si være direkte underlagt Justisdepartementet, eller om man helt kunne løsrives fra departementet, for eksempel som et AS eller en stiftelse? Modernisering, forenkling og privatisering var inne i tiden. Eksempelvis ble Verdipapirsentralen stiftet som et ASA i 1985. Men VPS ble etablert under «frislipp-perioden» til regjeringen Willoch. Da regjeringen Brundtland II overtok i 1986, var det riktignok fortsatt sterkt fokus på forenkling innenfor det offentlige, mens det i hovedsak ble stopp i privatisering av offentlige etater.

Roald Tørrissen ønsket en friere stilling, ikke minst med tanke på å kunne disponere inntekter på en annen måte. Man hadde tross alt vært gjennom syv år under Justis. Det var nå en gyllen anledning til å kunne få mer luft under vingene og større økonomisk frihet. Kontorsjefen satt med de daglige problemene. Han var også med i prosjektgruppa som jobbet med deling, og han ivret for et skille med sorenskriveren.

Handelsregistrene flyttet

Mot slutten av 1989 startet arbeidet med å fysisk flytte de tidligere handelsregistrene, som hadde vært ført av sorenskriverkontorene rundt om i landet, til Brønnøysundregistrene. Dette arkivet kan ha stor historisk verdi for foretak som ønsker å granske sine røtter.

Samlokaliseringen var lite gunstig, ikke minst av sikkerhetsgrunner. Sorenskriveren var en åpen etat, med et bredt spekter av kunder – for å si det slik. I registrene skulle ingen uvedkommende slippe inn. Med samme inngang og oppgang, og med delt korridor, hendte det rett som det var at man måtte hente folk ut fra datarommet eller fra andre kontorer hos registrene: Nå var det neppe større fare forbundet med lett forfjamsede par som skulle til sorenskriveren for å gifte seg, men sorenskriveren hadde også andre kategorier klientell som så absolutt ikke burde gå løs inne på nasjonalt sensitive datarom.

Justisdepartementet hadde for lengst sett behovet for deling og lenge antydnet at sorenskriveren burde finne seg nye lokaler, men hadde

møtt en viss mostand. Med oppstarten av Foretaksregisteret mente man tiden ubønnhørlig var inne. Bodil Aakre hadde ikke tidligere vært enig i å skille lag, og var fortsatt ikke enig. Årsakene var sikkert flere. Hun følte sterkt for registeravdelingen.

– Jeg har ingen andre barn. Dette barnet vil jeg følge opp, mente hun.

Kanskje handlet det også om prestisje, selv om begrepet kan feiltolkes: Men det var tross alt forskjell på å drive ett av landets største sorenskriverkontor, og så havne tilbake med ett av de aller minste. På et tidspunkt ble Tørrissen nødt til å tone flagg overfor sin nærmeste overordnede. Det falt ikke i god jord.

– I en periode hadde vi det ikke spesielt hyggelig sammen, medgir Tørrissen i et intervju i 2009.

Gjøkungens vesen

I denne fasen fant høyrepolitikeren Bodil Aakre og fagforeningene hverandre. For fagforeningene handlet det primært om å ivareta medlemmenes pensjonsrettigheter. Problemstillingen var ikke aldeles uaktuell ettersom deler av grunnfjellet i registrene, teledamene, så at pensjonsalderen ikke var alt for langt unna. Roald Tørrissen mente at man uten problemer kunne få med seg de samme pensjonsrettighetene under andre styringsformer. Han fikk verken med seg Aakre eller fagforeningene på dette.

Da Bodil Aakre innså at slaget var tapt og at registerenheten ville bli fradelt, satte hun alt inn på å få så mange ressurser over til sorenskriverkontoret som mulig. Det lyktes hun med i stor grad. Videre arbeidet hun hardt for å forbli samlokalisert, tross departementets ønske og råd. Det lyktes hun også med en god stund.

Gjeldsordningsregisteret

Gjeldsordningsregisteret inneholder opplysninger om hvem som har fått innvilget gjeldsforhandlinger og gjeldsordninger, og har kopi av alle inngåtte gjeldsordningsavtaler. I følge gjeldsordningsloven skal personer med alvorlige gjeldsproblemer ha en sjanse til å få kontroll over sin økonomi. En sentral registrering av alle avtalene var en forutsetning for at gjeldsordningssystemet kunne settes i verk.

Gjeldsordningsregisteret inneholder også opplysninger om hvor i saksbehandlingsprosessen en sak befinner seg, hvilken namsmann eller namsrett som behandler saken og hvilke frister det arbeides etter. Effekten av loven og registeret er nok betydelig større enn antallet registreringer skulle tilsi. Alt tyder på at kreditorene er mer innstilt på å komme fram til fleksible løsninger på egen hånd enn å gå inn i en formalisert, tinglyst avtale som betyr større utgifter.

Opplysningene du kan få fra Gjeldsordningsregisteret er begrensede, og du må kunne identifisere personen du spør etter med fødselsnummer. Kopi av en gjeldsordningsavtale kan bare rekvireres av offentlige myndigheter og partene selv. Etter at en gjeldsordningsperiode er avsluttet, er opplysningene som er registrert kun tilgjengelige for namsmyndighetene.

Gruppeleder ved Løsøreregisteret, Lisbeth Meisfjord, er en av de som arbeider ved Gjeldsordningsregisteret.

Tredje punkt gjaldt graden av frihet for den nye registerenheten. Statskonsult (forløperen til dagens Difi) var nytt navn på R-direktoratet og fungerte som sentral fagressurs for organisering av offentlig virksomhet. Industridepartementet, Statskonsult og deler av Justisdepartementet så det formålstjenlig med en friere stilling for Brønnøysundregistrene. Flere selskapsformer ble diskutert: Alt fra direktorat til stiftelse og aksjeselskap. De som arbeidet for en friere stilling for Brønnøysundregistrene, mente det ville være mange fordeler. Ikke minst økonomisk. Det ville være enkelt å egenfinansiere driften av registrene, ha romslig økonomi og i tillegg kunne levere et fornuftig overskudd til Staten. Ønsket om større økonomisk frihet var nok sterkt og inderlig etter det man hadde opplevd som syv magre år med økonomisk sulteføring under Justisdepartementet. Men også dette motarbeidet Bodil Aakre sterkt. Hun fikk med seg deler av Justis. Finansdepartementet var imidlertid krystallklar: De ville ikke gi fra seg ei gullgrube.

– Jeg opplevde det litt komisk å se den gamle, riktignok forholdsvis lyseblåe, høyreordføreren og de langt mer radikale fagforeningstillitsvalgte hånd i hånd hylle prinsippet om statlig styring gjennom Statens pensjonskasse og hovedavtalen i staten. Dette var et system både Aakre og jeg hadde grått blod over i alle år, forteller Roald Tørrissen i en samtale i 2010. Brønnøysundregistrene ble en etat direkte underlagt Justisdepartementet.

Roald Tørrissen er usikker på om Aakres holdninger var en slags reaksjon over tapet, eller om det var hennes oppriktige ønske til beste for bedriften og de ansatte: Muligens så den garvete politiker i retning av at en statsbedrift i langt større grad ville være sementert fast i Brønnøysund. Her kan lokalpatrioten og eks-ordføreren ha sett de lange linjene. Men for Brønnøysundregistersjefen opplevdes det som en nedtur at det ble en organisering som var nesten like byråkratisk som den alltid hadde vært. Man hadde skrellet av sorenskriveren og dommerkontoret, ellers var det den samme registeravdelingen, like sterkt styrt av Justisdepartementet som det alltid hadde vært.

Dette måtte han leve med inntil han gikk av. Først i 2001 skiftet registrene departement, fra Justis til Nærings- og handelsdepartementet.

Så kan man undres over hva det var som såret henne mest i denne prosessen.

- At hun ble bedt om å finne seg nye lokaler, forteller Roald Tørrissen.
- Følte hun seg kastet ut av sitt eget hjertebarn?
- Tja, hun gjorde vel det. Det er tross alt gjøkungens vesen.

Anne Merethe Webjørnsen, anno 1988 og den gang 22 år gammel. Hun arbeider fortsatt i Brønnøysundregistrene, og har hele tiden arbeidet i Administrasjonsavdelingen med blant annet resepsjon, sentralbord og arkiv.

Forsoning

Rundt årsskiftet 1986/87 fikk den da 64 år gamle Bodil Aakre hjer-teproblemer og ble sykemeldt. En jurist ved navn Erik Fossum, som tidligere hadde vært dommerfullmektig ved Brønnøy sorenskriver-embete der han i store deler av tiden var konstituert sorenskriver, ble bedt av departementet om å tiltre stillingen. Bodil Aakre kom imidlertid tilbake og ble en kort tid i jobben frem til pensjonsalderen. Etter en litt innfløkt stillingskabal søkte Erik Fossum seg i 1988 over til registrene og ble tilsatt som registerleder. Den nye sorenskriveren sa seg nokså raskt enig i at man burde finne seg nye og mer egnede lokaler for sorenskriverembetet og domstolen. Dermed ble de to en-hetene skilt også i fysisk forstand.

Et par år etter at hun gikk av med pensjon, gjenopptok Bodil Aakre kontakten med registrene.

– Vi ble heldigvis godt forlikt, smiler Roald Tørrissen.

Bodil Aakre ble aldri Brønnøysundregistrenes leder. Hun var *Løsøre-registerets* leder, men med Løsøreregisterets sentrale rolle for opp-bygging av «eventyret Brønnøysundregistrene» er hun velfortjent, og med egen byste utenfor hovedinngangen, utnevnt til Brønnøy-sundregistrenes mor.

Faktorenes ulogiske rekkefølge

All mulig fornuft skulle tilsi at man i 1980 hadde startet med et fore-taksregister. Det er tross alt en viss logikk i å bygge grunnmuren før man starter å reise selve huset. Dette så Kåre Fløisand. Dette ble mange klar over da man kort tid etter etableringen av Løsøreregist-eret, måtte starte med å bygge opp et eget hjelperegister over norske foretak, LØFOR. Det ble enda tydeligere da man startet med Regnskapsregisteret.

Men i stedet for et foretaksregister kom det altså i 1980 snikende inn et register over pant i løsøre, takket være en nødvendig lov. Og som et resultat av mange gode krefters innsats ble dette registe-ret lagt til en liten kystlandsby et godt stykke nord i kongeriket.

Faktorenes ulogiske rekkefølge skulle vise seg å være et lykketreff for Brønnøysund: All mulig erfaring, ikke minst fra våre naboland, tilsier at om Foretaksregisteret hadde kommet først, så hadde man endt opp med en mammut-etablering, med overveiende sannsynlighet lokalisert i eller i nærheten av hovedstaden, eller i det minste en av de større byene. Og på kaia i Brønnøysund kunne Einar S. Nielsen i all fremtid styrt sitt grossistfirma i fred og fordragelighet.

Høy puls mot nyttår 1987

Foretaksregisterloven kom i 1985. Så kom utarbeidelsen av forskriftene til loven. I mellomtiden bygget IT-folkene opp rammeverket, det vil si programmerte og koblet sammen flere og større datamaskiner. Man hadde fått midler til å anskaffe mer datakraft og lagringskapasitet. På perso-nellsiden fikk man et nøyte utregnet antall nye stillingshjemler. Det var høy aktivitet og høy puls

Koordinering og brukerkontakt

Mens Løsøreregisteret og senere Brønnøysundregistrene admi-nistrativt var underlagt Justis-departementet, var det faglige ansvaret for de ulike registrene delt mellom Justisdepartemen-tet, Næringsdepartementet og Fi-nansdepartementet. For å koor-dinere departementsinteressene ble det rundt 1989 opprettet en koordineringsgruppe med Justis, Næring og Finans, pluss Kommu-naldepartementet, Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Brønnøysundregistrene. Samtidig ble kontakten mellom registrene og brukerne bedret gjennom opprettelse av en egen brukergruppe. Her finner vi Den norske advokatforening, Den norske bankforening, Norges Bilbransjeforbund, kredittforeta-kene representert ved Sentralre-gisteret for kredittopplysninger AS, NHO, Sparebankforeningen, Finansdepartementet, Justisde-partementet og Næringsdeparte-mentet.

ettersom man nærmet seg nyttårsaften 1987, frem til den offisielle starten på Foretaksregisteret og samtidig starten på Brønnøysundregistrene som egen etat.

Brønnøysundregistrenes offisielle fødselsdato som egen etat var første nyttårsdag, fredag 1. januar 1988. Det var på mandag at alvoret startet.

Men hva heter egentlig barnet?

Da «Løsøre» gikk over til å bli egen etat i 1988, opererte man i statlige dokumenter med begrepet «Registerenheten i Brønnøysund». Det ble utløst en intern navnekonkurranse. Premien var «en drømmedag med direktøren på blåbærtur på Bærøya». En av teledamene, Eli Sande, kom nærmest. Man valgte imidlertid klokkelig å legge til en flertallsending i navnet, som heretter ble «Brønnøysundregistrene». Det står nå på alle offisielle brevark, er i logoen, og det brukes allment.

To forhold gjør seg gjeldende her: 1. Eli Sande har aldri fått premien sin. Det er 25 år siden. På tide å gjøre noe med det? 2. «Brønnøysundregistrene» er juridisk sett ikke noe offisielt navn. Det er bare noe man har tatt seg til. Fortsatt heter faktisk Brønnøysundregistrene: «Registerenheten i Brønnøysund». På tide å gjøre noe med det?

Eli Sande vant prisen for navnekonkurransen, men fikk aldri premie.

Hva gjør vi nå?

Brønnøysundregistrene, mandag 4. januar 1988: Alle er samlet i foretakssalen i første etasje i tverrfløya. Det er et stort rom med dataterminaler plassert inn mot veggene. Midt på gulvet står det flere store bord. På bordene ligger det haugevis med konverteringsmeldinger og andre meldinger til det nye registeret. Rundt bordene står ansatte og ledelse og ser litt vantro på hverandre. De fleste er i villrede hvordan man nå skal gripe an sakene nå som man står på egne bein.

Saksbehandlingssystemet, det vil si dataterminalene og dataprogrammene, er for lengst prøvekjørt. Det er ikke her problemet ligger. Spørsmålet er hvordan man skal få «alt» det andre til å fungere effektivt i praksis: Saksbehandlingsrutiner, infrastruktur, logistikk, kontorstøttefunksjoner og administrative rutiner? Og i tillegg er det åpenbart at man fra dag 1 er solid underbemannet.

Man ser på hverandre, himler litt med øynene, rynker panna... og så starter man å brette opp ermene og åpne konvolutter. Dette var en situasjon de ansatte ikke var helt uforberedt på eller overrasket over. De syv foregående årene hadde tross alt vært preget av underbemanning, gråstillinger, trangboddhet, mer eller mindre kontinuerlige utvidelser og utbygginger – men også en solid evne til å løse problemer når de kom.

Unntakstilstand

Men da det nye Foretaksregisteret kom i 1988, gikk i alle fall deler av registerenheten inn i det som nok kan oppfattes som en permanent unntakstilstand. Den varte mer eller mindre i tre år. Påstanden dokumenteres ytterst nøkternt i årsmeldingen tre år senere: «Året 1991 – Brønnøysundregistrenes fjerde leveår – vil i ettertid bli stående som vårt første normale driftsår».

Hvorfor ble det slik? Vi må igjen spole litt tilbake.

Da Justisdepartementet midt på 80-tallet tilskrev de 96 sorenskriverne i landet, og ønsket å få vite hvor mange årsverk man brukte på føring og ajourhold av handelsregistrene, var det overraskende mange sorenskriverkontor som bare brukte et halvt årsverk på dette. Forklaringen er like enkel som den kan være insinuerende: Man ønsket ganske enkelt ikke å miste stillingshjelmene. Da handelsregisteret skulle ut av sorenskriveret systemet og sentraliseres i Brønnøysund, var

det åpenbart at Staten ikke ville betale lønn for folk som ikke lenger hadde noe å gjøre. Hele stillinger ville bli inndratt.

Dette var den morsomme forklaringen. Virkeligheten er selvsagt litt mer kompleks. Sannsynligvis var det svært få sorenskriverkontor som hadde noenlunde oversikt over belastningen, ettersom føring av handelsregistre oftest var en ren formalitet og i stor grad en venstrehåndsjobb for dommerfullmektiger. Selve kartoteket sto ofte i nederste reol, bak døra. Bortsett fra å legge nye handelsvirksomheter inn, var det ingen som søkte i registeret. Unntakene var naturligvis i de store byene.

Nå vil vi selvsagt aldri få vite om departementet bevisst eller ubevisst tok de mange halve stillingene til handelsregisterføring for god fisk, men noen røde lamper burde nok ha lyst. I tillegg så man for seg at et effektivt dataregister ville behandle langt flere saker på kortere tid enn ved de gamle manuelle handelsregistrene, så en betydelig «samordningseffekt» ble i tillegg lagt inn.

Problemet var strengt tatt at ingen (=Justisdepartementet) klarte å se for seg at handelsregistrene og det nye Foretaksregisteret tilhørte to verdener. Det gamle: 96 små registre (med noen unntak). Det nye: Et aktivt, levende nasjonalt register over norske større foretak, et redskap for myndigheter og for næringsliv. Pluss en svært viktig kilde til informasjon, noe som krevde et velfungerende avgivelsesapparat. Bruken var altså en helt annen.

Katastrofalt

Resultatet var katastrofalt helt fra starten av: Med kun 14 ansatte ved Foretaksregisteret var det alt for få hender og hoder til å legge inn nyregistreringer og såkalte konverteringsmeldinger, dvs. de forenklede innmeldingene fra foretak som allerede var registrerte i handelsregistrene. Det var tilsvarende alt for få som kunne betjene publikum som ringte og ønsket informasjon. Etter hvert måtte åtte personer settes på bare for å betjene telefonene. Det kom om lag 12.000 innringninger pr uke. De klarte bare å svare 8.000. 4.000 kom med andre ord aldri frem. I tillegg regnet man med at minst like mange ikke engang fikk ringetone fordi det var for få inngående linjer.

Inntil midten av mars var det kommet inn 13.000 foretaksmeldinger mens bare 1.500 var ferdigbehandlet. Det kom inn opptil tre

Det var i perioder tilnærmet unntakstilstand på registrene: Alt for mange oppgaver, alt for lite folk.

Foto: Harald Harnang.

Foretaksregisteret kraftig på efterskudd

HÅKON AURLIEN

Det nye Foretaksregisteret i Brønnøysund, som fra nyttår erstatter landets 98 handelsregistre, er kommet kraftig på efterskudd i behandlingen av nye firmameldinger.

— For øyeblikket er ventetiden for å få registrert et nytt firma en måned. Vi må be våre brukere om å smøre seg med tålmodighet, og håper det ikke tar lang tid før vi har redusert behandlingstiden til et forsvarlig nivå, sier avdelingsdirektør Erik Fossum i Foretaksregisteret til Aftenposten.

Foretaksregisteret behandler nye meldinger i den rekkefølge de kommer inn,

men vil unnta firmaer som nå kommer ut i et uføre på grunn av manglende firmaattest. — Vi kan unnta enkeltfirmaer som får problemer som følge av den situasjonen vi er kommet i, sier Fossum.

Ved nyttår hadde Foretaksregisteret ca. 15 ansatte, men antallet blir i løpet av kort tid fordoblet. — De nyansatte må gjennom en opplæringsperiode. Vi kan derfor ikke vente noen øyeblikkelig kapasitetsøkning. Vi håper likevel at det skal gå uker og ikke måneder før vi er nede på en normal behandlingstid, sier Fossum.

Bakgrunnen for opphopningen ifølge Fossum at Foretaksregisteret har fått langt flere nymeldinger de to første månedene enn hva

man hadde regnet med. Videre har det vist seg at selve dataregistreringen er mer arbeidskrevende enn hva man forutsatte da registret ble opprettet.

— Arbeidet i de tidligere handelsregistrene var i første rekke en kontroll av ferdige papirer. Vi må overføre opplysninger til en database, noe som innebærer et betydelig oppstartingsarbeid, men gir gevinst i neste omgang, sier avdelingsdirektør Fossum.

Omlaggingen innebærer også økede krav til dokumentasjon, og over halvparten av de nymeldinger og konverteringsmeldinger som er behandlet hittil, er tilbakesendt fordi de inneholder ufullstendige oppgaver.

Aftenposten 1988. Man var på «efterskudd».

Evnen og viljen til å stå på og yte ekstra synes å være en av suksesskriteriene bak «eventyret Brønnøysund-registrene». Samtidig har det blitt en god vane å feire mange små og store seire med en kake og kaffe. 17. november 1989 kunne staben på Regnskapsregisteret feire at årsoppgjør nr. 50.000 ble registrert. Da året var omme, var det kommet inn over 70.000 årsoppgjør. Foran fra venstre: Aud Lading, Sølvi Holm Larsen, Hilde Majala (med kake), Mette Line Moe Gjersvik (hvit genser) og Evy Fagerland. Bak fra venstre: Rita Pedersen Moen, Hilde Risbakk Arnøy, Anne Claassen og Elin Tove Pedersen.

ganger så mange meldinger som forventet. Ventetiden var fire uker. I et intervju i Aftenposten 6. april 1988 har direktør Roald Tørrissen et visst håp om at man innen sommeren kan klare å behandle meldinger i samme takt som de kommer inn. Nye saksbehandlere var under opplæring. Snart ville det være dobbelt så mange som fra starten av, sa han. Det er vel høyst usikkert om han trodde på dette selv. Ettersom ukene og månedene gikk, skulle det gå fra vondt til verre.

Dugnad som suksessfaktor

Begrepet «dugnad» og «dugnadsånd» dukker opp flere steder i Brønnøysundregistrenes historie.

Ikke uten grunn. Sett over tid er det ikke helt urimelig å påstå at dugnadsånden fra en samlet stab gjennom en årrekke må bokføres som en av suksesskriteriene for registrenes fremgang og vekst. Nå er det sikkert mange forklaringsmodeller til dette. Den uselviske og edle forklaringen er muligens en slags kollektiv bevissthet i retning av at «vi skal vise alle at vi får dette til her nord i havgapet». Den betydelig mer prosaiske forklaringen kan handle om at de fleste neppe kunne velge og vrake i lukrative jobbtillbud i Brønnøysund på den

Dugnad som suksessfaktor. På bildet fra venstre: Sol Brox, Elisabeth Sund, Kari Tveråmo (delvis skjult), Raymond Hagen, Sissel Fiplingdal, Snorre Westerberg, Elisabeth Lilleholt (skjult), Aina Melstein og Ulf Skipsfjord. Foto: Harald Harnang.

tiden. Hadde man kommet seg på innsiden av døra, gjaldt det å klore seg fast, yte maksimalt, og gjennom dette vise at man var oppgavene verdig den dagen faste stillinger dukket opp. Det gjaldt en god del stillingskategorier. Det ble aldri problemer med å rekruttere personell til Brønnøysundregistrene. På saksbehandlernivå var tilgangen mer enn tilstrekkelig. På jurist- og IT-siden fikk man de man ønsket seg, og ulike forhold gjorde at også de ble værende selv om høyere lønn kunne lokke i det fjerne. Arbeidsstokken har vært ekstremt stabil.

– Stabiliteten i arbeidsstokken ville ikke vært den samme om Brønnøysundregistrene hadde ligget i en av de større byene. Vi har heller neppe klart å beholde strategisk personell uten å sprenge lønnsrammene i staten, forteller Roald Tørrissen. I en tidlig og svært sårbar fase i registrenes historie passet han jevnlig på å nevne Håkon Olderbakk og Tor Skjördal i «aftenbønnen» sin. I mer sentrale strøk av landet fikk gode IT-folk i perioder ny jobb på timen, og med doubling av statlig lønn.

En helt ny etat snublet inn i hverdagen

Selv om januar 1988 for de fleste i praksis var «business as usual», dreide det seg i virkeligheten om oppstart av en helt ny etat, med ny styringsform og med nye personer i ledelsen, med et eget administrativt apparat som skulle på plass, med egne brevark, osv. Spesielt personkabalene ble en smertefull prosess, som gjennom nokså lang tid kom til å ta fokus bort fra planleggingen rundt daglig drift av Foretaksregisteret og siden stikke noen kjepper i hjulene for en strømlinjeformet drift.

Utvidet lederstab

Frem til 1988 hadde Løsøre vokst betraktelig, både i form av faste stillinger, men i tillegg midlertidige ansettelser: De såkalte gråstillingene, som i lange perioder ble en nødvendighet for å kunne ta unna mange arbeidsoppgaver. Grovt sett kan vi på disse åtte årene snakke om en åtte-dobling av arbeidsstokken fra de 14 opprinnelige. Det er ganske formidabelt.

Registerenheten hadde ligget under Sorenskriveren i Brønnøy, og store deler av det administrative apparatet var her, blant annet og ikke minst alt som hadde med tilsetninger å gjøre. Eksempelvis var det sorenskriveren som møtte hos Fylkesmannen i Bodø i tilsettingssaker.

Det hadde i perioden vært én leder med stillingsbenevnelse kontorsjef. En av Roald Tørrissens fromme utsikter da han i 1979 søkte jobben som leder, var en noe roligere og mer familievennlig hverdag enn som advokat i eget firma. Det skulle vise seg å være et bomskudd av de sjeldne. Det hadde tvert i mot blitt både lange dager og lange uker, oppsummert til syv års intenst fokus på å få registrene til å gå best mulig, holde stramme budsjetter, trygle om flere stillingshjemler, skaffe nok arbeidskraft, arbeide for å få flere oppgaver for derigjennom å få flere folk, flere ressurser og økt datakraft og ellers holde hodet over vannet som best man kunne.

Under slike forhold er det både forståelig og muligens også tilgivelig at en del andre gjøremål ikke blir spesielt høyt prioritert. I tillegg er Roald Tørrissen den første til å medgi at administrativt byråkrati ikke er hans aller sterkeste side. Nødvendig korrespondanse etter syv års drift sto i noen ytterst få ringpermer på hans kontor.

Lederkabal

Tiden var mer enn moden for å styrke staben i den nye, selvstendige etaten. Ledelsen skulle nå be-

Gode samarbeidsrelasjoner har alltid vært viktig – og nødvendig. Løsningen ble Samarbeidsutvalget. Bildet er fra et møte i Samarbeidsutvalget i september 2010 som ble lagt til Narvik-kontoret. SU-deltakere var fra venstre Jostein Dyrkorn, Akademikerne. Kjetil Mathisen, NTL. Anne Katrine Thomassen, Parat. Steinar Ekse, Unio. Chris Nybacka (leder SU), ledelsen. Utvalget får en gløtt inn i Narviktelefonenes hverdag. Foran Lisbeth Korneliussen. Foto: Harald Harnang.

Samarbeidsutvalget (SU)

Ved etableringen av registrene som egen etat i 1988, var ledelsen opptatt av å skape gode samarbeidsrelasjoner med de ansattes organisasjoner. Særlig Dahle og Fossum hadde med seg erfaringer og holdninger fra andre arbeidsforhold, som de mente kunne komme til nytte i den nye organisasjonen. Med utgangspunkt i Hovedavtalen, ble det våren 88 inngått en samarbeidsavtale med de ansattes organisasjoner, hvor man søkte å samle flest mulig oppgaver om de ansattes rettigheter og medbestemmelse i et nytt organ: Samarbeidsutvalget. Det handlet om konfliktløsning på

lavest mulig nivå, og aller helst god dialog for å unngå konflikt overhode.

For å kunne skape reell medbestemmelse var det viktig at man møttes ofte, at de tillitsvalgte tidlig ble informert og involvert i alle viktige løpende saker. Siden starten har Samarbeidsutvalget hatt faste møter hver fjortende dag, og det har det fortsatt med i alle 25 år som har gått siden da. Gjennom dette tette samarbeidet, som også omfatter tilsettingsprosessen, er det gjennom årene skapt et samarbeidsklima som har ført til svært få konflikter og et arbeidsmiljø som det går gjetord om.

stå av en direktør og tre avdelingsdirektører for henholdsvis EDB, administrasjon og registerdrift. Deler av denne kabalen syntes å være gitt selv om stillingene selvsagt måtte lyskes ut offentlig: Det var knapt noen reell motkandidat til Roald Tørrissen som direktør. Det samme gjaldt IT-leder Håkon Olderbakk. Men det var to nye i denne kabalen, og det var knyttet svært stor spenning til hvem de nye skulle bli.

Denne lederkabalen var en del av det arbeidet som en departementalt nedsatt styringsgruppe hadde arbeidet med. De lokale fagforeningene skulle være representert i styringsgruppa, men de følte at de ville bli for lette i denne sammenhengen. De valgte i stedet å bli representert med erfarne forhandlere fra NTL sentralt. Viktor Lorentsen og Arne Pape var to av disse sentrale støttespillerne.

Lørdag 14. november 1987 sto hele søkerlisten på trykk i Brønnøysunds Avis. Den var forholdsvis lang, spesielt for stillingen som avdelingsdirektør for administrasjonen.

Omtrent samtidig fikk Judith Wennberg i Norsk Tjenestemannslag i Brønnøysund en telefon fra Viktor Lorentsen. Ad omveier hadde han fått et lite signal om hvem Justisdepartementet syntes å ville foretrekke som ny ledelse ved Brønnøysundregistrene. Det var ikke de personene NTL ønsket. NTL hadde nemlig helt klare forventninger til hvilke egenskaper som burde vektlegges, og like klare meninger om hvem som kunne gjøre en god jobb.

Mobilisering

Det ble full mobilisering. NTL Brønnøysundregistrene ville kjempe for å få den ledelsen *de* mente ville være den beste for Brønnøysundregistrene og for å beholde et godt samarbeidsklima. Sammen med personer lenger opp i NTL utarbeidet de en slagplan. Embetskontorfunksjonærenes Landsforbund (nå en del av Parat) ble med på dette – i første omgang.

Stikk i strid med alle regler om å gå tjenestevei forfattet man et brev, datert 17. november 1987, og sendte det til Justisdepartementet ved avdelingsdirektør Jens-Sveinung Wegner. Innholdet var saklig, men budskapet var likevel krystallklart. Her vises det til at de ansatte nå endelig hadde sett frem til å få orden på personalpolitikken og administrasjon.

Fagforeningene fremhever at det i utlysningsteksten er lagt vekt på personlige egenskaper og evnen til å samarbeide. Fagforeningene forutsetter også at det legges vekt på utdanning og bred erfaring i administrasjon og ledelse. Og til sist bringer man videre et signal fra arbeidstakere ved registrene som innebærer at kvalifisert personell truer med å slutte dersom man ikke får de riktige personene på plass. Man viser til at det i søkerlisten finnes personer som er dyktige på dette området, og fagforeningene lister deretter opp tre aktuelle kandidater til administrasjonsstillingen: Erik Fossum, Njål Dahle og Olav T. Andresen. I forhold til avdelingsdirektør ved registeravdelingen foreslås to kandidater: Erik Fossum og Ingar Engelund. I tillegg til dette brevet ble det lagt en plan for å benytte en rekke andre påvirkningskanaler, også politiske.

Dagen etter at dette brevet var sendt til departementet, ble det levert en kopi til ledelsen i Brønnøysund. Det ble en salig oppvask. Foreningene ble innkalt på teppet til Bodil Aakre. Kritikken fra ledelsen gikk ikke så mye på sak, som på form. Man hadde gått direkte til topps i departementet med sine anbefalinger. Slikt gjør man ikke i staten.

Også internt «på golvet» ble det bråk. Den tillitsvalgte fra Embetskontorfunksjonærenes Landsforbund som hadde skrevet under brevet, ble såpass tøft behandlet i egen fagforening at hun valgte å trekke sin signatur fra brevet. Men NTL kjørte løpet alene.

Kort tid senere kom den meldingen NTL hadde håpet på og jobbet aktivt for. Departementets innstilling var likelydende med NTLs ønskeliste.

Storm i vannglass?

Det store spørsmålet i ettertid er om denne episoden var en storm i et vannglass. Medførte det riktighet at Justisdepartementet eller styringsgruppen virkelig hadde foreslått to kandidater som fagforeningene ikke ønsket? Hadde Viktor Lorentsen feiltolket signalene? Eller var det ennå ikke fattet noen beslutninger, slik at man dermed uten problemer kunne ta hensyn til fagforeningenes innspill?

Verken Asta Tjølsten, Jens-Sveinung Wegner eller Svein Berbu minnes i 2011 noen konflikt rundt

lederspørsmålet senhøsten 1987. Dersom dette hadde vært et konflikttema på departementsnivå, var spesielt de to sistnevnte i posisjon til å vite om dette.

Kanskje koker det ned til et spørsmål om perspektiv i forhold til hvordan man oppfattet og opplevde denne situasjonen. Sett fra fagforeningshold i Brønnøysund blir i alle fall denne episoden karakterisert som dramatisk i forhold til arbeidsmiljø og samarbeidsklima.

Trivsel kommer fra toppen

Mens mange synes å være enige om at teledamene slo an tonen for miljøet i registrene ved etableringen av Løsøreregisteret, er historien om hvordan det indre livet kunne blitt - og faktisk ble - ved etableringen av Brønnøysundregistrene som egen etat, langt mindre kjent. NTL mener innsatsen den gang var helt avgjørende for å beholde en god arbeidsplass og fremholder dette som en av sine største seiere. Ikke for egen regning, men for å beholde den gode tonen blant kolleger og mellom ansatte og ledelse i registrene i Brønnøysund.

- Trivsel forplanter seg fra toppen og nedover. Det viser all erfaring, sier Judith Wennberg, som har lang fartstid som tillitsvalgt.

- I den moderne historien til Brønnøysundregistrene har toppledelsen fra 1988 og etterpå, sin betydelige andel av æren for at vi har det så bra som vi har det.

Men tilsettings- og personalforhold er uansett ikke enkle. Denne episoden i registrenes historie bidro til å forsure arbeidsmiljøet i deler av et lite juristmiljø gjennom flere år.

Administrasjon

For Håkon Olderbakk og resten av IT-staben betydde Foretaksregisteret bare «nok et register» å holde styr på, denne gang riktignok med mange utfordringer i forhold til å få systemer til å fungere mellom ulike plattformer. Roald Tørrissen rykket derimot ett hakk oppover, fikk nytt skilt på døra og måtte venne seg til tanken om å administrere og planlegge mer, og være mindre operativ i de daglige gjøremål.

For de to nykommerne, Erik Fossum og Njål Dahle, ble det store utfordringer. Det gjaldt i hovedsak det arbeidsmessige. Det var også mange praktiske problemer. Blant annet satt hele ledelsen i de første månedene spredt rundt omkring i bygget, i påvente av at det nye utbyggingstrinnet skulle ferdigstilles.

Den som treffer Njål Dahle første gang trenger neppe mer en et par sekunder på å forstå at dette er en person som har orden på sakene sine.

- Hvor er arkivrommet? spurte Dahle da han startet 1. april 1988 etter at oppsigelsestiden i kommunen var over. Han ble, muligens litt beskjemet, henvist til ringpermene på kontoret til Tørrissen.

- Og hvor er journalsystemet, personalmappene, budsjettene, regnskapene og sakssystemene?

Den administrative delen av Foretaksregisterprosjektet hadde blitt nokså stemoderlig behandlet. Årsakene var flere. Blant annet ble det langt mer støy rundt lederkabalen enn antatt. I tillegg kom høyt fokus på daglig drift, som innbefattet snekring av reoler, improvisasjoner, brannslokking og en rekke krisetiltak for å få hjulene til å gå rundt.

- Det var et sjokk, medgir Njål Dahle, som imidlertid aldri vurderte å snu i døra og gå tilbake

Lederkvartetten, etter hvert også uhøytidelig kalt firerbanden, besto av fra venstre avdelingsdirektør IT, Håkon Olderbakk, avdelingsdirektør registerdrift, Erik Fossum, avdelingsdirektør administrasjon, Njål Dahle og Brønnøysundregisterdirektør Roald Tørrissen. Foto fra antatt 1988. Foto: Roar Berg-Hansen.

«Firerbanden» fotografert samme sted, 23 år senere. Nå (fra venstre) med Håkon Olderbakk som avdelingsdirektør for plan- og utviklingsavdelingen, Erik Fossum som direktør, Njål Dahle som nylig pensjonist og Roald Tørrissen som sorenskriver i Brønnøy. Foto: Harald Harnang.

til kommunen. Sammen med Roald Tørrissen plukket han ut en kompetent stab medarbeidere og satte i gang arbeidet med å bygge opp en administrasjon.

Da Dahle kom i april, hadde Erik Fossum, med fortid i Direktoratet for sjømenn, så vidt startet å kopiere journalsystemet herfra. Men det ble i hovedsak å starte fra null med å bygge opp det Dahle mente var nødvendig for å drive en bedrift med rundt hundre ansatte, og i vekst. Roald Tørrissen så med en smule skepsis på arkivskapene og arkivmappene som etter hvert ankom, og antydde forsiktig at «han måtte passe på ikke å bygge opp et alt for stort byråkrati». Gudene må vite hva Dahle svarte.

– Få dager etter at jeg startet ble vi innkalt til Justisdepartementet for å fremlegge budsjettet for 1989. Hvilket budsjett? Hvilke erfaringstall? Det var kun takket være Roald Tørrissens veltalenhet at vi kom tørrskodd i land etter dette møtet, minnes Dahle.

Byggeplass

Oppi alt dette var Brønnøysundregistrene en byggeplass. For å huse Foretaksregisteret og skaffe rom til administrasjonen, samt å samle ledergruppa på ett plan, var nok et påbyggingsprosjekt i gang. Det ble boret og hamret fra morgen til kveld. I mellomtiden satt ledelsen plassert rundt

omkring der det overhode måtte være plass. Fra sitt knøttlille kontor nede i en av gangene i første etasje, og med utsikt rett inn i en fjellvegg, startet Erik Fossum sin Brønnøysundregister-karriere som leder av registeravdelingen. Det var en viss symbolikk både i størrelse og plassering. Om han hadde de ansattes velvilje, så var det ikke absolutt alle som var like fornøyde med denne «inn-trengeren».

Organiseringen av registeravdelingen som Justisdepartementet hadde etablert, var ikke god – spesielt i fravær av godt samarbeidsklima. Juriststaben var fra starten organisert som én sentral ressursgruppe. Denne gruppen skulle betjene alle registrene, det vil si være rådgivere og ta de vanskelige sakene. Hvert register ble derimot ledet av folk som i hovedsak var rekruttert nedenfra. Dette var ikke-jurister. Arne Lund ledet Foretaksregisteret, Eva Maasø (nå Eva Buvik) ledet Løsøreregisteret, Hilde Majala ledet Regnskapsregisteret og Inger Skjæran Moe ledet LØFOR.

– Jeg opplevde i denne tidlige fasen en juriststab som stilte «ideelle juridiske fordringer» og ikke viste nevneverdig vilje til å finne gode praktiske løsninger slik vi var nødt til når vi opererte i grenseflatene mellom juss, IT og «det praktisk mulige», forteller Erik Fossum.

Han medgir at dette var en vanskelig tid. Den varte i ca. to år. Juristgruppa ble beholdt, men man trakk da i tillegg juristene inn i linja slik at de ble ansvarliggjort på en helt annen måte. Det vil blant annet si at det kom jurister inn som underdirektører og ledere både for Foretak og Løsøre.

Reoler og logistikk

Det var kjekt å ha en trelastforretning i samme hus som Brønnøysundregistrene. Fra januar 1988 konstruerte og snekret Arne Lund reoler igjen, nå fra gulv til tak inne på Foretaksregisteret. På samme måte som da Løsøreregisteret startet, handlet det også denne gang om å skape orden av tilsynelatende kaos. For det kom langt flere foretaksmeldinger enn beregnet, og det var langt færre enn nødvendig for å gjøre jobben.

Det ble etablert flere parallelle produksjonslinjer: Én gjaldt nyetableringer. En annen gjaldt konverteringsmeldinger, altså etablerte bedrifter som gjennom en forenklet innsending skulle bevise at man var i drift. Oppi det hele kom såkalte endringsmeldinger. Og disse endringene kunne ofte

gjelde foretaksregistreringer som registrene hadde mottatt, men som man ikke hadde rukket å behandle. Hva gjør man da?

Det var viktigere for noen enn for andre: Her var det børsnoterte selskaper som ville risikere å bli strøket fra børsen om ikke det ikke var orden på sakene i Brønnøysundregistrene. Det var store verdier på spill. Det ble tidlig etablert en førstekontroll for å skille ut de meldingene som hadde så åpenbare mangler at de ville bli avvist. Det gjaldt om lag halvparten av meldingene. Det bidro til å redusere bunkene – litt.

Det neste som skjedde var en relativt stri strøm av bekymrede notater og brev som ble sendt både til Industridepartementet og Justisdepartementet. Målet var å få lønnsmidler til å skaffe flere hender til å behandle foretaksregistreringene. Både pengene og hendene kom. Etter hvert. Men alt for sakte. Bunkene i reolene fortsatte å øke jevnt og trutt utover i 1988 og 1989.

Lang ventetid

Næringslivet var mildt sagt opprørt. Det tok mange uker fra innsending og til et foretak var registrert. Ringte man for å sjekke opplysninger, fikk man «aldri» svar. Endringer ble ikke registrert og offentliggjort innen rimelig tid.

I et oppslag i Aftenposten så tidlig som 25. april 1988 sier en sterkt kritisk advokat Jon Lyng at det går alt for tregt med foretaksregistrering. I et svar noen dager senere og i samme avis foretar daværende ekspedisjonssjef Eva Nygaard Ottesen i Justisdepartementet et informasjonsmessig C-moment, i det hun vrir kritikk til noe positivt: «Ventetiden ved Foretaksregisteret i Brønnøysund kan like gjerne oppfattes

positivt. Registreringslysten har vært overveldende og langt større enn ventet. 14.000 dagboknumre ble registrert i første kvartal, enda eksisterende firmaer har frist helt til 1. januar 1990 med å nyregistrere seg.» En klar kandidat til PR-bransjens Gull-blyant? Men tross departemental finurlighet: Både Justis- og Industridepartementet forsto – muligens i varierende grad – alvoret i situasjonen.

Den 26. april 1988 forteller Brønnøysunds Avis at Justisdepartementet har bevilget 10 nye stillinger som et strakstiltak. Departementet ga i tillegg grønt lys for anskaffelse av en da-

Brønnøysundregistrene var under opptakten til Foretaksregisteret lenge en byggeplass, men her er både Foretaksregisteret og kantina på plass. Bildet er fra årsmeldingen for 1990.

Pinlige kødannelser

I Brønnøysundregistrenes årsmelding for 1997 forteller NHD-ekspedisjonssjef Asta Tjølsen: -Ansvaret for køene lå aldeles ikke i Brønnøysund. Somlete bedrifter som ikke meldte seg for omregistrering før i siste øyeblikk, må ta sin del av skylden. Og alle var sammen om å undervurdere interessen. Men når det hele først hadde toppet seg, var tungroddede departementale beslutningssystemer den dominerende årsaken til at Brønnøysundregistrene ikke fikk tilført nok ressurser til å ordne opp med en gang. Egentlig har jeg vondt for å tro at så mange andre kunne maktet det voldsomme presset Brønnøysundregistrene arbeidet under den første tiden.

Skandaløs register- «service»

Av advokat Jon Lyng

Justisdepartementet har det øverste ansvar for det offentlige registreringssystem. Dette omfatter blant annet det nye foretaksregisteret i Brønnøysund, og de lokale handelsregistre.

Den private sektor er avhengig av at disse offentlige registre fungerer med et minimum av tempo og service.

Syv måneder!

Dette offentlige registreringssystem er nå helt brutt sammen. Ved Oslo byfogdeembete tar det f.eks. for tiden syv måneder før man kan få firmaattest for firmaendringer som ble meldt handelsregisteret i juli ifjor. Foretaksregisteret i Brønnøysund er i ferd med å snuble i starten. Det tar 7–8 uker å registrere selskapsstiftelser ved dette embetet. Uansett årsaker er dette illustrerende for en fundamental mangel på offentlig serviceholdning.

Det er pinlig å måtte informere representanter for utenlandske foretagender som etablerer seg i Norge, om at vi har et offentlig registreringsnivå på u-landsnivå. Forholdene har vært påpekt en rekke ganger i media den senere tid. Justisministeren forholder seg taus.

Må rydde opp

Stataråden må nå vise politisk vilje til å rydde opp i forholdene. Justisminister Helen Bøsterud bør nå straks gjøre det klart hvilke umiddelbare tiltak hun vil iverksette for å rydde opp i den pinlige skandale som nå rir det offentlige registreringssystem.

Aftenposten 25. april 1988: Advokat Jon Lyng mener det går for tregt i Foretaksregisteret.

tamaskin til en halv million kroner. Alt dette for å korte ned behandlingstiden, uten at det hjalp nevneverdig. Brønnøysundregistrene hadde foreslått noe som virkelig kunne tatt unna store deler av trykket: En online avgivelsesløsning i første omgang for storkunder, men dette fikk man ingen departemental velsignelse for. Dermed fortsatte køene å vokse.

Mange kom i siste liten

Konverteringer fra de gamle handelsregistrene til det nye Foretaksregisteret skulle foregå over en toårsperiode. Siste frist for innsending av konverteringsmeldinger var satt til 31.12.1989. I en ideell verden gjør folk som de får beskjed om. I den virkelige verden venter de fleste til siste liten. Utover høsten 1989 begynte selv Arne Lund å lure på om reolene ville holde for tyngden av meldinger.

I september satte man i gang med et ettermiddagsskift. Stolene rakk ikke å bli kalde. 15 personer ble engasjert. Da formiddagsskiftet forlot, kom det nye og overtok. De holdt på til kl. 20. Men det monnet ikke særlig.

Departemental kamp

Bak kulissene var det en ikke ubetydelig kamp mellom Industridepartementet og Justisdepartementet. Sistnevnte hadde det administrative ansvaret for Foretaksregisteret. Justis hadde også det overordnede og budsjettmessige ansvaret for Brønnøysundregistrene. Her hadde man hovedfokus på politiet og domstolene, og var nok i mindre grad opptatt av registerdrift i sin alminnelighet og Foretaksregisteret i særdeleshet. For Industridepartementet var derimot Foretaksregisteret et viktig næringspolitisk redskap, og ikke minst en forenkling for næringslivet. Her lå interessekonflikten. Den ene ville bruke penger og gasse på, den andre ville spare.

Asta Tjølsten var en ivrig forkjemper for Brønnøysundregistrene. Bildet er fra en informasjonsavis om Oppgaverregisteret.

Tidligere ekspedisjonssjef i juridisk avdeling i Industridepartementet, Asta Tjølsten, var en solid støttespiller og varm talskvinne for Brønnøysundregistrene og Foretaksregisteret, men heller ikke hun kunne trylle frem penger. Tjølsten var og er kjent også for sine klare meninger. I en samtale i april 2011 har hun en svært presis beskrivelse av Justisdepartementets kompetanse i forhold til å lede denne delen av Brønnøysundregistrene. Flere ganger måtte Tjølsten hente frem grovskytset, det vil si bruke statsråden, for å «overbevise» Justisdepartementet om behovet for flere ressurser til Foretaksregisteret. Og det er en type krigsstrategi man normalt ikke bruker i utide.

Denne styringsformen var noe Brønnøysundregistrene måtte leve med frem til 1. januar 2001 da Nærings- og handelsdepartementet overtok det overordnede ansvaret, og man kom ut av det noen kaller «skyggenes dal».

Nok er nok

Utpå senhøsten hadde de store næringslivsorganisasjonene fått nok. Det var et samlet og enig næringsliv som på noen få enkle linjer i et brev informerte Industridepartementet om tingenes uakseptable tilstand, samt at man utba seg en umiddelbar forklaring på hva departementet hadde tenkt å gjøre med dette?

Roald Tørrissen og Erik Fossum ble kalt inn til et hastemøte i departementet. Hit kom også en tung delegasjon fra næringslivsorganisasjonene. Bak lukkede departementsdører hadde industriminister Finn Kristensen før dette møtet i nesten bokstavelig forstand slått i bordet til justisminister Helen Bøsterud, og forlangt penger på bordet. Det ble derfor et kort og løsningsorientert møte. Ingen skyldte på hverandre.

– Hva trenger Brønnøysundregistrene for å kunne gjøre jobben, var spørsmålet.

Erik Fossum hadde utarbeidet prognoser på hvor lang tid det ville ta å komme à jour, gitt X eller Y nye stillinger. Det var et forholdsvis greit regnestykke, basert på hvor lang tid man trenger på å behandle én sak, hvor mange saker som lå ubehandlet og hvor mange man fikk inn hver dag. Siden hjemmeleksa allerede var gjort, hadde man svaret. Det gjaldt både med hensyn til lønnsmidler og datautstyr.

Få dager senere sendte Justisdepartementet først Per Amundsen, og senere Peter Hidas, begge fra konsultentselskapet Avenir, til Brønnøysund. Man ville kvalitetssjekke planene både administrativt og datamessig. De ble godt tatt i mot og føret med rapporter, brev og løsningsforslag som allerede var sendt departementet. Begge må åpenbart ha trukket mye av de samme konklusjonene, for i konsulentrapportene kjente Fossum igjen svært mange kjente formuleringer, og ikke noe var vel bedre enn å få utenforstående med høy troverdighet til å bekrefte planene.

Fra Justisdepartementet fikk Håkon Olderbakk pr. telefon tre millioner kroner til nytt datautstyr. Foto: Roar Berg-Hansen.

Kort etter fikk Håkon Olderbakk en telefon fra Justisdepartementet med spørsmål om hvor mye penger de ville ha til IT-utstyr. Det var allerede nøye utregnet, og papiret lå foran ham på bordet.

- Vi trenger tre millioner kroner, svarte Olderbakk.
- Javel, svarte det i den andre enden.

I ettertid forteller Håkon Olderbakk at det var den korteste og mest «lønnsomme» samtalen han noen gang hadde hatt med et departement. Da han hadde lagt på røret, satt han med en beklemt følelse at han nesten kunne sagt hva som helst. Og fått det.

Krisemaksimering eller desibeldemokrati? Kanskje. I tillegg finnes det noen som i etterkant spekulerer på om det egentlig var Asta Tjølsen som i all diskresjon hadde trigget næringslivsorganisasjonene til dette utspillet. I en samtale med Asta Tjølsen i april 2011 antyder hun at «man ikke skal se bort fra at dette kan medføre noen grad av riktighet». Erfarne byråkrater kan sine triks.

Satellitten på kaia

Resultatet ble det som har fått betegnelsen «Satellitten på kaia»: I leide lokaler litt lengre sør på kaia i Brønnøysund ble det etablert en egen avdeling for å få ned køen av foretaksregistreringer. Satellitten var først bemannet kun på dagtid. Kort tid senere ble det utvidelse med et kveldsskift

Det påstås at det seinsommeren og høsten 1989 var forbundet med relativt stor risiko å ha på seg skjørt i Storgata i Brønnøysund. Bildet er fra 2012. Foto: Harald Harnang.

også her. IT-avdelingen skaffet nødvendig datautstyr, dupliserte programvare og dro kabler mellom moderhuset og satellitten. Så langt, så godt. Men én ting er å kjøpe dataterminaler. Noe annet er å skaffe folk til å betjene dem.

Det sies at det utover seinsommeren og høsten 1989 var forbundet med relativt stor risiko å ha på seg skjørt i Storgata i Brønnøysund. Også et og annet mannebein ble rekruttert. Roald Tørrissen brukte finmasket trål for å få nok arbeidskraft med formål å fjerne registreringsbunkene og for å sørge for at norsk næringsliv skulle få den servicen de hadde behov for og krav på. Det var full trykk på å bemanne opp dag- og kveldsskiftene på hovedbruket og på satellitten.

Tidlig i januar 1990 lå det 50.000 ubehandlede foretaksmeldinger på vent. Da knaket det i sammenføyningene, og ikke bare i 22 millimeter furuplank. Dette varte til forsommeren 1990. Etter hvert som hodene kom mer og mer over dokumentbunkene, kunne man tenke på å overføre noe personell til telefonsvartjenesten. Også den hadde vært skadelidende i en fase med hovedfokus på å registrere. Men heller ikke i tiden som kom var svartiden i nærheten av tilfredsstillende. Skulle man få opplysninger fra Foretaksregisteret, gjaldt det å finne frem matpakke og termos.

Da man endelig fikk tid til å sette seg ned å telle telefonstatistikk, viste det seg at de syv-åtte telefonvaktene i førstelinje, de tre saksbehandlerne og juss-telefonvakta hadde besvart ca. 150.000 samtaler i løpet av året.

Etableringen av den eksterne enheten, satellitten, hadde sittet langt inne. Departementets konsulenter var skeptiske og måtte overbevises om at løsningen ville fungere. Historien forteller at et hardt presset departement ikke ville tåle eller tolerere noe som forsinket den forbedringen man hadde lovet bransjen. Det ble også stilt spørsmål om denne satellitten i prinsippet kunne ligge hvor som helst i landet, noe systemutvikler Svein Bjørgan med tungt hjerte måtte svare ja på, vel vitende om mulige dramatiske konsekvenser av svaret. Heldigvis fungerte løsningen. Bunkene av dokumenter som skulle registreres, krympet sakte, men sikkert, og de som ringte slapp å vente i all evighet.

Noenlunde à jour

Først da 17. mai-flaggene vaiet i brisen i Brønnøysund i 1990, var bunkene med foretaksregistreringsmeldinger redusert såpass at man med noen grad av anstendighet kunne kalle seg à jour. Nå kom også tiden for noe nedbemanning. Sakte, men sikkert ble satellitten avviklet, og det var mange som kunne puste lettet ut.

– En datamessig spennende periode, medgir Håkon Olderbakk og Tor Skjördal. –Og en periode preget av en helt spesiell pionerånd. Det var mange utfordringer vi ble nødt til å ta på strak arm og løse der og da. Vi holdt rede på enorme verdier, og det var ikke lov å gjøre feil. Alt måtte være korrekt.

– Tenkte dere i retning av at dette kunne gå galt, og at noen, som måtte mene at tunge data-miljø ikke hørte hjemme i Distrikts-Norge, skulle få rett?

– Jeg tenkte aldri på at det kunne gå galt. Den muligheten var ikke-eksisterende i mitt hode, på samme måte som jeg vil anta at noen toppidrettsfolk aldri legger ut på et løp der de ser for seg muligheten for å kunne tape, sier Håkon Olderbakk.

Den noe mer forsiktige Tor Skjördal nikker megetsigende. – Jovisst var det spennende. Noen ganger i overkant spennende.

Støv på diskene

Likevel, mye av spenningen på datarommet handlet ikke om de strukturelle utfordringene, men mer om de mange små og store driftsproblemene som var en del av de fleste IT-folks hverdag på 80-tallet. Ustabil elektrisitet er nevnt. Et annet stort problem, spesielt i de første årene, var hyppige disk-krasj. Alle klødde seg i sine kunnskapsrike datahoder, uten å finne noe godt svar. Problemet var at harddiskene i Brønnøysund hadde betraktelig kortere levetid enn normalt. Datautstyr var ekstra følsomt den gang: Et lite støvkorn kunne ødelegge både lesehodet og disken. Og la man en god backup inn i en harddiskleser med ødelagt hode, ja så kunne man stå uten både disk og backup. Nervepirrende greier.

Norsk Data i Trondheim hadde service på maskinene i Brønnøysund og hadde i perioder klippekort på Widerøe. Engang kom de i privatfly leid fra Værnes Flyklubb, for i kontrakten sto det noe om garantert oppetid på anlegget. Etter hvert kom man frem til at diskproblemene kunne skyldes støv fra steinullmattene som lå oppå den åpne himlingen i alle kontorer og på datarommet. Og det var en løsning som verken var helsefremmende for datamaskinene eller de som jobbet i huset.

Himlingsplatene forsvant etter hvert, og kjøleanlegget ble stadig oppgradert. Det ble også både datautstyr og harddisker. Og hverdagen ble sakte, men sikkert stadig litt mindre nervepirrende.

ND 500 til Foretaksregisteret

I forbindelse med oppbyggingen av Foretaksregisteret i 1988 kom neste lille datamessige kvantesprang: installasjon av ND-500. Det var en tredjegenarasjon 32-bit supermini. Samtidig gikk man nå over til Norsk Datas fjerdegenerasjons programvareverktøy som genererte Fortrankoder. Poenget var å lage programkodene raskere. Denne gang hadde man både kompetanse og IT-ressurser nok til å programmere alt selv på IT-rommet.

Da hovedarkitekturen for Foretaksregisteret var laget,

dro Håkon Olderbakk og Roald Tørrissen til Danmark for å se hvordan man der ett år tidligere hadde løst utfordringene med et foretaksregister. Det viste seg at man hadde tenkt svært likt både med hensyn til struktur og oppbygging.

–Men det var én liten forskjell, forteller Håkon Olderbakk. –Danskene hadde brukt 60 millioner kroner på sitt register. Hos oss kom prislappen for maskiner, programmer og utvikling på 12 millioner norske kroner, noe som på sett og vis demonstrerer at nøysomheten var blitt en ryggmargsrefleks.

Alt for få

Ved starten av Foretaksregisteret 4. januar 1988 var 10 personer knyttet til Foretaksregisteret. I tillegg til registerleder besto staben av fire saksbehandlere for kontrollarbeid og fem registreringsmedarbeidere. Ved utgangen av 1988 var 68 personer knyttet til Foretaksregisteret. I tillegg var juriststaben med åtte jurister i det vesentlige beskjeftiget med Foretaksregisteret. Også LØFOR med sine seks-syv saksbehandlere hadde brukt mye av sin kapasitet på arbeidet med foretaksregistrering. 1. april 1990 var medarbeiderstaben ved Foretaksregisteret på 103 personer, herav 36 på ettermiddagsskift.

Dette sier litt om hvor mye Justisdepartementet hadde bommet i anslaget over behovet for antall ansatte, og hvilke utfordringer man hadde hatt gjennom to år. I den mest Foretaksregister-intense perioden, det vil si tidlig i 1990, var bemanningen ved Brønnøysundregistrene totalt oppe i 207 personer. Ved utgangen av året besto staben av 177.

Startet mange ganger

Mange av dagens ansatte ved Brønnøysundregistrene hadde sin spede start ved Satellitten på kaia. Da Erik Fossum høsten 2010 skulle skrive tale til 50-årsjubilant Bjørn Edvardsen, fant han en anelig bunke ansettelsesbrev i personalmappen til Bjørn. Han hadde startet på satellitten og jobbet tre måneder i slengen i en årrekke. Til sist ble det fast ansettelse. Og slik var det med mange.

Dette var ingen god løsning for noen av partene. Rekrutteringen ble skjev, og videre engasjement skjedde etter «Darwin-metoden»: De dyktigste overlevde. Fagforeningene knurret. For de som jobbet, var fremtiden uviss, ikke minst økonomisk. De kunne gå i årevis uten sikkerhet for videre engasjement når neste tre-måneders-periode var over. Ingen turte å bygge hus, langt mindre etablere seg og få barn. Og da de omsider fikk fast jobb, gikk det bare noen få måneder, så kom søknaden om svangerskapspermisjon. Naturligvis.

Njål Dahle hadde ansvar for at budsjettene ble holdt, og han hadde ansvar for personal. Det var litt av en bemanningskabal som skulle løses. På et tidspunkt «forlangte» han - selvsagt på spøk - at de som hadde tenkt å bli gravid, måtte innhente forhåndsgodkjenning.

En svært vanskelig bemanningssituasjon var blitt løst gjennom et stort antall engasjementsstilinger. På sett og vis kan vi si at det unormale var blitt det normale, og både ledelse, de ansatte og fagforeningene hadde blitt nødt til å leve med dette. Stort sett klarte man likevel å ivareta en anstendig personalpolitikk. Eneste skjær i sjøen var for de som gikk ut i svangerskapspermisjon mens de var midlertidig ansatt. Her var det ingen refusjonsordninger og følgelig heller ikke permisjon med lønn.

Det hendte også at man, etter avtale, sendte folk hjem 14 dager for å bryte regelen om krav om fast ansettelse etter fire års engasjement.

– På tross av mange engasjementer mener jeg vi klarte å behandle alle skikkelig og etter avtaleverket, sier Njål Dahle. Dette er også noe fagforeningene sier seg enige i.

Balanse

Først våren 1990 var det sånn noenlunde balanse mellom antall innkomne foretaksbehandlinger og bemanningen på Foretaksregisteret. Fra og med april og ut året lå saksbehandlingstiden på mellom én og to uker.

Ved utgangen av 1990 var nesten 170.000 foretak innført i Foretaksregisteret. Det var vesentlig flere enn prognosen gikk ut på da registeret ble opprettet. Det kom blant annet av at langt flere enkeltpersonforetak enn beregnet ønsket å stå i Foretaksregisteret, forårsaket av at kredittinstitusjonene etter hvert satte krav til firmaattest for å gi kreditt.

Bredere fokus

Da køene var borte og bordene sånn noenlunde ryddet, kunne Foretaksregisteret starte å se på andre oppgaver som hadde vært nedprioritert siden 1. januar 1988. Det gjaldt eksempelvis å kikke enkelte bedrifter nærmere i kortene. Det kunne være forhold som manglende revisor, fratredelse av styremedlemmer og manglende egenkapital. Gjennom 28 uker i 1992 sendte Foretaksregisteret 1.282 foretak til Skifteretten. Det hadde man ikke hatt tid til tidligere.

– Forutsetningen har ligget i aksjeloven, men vi har manglet kapasitet og systemer til en slik oppfølging, sa Arne Lund til Aftenposten 12. oktober 1992.

Da Erik Fossum skulle skrive tale til Bjørn Edvardsen (til venstre) til hans 50 årsmarkering, ble det tilnærmet umulig å finne ut når han begynte i Brønnøysundregistrene. Årsaken var at han (og ganske mange andre) startet så utrolig mange ganger. Foto: Kommunikasjon.

Med et oppgående Foretaksregister kunne man starte å krysskjøre dette mot Regnskapsregisteret. Ikke aldeles uventet fant man nå en god del regnskapspliktige selskaper som hadde ligget lavt i terrenget og unnlatt å sende inn årsoppgjør. Da man endelig fikk nye regler for forsinkelsesgebyr og tvangsoppløsning, hjalp det på. Resultatet ble side opp og side ned i Aftenposten med kunngjøringer om foretak som sto i fare for å bli tvangsoppløst på grunn av ikke innsendt årsregnskap. Fra myndighetenes side var dette en del av hensikten: Nemlig å ytterligere kvalitetssikre Foretaksregisteret gjennom å fjerne foretak som for lengst var avgått med døden, men som bare ingen hadde kastet jord på.

Videre, alltid videre

Handelsregistrenes tid var over, og ingen hadde grått en tåre over det. Til gjengjeld hadde norsk næringsliv og forvaltning – i det minste fra våren 1990 – fått et velfungerende og effektivt nasjonalt dataregister over alle større norske foretak. I Brønnøysund hadde man tatt steget fra å være et underbruk av sorenskriveren til å bli en egen etat, man satt i nye og utvidede lokaler og registerenheten hadde utvidet lederstaben med nødvendige støttefunksjoner. Er det dette som kalles å bli voksen?

Det hadde vært en toårig intens kollektiv arbeidsdugnad som det står respekt av. Etter den mest arbeidsintense fasen vinteren 1989/90, kunne man nå puste litt ut. Men det sto fortsatt oppgaver i kø. En av dem handlet om at registrenes oppgave ikke bare var å samle inn informasjon, men å tilgjengeliggjøre den. Det er dette neste kapittel skal handle om.

Kapittel 5

Å samle for å dele

Hva er nå egentlig poenget med et register? Å bare samle på informasjon? Det er sannsynligvis like smart tenkt som kjøpmannen som var strålende fornøyd da alle varene sto pent stablet i hyllene, før kundene kom, dro ut varer og rotet til det hele.

Vitsen med et register, i denne sammenhengen, er selvsagt at det skal ha en samfunnsnyttig oppgave gjennom anvendelse av de dataene som er samlet inn.

Fra starten av «Løsøre» var det mange og gode grunner til at man måtte foreta en beinhard prioritering mellom innsamling og avgivelse. Med knappe personellressurser ble registrering «jobb nummer 1». Så fikk det i himmelens navn ta noe tid før man rakk å svare i den andre enden: For det man skulle informere om, måtte være 100 prosent korrekt. Det er tross alt en god porsjon sunn fornuft i et slikt argument.

Etter noen få år bedret telefontjenesten seg. Gudskjelov. Det går ei lang linje fra den gang Brønnøysundregistrene var det stedet «man aldri kom frem til på telefon» til man tretti år senere blir dratt frem på podiet og hyllet for å være det offentlige callsenteret som yter best service i Norge, denne gang både Opplysningsavdelingen, Altinn brukerservice og Narviktelefonene.

Dette kapitlet handler om avgivelse. Det blir mye teknologi, men vi glemmer på ingen måte de mange som har sittet med øretelefonene på seg, dag etter dag, og gitt gode og blide svar til kunder over hele landet. Et litt nedvurdert yrke, som nå igjen har fått status.

Ny teknologi

I en tidlig fase med begrensede personellressurser kom teknologien som en befriende pust, i første runde fra sør. I en kort periode tidlig på 80-tallet var Frankrike et foregangsland innen elektronisk datakommunikasjon. Telenor snappet fort opp dette og kunne tilby et skjønnsomt utvalg utstyr med tydelig franskinspirert futuristisk innhold og design. Minitel, TeleData og EDI er alle stikkord for tidlige teknologier som banet veien for den virkelige kommunikasjonsmessige tsunamien: Internett.

Brønnøysundregistrene var svært tidlig ute med å ta i bruk nye løsninger. Både fordi dette var spennende saker, fordi man oppfattet at det var viktig å kunne tilby informasjon fra registrene på nye måter og på flere plattformer – og fordi Telenor på dette tidspunktet drysset ut telekommunikasjonsutstyr til relevante grupper som sukkertøy til unger: For dem var det viktig å få prøvd ut teknologien og skaffe seg referansebedrifter.

Håkon Olderbakk ble «sponset» av Telenor og gjorde en pilot med TeleData for bilbransjen på online oppslag i motorvognregisteret.

– Det var selve konseptet som var interessant for meg, det vil si at man gjennom oppslag blir rutet til kilden for å hente data. Med andre ord en slags klient-server-løsning. Terminalene var «tekst-TV-basert» og nokså uferdig teknologisk. Dette var uinteressant for meg. Justisdepartementet hang seg derimot opp i terminalene, og hele pilotprosjektet ble etter hvert lagt på is, forteller Håkon Olderbakk.

Foto: Bo Mathisen.

Seniorrådgiver Einar Furunes i det nye maskinrommet, ca. 1995-96, etter at Enhetsregisteret var etablert.

I Frankrike var Minitel i en periode en relativt stor sak. Her man eksempelvis kunne bestille togbilletter, finne telefonnumre og sjekke aksjekurser.

På 80-tallet foregikk datakommunikasjon via analoge telefonlinjer og med en liten

boks i hver ende: et modem. De digitale datasignalene måtte sendes analogt, for så å bli transformert tilbake til digitalt format når de kom frem.

Det gikk ikke fort. De første modemene som kom hadde 180 baud. Da 300-baudsmodemene kom, kunne man fortsatt se bokstavene komme – en for en – på skjermen. Da 9600-modemene kom, gikk det litt raskere, men til gjengjeld var prisen på samme nivå som antall baud.

Bodil Aakre var den første som fikk modem til sin datamaskin. Den var på 300 baud og var koblet opp mot Lovdata.

Systemkonsulent Arild Solvang og saksbehandler Nenita Gil Larsen ved igangsetting av «datafonen». Ved hjelp av bokstavkoder og tall fikk man raskt svar på om det var pant i bil. Et solid sprang fremover innenfor automatiserte avgiverløsninger, og for første gang en tilnærmet 24/7-tjeneste. Foto: Roar Berg-Hansen.

Datafon

I januar 1989 ble datafona satt i drift ved Brønnøysundregistrene. Teknologien var svensk, velkjent og velprøvd – blant annet fra bank og noen andre litt mer tvilsomme tjenester som ble annonsert bak i Dagbladet.

Datafona ble koblet opp mot Løsøreregisteret. Per Laugmo fra Marktech satt i dagevis og slet for å få datafona til å kommunisere med operativsystemet Sintran. Han ga seg ikke før alt fungerte. Nå kunne man ringe til Brønnøysund, taste inn bilnummer, og via dataprogramerte fraser og syntetiske stemmer få vite om og hvor mye heftelser det eventuelt var på kjøretøyet.

Håkon Olderbakk hadde vært noe tvilende til denne løsningen, fordi den krevde at man måtte bruke koder for bokstavene: A var *01, B var *02 og så videre. Men Kåre Fløisand var entusiastisk og mente det var verd å prøve dette. Det ble trykket brosjyrer, og NAFs medlemsblad Motor hadde mange artikler om nyordningen. Det ble en suksess fra første øyeblikk, ikke minst fordi dette var en tilnærmet 24/7-tjeneste. Det var også første steg i retning av automatisering av avgivelse fra Brønnøysundregistrene til folk flest.

Datafona ble lansert med bravur: Med alle sine firkanter og stjerner ble den igangsatt i et direkteendt radioprogram med Eugen Johansen som programleder. Det var god PR for ordningen!

Kvelden før sending ville programlederen forsikre seg om at alt var i orden, så han ringte med visse mellomrom til datafona, og undret seg over at han hver gang fikk den samme damestemmen. Såpass ny var teknologien at programlederen tidlig neste morgen kontaktet registrene og lurte om man ikke brøt alle tenkelige arbeidstidsbestemmelser, ettersom den samme damen hadde vært på jobb i langt over et døgn i strekk? Men det kan selvsagt også ha vært en av Eugens practical jokes!

Faks

Faksen kom så tidlig som i 1984-85, men den var i all hovedsak en ren manuell kommunikasjonskanal mot Justisdepartementet. Det er noe med å være tidlig ute: Det var ikke så alt for mange å fakse til på den tiden.

Rundt 1988-89 ble datamaskinene koblet opp mot faksen, slik at utredninger og rapporter – som det ble stadig flere av – kunne sendes rett fra datamaskinene i Brønnøysund til faksmaskinene i departementene, Skattedirektoratet, Statistisk sentralbyrå, Rikstrygdeverket, og andre etater som etter hvert fikk et samarbeidsforhold til registerenheten i Brønnøysund.

Man sendte et fakswarsel på dagtid om at det ville komme en stor sending, og at det måtte være nok papir i faksmaskinen. Så ble alt sendt på natta. Når morgenvlyet fra Brønnøysund landet i Oslo og møtene startet, var det viktig at de ferske rapportene var mottatt og gjennomgått. Ressursmessig var besparelsene betydelige. Smiler du litt? Ikke gjør det. Dette var high-tech og snedig programmering så det suste etter!

«Brønnøysundregistrene, vær så god»

Fra 1988 ble det man hadde kalt «Løsøre» en egen selvstendig etat med navn Brønnøysundregistrene. Leder for telefontjenesten, Signar Slåttøy, mente at normal høflighet tilsa å starte alle samtaler med «Brønnøysundregistrene, vær så god» og avslutte med «takkk for praten».

Nok en gang var det noen som ikke var enige: I en travel telefonhverdag ville det ta alt for lang tid. Noen regnet ut antall sekunder det ville ta å si alle disse ordene, og hvor mange samtaler man ikke ville klare å svare på, på grunn av dette nymotens tøysete forslaget.

I stedet for å krangle med de som var uenige, startet Slåttøy med de som var enige. Og de fikk til gjengjeld mye positiv tilbakemelding fra publikum: «Tenk seg, en statsetat som var hyggelig og høflig». Og i tillegg fikk de mye ros av sjefen.

Sakte, men sikkert kom alle med etter hvert. Verre var det ikke, og de se-kundene det tok, var vel anvendt tid.

Annelise Tilrem (t.v.) får skryt av tidligere leder av Regnskapsregisteret, Hilde Majala (t.h.), for sine evner til å begripeliggjøre informasjon til brukerne. Foto fra ca 1991-1992.

Den første informasjonsmedarbeideren

Annelise Tilrem kom våren 1989 og ble Brønnøysundregistrenes første fullblods informasjonsmenneske. Fra tidenes morgen (=1981) hadde man riktignok etter beste evne forsøkt seg på både pressemeldinger og brosjyrer, sistnevnte i samarbeid med Statens informasjonstjeneste. Men knapt noe mer. Nå var tiden mer enn moden og behovet så absolutt til stede for å gi økt kunnskap og oppmerksomhet omkring denne merkelige og nokså anonyme registerenheten midtveis i Kongeriket.

I fravær av feite markedsføringsbudsjetter ble derfor media en viktig kanal for å formidle informasjon om blant annet innsending av regnskap og registrering av foretak i Foretaksregisteret.

Filologen fra gården Tilrem, et par dryge steinkast nord for Brønnøysund, hadde lang og relevant fartstid, blant annet 12 år i Statens informasjonstjeneste. Til Brønnøysundregistrene kom hun fra jobben som informasjonssjef i Husbanken.

Noe av det første hun gjorde var å arrangere ulike informasjonsstunt – i hovedstaden. Begrunnelsen var at vi her fant majoriteten av foretak, og her var næringslivsorganisasjonene inkludert høyaktuelle interesseorganisasjoner som representerte eksempelvis revisorer og regnskapsfolk, advokater, jurister, og så videre. Her var statsforvaltningen, og her var ikke minst de riksdekkende mediene.

I løpet av ei uke hadde de invitert og møtt nesten alle som kunne påvirke videre. Mediedekningen var meget god.

– Dette var i en tid da selv de tunge mediebedrif-

tene oppfattet det som interessant og/eller kuriøst å skrive om hva man hadde fått til ute på kaikanten i en liten kystkommune i Nordland, forteller Annelise Tilrem i et intervju i 2011. Både VG og Dagbladet hadde store oppslag, men hjemme fikk hun pepper fra Brønnøysunds Avis fordi «en hjemvendt brønnøyværing måtte dra til Oslo for å markedsføre registrene».

Så fulgte en lang serie svært populære kurs for journalister, i samarbeid med Institutt for Journalistikk. Dette var svært kostnadseffektive tiltak som bidro til å gjøre registrenes tjenester kjent gjennom ulike typer medieoppslag. Et annet eksempel er et langt direkteendt NRK-radioprogram med Geir Hovig og Eugen Johansen (han med bilprogrammene), der man blant annet hang med mikrofon utenfor vinduet mens Hurtigruten – på bestilling – fløyte iherdig utenfor.

Etter hvert begynte Dagens Næringsliv å trykke lange lister med foretak som ikke hadde sendt inn regnskapene sine, noe som – sammen med andre tiltak – hadde en ikke uventet betydelig oppdragende effekt. Den såkalte «Sysesaken» (omtales senere) som kom høsten 1990, bidro ytterligere til å fortelle norsk næringsliv at det kunne få store konsekvenser å «glemme» å sende inn sine regnskaper til Brønnøysundregistrene. Det var en svært viktig oppgave for informasjonsavdelingen å få frem det tosidige i innsendingsplikten: Plikt – men også til stor nytte når man skulle sjekke hvem man trygt kunne samhandle med. Avdelingen tok i bruk mange virkemidler for å spre dette budskapet.

Registrenes rolle og betydning for norsk næringsliv ble sakte og sikkert bygget opp, både i godfolks bevissthet og i statsforvaltningen. Det skjedde lenge før man hadde funnet opp begrepet omdømmebygging.

I ettertid er det fristende å spørre om ikke dette påvirkningsarbeidet var en av forutsetningene for det gode tverretatlige samarbeidet som ble etablert mellom i første rekke Skattedirektoratet, SSB og Brønnøysundregistrene, i forbindelse med oppbyggingen av Enhetsregisteret, Oppgave-registeret og senere Altinn.

Og selv om Annelise Tilrem i stor grad bagateliserer det, kan man også spørre om ikke hennes brede kontaktflate med byråkratiet gjennom mange år i Statens informasjonstjeneste, og med god kontakt med informasjonsskolleger som kom fra samme utklekkingsanstalt, også spilte en rolle.

Men selvsagt er det flere som skal dele æren. Selv fremhever Tilrem rollen til Tor Nygaard, som gjennom sin spesielle posisjon i, men i hovedsak *utenfor* norsk offentlig forvaltning, posisjonerte seg selv til muligheten til å påvirke både direkte og gjennom sin unike evne til å fremstille kompliserte forhold på en enkel og begripelig måte.

De to «fant hverandre» spesielt når det gjaldt utvikling av skjemaer: Annelise hadde vært med i Statens fellesblankettutvalg, og Tor har hele livet vært unikt opptatt av å gi publikum skjemaer som er logiske, enkle og begripelige. De to hadde hugget stein i det samme steinbruddet, og slik kan åndsfrrender finne hverandre, så sært det enn kan høres ut.

Utover dette besto hverdagen av de tusen gjøremål. Hilde Majala, leder av Regnskapsregisteret gjennom en årrekke, skryter uhemmet av Annelises evne til å gjennomgå, forbedre og begripeliggjøre alle typer korrespondanse som de sendte ut til sine kunder. Forskjellen på et godt standardbrev og et dårlig kunne være tusenvis av forvirrede telefoner til registrene.

– Oppgavene var strengt tatt uendelige, forteller Annelise Tilrem.

– Vi korrigerer brev, laget årsmeldinger, pressemeldinger og brosjyrer, og korrigerer de samme brevene på nytt fordi en eller annen jurist i mellomtiden hadde føyd til ei ny setning som nok en gang gjorde brevet tilnærmet ubegripelig....

– Men det var en flott tid med mye positivitet på alle nivå, ikke minst en støttende og fin ledelse. Og så var Brønnøysundregistrene herlig fri for den type firkantet byråkrati som en del Gamle og Ærverdige institusjoner kan slite med. En gang tidligere SI-kollega og gode venn, informasjonsrådgiver Birgit Foss i Skattedirektoratet, var på besøk ved registrene ville jeg vise henne hvordan en positiv og sprudlende Brønnøysundregister-byråkrat kunne se ut, og selvsagt dro jeg henne med for å hilse på Signar Slåttøy.

Brønnøysund-faksen

Flere år senere kom nyskapningen Brønnøysund-faksen, med tilsvarende oppgave som datafonen, men for årsregnskap: Man ringte et nummer, tastet organisasjonsnummeret etter samme prinsipp som med datafonen, og mottok så svar pr. faks. Den eneste datamessige problemstillingen med denne ordningen var å etablere en såkalt «singel-call-løsning» som sørget for at kunden fikk regningen både for oppringningen og faksmottaket.

EDI

Neste steg på teknologistigen var EDI, electronic data interchange: datautveksling mellom datamaskiner via en spesiell protokoll. Nok en gang var Brønnøysundregistrene tidlig ute, og hadde blant annet en kort tid et prøveprosjekt mot Rana Sparebank. Dette var så til de grader på forsøksstadiet, at langt fra alle fikk med seg hva dette egentlig handlet om. Prinsippet var imidlertid enkelt: Hvordan overføre informasjon med mening fra én datamaskin til en annen datamaskin på en kvalitetssikret og trygg måte.

Men det kostet. Man måtte kjøpe en Edifact converter som lå på et prisnivå som selv Brønnøysundregistrene hadde problemer å svelge, og da sier det seg selv at utbredelsen blant små og mellomstore bedrifter ble marginal.

Innenfor enkelte næringer ble dette imidlertid tatt i bruk. Edifact er fortsatt et begrep innen transportnæringen, blant annet for papirløs fakturering over landegrenser. Og som en liten kuriositet er det Edifact-standarden som ligger bak navnevalg-løsningene for organisasjoner i Foretaksregisteret.

Basert på Edifact hadde en meget oppegående og fremtidsorientert IT-avdeling

ved Brønnøysundregistrene så tidlig som i 1994 opppe en testløsning på elektronisk innrapportering mot Enhetsregisteret. Problemet var elektronisk signatur. Lovendringer og et mildt sagt smalt marked gjorde at man ikke gikk videre med dette.

Men med EDI ser vi en flik av Altinn. Også innenfor IT-verdenen består utviklingen av to steg frem og ett tilbake. Det skulle ta nærmere 10 år før elektronisk innrapportering ble en realitet, basert på gode nok løsninger for elektronisk signatur.

Tilgjengeliggjøring

Hovedhensikten med å samle inn data, er å tilgjengeliggjøre informasjon med målsetting å bidra til et sikrere og mer effektivt næringsliv.

Den interne kreativiteten og iveren etter å spre informasjon på en raskest og best mulig måte har ikke alltid blitt kronet med hell. Noen ganger av praktiske grunner. Andre ganger fordi man har kjørt hodet inn i en betongmur av Lover og Krav som ikke lot seg løse.

Og noen ganger var det ikke regelverket, men eksterne og interne policyavgjørelser som lå til grunn når kreative IT-folk måtte tusle duknakket tilbake etter å ha demonstrert spenstige avgivelsesløsninger. Eksemplene er mange og dystre. Noen er nevnt. Det var jo så innmari fristende å lage løsninger som kunne forenkle og forbedre avgivelsen. På IT-avdelingen var logikken: Når vi kan opplyse gratis om noe på telefon, må vi jo også kunne lage en god løsning for å si det samme på Internett. I Justisdepartementet eller fire etasjer lenger oppe i registerbygget var rasjonaliteten en annen. I det store bildet skulle de statlig finansierte Brønnøysundregistrene ikke konkurrere verken med seg selv eller den private underskogen av kredittopplysningsfirmaer som levde av råvarene de hentet gratis ut av datamaskinene i Brønnøysund. Man skulle være en innsamler og avgiver av rådata. Behandling og tolkninger skulle man holde seg borte fra. Basta og ferdig med det. I all hovedsak, i alle fall.

Hjemmesider på Internett

I en dagsaktuell virkelighet der selv pensjonistlag og sanitetsforeninger innkaller til medlemsmøter via e-post og alle pølseboder med respekt for seg selv har egen hjemmeside, er det vanskelig å fatte at denne teknologien bare er knapt 20 år gammel.

Da Hans Olav Elsebø i november 1992 startet ved det som den gang het Informasjonskontoret ved Brønnøysundregistrene, kom den selvlærte IT-nerden fra jobb som journalist i et datamagasin - og fra en verden der noen allerede hadde tent lunta til det som ganske snart skulle bli en kommunikasjonsmessig eksplosjon. Noen få skjønnte hva dette handlet om, men knapt noen forsto fullt ut rekkevidden.

Hans Olav Elsebø kom i 1992 inn i kommunikasjonsstaben med friske ideer om både e-post, BBS og hjemmesider. Mye falt på stengrunn. Sakte men sikkert ble det imidlertid mulig å få lirket den ene tjenesten etter den andre på plass. Foto: Roar Berg-Hansen.

Internpublikasjonen *Løst & fast* kom med sin første utgave i 1988. Det var i mange år hovedkanalen for intern informasjon. Etter 22 år ble i 2011 også denne innhentet av den digitale revolusjonen. På bildet fra januar 2000 deler Geir Lilleheil ut papirutgaven i postboksene til ansatte.

Løst og fast i 22 år

God intern kommunikasjon er viktig. Bare ett år etter at Annelise Tilrem ble ansatt som informasjonsskulent i 1988 (senere informasjonssjef), etablerte hun internavisen *Løst & Fast*. Tittelen hentet hun fra en tidligere internpublikasjon på Løsøreregisteret. I stedet for å stå i gangene og lese oppslag, skulle man nå få alt servert samlet.

-Med tiden kan denne kanskje utvikles til en skikkelig internavis, skrev Annelise i første nummer.

Det var administrasjonsavdelingen som kopierte og delte ut avisen.

I 1996 ble den tredje stillingen i informasjonsstaben

opprettet, og da med hovedvekt på interninformasjon. Fra da av fikk avisen en mer redaksjonell linje, med intervjuer, reportasjer og bildestoff. *Løst & Fast* ble hovedkanalen for interninformasjon, og hadde på det meste et opplag på 400 eksemplarer. Fra intranettet ble satt i drift i 1999 ble antall aviser gradvis redusert. Etter hvert ble det utgivelser bare hver andre uke, mens det selvsagt var daglige oppdateringer i den elektroniske versjonen på intranettet. Da pdf-utgaven kom, ble opplaget ytterligere redusert. Papir- og pdf-utgavene ble i hovedsak distribuert til tidligere ansatte. Papirversjonen ble faset ut høsten 2011, mens den elektroniske versjonen fikk leve ut året. Så var en 22 år lang epoke over.

Det «hotte» i 1992 var BBS-er, Buletin Board Systems. Fra datamaskin til datamaskin, via telefonlinjer, kunne noen særinger delta i diskusjonsfora og sende meldinger til andre særinger, oftest i universitetsmiljø, og så kunne man muligens få svar etter noen dager.

Elsebø hadde fulgt denne utviklingen, og fulgte opp da han hadde fått foten innafor døra på Brønnøysundregistrene. Som et lite spedt forsøk etablerte registrene en mailserver, slik at noen av de ansatte nå kunne sende meldinger til hverandre via *intern* e-post. Det ble med forsøket. Det var kanskje ikke alle som så for seg nytten av dette: Det var jo mye enklere å gå noen skritt nedover gangen og prate med folk direkte, ikke sant?

Mer nytte var det nok da Brønnøysundregistrene i samarbeid med Institutt for journalistikk fikk et eget område på en journalist-BBS, der man kunne informere denne målgruppen og svare på henvendelser fra journalister. Men vi snakker fortsatt om en høyst uferdig teknologi.

I Norge kom det store skillet i 1993: Da lanserte Oslonett det aller første Internett-tilbudet. Bak selskapet sto i hovedsak folk fra universitetsmiljøet i Oslo. Via Oslonett kunne privatpersoner og småbedrifter få Internett-tilgang ved hjelp av oppringt samband mot en UNIX-maskin. Hans Olav Elsebø var tidlig ute og tegnet et privatabonnement hos Oslonett. Han fikk faktura nummer 100.

– Det var første gang jeg var reelt på Internett. Jeg kunne sende og motta e-post og lage min egen enkle hjemmeside. Det var stort, forteller Elsebø.

Brønnøysundkatalogen

Flere gode hensikter lå bak fenomenet «Brønnøysundkatalogen», et bokverk som ved starten i 1991 inneholdt oversikter over samtlige 180.000 registrerte norske foretak med mange relevante opplysninger, ikke minst regnskapstall.

Avtalen om utgivelse kom i stand sånn litt i hurten og sturten, dog med justisdepartemental velsignelse, basert på registrenes ønske om at næringslivet raskest mulig kunne få informasjon om og ta i bruk de nye nysifrede foretaksnumrene som kom våren 1991. For næringslivet var den største gevinsten å få tilgang til foretaksinformasjon for å kunne skille skitt og kanel i forretningsverdenen. Her kunne man luke ut potensielle dårlige betalere, før man ga kreditt. Og for utgiver må vi anta at målsettingen var å tjene penger, hvilket gudbedre er aktverdig nok.

Brønnøysundregistrene leverte rådata, mens Forvaltningsforlaget AS trykket, solgte og distribuerte katalogene: En grei symbiose. Spesielt dyrt var det ikke: 1.650 kroner ekskl. mva, tilsvarende om lag 2.500 2012-kroner.

Så fort og greit gikk det å komme i gang at Riksrevisjonen to år senere var borte og pirket i denne avtalen, men tok det meste til etterretning. Det var spesielt mangel på anbud man ikke likte.

Forvaltningsforlaget AS var ryddig nok. Det var et

Brønnøysundkatalogen kom først ut i papirutgave, senere som CD-rom.

underbruk av et familiedynasti som i sin tid var store på katalogvirksomhet (på den tiden da begrepet «katalog» ikke var like negativt belastet som det er i dag) og ikke minst reklame. Dette kunne de. Via solide annonser, der Brønnøysundregistrene ble brukt som sannhetsvitne, solgte de Brønnøysundkatalogen i et svimlende opplag målt i forhold til antall norske foretak. Og tjente deretter. Det gjorde for så vidt også Brønnøysundregistrene, ettersom man fikk royalty av salget. Eksempelvis var royalty for årene 1992 og 1993 på årlig mellom 2 og 2,5 millioner kroner. I en situasjon med trange budsjetter, kom dette godt med til anskaffelse av nødvendige edb-investeringer.

Siden endret det meste seg: Det var eierskifte og navneskifte. Katalogen gikk etter hvert over fra bare å være i papirformat, til også å inneholde en CD-rom. Fra omlag 2003 var det en ren Internettportal med 100 prosent ajourført registerinformasjon om samtlige 707.000 registrerte enheter/foretak. Brønnøysundkatalogen forsvant som merkenavn i 2007.

Ved en anledning var en av eierne på besøk ved Brønnøysundregistrene og ble vist rundt, blant annet på telefonoperatørrommet. Her fortalte Signar Slåttøy at telefonoperatørene i dette rommet nok var blant hans aller beste markedsførere i form av å gå god for katalogene, og at det kanskje ikke var for mye forlangt å be om noen form for gjenytelse.

Direktør Roald Tørrissen og avdelingsdirektør Erik Fossum sendte olme blick i retning av Slåttøy. Hva var det han hadde funnet på nå da?

Men katalogdirektøren var med på notene og mente at dette slett ikke var noe urimelig forslag. Om han hadde tenkt på noe?

Slåttøy dro litt på det. – Jeg hadde tenkt på noen krus. Katalogsjefen tenkte seg om et sekund. – Det skulle vel la seg gjøre. Kanskje to eller fire kunne være passende, og hva med Middelhavet eller Kari-bien?

De to registerlederne holdt på å gå gjennom gulvet.

Slåttøy lot det henge litt i lufta: Tja, det var nå helst kaffekrus han hadde i tankene.

I juni kan 10.000 bedriftsledere føle seg tryggere.

Like mange går hardere tider i møte.

DIREKTØR ROALD TØRRISSEN, BRØNNØYSUNDREGISTRENE.

...at den nye bedriftsregisteren i Brønnøysund skal gi deg mer sikkerhet og trygghet. Den nye bedriftsregisteren i Brønnøysund skal gi deg mer sikkerhet og trygghet. Den nye bedriftsregisteren i Brønnøysund skal gi deg mer sikkerhet og trygghet.

Finnes du ikke opplysninger om firmaet i denne boken, bør du være forsiktig med å inngå avtaler.

FORVALTNINGSFORLAGET AS

Brønnøysundkatalogen ble markedsført med solid statlig bistand, der registerdirektøren in persona satte sitt godkjenningsstempel på verket. Det var et prosjekt med stor gjensidig nytte.

Begge direktørene fikk tilbake ansiktsfargen.

Bakgrunnen var at IT hadde nedlagt forbud mot å ha plast- og pappkopper på bordene. Disse tippet lett, og vann eller kaffe i tastaturet medførte store problemer. Nå så telefonlederen for seg at solide krus kunne være løsningen.

Og slik gikk det til at Brønnøysundkatalogen, sikkert stikk i strid med alle mulige etiske regelverk i staten, sponset 150 keramikk-krus til Brønnøysundregistrene. På forsiden var litt egenreklame og en illustrasjon med to glade telefonfjes. På baksiden var logoen og telefonnummeret til Forvaltningsforlaget ANS som ga ut Brønnøysundkatalogen. En suksess. Historien vil imidlertid ha det til at krusene ble så attraktive at mange tok dem hjem og satte på peishylla, noe som nok sier mer om graden av «gavedryss» i statsforvaltningen enn om selve krusene.

Alle på 1.linja (opplysningstelefonen) ved Brønnøysundregistrene fikk krus fra Forvaltningsforlaget.

Elsebø ivret for at også Brønnøysundregistrene burde få en egen hjemmeside og viste forsøkene til informasjonssjef Annelise Tilrem. Hun så potensialet, men verken hun eller organisasjonen var vel moden på denne tiden.

Det ble jobbet litt i kulissene, og i 1994 ble det endelig gitt OK til å la Brønnøysundregistrene få Internett-tilgang via Oslonett. Samtidig fikk registrene også sin eksterne e-postkonto. Det var litt diskusjoner med Oslonett om Brønnøysundregistrene var privat eller om det var et kommersielt foretak, men etter noe argumentering ble man enige om en leie som prismessig lå litt over et privatabonnement. Brønnøysundregistrenes første nettsider besto av sort tekst på grå bakgrunn – som de fleste andre nettsider på denne tiden – og adressen var www.oslonett.no/~br-info.

Olympiaden

Lillehammer-olympiaden i 1994 bidro til å vise verden nytteverdien av rask og god kommunikasjon via Internett. For første gang i historien la Oslonett resultatene fra olympiaden fortløpende ut på web. Det tok bare noen få timer før dette ble kjent, og dermed skulle «hele verden» logge seg på Oslonett. Selvsagt knelte serverne under den voldsomme trafikken.

Sun Microsystems så mulighetene til god PR, og sendte nye servere fra USA til Norge med fly. Det ble selvsagt mye god medieomtale både for olympiaden, Oslonett og Sun. Men viktigst: Internett var nå blitt en tjeneste mange så nytteverdien av.

Det gjaldt også i eget hus midt i Norge. I 1995/96 anskaffet Brønnøysundregistrene egen Internett-server, og kunne nå gå i gang med «avansert» HTML-koding, fiks grafisk design og etter hvert enda flere farger. Innholdet var imidlertid det man i dag kaller «brosjyre på nett»: Statisk informasjon om telefonnumre, om datafönen, om Brønnøysund-faksen og om enkelte andre tjenester. Og nå tok man i bruk forkortelsen www.brreg.no.

Helt fra starten av Løsøreregisteret har det vært et klart mål å gjøre det enkelt og raskt for publikum å få korrekt informasjon fra registrene. Etter hvert som teknologien gjorde det mulig, ble det også et delmål samtidig å rasjonalisere de manuelle tjenestene. Her ligger hovedforklaringen til de mange tekniske løsningene for avgivelse som kom i en prematur datatid.

For den generasjonen IT-folk som var vokst opp med en loddebolt i nevene, må denne tiden også ha hatt et ørlite islett av «nice to have». For noen må det trolig ha vært en adrenalin-kickfølelse av å surfe ytterst på en spennende databølge. De var ikke tungbedte når det gjaldt å teste ut nye saker, for å si det slik.

Utskrift av:	stig-goran olsen
Tema:	www
Fra:	(Ola-Kristian Hoff) I=ok;S=hoff;OU l=jus;O=ui;P=uninett;A=uninett;C=no;
Antall mottakere:	1
Antall vedlegg:	2
Viktighetsgrad:	Normal
Prioritet:	Normal
Gradering:	Ingen
Mottatt:	09.11.94 11:18:28

Gratulerer med bra tiltak via Oslonett. Web-site'en er glimrende=
- og en positiv profil mot et markedssegment som stadig p=E5peker offentlige institusjoners frav=E6r. =20

ok

Ola-Kristian Hoff
okh@jd.dep.no

Erfaring tilsa at det var enklere å få tilgivelse enn tillatelse. Men da Brønnøysundregistrene i 1994 var ute på nett, og man diskret gjorde oppmerksom på tildragelsen, kom gudskjelov et positivt svar fra Justisdepartementet, riktignok med litt æ, ø, å-problemer. Og det svaret har vel fortsatt en betydelig aktualitet.

Det var derfor en del forhold man ventet noe med å informere departementet om. Først da Brønnøysundregistrene var solid plassert i Internett-verdenen var tiden inne til å informere Justisdepartementet om at man hadde fått hjemmesider. Tilbake kom Gudskjelov en hyggelig gratulasjons-epost: Endelig var justissektoren på nett!

Skulle man ta betalt?

Etter hvert ble også andre tjenester lagt ut på registrenes Internett-sider takket være etter forholdene nokså hårete ønsker og takket være like solide IT-kunnskaper. Opplysninger om heftelser på motorvogn via etatens hjemmeside ble en naturlig etterfølger av telefon og faks: Nå kunne folk

selv taste inn kjennetegn og så få svaret direkte på skjermene sine. Hensikten var som tidligere å øke tilgjengeligheten for brukerne og redusere de manuelle tjenestene.

Da testversjonen for første gang ble demonstrert for Erik Fossum, medførte dette en aldri så liten teknisk/økonomisk problemstilling: Skulle det offentlige ta betalt for eksempelvis oppslag om heftelser på motorkjøretøy. Eller ikke. Man måtte holde an litt. Det ble det siste. Men det var langt fra gitt på forhånd.

Noe av begrunnelsen for beslutning om gratis informasjon kom med NOU-en: «Til informasjonens pris» (NOU 1994:17, avgitt til Administrasjonsdepartementet). NOU-en (Norsk Offentlig Utredning) hadde sin bakgrunn i en utredning om statlig informasjon fra 1992. Et prisingsutvalg ble nedsatt i november 1993, og brukte ett år på jobben. Roald Tørrissen var medlem i utvalget, som ellers var en salig blanding av personer fra yrkesgrupper som ønsket alt gratis, til mer «økonomisk orienterte» finansdepartementsfolk. Det var likevel rimelig

bra enighet om prinsippene, og her knesatte man i stor grad datidens praksis. For Brønnøysundregistrene hadde det vært, og var det, viktig å etablere en rimelig grad av balanse mellom en ambisiøs og uredde registerenhet, budsjettmyndighetenes ønske om å ha kontroll med økonomipotensialet som den innsamlede informasjonen representerte, personvernet - og sist, men ikke minst, sterke kommersielle aktører som kredittopplysningsbransjen.

Hallo, det er meg igjen!

På det meste hadde Brønnøysundregistrene 750.000 telefonhenvendelser pr. år. Det blir ca. 3.000 samtaler pr. arbeidsdag. Her satt 30 operatører i turnus og besvarte spørsmål om heftelser, registreringer og endringer, frister, og så videre. Det blir 100 samtaler pr. operatørplass pr. dag. Det var til dette vepsebolet av telefoner og skjermer at han ringte, mannen som hadde ringt en gang tidligere samme morgen: -Hallo, sa han, ja, det er meg igjen da....

Flertallet i prisingsutvalget gikk inn for at offentlig informasjon *bør* være gratis, mens et mindretall ville at det *skulle* være gratis. Men her var ganske mange om og men. Kanskje ikke unaturlig.

Det er heller ikke unaturlig at NOU-en i dag på mange måter bærer preg av å være skrevet i en IT-teknologisk prematur tid, før Internett og Utviklingen selv satte standarder for prising av både offentlig og til dels ikke-offentlig informasjon, spesielt på Internett. I 1994 var det for eksempel få som kunne forutse verken Google eller Wikipedia.

Nøkkelopplysninger

Nøkkelopplysninger fra Enhetsregisteret var en annen tjeneste som ble tilgjengelig på www.brreg.no. Det har en litt spesiell bakgrunn. Da man hadde innført organisasjonsnummer for alle foretak (på lik linje med personnummer på alle nordmenn), var det viktig å få dette innarbeidet som en standard identifikator som alle måtte ta i bruk.

Idéen var å gjøre organisasjonsnumrene søkbare på Brønnøysundregistrenes Internett-sider ved at man tastet inn navn på foretaket. Men siden ulike foretak kunne ha samme eller nokså like navn, var det nødvendig å legge ut noe tilleggsinformasjon, slik at man skulle være sikker på å få riktig nummer. Men når «noe» skulle legges ut, ble det reist spørsmål om man ikke da like godt kunne legge ut alle opplysninger som var offentlige om foretaket. Slik ble det aldri. I stedet ble det valgt å legge ut alle såkalte «paragraf 5-opplysninger», dvs. den delen av grunndata som er nevnt i paragraf 5 i enhetsregisterloven. Mange opplysninger måtte man derfor fremdeles kjøpe.

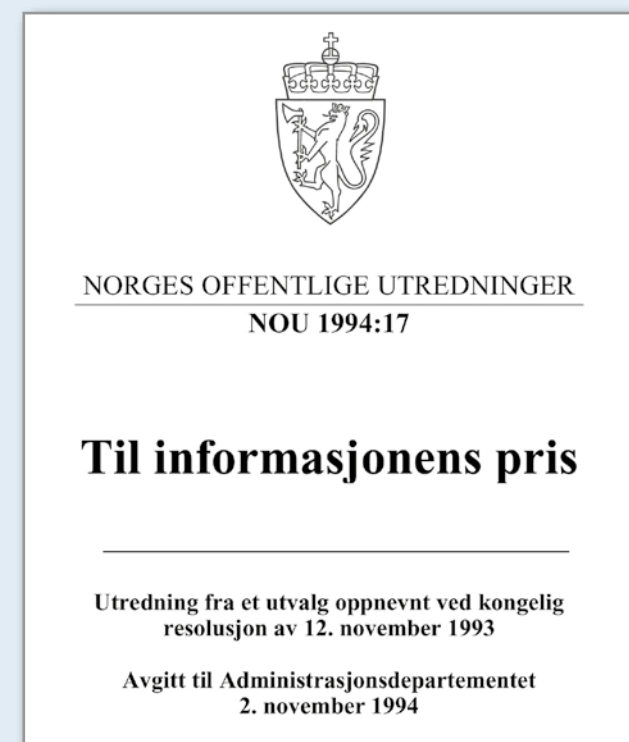
Nokså lenge var motorvognheftelser og nøkkelopplysninger/organisasjonsnummer de to eneste reelle tjenestene som lå på nett.

Internett-tenkingen snek seg inn på så mange områder. På denne tiden ble det laget en brosjyre: «Produkter og tjenester». Denne ble ikke bygget opp som tidligere brosjyrer, men ble nå laget etter Internett-prinsippet med indekser og ulike innganger til informasjon. Verden ble i sannhet snudd på hodet med Internett.

Store omveltninger på datarommet

I 1990 ble overgang fra operativsystemet Sintran til Unix den store omveltningen på datarommet til Brønnøysundregistrene. Sintran var utviklet i førsteversjon ved Institutt for teknisk kybernetikk (nå del av NTNU) i Trondheim i 1968, og ble siden modifisert flere ganger av Norsk Data. Navnet stammer fra Sintef og programmeringsspråket Fortran.

Brønnøysundregistrene hadde lenge ønsket å få faset ut Sintran og få inn Unix, og Norsk Data var rimeligvis også innforstått med at Unix var fremtiden. For Brønnøysundregistrene var det også viktig på sikt å bli mindre avhengig av én leverandør og ett system. Det ble en hektisk og turbulent, men også en morsom tid. Helt nye Dolphin-maskiner (riktignok i Norsk Data-

Skulle man ta betalt for informasjon fra det offentlige? Det var det store spørsmålet som endte opp i en NOU. Hovedkonklusjonen ble at informasjon som hovedregel burde være gratis. Siden kom teknologien og Internett, og satte helt nye standarder.

innpakning) ble tatt i bruk med Unix operativsystem og med Sybase databaseprogram. En del registre skulle konverteres til den nye løsningen, og i en forholdsvis lang periode fungerte flere registre parallelt med gammelt ND-utstyr med Sintran og Sibas-database-løsning.

Alle gikk på kurs og sprengte ny programvare. Arild Solvang ble etter hvert konverteringseksperten på Brønnøysundregistrene. Også Norsk Data fikk mye ros for flinke folk, mange gode løsninger og stor vilje til å hjelpe kunder i overgangsfasen.

Hjelpen var for så vidt noe gjensidig: En fiskerkledt og garnbefenget Håkon Olderbakk tronet – med statlig velsignelse – over en helside i Dagens Næringsliv i en Norsk Data-annonse om foretreffeligheten til Unix og som sannhetsvitne for at Brønnøysundregistrene hadde tatt i bruk det nye operativsystemet.

*Alle besø-
ende til
Brønnøysund-
registrene blir
møtt med et
varmt smil i
resepsjonen/
sentralbordet.
Dagrun Elise
Horn er en av
dem du treffer.
Foto: Harald
Harnang.*

E-post

Hans Olav Elsebø og Tor Skjördal hadde eksperimentert litt med intern e-post basert på enkel og gratis programvare. Staten hadde imidlertid tidlig på 90-tallet en formening om at e-post måtte være like sikkert å sende som brev. En god tanke, bevares. Man måtte derfor kunne forlange å få en kvittering på at e-posten var mottatt, eventuelt åpnet og lest. Standarden het X400, og var ikke internettbasert. E-post over IP, internettprotokoll, var alt for usikkert, mente staten i 1992.

Da Norsk Data kom med sin X400-baserte e-postløsning, OnMail, ble denne tatt i bruk som online løsning av Brønnøysundregistrene, og man lirket dette budsjettmessig inn sammen med etableringen av Enhetsregisteret i 1995.

Dette var en tid da det var enkelt å være e-postbruker: Det var forholdsvis få å sende til og enda færre som kunne sende til deg.

Det skulle imidlertid bare gå noen ganske få år før Internett-basert e-post rullet som en flodbølge over både verden, staten og X400-standard. De som ropte på kontroll og sikkerhet for at e-posten faktisk var levert, de forstummet sakte, men sikkert.

À jour og med fornøyde brukere

Jobb nummer 1 har stort sett vært den samme hele veien. I så måte er det nokså forutsigbart når direktøren på det årlige allmøtet for alle ansatte på samfunnshuset i Brønnøysund (og med videooverføring til Narvik og Oslo) kommer til PowerPoint-slide nummer 2, 3 eller 4 der det står «Jobb nr. 1: Være à jour i alle registre og med alle tjenester». Ingen overraskelse! Derimot er det høyst forståelig. For litt lenger bak i det samme foredraget, etter at man har fått se – blått på hvitt – hvor mange tusen dokumenter som er behandlet

Den klassiske gjengangeren: Fast plass under allmøte-PowerPoint-foredragene opp gjennom mange år.

Y2K – uten problemer

Ingen datafolk forble upåvirket høsten 1999. Media, godt supplert av IT-dommedagsprofeter, hauset opp all verdens elendighet som kunne inntreffe klokken 24:00 nyttårsaften 1999, blant nerder omtalt som Y2K, der Y var Year mens K som kjent betyr 1000 i elektroteknikkverdenen. Problemet hadde sine røtter i minnekapasiteten i datamaskinenes barndom. For å spare plass i minne ble programvare utviklet for kun å håndtere de to siste sifrene i årstallet. Det ble innarbeidet et datoformat dd/mm/åå hvor årstallet kun ble angitt med to siffer, og hvor alle år ble antatt å ligge mellom år 1900 og 1999. Begripelig nok i dataens barndom, men mer uforståelig etter hvert.

Nå var det ikke bare i datamaskiner man fant databrikker. De var selvsagt tilstedeværende i alt fra vaskemaskiner til fly, og ifølge en del skrekkscenarier ville mange av disse minnebrikkene bråstoppe ved inngangen til 2000. Ille nok for vaskemaskiner, men noe mer ugreit for fly, som man med letthet kan forestille seg.

Nå ble det ikke den katastrofen som enkelte hadde spådd. Men gudene skal vite at mange IT-folk jobbet fryktelig mye det året, mens datamaskinleverandørene gned seg frydefullt i hendene ettersom mye gammelt utstyr måtte skiftes ut med nytt.

Både departement, fagpresse og dagsmedier var på tråden og ville forsikre seg og vite om norsk næringsliv ville ha tilgang til regnskap og tinglysinger etter 1. januar 2000.

Svaret var JA! Grunnen var like imponerende som den var forutsigbar: I forbindelse med oppbyggingen av Enhetsregisteret i 1994 ble det utarbeidet en standard. Et av kapitlene i denne standarden handlet om «Y2K». Denne standarden for å takle problemet med årstall ble implementert i alle ledd, selvsagt både i forhold til eldre registre og den ble tatt i bruk ved alle nye installasjoner. Og den nye standarden var selvsagt dd/mm/åååå.

Så da det senhøstes 1999 kom delegasjoner til Brønnøysundregistrene fra blant andre departementet og kredittopplysningsbransjen, kunne Svein Bjørgan bla opp i en standard som dokumenterte at man i fler-

Y2K ble aldri noe stort problem for Brønnøysundregistrene: Allerede i 1996 startet Svein Bjørgan & co et forprosjekt for å klargjøre datasystemenes overgang til år 2000. Men krav utenfra gjorde at forberedelsene til årtusenskiftet likevel ble hektisk.

foldige år ikke bare hadde vært soleklar på problemstillingen, men også eliminert den. Alle ble imponerte, senket skuldrene og dro lettet hjem igjen.

Like fullt ble IT-avdelingen pålagt av høyere makter å etablere et år-2000-prosjekt, med gjennomgang av all maskin- og programvare, og med betydelig dokumentasjonskrav. Så helt upåvirket ble man ikke ettersom dette la beslag på betydelige ressurser. Mye annet måtte settes på vent i denne perioden. Litt «smårusk» ble oppdaget under gjennomgangen, men de var av høyst marginal betydning.

Såpass sikker i sin sak var man at det knapt var folk på datarommet da de Brønnøysundske nyttårsraketene føk i været. Til gjengjeld var det mer folksomt 1. nyttårsdag da man kjørte gjennom en fullskalatest. Og den var like positiv som de testene man hadde kjørt før årsskiftet, ganske enkelt ved å skru klokka frem noen dager.

Men nå sto det for alvor 1. januar 2000 på kalenderen, og på datarommet malte maskinene som en mett og fornøyd Mons i ovnskroken.

siste år, hvor mange enheter som befinner seg i datasystemene, hvor mange ekspederte telefon-samtaler, osv., så kommer resultatet: Brukerundersøkelsen som forteller at både privatbrukere og profesjonelle brukere er overstrømmende fornøyd med den servicen man får. Over 90 prosent av brukerne sier at de alt i alt er meget eller ganske godt fornøyd med de produktene og tjenestene Brønnøysundregistrene tilbyr. Kontakten med Brønnøysundregistrene oppleves som god.

Det er noe å skrive hjem til sin eier om: Jobben utføres til punkt og prikke, og brukerne er fornøyd.

Da er man kommet ganske nært målet i forhold til å oppfylle hovedmål nummer 1, nemlig å tilby

Norid godtok ikke br.no

Norid, organet som holder styr på alle norske domener, ville ikke godta søknaden fra Brønnøysundregistrene om å få benytte www.br.no som domenenaavn. To bokstaver var for lite, og det kunne forveksles med en landsforkortelse. Dermed måtte man velge www.brreg.no. Men utviklingen gikk fort. Under et år etterpå ble navnet www.br.no tatt i bruk av en annen virksomhet.

«brukervennlige tjenester med høy kvalitet, og tilby tjenester med lav saksbehandlingstid». Dette er muligens ting man tar for gitt i dag, men ser vi litt bakover i tid og får med oss historikken både på personell og datasiden, så ser vi at man også her har bygget stein på stein.

Den besværlige telefontjenesten

I den aller første tiden var den eneste ut-kanalen via telefonen, betjent av damene fra Televerket.

Ganske snart kom det flere ansatte til Løsøreregisteret. Man delte på jobbene: registrerte deler av tiden og svarte på telefon deler av tiden. Som vi har vært inne på opptil flere ganger, måtte telefontjenesten, dvs. avgivelse, i lange perioder nedprioriteres. Ingen enkel sak, verken for den som ringte inn eller den som omsider tok telefonen.

Både registreringen, konfereringen (dvs. kontrollen) og svartjenesten foregikk i ett og samme rom. Det kunne ikke være enkelt, det heller. Først i 1987 ble telefontjenesten skilt fysisk fra saksbehandlingen, til glede for alle. Støynivået sank betraktelig begge steder. Man flyttet telefontjenesten til et naborom og installerte 11-12 båser på rekke og rad. Den nye sjefen for telefontjenesten, Signar Slåttøy, med tittelen supervisor, satt permanent her. Telefonoperatørene kom og gikk på turnus. De satt fra halvannen til to timer, og gikk så tilbake til sine saksbehandlerjobber. Etter hvert ble det ansatt personell som kun skulle betjene telefoner.

Signar Slåttøy hadde startet som saksbehandler på Løsøreregisteret i mai 1982. Da han ble vist rundt på huset første dag og kom til telefontjenesten, sto det klart for ham at dette var noe han kunne tenke seg å bli leder for. Det ble han. Men det tok fem år.

Slåttøy kom fra en import- og eksportbedrift på Østlandet med kravstore kunder. Her var kundeservice en ryggmargsrefleks for alle ansatte. Overgangen fra privat næringsliv til denne offentlige institusjonen var ikke så veldig stor. Han ble overrasket over den strømlinjede arbeidsorganiseringen, krav til kvalitet og rask registrering. Men det var likevel en del å ta tak i. Det viktigste var å forsøke å redusere eller fjerne køene. Men ikke mindre viktig var å bedre kundebehandlingen. Slåttøy foreslo derfor et kurs i kundebehandling og service. Sjefen sjøl, Roald Tørrissen, var udelte positiv. Men det var ikke alle teledamene. De fleste av dem hadde tross alt mange ti-års erfaring fra Televerkets manuelle sentralbord. «Var det noe de kunne til fingerspissene, så var det kundebehandling og service».

Dette ble god underholdning på kommende julebord. Med en solid porsjon nordnorsk humor sang teledamene nidviser til Signar og hans ikke helt verdsatte forslag. Man peller ikke voksne damer på nesa.

Da flere av de første ansatte teledamene etter hvert gikk over i heltids saksbehandling, og det kom en del nye folk på plass på telefontjenesten, var også tiden blitt moden for forslaget om kurs i kundebehandling og service. Man leide inn en callsenter-ekspert. Og for å si det slik: Det var et svært nyttig kurs.

Etter hvert ble det flere kurs, blant annet også i engelsk. Til å begynne med hentet man inn ek-

Lise Alsaker var prosjektleder for «Prosjekt brukerservice»: Kundebehandling og brukerservice har blitt etablert som eget fagområde. I en stadig mer digital hverdag kan det være greit å bli minnet på at menneskelig dialog i mange tilfeller er det enkleste og raskeste. Foto: Harald Harnang.

sterne foredragsholdere. Men snart kunne Brønnøysundregistrene kjøre kurs i egen regi. Også egenutviklede kurs. Et av kursene hadde tema Samtalestyring: Hvordan innlede, gjennomføre og avslutte en samtale så effektivt og raskt som mulig, men på en god og positiv måte. Det ble også laget en «samtaletrapp», der hvert trinn hadde fokus på de ulike fasene i en god samtale. Greit å lære, da ikke alle som ringte inn var like smørblide når operatøren endelig svarte på telefonen.

Signar Slåttøy får mye skryt for sin lederstil: En svært tydelig leder og et stjerneeksempel på MBWA (management by walking around). Han hadde dessuten jobbet som saksbehandler, og var dermed også faglig tilstedeværende. Og som en hanefar i høneflokken dro han fra tid til annen med seg damene sine på seminar til Hildurs, eller andre eksotiske steder, med litt opplæring og mye sosialt. Telefontjeneste er – så rart det høres ut – en ensom jobb, faglig sett. Da er det viktig å bli lyttet til, få oppdatering av kunnskap, og bli sett og satt pris på. Men det er kanskje en universell regel?

I 1998 gikk Signar Slåttøy over til å bli leder for Kurssenteret, og uten å dra dette for langt vil noen si at det ble et tomrom tilbake. Nå må det sies at Brønnøysundregistrene i mellomtiden var blitt stort og diversifisert. Blant annet måtte stadig flere telefonoperatører gjennom stadig lengre opplæring for å kunne gi gode svar på hele bredden av spørsmål som kunne komme om alle registrene. Nå kunne ingen leder lenger påta seg rollen som den som kunne Alt.

Det sto på ingen måte dårlig til, for man kom rimelig høyt opp på rankinglista over beste callsentra gjennom flere år. Det var solid fokus på kundeservice på førstelinja, men det var ikke like stort fokus hos saksbehandlerne på andrelinja. Og rollene var til dels uklare.

Brukerservice endelig på kartet

Brukerservice hadde stått på ønskelista i mange år, men ble hvert år strøket ut i bunken av andre viktige gjøremål. Først i april 2009 ble Prosjekt brukerservice satt i gang. I september 2011 kunne prosjektgruppa levere sluttrapporten. Det hadde vært stor grad av faglig gruppearbeid på tvers av avdelingene, der sosial miks var viktig: 12 samlinger på Urterariet i Brønnøysund og en samling hos OA Bedriftsveiledning på Grand i Narvik. Deltakerne opplevde det også svært positivt med «ute-av-huset-opplevelser». Dette er/var

Over til nett

I 2010 var det 140.000.000 oppslag mot Brønnøysundregistrene, og de som valgte å ringe måtte i snitt vente i 39,7 sekunder.

tross alt en yrkesgruppe som ikke hadde vært spesielt mye belemret med denne type faglig/sosialt samvær opp gjennom årene.

Det hele kulminerte med en Kundeservicedag, en heldags workshop for 266 deltakere, som det ble satt svært stor pris på.

– Det er jo ikke akkurat rakettforskning vi driver på med, men mer å hente frem normer og regler for god kundeservice, få en felles omforent forståelse, og til sist bli enige om at slik vil vi ha det, fortalte prosjektleder Lise Alsaker i et intervju i 2011.

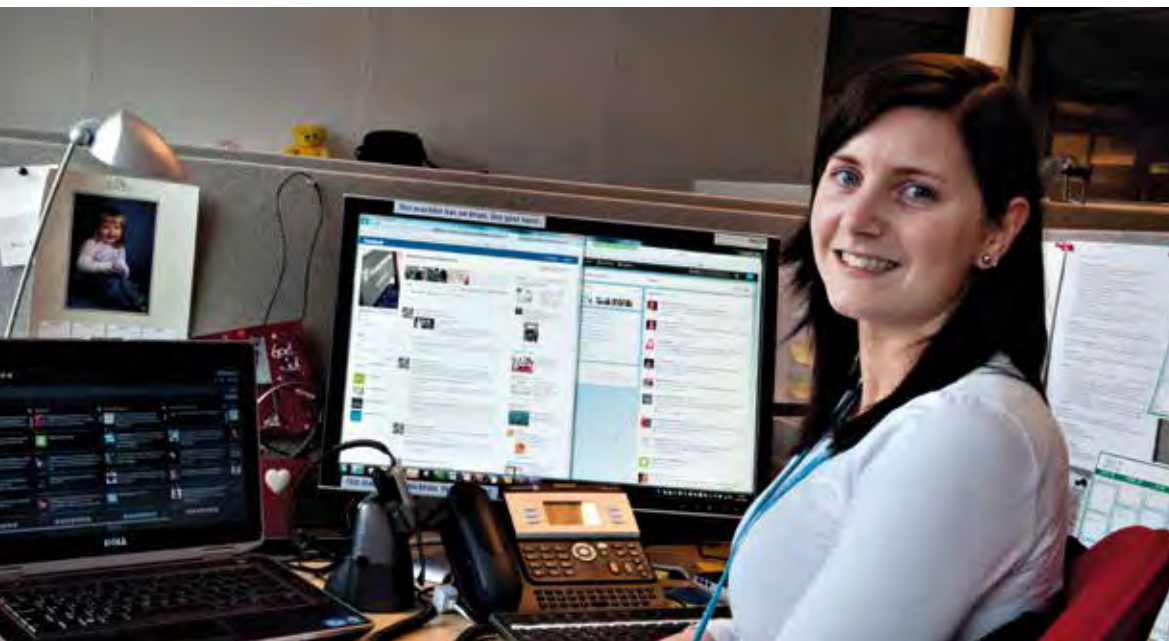
«Prosjekt brukerservice ABS og 2.-linjen» kom i havn etter noe lenger tid enn planlagt. Til gjengjeld brukte man under halvparten av budsjettet og godt under stipulert timeforbruk.

Kundebehandling og service har nå blitt etablert som eget fagområde, og én stilling ved Opplysningsavdelingen har fått innlemmet dette fagområdet som sitt arbeidsområde. Det har stor betydning for oppfølging av fagområdet i linja, fortalte prosjektleder Lise Alsaker og prosjekteier Lise Skarstad til Husveven i oktober 2011.

Samtidig handler svært mye om å heve statusen til telefonoperatørene. I mange år var telefon-tjenesten ved Opplysningsavdelingen i stor grad en rekrutteringsavdeling. Nå har man tatt tak i denne relativt slitsomme og ensomme jobben og satt i verk mange ulike tiltak, alt fra felles lunsj med sosialt samvær, felles trim, rotasjon, og *lytting*. Det var nemlig en av erfaringene fra prosjektet: Det man trodde var sett på som negativt, viste seg å være det motsatte: Alle vil bli hørt på og sett, også av en leder som nødvendigvis ikke kan fagfeltet.

– I løpet av prosjektperioden fikk Brønnøysundregistrene hele to kundeservicepriser. Vi merker en holdningsendring. Telefonagenter på hel tid har fått høyere status. Faget deres har fått nytt liv. De er blitt mer engasjerte, og det merkes tydelig på dem, sier Lise Alsaker.

Den som tror at vi mennesker om ikke lenge bare vil kommunisere med datamaskiner, må tro om igjen. I mange tilfeller er det nemlig smartest, raskest og enklest å snakke med et levende menneske som kan gi gode og hyggelige svar på dine spørsmål.

Marit Andreassen ved Opplysningsavdelingen følger med forespørsler på sosiale medier, og kan gi raske svar til kunder.
Foto: Harald Harnang.

I juni 2008 var to brukerfora samlet i auditoriet ved Brønnøysundregistrene: Brønnøysundregistrenes brukerforum og Brukerforum for elektroniske tjenester og samordning for næringslivet. En samling med 70 profesjonelle kunder over to dager gir solid tilbakemelding. Foto: Johan Arnt Groven.

Og målsettingen er grei: Brønnøysundregistrene skal være verdensledende, og best i statsforvaltningen på kundebehandling.

God brukerpåvirkning

Brukerne har på ulike måter vært med på utviklingen av de fleste tjenester ved Brønnøysundregistrene opp gjennom årene. Blant annet har fagmiljøer hatt sin naturlige plass i referansegrupper. Logikken er enkel nok: «Den vet best hvor skoen trykker, som har den på».

De siste 15 årene har det også vært nedsatt flere brukerfora. Vi har i dag:

- Brønnøysundregistrenes brukerforum (etablert 1996, og omtalt annet sted i boka)
- Altinn brukerråd
- Brukerforum for elektroniske tjenester og samordning (Dette er også brukerforum for Oppgaveregisteret)
- Samarbeidsforum for Enhetsregisteret

Dette er faglig tunge fora. Altinn brukerråd består eksempelvis av 33 deltakere. Alfabetisk finner vi alt fra Abelia til Økonomiforbundet Fagtjenester, og mellom her eksempelvis Dataforeningen, Difi, Finanstilsynet, Justisdepartementet, HSH (fra 2011 Virke), NHO, Norsk pasientskadeerstatning, NVE og en rekke statlige etater som legemiddelverket, pensjonskassen og vegvesenet. Dette er både sluttbrukere og representanter fra interesseorganisasjoner. Formålet med brukerrådet er at disse skal kunne møte Altinn sentralforvaltning og tjenesteeiere, dvs. etater som leverer tjenester via Altinn. Møter skal holdes i rimelig tid før prioriteringsarbeidet med nye versjoner av Altinn-løsninger starter, eller minst en gang pr år.

Geir Ebbesen var avdelingsdirektør for Opplysningsavdelingen (OA) fra høsten 1998 til 2008. Han har vært en pådriver og har gjort en stor innsats for organisasjonsutvikling i OA, og var blant annet prosjektleder for integrasjon av Bedin/ Narvik-telefonene inn i Opplysningsavdelingen.

I Brukerforum for elektroniske tjenester og samordning finner vi blant annet NHO, HSH/Virke, Bedriftsforbundet, NARF, Sparebankforeningen, Statens kartverk, Skattedirektoratet, SSB, NAV, Toll- og avgiftsdirektoratet, Difi, Finansdepartementet, Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. Brukerforumet skal ha en pådriverrolle og sette fokus på gode elektroniske tjenester som gir forenkling for næringslivet.

Samarbeidsforum for Enhetsregisteret er opprettet for å sikre at samspillet mellom Enhetsregisteret og de tilknyttede registrene fungerer godt. Forumet består av representanter fra Enhetsregisteret, Foretaksregisteret og Konkursregisteret, Bedrifts- og foretaksregisteret til SSB, NAV Aa-registeret, Merverdiavgiftsregisteret og Skattedirektoratets register over upersonlige skattytere, Stiftelsesregisteret, Kartverket, Sentralskattekontoret for utenlandssaker og Nærings- og handelsdepartementet. I tillegg deltar avdelingsdirektøren ved Brønnøysundregistrenes næringsavdeling.

Samarbeidsforum for Enhetsregisteret er eneste faste møtested for Enhetsregisteret og de tilknyttede registrene, og er derfor et sentralt forum.

Det er solid faglig bredde på deltakerne i Brønnøysundregistrenes brukerforum. Dette er et forum registrene selv tok initiativ til i 1996. I tillegg erklærte man 1997 for å være «Brukernes år»: «Enhver virksomhet står i fare for å bli så opptatt av sitt indre liv at den glemmer å holde blikket festet på dem som skal betjenes», står det i årsmeldingen for 1997, som dermed ble et år med enda sterkere innsats for å sikre at bedriftene, pressen, myndighetene og andre som har rett til informasjon fra registrene, får full nytte av arbeidet med å gi opplysninger til dem.

Brukerforumet består av representanter for store og tunge brukergrupper, 16 i alt. Her finner vi Den norske advokatforening, Den norske revisorforening og Finansieringsselskapenes forening. Her er advokatassistentene, HSH (nå Virke), NHO og Norsk bedriftsforbund. Oslo Børs og

Skattedirektoratet er også her. Pluss kommunerevisorene og økonomene. Ikke minst er kredittbransjen solid representert.

Tore Lia er leder i Norske kredittopplysningsbyråers forening, der medlemmene - også i økonomisk forstand - er noen av Brønnøysundregistrenes beste kunder. Til daglig er han leder for datakvalitet hos Soliditet, og har gjennom denne jobben løpende kontakt med registerenheten i nord. Derfor ser han på det årlige brukerforum-møtet i Brønnøysund primært som et givende og nyttig forum for å dele informasjon og diskutere felles problemstillinger. Man blir tross alt ikke værende i et forum i 15 år hvis man ikke har noe faglig igjen for det, og trives der.

Det samme gjelder i stor grad også for Anne Dybo, rådgiver i Økokrims bedrageriteam. Hun arbeider med problemstillinger som kan være nokså forskjellig fra de andre i forumet, men setter likevel stor pris på å høre synspunkter fra andre bransjer. I likhet med flere andre i forumet, og med referanse til diskusjoner i siste møte, ønsker nok hun på vegne av Økokrim enda mer brukerinnflytelse. -Økokrim er for åpenhet, men ønsker at Brønnøysundregistrene justerer rutiner i forbindelse med nyregistreringer. Alle nyetablerte foretak bør raskt bli informert om hvilken informasjon som ligger åpent på nettet fra registreringstidspunktet, og at dette kan misbrukes av kriminelle miljøer både nasjonalt og ikke minst internasjonalt.

Knut Høylye er fagsjef på området skatt i Norges Autoriserte Regnskapsføreres Forening, NARF. Han fremhever også brukerforumet som en nyttig arena for gjensidig informasjon og erfaringsutveksling.

– Enhver tjeneste eller tilbud blir *alltid* bedre når man involverer brukerne i alle faser.

Norsk Data mot stupet

Fra å være en stjerne på den internasjonale datahimelen tidlig på 80-tallet, startet dødsspiralen for Norsk Data fra rundt 1990. Forklaringene var blant annet konkurranse fra de nye personlige datamaskinene, PC-ene, som tok over mer og mer av markedet, samt overgangen til Unix. Også økonomisk slet man med å holde aksjekursen oppe etter 87-krakket. Norsk Data ble nedlagt i 1992. Virksomheten fortsatte noen år, da som en del av Siemens Nixdorf. Men i Brønnøysund surret ND-maskinene i ulike innpakninger som om ingenting skulle ha skjedd. Brønnøysundregistrene hadde på dette tidspunktet syv ulike register i drift. Noen gikk på Sintran og andre på Unix. Foretaksregisteret kjørte eksempelvis til langt ut på 90-tallet på maskiner fra Norsk Data mens Konkursregisteret i 1993 og Enhetsregisteret i 1995 ble bygget opp på IBM-maskiner under Unix.

Alt på en plattform

Først på 90-tallet var det på tide å vurdere hele maskinparken og legge alt over på samme plattform. Man gikk ut med en full utlysning. Det sto til sist mellom Siemens Nixdorf (ex Norsk Data), IBM og Digital. Det endte opp med at man valgte Siemens Nixdorf. Dette samarbeidet varte ett års tid. Problemet var at Siemens Nixdorf aldri fikk databaseprogrammet Sybase til å fungere slik det skulle under Unix, og kontrakten ble hevet. Man kom til en minnelig avtale, som nok kostet betydelig mer for leverandøren enn for staten.

9. desember 1997 har Tor Skjærdal en artikkel i internbladet «Løst og fast» med tittel: «Norsk Data ute». Da hadde man fulgt Norsk Data siden starten på Løsøreregisteret i 1981, gjennom deler av Norsk Datas gullalder og til bedriften var godt utfor stupet. Inn kom nå IBM, Unix og Sybase, programmeringsspråket C og utviklingsverktøyet PowerBuilder – det hele kalt «92-plattformen» på internspråket. Og det er det som surrer og går den dag i dag.

Kapittel 6

Forenkling og effektivisering

Norsk næringsliv har en lovhjemlet plikt til å rapportere en rekke forhold til Staten. I tillegg kommer flere andre typer rapportering. Innhenting av informasjon og utfylling av skjemaer koster selvsagt både tid og penger. I årevis klaget bedriftsledere generelt og småbedriftsledere i særdeleshet over skjemabelastningen. Det gjaldt spesielt det man opplevde som unødvendig dobbeltrapportering til det offentlige.

Går vi noen år tilbake er det lett å forestille seg adrenalin-nivået til en småbedriftseier som for en uke siden svarte på et skjema fra SSB, i dag må fylle ut et skjema fra Skattedirektoratet og om 14 dager vil slite med et skjema fra Brønnøysundregistrene, der mange av spørsmålene var tilnærmet de samme. De var bare litt ulikt formulert og de kom selvsagt i en helt annen rekkefølge. Med visse mellomrom fikk næringslivsorganisasjonene solide medieoppslag: Basert på mer eller mindre kreativ statistikk ble det godtgjort at norsk næringsliv tapte enorme summer på uproduktiv skjemautfylling.

Ha nå i mente at også det *offentlige* hadde betydelige kostnader med å bedrive parallell informasjonssinnsamling, lagring og prosessering. Så hvorfor gjorde man ikke noe med dette da?

Gordisk knute

Dette var en gordisk knute av dimensjoner. Her er noen av faktorene som det måtte nøstes opp i: Det var tidlig på 80-tallet ikke noe felles identifikator for norske virksomheter. Alle etatene opererte med sine egne nummersystemer. De fleste hadde også ulike oppgaver å ivareta. Eksempelvis hadde Statistisk sentralbyrå som oppgave å telle bedrifter i statistikkøymed, mens Skattedirektoratet skulle skattlegge dem. Dermed ble det lagt litt ulike definisjoner i begrepene slik at man ikke problemfritt kunne låne data hos hverandre. Husk også at det meste av informasjon fortsatt kun forelå i papirversjon.

Videre er det verd å nevne at offentlige etater - i motsetning til hva noen muligens tror - ikke plager næringslivet bare for egen forlystelses skyld. Rapporteringsplikten var noe man var pålagt å gjøre - i henhold til lover og regler som i sin tid var gitt av Stortinget, altså politikerne selv.

Når politikerne, ofte etter påtrykk fra næringslivet, klaget over skjemaveldet og skyldte på byråkratiet, så kunne man med en viss rett påstå at de skjøt seg selv i foten. Men det viser også på en måte at ringen var sluttet: Hvor skulle man angripe dette uhyret, eller denne gordiske knuten, for å redusere belastningen for næringslivet?

Modernisering av staten

Fra tidlig på 80-tallet startet en prosess for forenkling og effektivisering i bred forstand av det offentlige Norge. Det er i lys av dette vi må se forenklingsarbeidet også for næringslivet.

Både blant næringsdrivende og internt i Brønnøysundregistrene er det nok svært mange som ser frem til en tilnærmet papirskjemafri hverdag. Også førstekonsulent Roger Vonheim ved Foretaksregisteret. Foto: Harald Harnang.

Dette var en statlig effektiviseringsprosess som kulminerte litt senere på 80-tallet gjennom to nokså like programmer fra to regjeringer, utgått av ulike partier.

Samfunnsvitere vil nok spole enda lenger tilbake, og dra frem tankegods fra Gerhardsens tid og noe senere spe på med påvirkning fra internasjonale statlige moderniseringsprosesser. Vi ser eksempelvis dette i de fleste OECD-land (*Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling*) fra slutten av 70-tallet. Også våre naboland satte i verk prosesser med formål å bedre servicen for innbyggerne og effektivisere forvaltningen.

Det var regjeringen Willoch som i 1985 presenterte et omfattende program for modernisering av forvaltningen. Den overordnede målsettingen var å avgrense omfanget av offentlig virksomhet, effektivisere forvaltningen og gjøre den mer resultatorientert, samt bedre forholdet mellom forvaltningen og publikum, herunder selvsagt også næringslivet. Flere parallelle programmer ble satt i verk. En av dem var den såkalte regelreformen. Målene med denne var «avbyråkratisering, forenkling og deregulering». Hensikten var å bedre styringen med regelproduksjon på ulike nivå, blant annet å bedre kontrollen med økonomiske og administrative konsekvenser av regler og forskrifter. Videre å oppheve reguleringer på områder der fordelene, politisk vurdert, ikke sto i forhold til ulempene. Dette gjaldt i hovedsak reguleringer for næringslivet.

Regelreformen skulle bedre forholdet mellom forvaltning og publikum, men den skulle også redusere utgiftsøkningen i det offentlige.

Charles Nyrud, førstekonsulent i administrasjonen, på toppen av den store papirkverna i kjelleren. Alt papiravfall blir kuttet opp i strimler, før det hentes og blir brukt som strø i en stor grisfjøs. Foto: Harald Harnang.

Hvorfor skal det være så vanskelig?

Det finnes knapt en administrasjons-, industri- eller næringsminister de siste 20-30 årene som ikke har lovet å rydde opp i skjemaveldet, skriver Aftenposten så sent som 9. oktober 2006, og ramser opp serien av statsråder som har lovet og lovet – og i ettertid måttet innrømmet løftebrudd.

Lars Sponheim (V) fikk som næringsminister i Bondevik 1-regjeringen (1997-2000) gjennomslag for prosjektet «Et enklere Norge». Resultatet ble, ifølge Aftenposten, kun reduksjon i *veksten* i byråkratiet. «Byråkratiet har en ubegrenset mulighet til å trenere», sier Sponheim i Aftenposten-artikkelen.

Ansgar Gabrielsen (H) (2001-2004) sukket og mente «byråkratiet hadde en enorm evne til å finne på festlige tiltak.»

Nå er det ting som tyder på at man blander begrepene «byråkrati» og «skjemavelde», og lager én suppe av alt, samt at Aftenposten muligens går vel langt i sin negative fokusering. I tillegg synes politikerne å være i overkant selvutslettende når man legger seg flat for de seiglivet mytene om problemene med forenkling i det offentlige.

For mye positivt skjedde faktisk i gjennom hele 90-tallet, i alle fall i forhold til forenkling av innrapportering til det offentlige.

Men det var først noe senere, med datautviklingen og utbredelsen av Internett, at man for alvor kunne hente ut gevinstene av det arbeidet som ble lagt ned i Enhetsregisteret (1995), Oppgaveregisteret (1997) og senere Altinn (2004).

Sentralt i arbeidet med forenkling innenfor det offentlige ble etterhvert en styringsgruppe med medlemmer fra Finansdepartementet, Justisdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet (FAD) og Kommunal- og arbeidsdepartementet. Denne tverrdepartementale gruppen var nær forbundet med R-direktoratet, som var regjeringens organ for effektivisering av forvaltningen. Etter hvert ble FADs rolle i moderniseringsarbeidet kraftig styrket.

Kort tid etter at regjeringen Willochs «Moderniseringsprogram» var vedtatt ved kongelig resolusjon våren 1986, overtok regjeringen Brundtland II. Da denne regjeringen året etter presenterte sitt fornyelsesprogram «Den nye staten», var svært mye av de samme fokusområdene beholdt, men, og ikke aldeles uventet, var privatiseringsforslagene utelatt. Mye var likt, men her var ideologiske forskjeller, i hovedsak på ønske om forvaltningens størrelse. («Forvaltning for politikk», Norsk forvaltningspolitikk etter 1945, red: Tore Grønlie, s.322).

Når startet det?

Dette er deler av det politiske bakteppet for forenklingen for norsk næringsliv. I tillegg har vi næringslivet selv som gjennom ulike former for elendighetsbeskrivelser har vært solide pådrivere. Og vi har, som vi har vært inne på flere ganger, ildsjeler og små miljøer innenfor byråkratiet. Disse har i perioder jobbet *mot* alle odds, men også i gode perioder med høyt politisk fokus på forenkling fått muligheter for å virkeliggjøre noen av sine ideer. Å antyde hva som kom først og sist av disse faktorene, blir som å diskutere om høna og egget.

Forenklingsarbeidet med hovedfokus på næringslivet kan vi muligens tidfeste til 1981. Da kommer Rasjonaliseringsdirektoratet ut med en rapport om «Bedriftenes forhold til forvaltningen».

Året etter var temaet for den såkalte SMB-gruppen «Forenkling av regelverk...». I 1985 fremlegger «Dereguleringsutvalget», et statssekretærutvalg under regjeringen Willoch, «Samordning av ... foretaksdata».

Ytterligere tre år senere fikk Forbruker- og administrasjonsdepartementet, FAD, utarbeidet en offentlig utredning om samordning av registre i offentlig forvaltning: Samspill om grunndata (NOU 1988:15). Spesielt denne siste skulle komme til å bli svært sentral i det videre arbeidet om forenkling og effektivisering for norsk næringsliv og for forvaltningen.

Kamp mot skjemavelde

Klagene over innrapporteringen synes å toppe seg frem mot slutten av 80-tallet og inn på 90-tallet. De store næringslivsorganisasjonene gjorde «kampen mot skjemaveldet» til en fanesak. De ønsket at næringslivet skulle bruke tiden til å produsere varer og tjenester, ikke papir til det offentlige. Da Industriforbundet i 1989 fusjonerte med Norsk Arbeidsgiverforening og Håndverkernes Arbeidsgiverforening, og dannet Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), ble trykket om forenkling ikke bare mer konsentrert, men NHO fikk med dette også større fokus på problemene til de små og mellomstore bedriftene. Og det var nok først og fremst i bedrifter med liten administrasjon man hadde de største problemene i forhold til pålagt innrapportering til det offentlige.

Problemstillingen var i hovedsak rettmessig og klagene betimelig. Nå må det imidlertid sies at Staten fikk skylda for så mangt. Store deler av næringslivet var nemlig i tillegg belastet med mange andre innrapporteringskrav. Kjedebutikker og franchiseforetak hadde eksempelvis vel så mye intern rapportering. Og brakk en ansatt armen på jobb og ble sykemeldt, så utløste også dette et helt lite «skjemavelde» i seg selv. Etter hvert ble man i all rettferdighetens navn enig om at det var den *totale innrapporteringsmengden* som overskred både grenser og tålmodighet, med hovedfokus på unødvendig dobbeltrapportering til Staten.

Samspill om grunndata

Det var på mange måter NOU-en «Samspill om grunndata» (1988:15) som for alvor fikk snøballen til å rulle. Den var forfattet av Tor Nygaard, den gang byråsjef i Statistisk sentralbyrå, SSB. Undertittelen var: «Et forslag til samordning av virksomhets- og foretaksregistre i offentlig forvaltning».

Nygaard ledet den seksjonen i SSB som skulle kreve inn informasjon fra næringslivet. Årlig sendte etaten ut hundretusenvis av skjemaer. Daglig fikk han titalls telefoner fra oppgitte næringslivsledere som etterlyste samarbeid etatene imellom: «Hvorfor i all verden spør dere om dette, for det vet jo Skatteetaten». «Vet dere ikke at jeg sluttet i fjor, det har jeg for lengst fortalt den-og-den

Elmer = Bedre skjemaer

I diskusjonen om samordning og forenkling har Elmer sin naturlige plass. Elmer står for «Enklere og mer effektiv rapportering». Det handler om hvordan man skal lage begripelige offentlige skjemaer på nett. Elmer er vedtatt som forvaltningsstandard for nærings-skjemaer. Alle norske offentlige skjemaer skal - etter planen - følge Elmerstandarden innen utgangen av 2008. Det er en stund siden. Og vi er ikke ved målet.

Både navnet og prosjektet dukket opp i NHD på vårparten 2000. Elmer som prosjekt er et produkt av NHDs referansegruppe for elektronisk rapportering. Mange gode krefter var sørgelig klar over at offentlige skjemaer hadde sine svakheter. Ikke minst tidligere SSB-byråsjef Tor Nygaard, som ved påsketider 2000 ble leid inn i prosjektet av Statskonsult. Statskonsult ønsket å etablere et felles brukergrensesnitt for skjemaer. Mens prosjektet var mest opptatt av å sikre felles løsninger for distribusjon av skjemasvar, mente Nygaard det var viktigst at skjemaene fungere godt for

brukerne. Så han ønsket å få jobbe fram et eksempel på interaktive skjemaer som kunne oppføre seg likt, uansett hvilken etat som sto bak. Resultatet ble blant annet rapporten «Skjemaet som lærte å lytte».

-Det var en slags beskrivelse av hvordan det kunne komme til å bli seende ut, forteller forfatteren i et intervju i 2010.

Året etter, og etter mange og lange intervjuer med småbedriftsledere, kom det flere rapporter. Essensen handler om at brukerne må forstå skjemaene og hensikten med dem, de må ha begripelige og merforklarende hjelpetekster, elektroniske skjemaer bør i tillegg være dynamiske i den forstand at skjemaet selv velger bort uaktuelle spørsmål, og til sist må man klikke på lik måte for å få sendt skjemaet.

Elmerstandarden ble overlatt fra NHD til forvaltning hos Brønnøysundregistrene, men uten at det fulgte noe nærmere mandat med retningslinjene, eller sanksjonsmuligheter for de som ønsket andre løsninger.

etaten.» Nygaard hadde problemet på øret hver dag, og fikk gjennom dette en unik ekspertise i hva de ulike statlige registrene *ikke* fikk til å samarbeide om.

Både SSB, Skatteetaten og Trygdeetaten hadde lenge sukket og stønnet over mangel på samordning på næringslivssiden. For SSB handlet det forresten ikke bare om humanisme, men også om kostnader: Hvor mye kunne man ikke spare på å spørre mindre og i stedet dele på det man hadde fått. Noe måtte gjøres. Tiden var moden, både praktisk, politisk og teknologisk.

Det var altså ikke helt tilfeldig at det ble en enkeltperson som sparket i gang ballen. Få satt bedre plassert i forhold til å vite hvilke innrapporteringsproblemer næringslivet hadde. Det var heller ikke tilfeldig at det ble FAD som tok tak i dette. Forbruker- og administrasjonsdepartementet hadde lenge vært sentral i det statlige moderniseringsarbeidet.

Etter som edb-alderens nye muligheter vokste frem, dukket det stadig opp nye registre over norsk næringsliv. Nygaard var hellig overbevist om at spesielt ingen av de store etatene ville la seg overtale til å bruke et sentralt register de ikke styrte selv. Han ble ikke mindre betenkt etter et besøk i registerlokalene hos sorenskriveren i Brønnøysund. Der hadde Roald Tørrissen snakket varmt om Løsøreregisterets Foretaksregister, LØFOR, etablert nærmest ad-hoc, som et hjelperegister. Altså: Enda et register – nok en utfordring!

Nygaard var bare passe fornøyd med at denne registernykomlingen ikke ganske enkelt brukte foretaksnumrene fra SSB. Til overmål hadde man bestemt seg for å kalle nummeret sitt for ak-

Det var på mange måter NOU-en «Samspill om grunndata» som startet det praktiske arbeidet med samordning av virksomhets- og foretaksregistre.

Man skal som Tor Nygaard ha en ikke ubetydelig grad av musikalitet for å jobbe med forenkling innenfor det offentlige. Blant annet gjelder det å forsterke samklang, og forsøke å eliminere dissonansfaktorer.

kurat det samme som i SSB, nemlig foretaksnummer. Men han måtte gi Tørrissen rett i noe: De hadde klare tanker i Brønnøysund om hvordan et foretak skulle defineres, og de hadde jussen til å hjelpe seg. Skulle noen vinne fram som Den Ene Registreringsenheten, måtte det faktisk bli Brønnøysundregistrene. Og skulle det noen gang bli mulig, måtte det bli nå mens det fantes såkalte linkfiler å starte med.

På et seminar traff Tor Nygaard på Helga Strømme. Hun var sentral i Forbruker- og administrasjonsdepartementet og opptatt av offentlig datasamarbeid. I en sofakrok, og mens andre hørte på foredrag, fikk han overbevist henne om denne løsningen. Slik gikk det til at han bare to måneder senere satt i plan- og dataavdelingen til FAD for å utrede registersamordning. Oppdraget gikk ut på å utarbeide en rapport som skulle skissere innrapporteringspliktenes mangehånde begredeligheter og ditto kompleksitet - og hva man nå kunne gjøre for å samordne innsamling av viktig informasjon som det offentlige med loven i hånd krevde av næringslivet. Ganske raskt sendte han et utkast til Kåre Fløisand, som umiddelbart slo fast at «akkurat slik må det gjøres og nå får vi det til!»

Det foregående forenklingsarbeidet hadde på flere måter beredt grunnen for arbeidet med utredningen, både på makro- og mikronivå. Det gjaldt for eksempel og ikke minst samarbeidsklimaet mellom de foreslåtte samarbeidende etatene. Her var det store forskjeller både med hensyn til størrelse og kultur. Prosjektleder Helga Strømme, en institusjon i seg selv i FAD gjennom en årrekke, tok referansegruppedeltakere fra etater som dette angikk og som kunne tenkes å ha motforestillinger, med på studiereiser til nære utland. Her ble de hyggelig bespist og ellers solid ristet sammen på hotellrom utpå kvelden, gjerne med en liten enkel servering i ørsmå glass. Smått om senn var det ingen som skulte på hverandre, og alle var i hovedsak enige om å ofre særinteresser på samarbeidets gylne alter. Men bare velklang var det ikke. Nye personer kom inn, og bidro med det til noe dissonans i en ellers harmonisk forsamling.

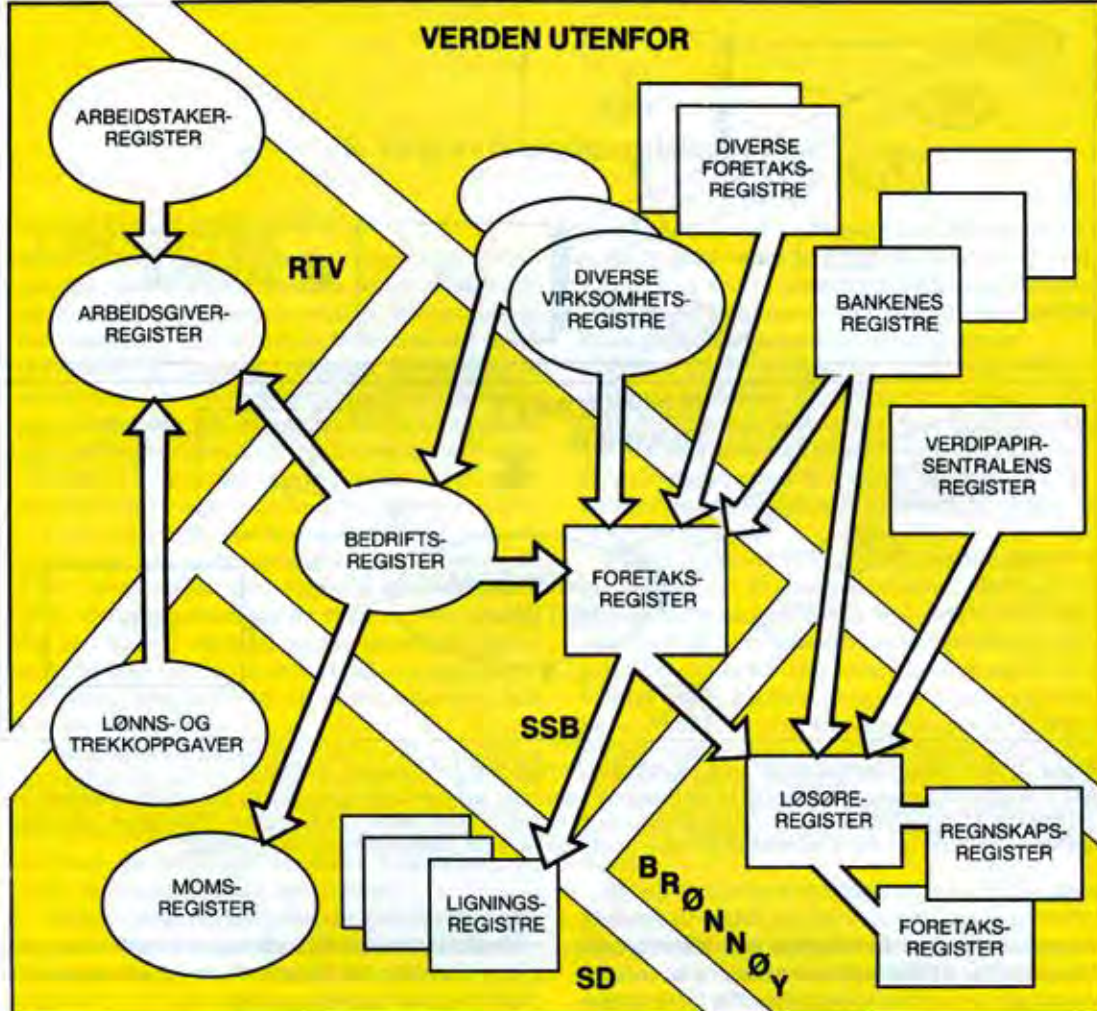
Avdelingsdirektøren, Anne Kari Lande Hasle, var ringrev nok til å se at hun med denne rapporten kunne legge et gullegg. Hun oppgraderte dette til en Norsk Offentlig Utredning (NOU) for å sikre status og utbredelse. Det skjedde litt kvikt og utenom fastsatte rutiner. Dette ble en av svært

Tro- og livssynssamfunn

Dette er ikke et eget register, men strengt tatt bare en oppgave Brønnøysundregistrene utfører for Kulturdepartementet. Hvert år får Løsøreregisteret tilsendt oversikter over medlemmer i alle trossamfunn utenfor den norske kirken. Disse listene «vaskes» blant annet mot folkeregisteret og oversikten fra den norske kirken. Formålet er å sørge for at trossamfunn får statsstøtte og kommunal støtte på reelt grunnlag, dvs. ut fra antall medlemmer man har.

Ellen Gullhaug er den systemutvikleren som jobber mest med denne IT-løsningen.

Figur 4: Dagens forbindelseslinjer.

De viktigste registerhenvisningene i dag mellom Rikstrygdeverket, Statistisk Sentralbyrå, Skattedirektoratet, Brønnøysundregistrene og verden utenfor forvaltningen. Pilene viser referansesystemer («linkfiler») mellom registrene. De er tegnet fra det registeret som oppdaterer referansen og indikerer ikke retning på datastrømmen.

..på 46 sider, i sort og gult, og med svært ubyråkratiske firkanter og rundinger ble behovet for forenklingen skissert...

få enmannsutredninger på NOU-nivå i norsk historie. Det var også den første i norsk offentlig forvaltning med fargeillustrasjoner (riktignok kun gult i tillegg til sort)!

NOU 1988:15 kom tidlig på våren 1988. På 46 sider skisseres status og ønsket utvikling, og det hele prydes med forfatterens egne høyt ubyråkratiske illustrasjoner. Her foreslås ett identifikasjonsnummer for alle norske enheter, og et utstrakt registersamarbeid mellom Rikstrygdeverket, Skattedirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Brønnøysundregistrene med formål å spare penger og ressurser for næringslivet, men også for det offentlige. Dette høres muligens enkelt ut, men var i virkeligheten et dyrt og komplisert forslag: Dersom man skulle følge anbefalingene i NOU-en, ville dette medføre store endringer i eksisterende systemer, kostbare anskaffelser og mye tidsbruk. Selv skriver forfatteren beskjedent i forordet at dette er «en foreløpig idéskisse». Det var åpenbart et strategisk grep, egnet for å ufarliggjøre innholdet.

Sist, men ikke minst foreslås at dette registeret bør samordnes i Brønnøysundregistrene – den eneste instansen som ikke hadde særinteresser, utover at jussen ble ivaretatt. Det var dessuten den eneste etaten som hadde register som hovedmål. For alle de andre var re-

Mye å spare

Beregninger fra flere næringslivsorganisasjoner har opp gjennom årene påpekt at det var mye å spare bare ved å redusere skjemabelastningen. I en NHO-rapport så sent som fra 2001, påstås at næringslivet hvert år bruker mellom 12.000 og 14.000 årsverk, omregnet til 30 milliarder kroner – på skjemautfylling! Med et realistisk kutt i skjemabelastningen på 20 prosent, ville næringslivet altså kunne spare seks milliarder kroner (Dagens Næringsliv 15. august 2001).

Enklere regler

Den som tror at forenklingsarbeidet i det offentlige var en engangsdugnad må tro om igjen.

I august 2011 lanserte Nærings- og handelsminister Trond Giske et mål om å redusere næringslivets administrative kostnader med 10 milliarder kroner innen utgangen av 2015. To måneder senere åpnet han, sammen med finansminister Sigbjørn Johnsen og kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete, nettstedet www.enklereregler.no.

Nettstedet er et ledd i regjeringens forenklingsarbeid for næringslivet. På nettsidene kan næringslivet, næringsorganisasjonene og andre på en enkel måte gi sine innspill til hvordan regler, rapporteringskrav og informasjon bør gjøres enklere og bedre. Regjeringen vil at bedriftene skal bruke mest mulig av tiden sin på å drive næringsvirksomhet og minst mulig tid på administrative oppgaver for å etterleve lover og forskrifter. Nettstedet er opprettet som direktekanal til sluttbrukere, og er altså ett av mange tiltak for å nå målet.

Noe er gjort allerede fra myndighetenes side: Fjerning av revisjonsplikt for bedrifter med driftsinntekter på mindre enn fem millioner kroner antas å ha spart norsk næringsliv for halvannen til to milliarder kroner. Videre fremheves arbeidet med samkjøring av datadefinisjoner etatene imellom, med enklere rapportering som resultat, samt gevinsten med neste generasjon Altinn, som vil være næringslivets inngangsport til offentlige tjenester.

NHO har påpekt en rekke andre forhold som eksempelvis lemping på rapporteringskrav og krav om oppbevaring av bilag.

På nettstedet enklereregler.no har man tatt i bruk humor på en elegant måte for å illustrere effektivt samspill, tolking av regelverk og skjemavelde. Men bak ligger altså ønsket om å forenkle hverdagen for norsk næringsliv, og da spesielt små og mellomstore bedrifter.

– Vi trenger næringslivets innsikt og erfaring for å forenkle lover og regler for norske bedrifter, sa NHD-minister Trond Giske da nettstedet ble åpnet 17. oktober 2011.

gistre kun verktøy for saksbehandling. Argumentasjonen var bunnsolid, og det kom aldri noen diskusjon om Brønnøysund-valget.

– NOU-en gikk ikke så langt som at den foreslo et eget register, forteller Tor Nygaard i en samtale i 2010. Nygaard foreslo derimot å bygge videre på Foretaksregisteret, og utvide omfanget av dette. Videre sa NOU-en ikke ett ord om at de andre etatene måtte skifte sine nummerserier. Det ville trolig vært en for omfattende affære. Derimot ble det foreslått å vedlikeholde referansefiler, det vil si referanser mellom de ulike nummersystemene. Nygaard så for seg at dette ville de ikke orke å holde på med så lenge. I stedet ville de etter hvert gå over til å bruke det nye foretaksnummersystemet.

NOU-en ble generelt positivt mottatt. Innenfor den lille og nokså sære krets av mennesker som jobbet med forenkling innenfor det offentlige, kunne man øyne tilløp til jubel. For dette var noe nytt. Selve forenklingstanken var riktignok langt fra ny: Det hadde vært utredninger og komiteer i sving i en årrekke. Men tidligere utredninger hadde i stor grad hatt fokus på problemstillinger. NOU 1988:15 var den første som så konkret skisserte løsninger.

Skattedirektoratet var forståelig nok noe lunkent innstilt til NOU-en. Dette var den tyngste etaten, og den etaten som ville bli nødt til å endre mest på egne kompliserte systemer, tilsynelatende uten å få noe som helst igjen for det. Hovedfokus i forenklingsarbeidet hadde vært på «forenkling

I planene for et operativt Enhetsregister var det satt av 50 nye arbeidsplasser, utvidelse av lokalene med 1.500 kvadratmeter og en kraftig opprustning av dataparken. Denne nyheten ble feiret i april 1993: Direktør Roald Tørrissen orienterte hele arbeidsstokken og skålte i alkoholfri champagne. (Foto: Roar Berg-Hansen/Brønnøysunds Avis.)

for næringslivet», og det alene var ikke nok for Skattedirektoratet. Den gang. Først da man for alvor fikk øynene opp for sparepotensialet for staten, kom Skattedirektoratet inn med full tyngde, godt hjulpet av Finansdepartementet, og skulle siden bli selve motoren i dette arbeidet.

Heller ikke SSB var spesielt begeistret for å bli skjøvet ut av førersetet av sin egen byråsjef. Så kanskje var stemningen hjemme i SSB en av grunnene til at Nygaard like etter pakket sakene sine og flyttet over til konsulentmarkedet. Men han var uansett blitt hektet på offentlig samordning og hadde funnet sitt arbeidsfelt. Og livet ble aldri det samme siden, forteller han i 2011.

Flere trinn: Foretak, Enhet, Oppgave

Det er fra om lag 1987 vi for alvor begynner å se konturene av første trinn på forenklingsraketten. Tidsmessig er Foretaksregisteret bare ett år unna lansering: Nå ser man i tillegg for seg etablering av et nytt databasert register for *alle* norske næringsenheter, hvor det er samlet viktig basisinformasjon om enhetene, dvs. grunndata. Ved hjelp av grunndata mente man at det offentlige endelig kunne kommunisere med hverandre på tvers av etatsgrenser, og med dette slippe å plage næringslivet med de samme basale spørsmålene.

Dette registeret skulle bli hetende Enhetsregisteret og havne i Brønnøysund i 1995.

Og omtrent samtidig med starten på enhetsregisterarbeidet tente man forsiktig lunta til trinn to i raketten: Det innledende arbeidet med å kartlegge *alle spørsmål* staten stilte: hvilke offentlige etater hadde krav på å få vite hva hos næringslivet. For hvis man klarte det kunststykket, og i tillegg ble enige om hva man la i begrepene, så kunne staten i enda større grad bare spørre bedriftene én gang om et forhold. Så fikk heller staten dele denne informasjonen internt. Dette prosjektet ble i tid forskjøvet litt. Det ble til sist kalt Oppgaveregisteret og lansert to år senere enn Enhetsregisteret.

Men la oss starte med Enhetsregisteret først. Det er dette neste kapittel skal handle om.

Mer folkeskikk, takk

I en kronikk i Aftenposten 10. august 1994 ønsker stortingsrepresentant Lars Sponheim (V) bl.a. å innføre forenklede årsoppgjøreregler for bedrifter med 20 eller færre ansatte. Og så ønsker Sponheim at det offentlige viser god folkeskikk: At man er høflig i tiltaleformen til de som skaper verdier, ikke åpner brevet med trussel om bøter og straff.

Kapittel 7

Et register over alle norske enheter

Foretaksregisteret kom i januar 1988, samtidig som Brønnøysundregistrene ble egen etat. Dette registeret var basert på de gamle handelsregistrene og inneholdt i hovedsak større foretak i Norge. Foretaksregisteret kom imidlertid snart til også å inneholde en del mindre foretak, blant annet fordi mange finansinstitusjoner forlangte et foretaksnummer - det ville den gang si registrering i Foretaksregisteret - for å kunne gi kreditt og lån.

Fortsatt var imidlertid majoriteten av norske små og mellomstore foretak i virksomhet *utenfor* dette systemet, og uten én felles identifikator. Det hadde jo gått utmerket frem til nå, så hvorfor ikke fortsette? Og hva oppnådde man med å samle alle norske foretak i ett nytt register?

To forhold ble avgjørende for ønsket om å få en totaloversikt over alle norske foretak, og la alle enheter få ett identifikasjonsnummer på lik linje med fødselsnumrene for privatpersoner: På den ene siden et statlig og politisk ønske om mer samordning og forenkling. På den annen side et ønske fra Finansdepartementet om å gjøre ting billigere for myndighetene, og samtidig få et redskap i kampen mot svart arbeid og økonomisk kriminalitet.

Dette var en uslåelig kombinasjon som førte til at Norge ble det første landet i verden med en total oversikt over alle økonomiske enheter, med hver sine unike nummer. Og muligens noe overraskende, men tross alt ikke helt uventet, havnet dette registeret i en liten kystby i Nord-Norge.

Et register for Norsk Hydro og Snekker Andersen

I Brønnøysund ble det i 1988 jobbet hardt med å få Foretaksregisteret skikkelig i gjenge, bygge nye lokaler og stokke en litt flokete personalkabal. Men ledelsen i Brønnøysundregistrene var samtidig med dette blitt engasjert i å se på neste utviklingstrinn: Forenkling for næringslivet gjennom samordning av offentlige registre, og ikke minst etablering av et nytt register over *alle* norske virksomheter. Dette registeret skulle ikke bare inneholde de foretakene som lovmessig måtte registreres, men samtlige enheter i norsk næringsliv: aksjeselskaper, mindre enkeltpersonforetak, foreninger, frie yrker, m fl. Med andre ord: både Norsk Hydro og Snekker Andersen.

Som omtalt i forrige kapittel var det flere gode grunner til at dette nye registeret ble foreslått plassert til Brønnøysundregistrene. Når NOU-en pekte så entydig på Brønnøysund, så var dette også et resultat av mange års solid registerfaglig arbeid og evne til kreative IT-løsninger.

– Gjennom praktisk arbeid og ved å ha etablert gode relasjoner til andre som på ulike nivå i statsapparatet var opptatt av å finne løsninger, oppnådde vi i det stille faglig og politisk aksept for oppgaven å drive Foretaksregisteret. Dette var en viktig og utfordrende oppgave som vi lærte mye av, og som ble et avgjørende skritt på veien til at vi senere fikk ansvaret for etablering og drift av Enhetsregisteret, sier Roald Tørrissen i et intervju i 2011.

En måned etter igangsettingen kunne statssekretær i Finansdepartementet, Ottar Brage Guttelvik, foreta den offisielle åpningen av Enhetsregisteret. I tråd med tanken bak Enhetsregisteret knyttet han verdig sammen silkebånd som representerte de tilknyttede registrene. En stolt direktør kunne by på fruktchampagne.

Parallelt med oppbyggingen av Foretaksregisteret arbeidet man i Brønnøysund allerede fra slutten av 1980-tallet sammen med Finansdepartementet, Handelsdepartementet og Statskonsult om å få på plass regelverk, tekniske løsninger og praktisk samarbeid mellom berørte etater, om et mer omfattende registersystem.

Forenklet sagt ble Brønnøysundregistrene etter hvert og i kraft av sin svært verdifulle IT- og registerfaglige kompetanse, den magneten som mye annet ble trukket mot, og som det syntes umulig å komme utenom. I tillegg la sentrale personer i byråkratiet så sterke og langvarige føringer, at senere politiske beslutninger om å etablere både Foretaksregisteret og nå Enhetsregisteret til Brønnøysund, langt på vei var en formalitet.

Ny rolle for Brønnøysundregistrene

Det var i denne perioden flere delegasjons- og utvalgsreiser i Skandinavia og deler av Europa. Målet var å forsøke å finne eksempler på samordning og forenkling gjennom et register over samtlige næringsenheter i ulike land. Roald Tørrissen, Håkon Olderbakk og Erik Fossum var med på mange av disse turene. Konklusjonen var imidlertid enkel: Det fantes ikke noe slikt register i hele verden! Det var imidlertid ikke uvesentlig at man gjennom disse reisene høstet solid erfaring med årsakene til at andre ikke hadde fått det til.

Meningen var å lage et register som omfattet både store og små foretak. Bildet er fra kaia i Brønnøysund i mai 2011.
Foto: Harald Harnang.

Uansett: Hva snakker man da om på hjemturene, og hvilke refleksjoner gjør man seg ved en erkjennelse av at lille Norge, til beste for næringslivet og det offentlige, ønsker å etablere et sentralregister med én felles identifikasjon for alle enheter i landets næringsliv, mens altså ingen andre av verdens om lag 200 land (noe avhengig av definisjoner) har noe slikt?

Tidligere Brønnøysundregister-direktør Roald Tørrissen tror forklaringen på dette er sammensatt:

- Norge er et lite, oversiktlig og godt organisert samfunn. Det er på mange måter ideelt for å sette i gang slike prototypeutviklingsprosjekter. Videre har vi ingen bindende tradisjoner på dette området. Det vil blant annet si at det

ikke er noen instans i landet som har gitt seg ut for å gjøre denne jobben tidligere, og som har noe å forsvare. Og sist, men ikke minst: Det var noen som trodde at de kunne gjøre dette på en skikkelig måte. Behovet kom utenfra, og de store linjene ble ikke trukket her. Men selve gjennomføringen fant sted på kaia i Brønnøysund, og – tross «nordnorsk beskjedenhet» – tør jeg påstå at man ikke hadde fått dette til andre steder enn nettopp her: Vi var uredde, vi var brukerorienterte, vi hadde kombinasjonen av teknologisk kunnskap og god kjennskap til et nødvendig regelverk. I tillegg hadde vi en viss forståelse for hvordan forvaltningen ønsket og måtte ha systemene for å få dette gjennomført, sier Roald Tørrissen.

– Dessuten lå det faktisk midt i gata for det vi hadde fått ansvaret for, sier Erik Fossum.

– Enhetsregisteret ble begynnelsen på en ny epoke i Brønnøysundregistrenes historie. Vi startet her den lange marsjen fra i all hovedsak å være en jurist-dominert registerenhet til å bli en sentral aktør i byggingen av elektronisk forvaltning i Norge. Med dette kom vi til å spille en stadig større og viktigere rolle for hele offentlig sektor. På samme måte som Løsøreregisteret i sin tid var avgjørende for oppbyggingen av Registerenheten i Brønnøysund, ble Enhetsregisteret selve grunnmuren i oppbyggingen av Brønnøysundregistrene i sin utvidete rolle som sentral aktør innen elektronisk forvaltning i Norge, sier Erik Fossum.

Oppfølging

Det ble forholdsvis stille etter NOU 1988:15. Først senhøstes 1989 ble det nedsatt ei prosjektgruppe ledet av Forbruker- og administrasjonsdepartement. Denne gruppen overlot imidlertid etter kort tid stafettpinnen til Finansdepartementet, som fra da av ledet hele prosessen. Her spilte ekspedisjonssjef Kasper Holand en viktig rolle.

Oppgaven til FAD-utvalget var grovt sett å følge opp forslaget i NOU 1988:15. Arbeidet ble under Finansdepartementet drevet videre med et hoved- og flere delprosjekter. Ett av disse delprosjektene skulle komme med forslag til nye foretaksnumre. Man visste at når alle norske enheter skulle få et unikt nummer, ville den gamle syvsifrete foretaksnummerserien ikke lenger strekke til. Håkon Olderbakk laget et forslag til et nytt nisifret nummer. Han plusset på ett nummer foran det gamle foretaksnummeret og la et nytt kontrollsiffer bak. Så la han forslaget frem i gruppa. Alle var enig. Den nye nummerserien ble tatt i bruk fra våren 1991.

I januar 1992 la hovedprosjektgruppa frem rapporten «Samspill om grunndata – Forslag om etablering av et nytt register over juridiske enheter (Enhetsregisteret)». Man slår fast at situasjonsbeskrivelsen i NOU 1988:15 i det vesentlige fortsatt gjelder. Deretter trekkes linjene fremover mot etablering av en ny lov, og et register som foreslås lagt til Brønnøysund.

Arnt Kristiansen er jurist og underdirektør med ansvar for Enhetsregisteret.

Enhetsregisteret

ENHETSREGISTERET ER ET FORENKLINGS- OG SAMORDNINGSREGISTER.

Alle som registreres i Enhetsregisteret, blir tildelt et nisifret organisasjonsnummer. Dette er en unik identifikator som gjør det lettere å samarbeide om utveksling av opplysninger. For at næringslivet skal slippe å svare på de samme forholdene gang på gang, henter det offentlige oppdatert informasjon og gjenbruker det som er registrert i Enhetsregisteret.

Enhetsregisteret består av informasjon om knapt 1 million enheter. Hva er så en enhet? Det er alle næringsdrivende som hører hjemme i Foretaksregisteret (alle aksjeselskap, samvirkeforetak, med flere), pluss enkeltpersonforetak, hele offentlig sektor og ikke-næringsdrivende, for eksempel ulike typer foreninger.

Litt jussisk sagt handler det om alle juridiske personer, pluss noen til. Omtrent slik er det.

Registrering i Enhetsregisteret er inngangsbilletten til et organisasjonsnummer. Mange må ha et organisasjonsnummer, for eksempel hvis du skal drive næringsvirksomhet, ha ansatte eller drive momspliktig virksomhet. For andre er det frivillig, selv om frivilligheten nærmest bør stå i anførselstegn, siden du knapt vil få en bankkonto uten. Alle enheter som beveger seg litt i det offentlige rom, trenger et slikt nummer. Og da er du i Enhetsregisteret!

Hva inneholder Enhetsregisteret? Her ligger det vi gjerne kaller grunndata om hver enhet (ID-nummer, navn, adresser, ansvarlige personer, mm). I dette ligger det at registeret inneholder informasjon som flere etater trenger. Selve datainnsamlingen kan komme fra flere forskjellige etater, men alt samles i Enhetsregisteret ettersom det offentlige Norge har plikt til å hente ut data og legge inn og ajourholde data: Vi kaller det «samspill om grunndata».

Enhetsregisteret sysselsetter ca. 70 årsverk.

Enhetsregisteret ble begynnelsen på en ny epoke i registrenes historie: Fra i hovedsak å være en juristdominert registerenhet til å bli en sentral aktør i byggingen av elektronisk forvaltning i Norge. Her et bilde av to jurister, tatt i mai 2011: underdirektør Øyvind Vågan (t.v.), leder for Foretaksregisteret og underdirektør Sverre Hovland (t.h.), leder for rådgiverstaben i Næringsavdelingen. Den som tror at jurister bare er seriøse, må tro om igjen.
Foto: Harald Harnang.

Samme år vedtok Regjeringen etablering av et enhetsregister med fysisk plassering som foreslått, og med Finansdepartementet som ansvarlig. Det skulle nå utarbeides en lov med forskrifter.

Forprosjektet til Enhetsregisteret kom i gang fra høsten 1992 og ble ledet av Håkon Olderbakk. Det var en relativt stor gruppe, lokalisert i Brønnøysund. Statistisk sentralbyrå spilte allerede fra starten av en sentral rolle. Med på laget var også Finansdepartementet og Skattedirektoratet.

Lillebrorsyndromet

I NORSK OFFENTLIG FORVALTNING er 25 år som egen etat ikke alt for mye å skryte av.

– Brønnøysundregistrene har vært nødt til å bevise og forsvare sin plass gjennom flesteparten av disse årene. Vi opplever nok at æverdige, tunge etater som kanskje har blitt noe nedbygget de siste årene, har beholdt sitt bilde i folks bevissthet, mens denne «skårungen i nord» kan slite med å få formidlet hvilken viktig oppgave vi etter hvert har fått, og som nå utføres av snart 600 ansatte.

– Dette er det selvsagt opp til oss selv å gjøre noe med. Det er kanskje prisen å betale for at vi gjennom alle år har ønsket å holde en relativt lav medieprofil. Vi mener det er viktigere å gjøre en god jobb og lykkes med det, enn å eksponeres i media. I noen grad opplever vi å være mer anerkjent internasjonalt enn nasjonalt, og det er vel først de siste årene vi må sies å ha blitt oppfattet som et ikke uvesentlig tyngdepunkt i norsk offentlig forvaltning, sier Erik Fossum (samtale 2010).

Fra april 1993 ble gruppa forsterket. Erik Fossum var en av dem. Han skulle ta seg av lov- og regelverksarbeidet. Fossum ble litt senere samme år fristilt som direktør for registeravdelingen, og skulle frem til mars 1995 være rådgiver i stab for direktøren. Bakgrunnen for fristillingen var dels lovarbeidet, men han var også prosjektleder for et stort omorganiseringsprosjekt som foregikk samtidig.

Lederskifte

Midt i dette arbeidet ble det topplederskifte: Direktør Roald Tørrissen forlot etter 15 år registrene for å bli sorenskriver i Brønnøy, mens Erik Fossum fra juni 1994 overtok som direktør for Brønnøysundregistrene, og med utnevning i statsråd i november samme år.

Stillingen som sorenskriver i Brønnøy dukket strengt tatt noe ubeleilig opp for Roald Tørrissen. Det var mye han hadde lyst å følge opp og se vel i havn i registrene, men samtidig visste han at det kunne gå mange år til neste gang en slik sjanse bød seg. Både han og familien ønsket å bli i Brønnøysund, og han fikk solid familiær støtte i å skifte jobb.

Oppbyggingsårene fra 1981 hadde vært ganske tøffe for den relativt unge juristen og Bardu-dølen. Så ble forholdene internt heldigvis etter hvert noe mindre preget av permanent brannsløkking, selv om oppgavene utenfra fortsatt sto i kø. Etter 1988 forsvant en god del av de juristfaglige utfordringene. Nå var han blitt 47 og hadde for lengst begynt å tenke på om dette var noe han ønsket – og klarte – å holde på med til pensjonsalderen. De tre andre i lederkvartetten, Erik Fossum, Håkon Olderbakk og Njål Dahle, var et så godt og veltrimmet lag at han uten bekymring kunne overlate ansvaret til dem, selv om det skulle komme en ny toppleder utenfra. Og med hensyn til enhetsregisterprosjektet så anså han dette i de beste hender hos Håkon Olderbakk. Samtidig var Erik Fossum, som i sin tid var kommet til Brønnøysund nettopp for å bli sorenskriver, blitt så engasjert i jobben i registrene, at han nå ville satse på å overta som ny leder for Brønnøysund-registrene etter Tørrissen.

Komplekst

Enhetsregisterprosjektet var svært komplekst. I de etatene som ble mest berørt av Enhetsregisteret, ble en rekke personer fristilt for å bidra til å finne felles løsninger. Dette gjaldt i hovedsak fagfolk innen registerdrift, IT og på lovsiden. Bare i Brønnøysundregistrene alene var i 1993 opp til syv personer heltidsengasjert med oppbyggingen av Enhetsregisteret. De fleste var samlet på et eget prosjektkontor.

– Det var en ideell måte å jobbe på, minnes Håkon Olderbakk. Her kunne prosjektdeltakerne på en svært effektiv måte få svar på om jussen lot seg realisere i datasystemene. Og omvendt. Informasjon og kommunikasjon fløt fritt i lokalet. Siden ble hele prosjektet kjørt på denne måten.

Forprosjektgruppen jobbet raskt. Da folk flest begynte å samle sammen ved til sankthansbålene i 1993, var prosjektrapporten ferdig. Den tok opp alt fra juridiske problemstillinger, via valg av løsninger, til økonomi og finansiering. Den pekte ikke minst på store besparelser og samordningsgevinster: For næringslivet alene var besparelsene forsiktig estimert til 130 millioner kroner årlig, økende til 210 millioner etter fem år. Pluss et helt berg av ergrelser som ville fordufte.

For forvaltningen var estimatene henholdsvis 20 og tilsvarende 30 millioner kroner etter fem år. Dette var tall basert på de løsningsforslagene som da var aktuelle. Det ble senere større besparelser: Etter hvert overtok nemlig Enhetsregisteret en god del oppgaver fra andre registre.

I 1994 havnet også Roald Tørrissen i glass og ramme i Brønnøysundregistrene.

Erik Fossum

ERIK FOSSUM, FØDT I 1947 I ÅMOT I MODUM, kom for første gang til Brønnøysund i 1982, den gang som dommerfullmektig hos sorenskriveren. Han ble i knappe to år. I denne perioden var sorenskriver Bodil Aakre engasjert med mange gjøremål, slik at dommerfullmektigen var konstituert sorenskriver om lag halvparten av tiden. Det var i denne perioden begrenset kontakt med «Løsøre». Denne delen av sorenskriverembetet levde sitt eget liv i all hovedsak på egenhånd.

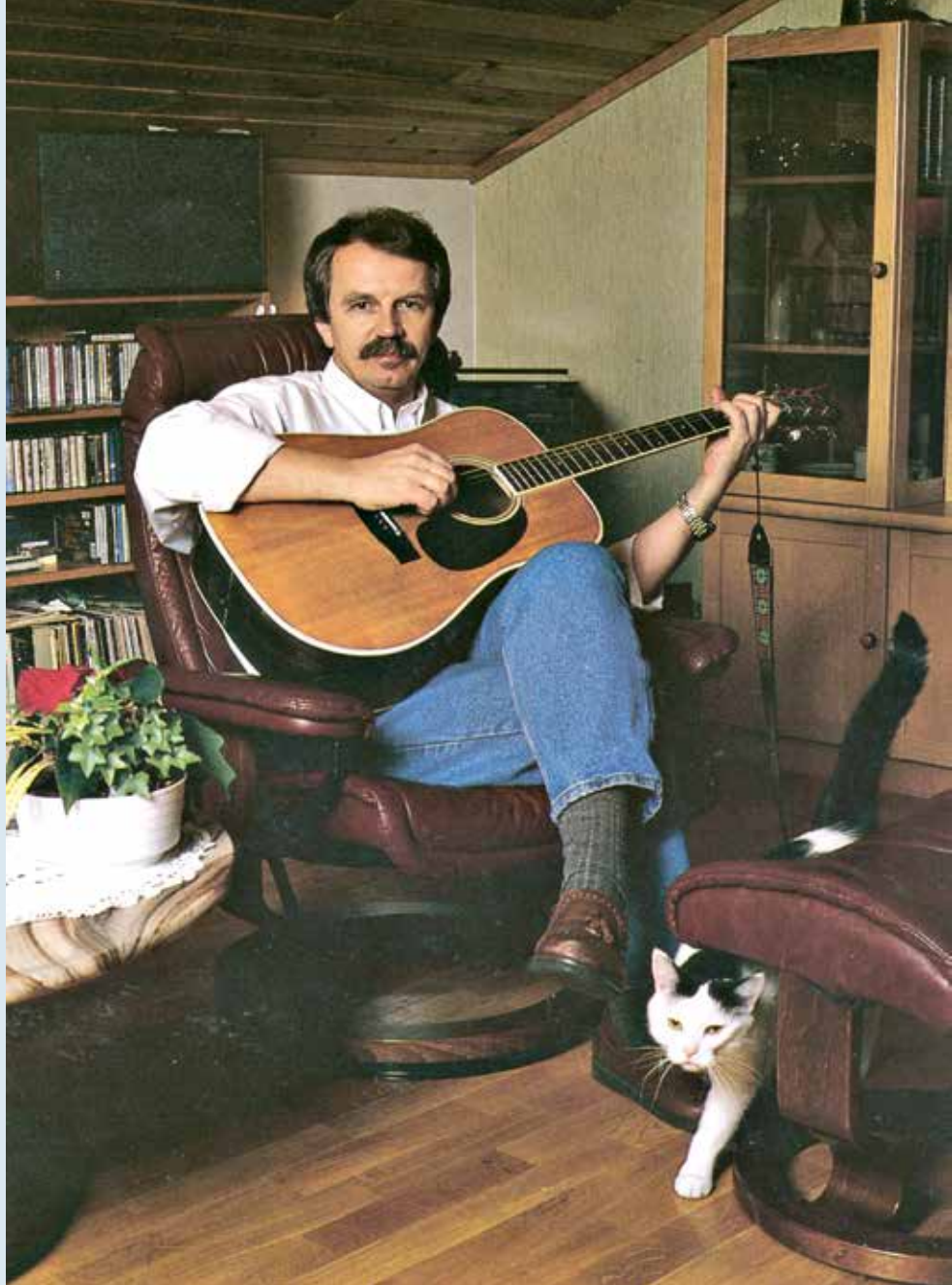
Noen få år senere, i mars 1987, kom Fossum tilbake til Brønnøysund. Denne gang som konstituert sorenskriver. Bodil Aakre var blitt sykemeldt, og det var antatt at dette kom til å vare noe tid. Fossum ble forespurt av Justisdepartement om å ta jobben i Brønnøysund. Og det er, ifølge Erik Fossum, en type henvendelse man svarer ja til. Det passet for så vidt også svært godt.

Søringen og hans familie hadde trivdes så godt i den nord-norske kystbyen under sitt forrige opphold, at han faktisk så for seg en mulig karriere som sorenskriver i Brønnøysund. Slik ble det ikke, men det åpnet seg andre interessante muligheter.

Ved etableringen av Brønnøysundregistrene som egen statlig etat i 1988 (samtidig med igangsettingen av Foretaksregisteret), søkte han seg over, og ble ansatt som avdelingsdirektør for Registeravdelingen. Med unntak av en periode i 1993 da han var fristilt for å skrive enhetsregisterloven, satt han som registerleder frem til 1994, da han pr. kongelig resolusjon ble tilsatt som direktør for Brønnøysundregistrene. På tilsettingsdokumentet finner vi derfor signaturene til både Harald V og Gro Harlem Brundtland.

Erik Fossum gikk etter eget ønske av som direktør høsten 2012. Han ble etter søknad innvilget avskjed i nåde pr 31.12.2012.

Fossum tok realartium i 1968, juridisk embetseksamen ved Universitetet i Oslo i 1976 og fikk advokatbevilling i 1984. Han startet karrieren i 1977 som saksbehandler i Arbeidsdirektoratet, fortsatte som saksbehandler i Trygderetten og hos Likestillingsombudet. I perioden 1980-1987 var han tilsatt

Erik Fossum ble i juni 1994 direktør for hele bruket da Roald Tørrissen gikk av og ble sorenskriver i Brønnøy. Musikk er og har alltid vært en viktig del av livet til Erik Fossum. Foto skannet fra årsmelding for 1992. Foto: Roar Berg-Hansen.

i Direktoratet for sjømenn, med de nevnte unntak i Brønnøysund.

Erik Fossum har hatt en rekke verv. Blant annet har han vært fungerende leder av Mannsrolleutvalget og styremedlem i Helgelandssykehuset. I European Business Register har han vært en av drivkreftene og har innehatt mange roller. Han var med å starte European Commerce Register Forum, og han har vært medforfatter i flere fagbøker innenfor juss, og har deltatt i en rekke utviklingsprosjekter i Afrika, Øst-Europa og innen EU.

De nærmeste vet at Erik Fossum synger i kor, er en drivende god gitarist, elsker musikk-DVD-er og gode TV-dramaserier (som på grunn av utstrakt reisevirksomhet nytes via DVD i stresslessen foran en ganske stor flatskjerm og med surround lydanlegg). Og så har han en STOR samling av Beatles-musikk. You name it, he's got it!

De virkelig store besparelsene kom år senere da offentlige saksbehandlere så vel som bank og finans kunne hente ut relevant informasjon direkte fra Enhetsregisteret og inn i sin egen saksbehandling. Bare i 2009 var det 66 millioner slike maskin-til-maskin-henvendelser.

Finansdepartementet så potensialet

– Det gikk lengre og raskere enn jeg hadde våget å håpe på, forteller Nygaard, som nå i stor grad bare kunne betrakte effekten av sin egen NOU og sine utredninger fra utsiden.

Hovedårsaken var nok at Finansdepartementet fattet interesse for dette prosjektet. Nygaard oppfattet at Finansdepartementet ikke hadde det samme fokuset på forenklingsaspektet for næringslivet som mange andre hadde. De så mer i retning av et rasjonaliseringspotensiale ved å kunne etablere ett sentralt register med ett felles nasjonalt nummersystem som andre etater enkelt kunne knytte seg opp mot. Her var det penger å spare. I tillegg oppfattet de at et sentralt register over alle norske enheter ville være et viktig redskap i kampen mot svart arbeid og annen økonomisk kriminalitet, blant annet gjennom mulighetene for å følge opp enheter som pr. dato ikke var registrert noe sted.

Andre kilder oppfattet imidlertid at Finansdepartementet hadde en nokså likelig fordeling av fokus på forvaltningsgevinst og næringslivsforenkling. Men at det mektigste departementet i staten satte seg i førersetet og derigjennom fikk etablert et Enhetsregister, synes alle å være enige om. Erik Fossum understreker departementets sentrale rolle i Enhetsregisterfasen: -Finansdepartementet så en klar nytteverdi, og de kunne instruere sin underliggende etat, Skattedirektoratet. Jeg er overbevist om at vi her ser hovedårsaken til at vi fikk et Enhetsregister i Norge. Ser vi over landegrensene til alle de som ikke fikk, og ennå ikke har fått dette til, så forsterkes dette bildet, sier Fossum.

Jussisk

Etter at forprosjektrapporten var levert, engasjerte Finansdepartementet et stort og anerkjent advokatfirma til å utarbeide et lovforslag. Da lovforslaget forelå, viste det seg å være alt for «jussisk». Det vil i denne sammenheng si at det var for lite tilpasset en moderne registervirkelighet der IT var en av nøkkelfaktorene. Lovforslaget ble forkastet av styringsgruppa for enhetsregisterprosjektet.

Nå måtte Finans se seg om etter et miljø i landet som hadde solid kompetanse på fagfeltene juss, IT og «det praktisk mulige»: Brønnøysundregistrene. Erik Fossum ble bedt om å skrive loven.

Forprosjektet gikk nå over i hovedprosjektet, og man fortsatte arbeidet ufortrødent på prosjektkontoret i Brønnøysund. IT hadde litt av en jobb. Mange og ulike systemer fra forskjellige samarbeidspartnere skulle nå «snakke» sammen. Data-

*Det mektigste departementet så en klar nytteverdi i Enhetsregisteret, og kunne instruere Skattedirektoratet. Her ligger trolig hovedårsaken til at vi på dette tidspunktet fikk et Enhetsregister i Norge.
Foto: Jiri Havran/Finansdepartementet.*

Det første lovforslaget til enhetsregisterloven var for jussisk, det vil blant annet si for lite tilpasset en moderne registervirkelighet.

Lederutviklingsprogram

1. JANUAR 1988 STARTET DEN NYE EPOKEN for Brønnøysundregistrene. Registerenheten var blitt egen etat og med ny ledelse. Den første tiden var ekstrem både jobbmessig og personalmessig. Men da de to første årene var over, da bunkene med foretaksregistreringer var blitt håndterlige, og da juristene på en langt bedre måte var blitt delaktig i daglig drift gjennom å komme inn i «produksjonslinja», var det på tide å feste blikket fremover og oppover.

Man satt med en organisasjon som skulle ristes på plass. Fra om lag 1990 deltok en gruppe på 30 personer på et lederutviklingskurs i regi av Nordnorsk Lederutvikling (NNL). Det var bred deltakelse, fra representanter for fagforeningene til direktøren.

– Her var samlet mye erfaring, mye kompetanse og mange flotte mennesker. Lederprogrammet omtales som ekstremt nyttig, verdifullt, lærerikt på alle plan – og krevende, forteller Erik Fossum. Håkon Olderbakk er enig: –NNLs lederutviklingsprogram bidro til å gjøre oss til en langt bedre og velfungerende organisasjon i alle år etterpå.

Få år senere gjennomgikk toppledelsen, dvs.

Roald Tørrissen, Håkon Olderbakk, Erik Fossum og Njål Dahle, internt bedre kjent som «firerbanden», et NNL topplederkurs.

– Vi kom veldig nært inn på hverandre, og vi fikk alle brutalt ærlige tilbakemeldinger. Det verste var at jeg kjente meg igjen i dette. På det menneskelige planet er dette noe av det mest krevende og noe av det flotteste jeg har opplevd, sier Roald Tørrissen i en samtale i 2010, og medgir at det ikke er gitt at man forandrer seg så mye, men så vet man i alle fall hvordan man agerer og hvordan det oppleves av andre.

Topplederprogrammet avfødte også en annen erkennelse: Hvor forskjellig ledergruppen var som personer og ledere: –Der og da kom det tydelig frem hvem som hadde de beste egenskapene i forhold til å bli en god leder av Brønnøysundregistrene etter meg dersom det ble internt opprykk. Erik Fossum marker-te seg som en dominant, men likevel lyttende leder. Ingen går gjennom en slik prosess uten å bli påvirket av det. Jeg tok med meg erfaringene herfra inn i mitt videre arbeid da jeg sluttet ved registrene, sier Roald Tørrissen.

flyten mellom ulike maskiner og operativsystemer skulle gå problemfritt, og saksbehandlerne hos Skattedirektoratet eller SSB skulle jobbe online, raskt og effektivt mot et dataanlegg som lå nærmere 1.000 kilometer unna.

Til sist dekket tegningen over datasystemprogrammeringen en hel vegg. Ivar Nordheim hadde hele denne «veggen» intakt på netthin-nen. Spørsmålene kom fortløpende fykende gjennom lufta på pro-sjektrommet: –Hvis man gjør sånn-og-sånn, kan man da tillate slik-og-slik? Ivar tenkte seg om et nanosekund: –Ja! Eller Nei. Og da gjaldt det å finne en løsning.

Metadata

Svært tidlig i prosjektet dukker det opp kjente, men aktualiserte pro-blemstillinger: Betydde begrepene det samme i de ulike etatene? Hva la man i begreper som «eier», «bedrift», eller «juridisk enhet» for den saks skyld. Ofte ble det klart at ulike etater hadde ulike definisjoner. Et eksempel er Landbruksdepartementet som internt hadde ikke mindre enn 20 ulike definisjoner på begrepet «hest».

Metadata: Hva betydde de ulike begrepene i de ulike etatene, og betydde begrepene det samme i samme etat? Landbruksdepartementet hadde for eksempel 20 ulike definisjoner på begrepet hest.

Foto: Harald Harnang.

Fra ca. 1990 deltok ledere, mellomledere og tillitsvalgte på et lederutviklingsprogram i regi av Nordnorsk lederutvikling. Senere var det eget program for toppledelsen. Bildet er fra en lederutviklingssamling på Heia. På bildet: Njål Dahle, Bente Vik, Unni Antonsen, Skjønnulf Stangnes, Liv Floa Bang, Svanhild Rørmark, Eva Maasø (nå Buvik), Ulf Skipsfjord, Inger Skjæran Moe, Signar Slåttøy, Sigve Skjelsvik, Erik Fossum, Olav Andresen, Hilde Majala, Arne Lund, Eli Sande, Ingar Engelund, Bente Lian, Håkon Olderbakk, Olaus Aasberg, Roald Tørrissen, Stig-Göran Olsen, Gry Stefansen, Lisbeth Meisfjord, Sissel Orvik, Rita Moe, Jostein Dyrkorn, Eva Myhre, Tor Skjørdal. Foto: Njål Dahle.

Hvordan skulle man på en god måte definere hva de ulike etatene la i begrepene, og kunne man finne like begreper som flere etater kunne forholde seg til? Metadata, det vil si «data om data», ble snart et fagområde som man til de grader måtte forholde seg til, ikke minst da Oppgaveregisteret skulle på plass. Det skulle siden bli en hel vitenskap. Mer om det senere.

Hvordan skulle man forholde seg til de enhetene som ble omfattet av loven? Hva med konsern med mange underenheter, eller et AS med døtre, og kommuner med mange selvstendige juridiske enheter? Skulle man blande alt eller lage nivåer? Erik Fossum kunne nok benytte strukturen fra foretaksregisterloven og i tillegg hente noen enkeltelementer fra denne. Men ellers var det svært mye nybrottsarbeid.

Lovarbeid er en nokså spesiell øvelse. Her skal man både ha breddesyn i forhold til andre lover som kan samvirke, og samtidig ha evnen til å kunne dukke ned i sære enkeltdetaljer. Hovedhensikten med loven var å skape et nytt identifikasjonsregister for alle kategorier foretak, det man ofte kalte juridiske enheter. Det nye registeret skulle være en slags parallell til det sentrale personregisteret, der hver innbygger får et genuint nummer ved fødselen.

I dette registeret skulle man legge inn grunnleggende opplysninger (grunndata) om de ulike foretakene. Andre registre skulle være pliktig til å hente ut disse opplysningene herfra, nettopp for å unngå å måtte stille de samme spørsmålene til næringslivet på nytt og på nytt.

Begrepet «juridisk enhet» ble fort for upresist. Løsningen ble å ta i bruk det nye ordet «registringsenhet». Det var de foretak, juridiske enheter og andre som opererte innenfor de tilknyttede registrene, som på dette tidspunktet var Foretaksregisteret, Merverdiavgiftsmanntallet, Statistisk sentralbyrås bedrift- og foretaksregister, Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret, Rikstrygdever-

ket og Stiftelsesregisteret. Disse skulle ikke bare ha plikt til å benytte data fra Enhetsregisteret. De skulle også ha plikt til å oppdatere registeret.

Vanskelig lovarbeid

Utkastet til enhetsregisterloven ble skrevet på prosjektkontoret i Brønnøysund.

– Loven ble utarbeidet parallelt med den tekniske utviklingen. I en digital virkelighet var dette en perfekt måte å jobbe på. Jeg satt midt i prosjektlokalet og kommuniserte løpende og tett med de andre for å sjekke at det jeg skrev var praktisk IT-gjennomførbart, forteller Erik Fossum.

– I grenselandet juss og praksis hadde jeg svært nært og godt samarbeid med Skattedirektoratets kontaktperson i prosjektgruppa, Bjørn Brå. Han var knyttet til Fylkesskattedirektoratet i Sør-Trøndelag.

Da odelstingsproposisjonen skulle skrives, flyttet Fossum ut av prosjektkontoret i Brønnøysund og tok tilhold i Finansde-

Samtidig med utviklingen av Enhetsregisteret pågikk en hektisk byggeaktivitet ved Brønnøysundregistrene. Tre nye etasjer på til sammen 2.100 kvadratmeter ble bygget i tilknytning til eksisterende bygningsmasse. De nye lokalene var klare til åpningen 1. mars 1995 – helt i samsvar med byggeplanene. Enhetsregisteret tok i bruk 2. og 3. etasje. Bildet er trolig tatt i løpet våren 1994 og står i årsmelding for 1993, der det heter at «det nye bygget skal stå ferdig i god tid før Enhetsregisteret skal åpnes i 1995».

Foto: Roar Berg-Hansen.

Da media oppdaget Brønnøysundregistrene

VERKEN AKERSGATA ELLER NORSKE MEDIER for øvrig hadde vist Brønnøysundregistrene nevneverdig oppmerksomhet de første årene. På godt og vondt. Da det lå 50.000 ikke behandlede foretaksmeldinger i hyllene i Brønnøysund, var man sjeleglad at nesten ingen brydde seg. Men nå, når bunkene var borte og man satt med fem oppegående registre, ønsket man noe mer blest om virksomheten. Det var ikke bare enkelt, og markedsføringsbudsjett fantes ikke.

En enkeltsak skulle komme til å endre dette forholdet radikalt og sette registerenheten i Brønnøysund generelt og Regnskapsregisteret i særdeleshed på kartet: Den 14. september 1990 kunne VG avsløre at borettslaget Blaasenborg i Pilestredet 88 i Oslo, eid av landets statsminister, hadde unnlatt å sende inn årsregnskapet til Brønnøysundregistrene. Jan P. Syse bagatelliserte det hele. Han mente at dette strengt tatt ikke var verre enn å kjøre noen kilometer

for fort med bil. Hvilket i og for seg er en relativt god sammenligning. For folk flest, vel og merke. Men ikke for en statsminister.

Da startet rabalderet. Brønnøysundregistrene ble beleiret av media, både fysisk og pr. telefon. VG og Dagbladet chartret fly til Brønnøysund og endevendte det historiske arkivet. Man klarte å grave frem flere forhold som angikk Jan Peder Syse, og som strengt tatt ikke var i tråd med lovens bokstav. Dette ble selvsagt en føljetong med mange forsider og oppslag.

Syse bestyrte på denne tiden en vaklende koalisjon med Senterpartiet og Kristelig folkeparti, og selvsagt brukte opposisjonen den såkalte «Sysesaken» for alt den var verd politisk. En rekke forhold rundt statsministeren ble gransket. Også skattemessig. Feilen var ikke alvorlig. Det ble ikke engang tilleggsatt. Men det er knapt noen tvil om at det som startet med et manglende innsendt årsregn-

partementet i Oslo. I løpet av noen usedvanlig hektiske uker jobbet han her det meste av døgnet 24 timer. Det var ikke bare juridiske spissfindigheter han slåss med. Tekstbehandlingssystemene var på denne tiden fortsatt «noe uferdig». Samtidig innrømmer lov-forfatteren at kunnskaperne om tekstbehandling heller ikke var helt på høyden. Oppsett av spalter og tabeller ble dermed en tilnærmet tålmodighetsprøve, og tok man feil kunne timers arbeid være bortkastet. Det skjedde gjerne i halvtre-tiden på natta.

Etter at enhetsregisterloven var ferdigskrevet, ble dokumentene personlig levert til lovteknisk gjennomgang i Justisdepartementets lovavdeling. Det er et juridisk ekspertorgan for regjeringen og sentralforvaltningen. Her finner vi de skarpeste knivene i juristskuffen. Det var svært få kommentarer til lovforslaget, noe som enten tyder på at loven var usedvanlig godt skrevet, eller at fagområdet loven omhandlet var så smalt at bare noen ytterst få med havutsikt i Brønnøysund forsto hva det egentlig handlet om. Trolig begge deler.

Midt under OL

Odelstingsproposisjonen ble lagt frem for Stortinget i november 1993. Neste steg var politisk behandling. Det skjedde i februar i 1994 mens «hele Norge» satt klistret foran TV-skjermene og fulgte med på «the best winter games ever». Onde tunger vil ha det til at det var en ikke-sportsinteressert høyre-saksordfører som på denne måten kom til å legge mange av premissene for flertallets syn. Flertallet i Justiskomiteen, dvs. alle unntatt Arbeiderpartiet og SV, mente nemlig at forslaget var for omfattende. De ville ha begrensninger på flere områder.

«Flertallet ønsker ikke et så omfattende register som det foreslåtte, og vil begrense registeret til å omfatte alle enheter som i dag er registrert hos de store statlige registerførere... Dette vil, etter flertallets syn, gi den ønskede rasjonaliseringseffekt for næringslivet og forenkle og effektivisere den offentlige forvaltningens tilgang på og bruk av opplysningene», heter det i innstillingen fra justiskomiteen. Flertallet hadde også innvendinger i forhold til personvernet.

skap, førte til at statsministeren ble svekket politisk. Et par måneder senere leverte Syse inn regjeringens avskjedssøknad. Det skyldtes ikke «Sysesaken», men handlet om store EØS- og EU-motsetninger innad i regjeringen.

For Brønnøysundregistrene kom «Sysesaken» til å bety svært mye for forholdet til media, og dermed også allmenheten. For første gang oppdaget media hvilke kilder til nyttig informasjon som lå i registrene.

Årsmeldingen for 1990 starter slik: «1990 ble for Brønnøysundregistrene året da vi definitivt trådte ut av fagbyråkratiets anonymitet og ble plassert på kartet som sentral datakilde på nasjonalt plan. ...dette var ikke på noen måte resultat av en bevisst satsing fra vår side, men en utilsiktet bieffekt av et intenst mediekjør rettet inn mot landets daværende statsministers forhold til Regnskapsregisteret og Foretaksregisteret. ...for oss ble effekten særdeles positiv.»

Man smidde mens jernet var varmt: Brønnøysundregistrene fulgte opp med å arrangere årlige kurs for journalister. De ble svært populære. Her fikk journalistene finne ut hva Brønnøysundregistrene kunne gi svar på. Mange kom også til kurset med konkrete lokale saker de ønsket å sjekke. I tillegg var det neppe noen direkte ulempe at deltakerne kunne bli tatt med i den flotte skjærgården på Helgelandskysten, fiske litt og spise en god middag etterpå. Resultatet ble dermed ikke bare gravende journalistikk. Brønnøysundregistrene fikk også mye og positiv medieomtale disse årene, noe som omdømmemessig ikke er å forakte.

Senere ble det holdt en del kurs på Institutt for Journalistikk i Fredrikstad. Med fremveksten av blant annet Internett og gjennom dette enkel tilgang til informasjon fra ulike kilder, ble det mindre og mindre behov for disse kursene.

«Hele Norge» var mest opptatt av å følge med på OL fra Lillehammer.

Mindretallet, altså AP og SV, støttet lovforslaget og var.. «enig i behovet for entydig identifikasjon av enheter som i dag er pålagt registreringsplikter til offentlige registre, og enheter som er registrert i særregistre som rapporterer opplysninger til offentlige myndigheter. Av hensyn til de mål og gevinster som en søker oppnådd gjennom etableringen av Enhetsregisteret, ser disse medlemmene behovet for å gi Enhetsregisteret det foreslåtte omfang.»

Deler av argumentasjonen både i og utenfor Stortinget ble preget av politisk ståsted, muligens etter aksens kontroll-liberalisme. Noe av den offentlige diskusjonen ble etter hvert relativt mindre saklig, der man eksempelvis harselerte over at bridge- og cognac-klubber ikke hørte hjemme i et enhetsregister. Poenget for lovmakeren var imidlertid at eksempelvis tillitsvalgte i lag og foreninger skulle slippe å hefte med eget personnummer, men få mulighet for å registrere foreningen som en juridisk enhet, og at omfanget av hvilke lag og foreninger som så det formålstjenlig å registrere seg, ville gi seg av seg selv.

Da loven ble vedtatt i 3. juni 1994, var omfanget blitt noe begrenset. Også innsynsretten ble snevret inn.

Stortingsbehandlingen introduserte et skille mellom åpne opplysninger og skjermede opplysninger. Sistnevnte kunne bare brukes av offentlige myndigheter. Dette medførte visse «pussigheter» som for eksempel at man ved Brønnøysundregistrene helt åpent kunne informere publikum om visse forhold – med hjemmel i foretaksregisterloven – mens de samme forholdene var unntatt offentlighet etter enhetsregisterloven. I sum, og sett i forhold til hvordan praksis ganske snart kom til å bli, var det noen som nok antydte at stortingsbehandlingen av enhetsregisterloven var et arbeidsuhell.

Også et lite IT-steg tilbake

Oppbyggingen av datasystemene hadde gått parallelt med utviklingen av loven. Da lovforslaget ble endret i aller siste sving, måtte man også datamessig rykke noen steg tilbake for å tilpasse saksbehandlingssystemet til loven slik den faktisk ble vedtatt. Det ble et voldsomt tidspress.

På et tidlig tidspunkt hadde oppstarten for Enhetsregisteret vært foreslått til 1. januar 1995. Det hadde imidlertid prosjektleder Håkon Olderbakk bestemt motsatt seg. Han ønsket et dedikert og fokusert team i de viktige ukene før og like etter igangsettingen, og det visste han – ut fra flere års erfaring – at man ikke kunne påregne midt opp i julegaver, familiefest og nyttårsraketter. Da Enhetsregisteret ble satt i gang 1. mars 1995, var det derfor i henhold til planen. Også budsjettet holdt!

I Brønnøysundregistrenes årsmelding for 1995 gir lovmaker og Brønnøysundregisterdirektør Erik Fossum et solid spark på leggen til både saksordføreren, Justiskomiteen og Stortinget: «Etter min oppfatning vil ikke (Enhets)registeret fullt ut kunne oppfylle sin rolle før begrensningene i innsynsretten og omfanget av enheter som kan registreres, blir fjernet».

Enhetsregisterloven kom imidlertid nokså umiddelbart til å fungere tilnærmet slik den var tenkt, altså før Stortingsendringen. Bankene forlangte nemlig ganske snart at eksempelvis lag og foreninger måtte være registrert i Enhetsregisteret for å kunne opprette en bankkonto, søke lån og tilsvarende. Hele informasjonsapparatet til norsk bank- og finansvesen sørget dermed for at loven på dette området kom til å fungere etter den opprinnelige intensjonen.

10 år senere ble loven justert slik at den i stor grad ble tilpasset praksis.

Prosjektleder for etableringen av Enhetsregisteret, Håkon Olderbakk, ville ha stø kurs og full fokus under igangsettingen, og hadde motsagt seg oppstart 1. januar. Olderbakk hadde permisjon som avdelingsdirektør ved IS-avdelingen (Avdeling for informasjonssystemer, tidligere edb-avdelingen). Bildet er skannet fra årsmelding for 1992.

Foto: Roar Berg-Hansen.

Paraplydrinker og palmesus

PERSONALVELFERD ER INGEN NYSKAPNING. Det har vært funnet på mange trivelige aktiviteter både på jobb og etter jobb til alle tider. Men egen velferdskomité som en del av organisasjonen ble først nedsatt en gang på 90-tallet. Etter hvert fikk man både eget budsjett og avspaseringsordninger for de som sto på utover kveldene med å pynte lokaler eller rydde opp etter festligheter. Slik det høver seg i staten. Eksemplene på velferdstiltak er mange, varierte og til dels eksotiske. Det har vært arrangert årvisse skiturar til Hemavan, rett over grensen til Sverige. Julebord og juletreff er en selvfølge. Bli-kjent-turer for nytilsatte, likeså. Man har arrangert sydenaftener med thaimat, paraplydrinker og palmesus – i kantina. Det mimres også over mange elleville lunsjarrangementer opp gjennom tidene. I desember er det

Brønnøysundregistrene hare eget treningsstudio.

julegløgg og en dag i mai-juni er det utegrilling med mye god mat. Turer med hurtigruta ble også prøvd ut mens dette ennå var økonomisk gjennomførbart. Festligheter i nære og noe mer fjerne omgivelser har det vært mange av. De første årene med mye innleid humorbistand, men etter hvert har man mer og mer satset på interne krefter, vurdert etter en kost/nytte- og humorskala. Eksemplene kunne fylt ei halv bok. Prikken over arrangements-i'en var da registrene feiret 15 års jubileum som selvstendig etat: I 2003 dro hele bedriften til Trondheim og feiret seg selv i ærverdige Palmehaven. Det var litt enklere den gang man «kun» var knapt 350 ansatte i Havnegata. Dagens 560 ansatte – nå fordelt på Brønnøysund, Narvik og Oslo – gir en del begrensninger og krever mer planlegging.

Det er i tillegg en del avdelingsvise velferdsarrangementer. Likevel jobbes det aktivt for å skape arenaer der så mange som overhode mulig kan delta. Det handler om å beholde en god bedriftskultur, og ta vare på den store «vi-følelsen».

Velferd er mer enn moro og festligheter. Bedriftsidrettslaget Ajour har tilbud i fotball, innebandy og volleyball. Ajour arrangerer også ulike trimkampanjer som «Aktiv til jobb», der det handler om å la bilen stå hjemme mens man går eller sykler til jobb. Stor deltakelse!

Et meget velutstyrt trimrom på hovedbruket i Havnegata er ytterligere et velferdstiltak med målsetting å holde en stor arbeidsstokk, der mange har statisk arbeid, borte fra sykemeldingskøene. Til heftig

Piratfest i kantina.

Spreke jenter på Opplysningsavdelingen sprang i september 2010 21 kilometeren i Oslo Maraton: F.v. Mona Ebbesen, Angela Dijkman, Lise Skarstad, Monica Arnesen, Nina Sofie Haraldsen og Anita Brå. Foto: Torstein Finnbakk.

Velferdskomiteens grilldag i juni 2011. Tore Warholm og Lars Eliassen. Foto: Harald Harnang.

musikk tøytes stive muskler fra tidlig om morgenen til langt på kveld. For enkelte handler det kanskje også om å bli kvitt noen kalorier. Også ved avdelingen i Narvik er det sporadisk pausegym, men når det er lite folk til å ta unna jobber, er det en tendens til at dette skyves ut i tid. Noe må åpenbart ha virket: Gjennomsnittlig sykefravær for alle ansatte de siste 10 årene har hatt et snitt på ca. 6 prosent, med vel 8 og knapt 5 som ytterpunkter.

Kor i Næring: Næringsavdelingens bidrag i «kulturstafetten».

Julebordet på Sømna gjestegård i 1996. Her er det toppledelsen som bidrar. Fra venstre Erik Fossum, Svein Bjørgan, Stig-Gøran Olsen, Håkon Olderbakk, Anne Britt Norø og på trekkspill Johan Arnt Groven.

Informasjon og atter informasjon

Om Finansdepartementet, som tidligere omtalt, muligens hadde mer fokus på å spare penger enn å redusere næringslivets innrapporteringsbyrde, så var det enda verre i Skattedirektoratet. På det første møte der man la frem skissen til det som skulle bli Enhetsregisteret, åpnet Skattedirektoratet med følgende uttalelse: «Vår oppgave er ikke å gjøre det enklere for næringslivet. Vår oppgave er å kreve inn skatt!» Erik Fossum mer enn antyder at den første kontakten med direktoratet krevde visse diplomatiske egenskaper. Etter hvert ble heldigvis samarbeidet svært godt.

Mye godt kan sies om enhetsregisterprosjektleder Håkon Olderbakk. Hvis han ikke hadde blitt IT-mann eller jurist, kunne han gjort det stort i diplomatiet. Som leder av prosjektgruppa for Enhetsregisteret anla han en smidig og lite masete tilnærming til de samarbeidsutfordringene han møtte. På den måten lirket han den ene brikken etter den andre på plass i dette enorme samarbeidspuslespillet.

I tillegg sørget det Brønnøysund-ledede hovedprosjektet for å leie inn Tor Nygaard, altså han med NOU-en. Han hadde i mellomtiden hoppet av fra SSB og etablert eget konsulentfirma. Hans oppgave i prosjektet ble å lage en informasjonsstrategi og deretter lede informasjonstiltakene.

Mens Finansdepartementet får mye av æren for å være den tunge pådriveren i enhetsregisterprosjektet, er det en helt annen faktor som gis mye av æren av at dette gikk så smidig: Det handler om informasjon og atter informasjon.

Det var nemlig ikke åpenbart at man skulle få til en knirkefri dialog og god samhandling mellom etater og aktører som hadde ulike roller, ulik størrelse, delvis også noe motstridende interesser, og der investeringer ofte måtte skje hos én etat mens gevinsten ble hentet ut hos en annen.

På informasjonssiden ble det satt i gang flere tiltak. Det mest iøynefallende var trykksaken «Samspillnytt». Det var en åttesiders A4-trykksak, relativt tettpakket med pedagogiske og faglige artikler. Første avis kom i mars 1993, og utgivelse nummer 12 kom knapt fire år senere. På slutten var opplaget oppe i svimlende 3.500 eksemplarer. I tillegg var det flere etater som hentet stoff fra «Samspillnytt» og informerte internt.

Tor Nygaard sto for tekst, illustrasjoner og layout, og hadde et nært samarbeid med Brønnøysundregistrenes informasjonssjef Annelise Tilrem. I «Samspillnytt» ble et stadig økende antall abonnenter holdt à jour med prosjektets gang. Men enda viktigere var nok overbevisningskraften. Hovedbudskapet ble gjentatt med ulike vinklinger i hvert nummer: Tvilerne skulle overbevises, og de frelste skulle styrkes i sin tro.

Samspillnytt var et svært nyttig redskap i Enhetsregisterprosjektet. Bladet hadde til oppgave «å overbevise tvilerne og styrke de frelste i sin tro». På slutten var opplaget 3.500 eksemplarer.

Med Brønnøysundregistrene som redskap for politiske målsettinger om forenkling, effektivisering og digitalisering i kontakten mellom næringslivet og det offentlige, er det ikke unaturlig med jevnlig besøk av politikere på ulike nivå. På bildet, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. I midten, Lise Andrea Dahl Karlsen (tidligere avdelingsdirektør for Næringsavdelingen og første leder av Enhetsregisteret) og Synnøve Saltnes.

– Hvis vi oppdaget en byråkrat som satt og var litt misfornøyd, så ilte vi til og intervjuet ham etter alle kunstens regler. Det endte oftest opp med at denne etaten bestilte 50 ekstra eksemplarer av «Samspillnytt». Slik skaffet vi oss mange gode medspillere. Det var i denne fasen av livet mitt at jeg oppdaget det som skulle bli mitt mantra: «Det er viktigere for mennesker å bli sett, enn å få det som de vil». Jeg tror egentlig det er en universell regel. Vi er ganske enkle sånn, vi mennesker, sier Tor Nygaard, med antydningen av et smil.

1+1=3

Fra tid til annen hender det at summen blir større enn enkeltdelene. Det kan være et bra bilde på det tverretatlige samarbeidet som startet med blant andre Helga Strømme midt på 80-tallet, og som andre senere fulgte opp på en god måte. Evnen og viljen til å legge bort særinteresser for fellesskapets beste har vært stor i norsk forvaltning. Trolig dannet dette også mye av grunnlaget for den gode samarbeidskulturen vi i dag finner i store deler av norsk offentlig forvaltning.

Kikker man over grensene og søker etter forklaringer til hvorfor en del andre land ikke har fått dette til, så ligger deler av forklaringen her. Det vil si: Mange har nok vært villige til samarbeid, men da kun på egne premisser.

Sett i historiens lys er det også grunn til å la seg imponere over at tunge aktører som Skattedirek-

toratet og Statistisk sentralbyrå tok sjansen på å overlate ansvaret for store og samfunnsviktige oppgaver til et – den gang – relativt nyetablert register langt nord i landet. Trolig må sentrale aktører allerede tidlig på 90-tallet ha oppfattet denne nyskapningen med noe grad av faglig likeverdighet og sett Brønnøysundregistrenes evne til å løse kompliserte oppgaver og drifte store nasjonale registre problemfritt. I tillegg kan mange også ha sett det formålstjenlige i å legge slike oppgaver til en etat som ikke var «belastet» med noen form for særinteresser.

Blant næringsdrivende og folk flest kan imidlertid omdømmet til Brønnøysundregistrene neppe ha vært overvettets stort på denne tiden. Vi snakker tross alt om en etat som fra starten av og frem til om lag 1991 hadde et solid rykte på seg som det stedet man aldri kom frem til på telefon, og der man brukte uker og uker på å få registrert det som ble sendt inn.

Åpning

I midten av januar 1995 fikk 410.000 norske foretak, enkeltpersoner, foreninger og stiftelser brev fra Brønnøysundregistrene. Det var et viktig dokument. Her ble de for første gang gjort kjent med sitt nye organisasjonsnummer. Det nye nisifrete organisasjonsnummeret var selve nøkkelen til langt bedre praktisk samhandling mellom foretaket og en rekke offentlige etater, og etter hvert også ikke-offentlige etater.

Også alle nyregistrerte enheter i norsk næringsliv fikk fortløpende tildelt sine nye «fødselsnumre». I tillegg ble det snart et krav fra i hovedsak banknæringen at lag og foreninger med noen grad av deltakelse i det offentlige rom, skaffet seg et eget foretaksnummer. Nå var endelig alt fra store konsern, via frisøren på hjørnet og til den lokale skiklubben utstyrt med en unik identifikator.

Dette nisifrete nummeret var selve nøkkelen til forenkling. Med det kunne det mangehodete trollet Staten i første omgang utveksle grunndataopplysninger seg imellom. Staten slapp å spørre næringslivet om og om igjen, og man hadde tatt et lite skritt på veien frem mot en enklere bedriftshverdag.

Offisiell åpning

Samtidig med utviklingen av Enhetsregisteret pågikk en hektisk byggeaktivitet ved Brønnøysundregistrene. Tre nye etasjer på til sammen 2.100 kvadratmeter ble bygget i tilknytning til eksisterende bygningsmasse. De nye lokalene var klare til åpningen 1. mars 1995 – helt i samsvar med byggeplanene.

En måned senere kunne statssekretær i Finansdepartementet, Ottar Brage Guttelvik, foreta den offisielle åpningen av Enhetsregisteret. Han klippet selvsagt ikke over snorer. Derimot, og i tråd med tanken bak Enhetsregisteret, knyttet han verdig sammen silkebånd som representerte de tilknyttede registrene.

Etterpå var det markering av åpningen. Den ble avviklet i egen kantine, med Atlanterhavet rett nedenfor vinduene mot vest, og utenfor der en oversanselig vakker helgelandsk skjærgård så lang øyet kan se. Lunsjen ble levert fra hotellet rett over gata. Det var taler og mange gode ord til alle bidragsytere: Til de velvillig samarbeidende etatene, til NHD og Finansdepartementet og til det politiske miljøet som gjennom å ha gjort dette mulig, selvsagt også bidro til å oppfylle egne politiske løfter om forenkling for næringslivet.

YES WE CAN! Marcos Figueiredo ved Konkursregisteret.
Foto: Harald Harnang.

Konkursregisteret og Konkurskarantenerregisteret

KONKURSREGISTERET INNEHOLDER opplysninger om konkursbo og tvangsavviklingsbo. Registeret inneholder opplysninger om hvert bo, med mange relevante data som eier, daglig leder, styreleder, o.l.

Via «Boside-konkurs» i Altinn har i dag alle relevante instanser tilgang til informasjon om et konkursbo. Det arbeides nå med å øke tilfanget av viktig informasjon til Boside-konkurs. Eksempler på dette kan være grunnboksopplysninger fra Statens kartverk, informasjon fra Småbåtregisteret, informasjon fra banker og finansinstitusjoner, selvangivelsesopplysninger og NAV. Hensikten er at en bobestyrer på kortest tid kan danne seg et best mulig bilde av en konkurs ved hjelp av nødvendig informasjon.

Konkursregisteret ble opprettet i 1993. Det

overtok da oppgavene til Konkurskarantenerregisteret. Sistnevnte ble opprettet et par år tidligere med formål å hindre at personer med konkurskarantene får stifte nytt selskap eller ta på seg andre roller i et slikt selskap. Tidligere ble alle konkurser offentliggjort i Norsk Lysingsblad og en lokal avis. I dag offentliggjøres konkurser på nettsidene til Brønnøysundregistrene, pluss en lokal avis. Siden majoriteten av foretak holder til i Østlands-området, annonseres det eksempelvis i Aftenposten for om lag 10-15 millioner kroner årlig. Det vurderes å gå over til kun elektronisk publisering av konkurser. Den overordnede hensikten med Konkursregisteret er å bekjempe økonomisk kriminalitet.

Konkursregisteret sysselsetter åtte årsverk.

I 1993 var det offisiell åpning av Konkursregisteret. Statssekretær i Justisdepartementet Ingeborg Moen Borgerud (foran) og bak fra venstre Birgit Vedal, Roald Tørrissen og Anne Britt Norø.

Karl Erik Rørmark er underdirektør ved Brønnøysundregistrene, og seksjonsleder for Konkursregisteret, Jegerregisteret og Gebyrsentralen. Foto: Harald Harnang.

..og utenfor, en oversanselig vakker helgelandsk skjærgård.

Det tok litt tid

Aldeles fryd og gammen var det imidlertid ikke fra dag 1: Fylkesskattekontorene måtte innstille seg på å arbeide etter gamle rutiner parallelt med de nye frem til den automatiske kopieringen av enhetsregisterdata var på plass. Også Trygdeetaten måtte jobbe med doble nummersystemer en tid fordi datamaskinene i etaten ikke kunne unnvære de gamle arbeidsgivernumrene. SSB måtte vente tålmodig på viktige nye rutiner for dataoverføring til offisiell statistikk. Og i eget hus måtte Foretaksregisteret lenge leve med et datasystem som ikke uten videre ville snakke vennlig med Enhetsregisteret. Men det gikk seg til. Etter hvert. Takket være flinke folk innenfor mange områder.

Samordnet registermelding

Selv om Enhetsregisteret fullt og helt var digitalt, så skal vi huske at 1995-virkeligheten fortsatt i stor grad var papirbasert. Inputen inn i Enhetsregisteret ble et relativt omfattende felles papirskjema, som fortsatt den dag i dag heter «Samordnet registermelding». Det var et resultat av forenklingen og samordningen som kom med enhetsregisterloven.

Fordelen var at foretak som skulle etablere seg eller melde endringer, nå slapp å fylle ut og sende inn mange skjema til ulike etater. Ulempen var at man til gjengjeld måtte fylle ut det langt større papirskjemaet, ettersom det skulle gi all relevant informasjon både til Enhetsregisteret og samtidig til alle tilknyttede offentlige registre.

I 2013 vil de fleste møte «Samordnet registermelding» som et intelligent og brukertilpasset elektronisk skjema i Altinn, med gode hjelpetekster, og strippet for alt som ikke er relevant for utfylleren. På enkelte områder går verden i all hovedsak fremover.

Stein på stein

Enhetsregisteret kom som et resultat av ønske om forenkling for næringslivet og effektivisering for det offentlige, samt at et godt register over alle økonomiske enheter i landet ga myndighetene langt bedre kontroll og var et redskap i kampen mot svart arbeid og økonomisk kriminalitet.

At Enhetsregisteret ble lagt til Brønnøysundregistrene, synes i dag å være nokså selvinnsynende. Men strengt tatt må vi vel ha lov å tro at det som også den gang ble vurdert å være den beste løsningen, var et resultat av mange års solid arbeid med å registrere og levere korrekte og pålitelige data til myndigheter og næringsliv. Med andre ord en samlet og solid innsats over hele spekteret fra rengjøringspersonale til direktøren, noe som medførte at man fikk stadig mer tillit og stadig større oppgaver. Enhetsregisteret var svært viktig for årene som kom.

– Det er ingen tvil om at Enhetsregisteret er selve juvelen i krona. Det er dette det meste bygger på. (Erik Fossum, januar 2011).

Brønnøysundregistrene

Fjern utfylling

**Samordnet registermelding
Del 1 – Hovedblankett**
for registrering i Enhetsregisteret, Foretaksregisteret, Merverdiavgiftsregisteret,
NAV Aa-registeret, SSBA Bedrifts- og foretaksregister, Stiftelsesregisteret og
Skattedirektoratets register over upersonlige skattydere.

1. Navn/foretaksnavn
1.1 Enhetsens fullstendige navn/foretaksnavn (fylles alltid ut) Organisasjonsnummer
1.2 Foretatt navn eller foretaksnavn (fylles bare hvis selskapet ikke er registrert i Foretaksregisteret) (fylles bare hvis selskapet ikke er registrert i Foretaksregisteret)
1.3 Foretatt navn eller foretaksnavn (fylles bare hvis selskapet ikke er registrert i Foretaksregisteret) (fylles bare hvis selskapet ikke er registrert i Foretaksregisteret)

2. Meldingen gjelder
☐ 2.1 Enhet som ikke er registrert tidligere (enhet som ikke har eget organisasjonsnummer) ☐ 2.3 Beslutning om oppløsning av enhet
☐ 2.2 Endringer i opplysninger (delt bare ut de del endringen gjelder) ☐ 2.4 Sletting av enhet

3. Registrering i andre registre (i tillegg til registrering i Enhetsregisteret)
3.1 Skal enheten registreres i Foretaksregisteret? (Delt er gitt på registreringsskjemaet) ☐ Ja ☐ Nei
3.2 Har enheten en virksomhet som kan merverdiavgiftsskattlegges? ☐ Ja ☐ Nei
3.3 Enheten har en virksomhet som kan merverdiavgiftsskattlegges? ☐ Ja ☐ Nei

Verden var i all hovedsak papirbasert i 1995.

Gjennom en samlet og solid innsats bygget man stein på stein. Foto: Harald Harnang.

Kapittel 8

Hva er det Staten egentlig spør om?

Oppgaveregisteret ble offisielt åpnet den 18. november 1997 av en fersk næringsminister med navn Lars Sponheim. Registeret skulle holde rede på hvilken offentlig instans som spurte om hva, når og hvorfor, og gjennom dette bidra til samordning. Blant annet.

Det var et register helt utenom det vanlige og ble oppfattet deretter. I oppbyggingsfasen i 1996-97 hendte det ofte at IT-ansvarlig Svein Bjørgan ble stoppet i korridorene og spurt om hva Oppgaveregisteret *egentlig* var og hva man holdt på med.

Og senere, når prosjektleder Ketil Ingebrigtsen eller prosjektmedarbeider Anne Marthe Hesjadalen ble utbedt en forklaring, la man merke til at spørteren ble litt flakkende i blikket etter et par minutters informasjon.

De tidligere registrene i Brønnøysund var jordnære og begripelige. Men Oppgaveregisteret inneholdt verken foretak, heftelser, regnskap eller andre håndfaste saker. Oppgaveregisteret var nemlig et metadataregister, dvs. at man skulle samle informasjon (data) om den informasjonen (de dataene) det offentlige samlet inn. Enkelt og greit! Eller?

Oppgaveregisteret skulle være selve nøkkelen til forenkling av det offentlige skjemaveldet. Men det paradoksale var at Oppgaveregisteret – på den måten det ble drevet – trolig hadde sin største nytte som mental dør- og øyeåpner for byråkratiet. Slik fikk registeret indirekte sin største påvirkningskraft for samordning og forenkling innenfor det offentlige.

For, ikke aldeles uventet i en etat der registertankegangen var blitt en ryggmargsrefleks, ble Oppgaveregisteret i stor grad et *register*, og i mindre grad den vaktbikkja det også kunne ha blitt. Men nå, 15 år etter starten, ser man i retning av en ny og mer aggressiv rolle som næringslivets forenkler.

Unødvendig innrapportering

Norsk næringsliv hadde gjennom en årrekke klaget sin nød over det man opplevde som unødvendig skjemautfylling til det offent-

Næringsminister Lars Sponheim foretar 18. november 1997 den offisielle åpningen av Oppgaveregistret i kantina ved Brønnøysundregistrene. Handlingen består i å legge på plass den siste biten i et stort puslespill, som illustrerer alle gjensidig avhengige deltakere/samarbeidsparter/samarbeidselementer som må være med for å få til reell samordning.

registtermelding
edblankett

retaksregisteret, Merverdi-
edrifts- og foretaksregister,
allet for etterskuddspliktige

yll ut hvis det finnes]

gebyrbelagt

tendige navn/foretaksnavn]

eller nedleggelse av
å felt 9 og 10 fylles ut.

gen om registreringsrett/
aksregisteret.

fyller du også ut blankettens
n veiledning for del 2.

Lov om Oppgaveregisteret

§ 1. Formål

Oppgaveregisteret skal sørge for effektiv samordning og utnyttelse av oppgaveplikter som offentlige organer pålegger næringsdrivende. Registeret skal til enhver tid inneholde en oppdatert oversikt over alle slike oppgaveplikter og bidra med informasjon om disse og den samordning som finner sted.

lige. Og med unødvendig mente man så mangt: Først, og viktigst, at det ikke var noen samordning det offentlige imellom, dvs. at flere offentlige etater spurte om nær sagt det samme. Ofte forsto man heller ikke hensikten med innrapporteringen. Mange måtte svare hyppigere enn man anså nødvendig, osv.

I tillegg var det en del rikspolitikere som tok opp næringslivets skjemabelasting med jevne mellomrom, gjerne i valgkampssammenheng. Noen prøvde også å gjøre noe med det, men stort sett opplevde de at det var svært komplisert å gjennomføre reformer som monnet.

Kritikken tiltok i styrke utover fra 80-årene og varte langt inn på 2000-tallet. Ja, noen holder på fortsatt, men nå er det ikke mange.

Da landbruksøkonomen, hordalendingen og sauebonden Lars Sponheim kom inn på Stortinget for Venstre i 1993, var skjemaveldet en av hans kampsaker. Med noe rimelighet bør Sponheim muligens få æren for å være en av de som mest aktivt, mest høylytt og over lengst tid frontet småbedriftenes slit med å rapportere til det offentlige. Nå skal vi likevel ha i mente at Oppgaveregisteret

med all respekt å melde nok mer er et resultat av regjeringen Brundtland IIIs næringspolitiske strategi for 1994-1997 om «forenkling av bedriftenes innrapporteringer til det offentlige». Men det ble altså et regjeringsskifte høsten 1997 som førte til at Sponheimen snek seg inn og kapret sjarmøretappen og dermed fikk åpne Oppgaveregisteret.

Ildsjeler i byråkratiet

Også, og ikke minst, innen det noe mer lavmælte byråkratiet fantes det miljø og enkeltpersoner som gjennom en årrekke hadde jobbet med samordning og forenkling. Flere er tidligere omtalt. Men her må vi også ta med Morgan Sigurdsen i Statskonsult: En stayer og idealist som tross svært mange «velmenende» råd om å gi opp, gjennom årtier fortsatte å jobbe med forenkling i det offentlige. Nesten natt og dag. Det var ikke uten grunn man kalte ham Statens svar på Seven-eleven. Han var alltid på kontoret når de andre kom, og satt når de andre gikk. Han var 69 år da Oppgaveregisteret åpnet. Da pensjonerte han seg og som 70-åring etablerte han enkeltpersonforetak og fortsatte å skrive utredninger om forenkling.

Flere prosesser

Det var flere prosesser på veien frem mot etablering av Oppgaveregisteret. Oppgavepliktprosjektet ble igangsatt av Nærings- og energidepartementet i 1993 i samarbeid med Statskonsult og flere andre etater. Parallelt løper etableringen av Enhetsregisteret, og

Morgan Sigurdsen i Statskonsult jobbet i en årrekke med samordning og forenkling innenfor det offentlige. Faksimile fra nyhetsavis om Oppgaveregisteret. Foto: Tor Nygaard.

DEN EVIGE JAKTEN PÅ DE ALLER VERSTE

Ingen svarteliste fra Oppgaveregisteret

Prosjektleder Morgan Sigurdsen her ikke på pikante utredninger om offentlig skjemastand.
(Foto: Forskningsinfo.no)

Kongeskipet rett utenfor Brønnøysundregistrene: Det var kongebesøk, flatt hav og høy himmel...

med dette et stadig tettere samarbeid etatene imellom. Dette bidro til å fjerne skranker, mistenkliggjøring og revirtenking, uten at noen må tro at samarbeidet var helt støyfritt.

Men tiden var nå moden på flere måter: Man hadde fått på plass et Foretaksregister og et Enhetsregister, etablert et unikt organisasjonsnummer, høstet erfaringer gjennom disse prosjektene og etablert et godt samarbeid mellom statlige etater. Det var betydelig politisk vilje til forenkling. Sist, men ikke minst var det nå blitt teknologisk mulig å etablere et slikt komplisert dataregister.

Hovedprosjektet startet i mai 1995 da Brønnøysundregistrene fikk oppdraget. Oppgaveregisteret skulle opprinnelig være ferdig 1. juli 1997, men ble forskjøvet til nærmere jul. Prosjektet var delt i flere faser. Systemutviklingen startet umiddelbart og varte frem til godt ut i 1996. Skjema, rutiner, testing og modeller ble utviklet parallelt. I april 1996 startet kartleggingsfasen og jobben med å fylle registeret med innhold, for Oppgaveregisteret skulle være tilnærmet komplett ved oppstart.

Resultatet etter kartleggingsfasen var 645 skjema og 326 oppgaver fra 14 departement og 41 etater.

Oppbemanning

Siviløkonom Anne Marthe Hesjadalen jobbet i Justisdepartementet, blant annet med Brønnøysundregistrene som arbeidsområde. Mot midten av 90-tallet

Anne Marthe Hesjadalen kom fra Justisdepartementet og ble forelsket i landsdelen. Foto: Roar Berg-Hansen.

Ketil Ingebrigtsen ble første leder av Oppgaveregisteret.

hadde hun en ukes hospitering ved registrene for å bli bedre kjent med arbeidsområdet sitt. Hun bodde uti øyene. Det var havblikk, høy himmel, kongebesøk og ubeskrivelig vakkert. Hun ble forelsket i landskapet og fikk lyst å komme tilbake hvis det ble en prosjektjobb ledig. Dermed visket hun et par ord i øret til mentor Håkon Olderbakk. Anne Marthe hadde i sin barndom bare sett trauste furustammer i Valdres, men var arvelig belastet med utferdslust på morsiden, og ville i tillegg oppleve litt av morens landsdel.

Da Oppgaveregisterprosjektet landet i Brønnøysund, ringte Håkon Olderbakk og tipset henne om jobben. Hun søkte og så for seg en toårig prosjektperiode. Punktum. Det ble imidlertid mange, mange år. Også blant annet flere år som leder av Oppgaveregisteret.

Anne Marthe ble medlem av prosjektgruppa, ledet av Morgan Sigurdson. Svein Bjørgan ledet IT-arbeidet.

I Nærings- og industridepartementet (Nærings- og handelsdepartementet fra 1997) arbeidet man med lovsiden. Denne delen var ikke bare enkel. En av hovedutfordringene var taushetsplikten. For å kunne samordne opplysninger via Oppgaveregisteret var det nødvendig med endringer av flere eksisterende lover.

Loven ble utformet i nært samarbeid med Brønnøysundregistrene. Med bakgrunn i erfaringer fra både foretaksregisterloven og enhetsregisterloven, var det fokus på hvordan loven skulle utformes for å få den praktisk anvendelig.

Gammel idé – manglet teknologi

På midten av 70-tallet startet både næringslivsorganisasjonene og en del politikere for alvor å bekymre seg over omfanget av statlige registre og innkrevingsrutiner. Allerede i Stortingsmelding nr. 37 (1974-75) «Om planlegging av databehandling i forvaltningen», mener man at det bør «tilpliktes enhver statsinstitusjon» å informere andre etater om planlagte systemer «som med rimelighet må ansees å være av interesse for andre».

Ideen til noe som ligner et oppgaveregister kan trolig spores tilbake til et seminar i Statens dataforum i november 1976. Her ble mangelen på kjennskap til hverandres aktiviteter fremholdt som hovedårsaken til mangel på samordning av datasystemer etatene imellom. Våren 1979 beskrev Statens rasjonaliseringsdirektorat ganske detaljert et oppgaveregister. Det var en meget god skisse. Først knapt 20 år senere ble Oppgaveregisteret en realitet. Da var mange praktiske og juridiske hindringer ryddet av veien. Men ikke minst hadde man da fått den datateknologien som var nødvendig for å løse oppgavene.

På bakgrunn av Ot.prp. nr. 37 (1996-97), kom Lov av 6. juni 1997 nr. 35 om Oppgaveregisteret. Det var en kort lov. Forskriftene av 10. oktober 1997 var enkle og beskrivende, men ble likevel utformet mer komplisert enn nødvendig: Man hadde tatt høyde for problemstillinger og mulige konflikter som det aldri ble noe av. For i praksis viste det seg at hvis en etat antydte manglende samarbeidsvilje, var det nok at NHD bare knurret litt diskret, så løste alt seg.

Da Oppgaveregisteret skulle etableres som fast organisasjon, søkte Ketil Ingebrigtsen som seksjonsleder. Han kom fra jobben som kommuneplansjef i Fauske og startet sankthansaften 1996.

Ulikt alt annet

Oppgaveregisterprosjektet blir beskrevet som «veldig annerledes» enn den øvrige aktiviteten ved Brønnøysundregistrene. Det var en liten gruppe som jobbet med prosjektet, man hadde høy kompetanse, det var ekstremt mye reising og man hadde stor ekstern kontakt både med andre etater og departementet. Før

Fra venstre: Cecilie Helen Bratt, Kåre Knutsen, Brage Brækkan, Audun Saus, Elisabeth Hofstad og Trine Stoveland. Bjarne Rosted er eneste person som manglet. Foto: Harald Harnang.

Oppgaveregisteret

Næringslivet er ved lov og forskrift pålagt en rekke rapporteringer (oppgaveplikter) til det offentlige. Opplysningene skal dekke offentlige etaters informasjonsbehov ved utøvelse av forvaltningsoppgaver.

Oppgaveregisteret skal holde løpende oversikt over næringslivets oppgaveplikter til det offentlige – i første omgang overfor statlige myndigheter. Registeret er først og fremst tenkt som et verktøy for forvaltningen i arbeidet med å finne muligheter for samordning og forenkling av oppgaveplikter. I tillegg skal Oppgaveregisteret være en kilde for informasjon om oppgaveplikter for næringslivet og andre.

Oversikten fra Oppgaveregisteret omfatter næringslivets oppgaveplikter overfor statlige myndigheter. Kommunalt rapporteringsregister har tilsvarende oversikt over kommunesektorens rapporteringsplikter.

Oppgaveregisteret har i tillegg oversikt over tillatelser du må ha for å drive virksomhet innenfor forskjellige næringer, og hvordan du får de nødvendige tillatelsene.

Oppgaveregisterloven gir den statlige forvaltningen plikt til å melde fra til Oppgaveregisteret om alle oppgaveplikter de pålegger næringslivet.

Syv ansatte arbeider til daglig ved Oppgaveregisteret.

1996 var det eksempelvis kun Direktøren som etter noe overveielse ringte Departementet. I OR-prosjektet var man i daglig kontakt med mange departement og på høyt nivå, ikke minst NHD for hvem Oppgaveregisteret var et viktig næringspolitisk tiltak. Lyktes OR, var det også ensbetydende med at NHD lyktes.

Og i tillegg var det som nevnt ytterst få som forsto hva man holdt på med.

Hvem hadde hvilke skjemaer?

Selve jobben med å fylle Oppgaveregisteret med innhold startet tidlig i 1996. Da ba Nærings- og industridepartementet alle departementene foreta en foreløpig kartlegging av hvilke etater som hadde oppgaveplikter. Med denne oversikten startet man i Brønnøysund det møysommelige arbeidet med å kontakte hver enkelt etat.

– Vi måtte bruke betydelig energi på å forklare hvorfor vi ønsket å kikke etatene i kortene på denne måten, forteller Ketil Ingebrigtsen.

– Det var en viss skepsis på alle nivå. Vi oppdaget fort at det gjaldt å få forståelse for prosjektet så høyt oppe i organisasjonen som mulig. I tillegg måtte vi få en koordinator i hver etat.

Så startet reisevirksomheten. Vi dro fra etat til etat og satt der i dagevis. Sammen med etatenes kontaktpersoner gjennomgikk vi alle skjemaene som de sendte ut til næringslivet. Skjema for skjema. Rubrikk for rubrikk. Som sagt, møysommelig. Og så dro vi hjem til Brønnøysund for å registrere.

Det ble laget en god del informasjonsmateriell i løpet av prosjektet og etter etableringen.

I forkant hadde Anne Marthe Hesjaldalen laget et kode- og rammeverk samt bruksanvisning for hele prosessen. Jobben besto i å gjennomgå alle skjemaene, nummerere alle feltene, kode hvert felt og legge inn i basen en feltbeskrivelse som gikk fra det generelle til det spesielle, av type «bukse, under, vinter, lang». Man kalte det feltkoder. Slik ble skjema for skjema kodet og lagt inn i datasystemet. Hele poenget nå var at datamaskinen skulle si fra når et felt fra direktorat A var helt likt med et felt fra etat B. På denne måten skulle det offentlige kun behøve å spørre næringslivet én gang. Etat B kunne få

disse opplysningene hos direktorat A, uten å spørre næringslivet på nytt. Dette var logikken.

Men i tillegg la man også inn informasjon om selve skjemaet: Hvem rapporterer, hvem spør, hvilken lovhjemmel ligger bak, hvilke registre blir svarene lagt inn i, hvor henter etatene tilleggsinformasjon, hvor mange næringsdrivende må svare på skjemaene, hvilke næringskoder tilhører disse, hvor ofte spør man om informasjon og hvor lang tid tar det å fylle ut skjemaet. Med de to siste spørsmålene kunne man beregne skjemabelastningen.

I tillegg til de faste offentlige skjemaene, kom de hendelsesutløste skjemaene, eksempelvis ved yrkesskade.

Aha-opplevelser på mange plan

Det var slett ikke alle etater som hadde full oversikt over egne skjemaer. De ble like overrasket selv over hvor mange skjemaer de hadde – og som i sin tur skulle fylles ut av næringslivet. Det hendte at kontor A ikke visste hva kontor B sendte ut i samme etat, og det hendte man hadde to nokså likelydende spørsmål i samme skjema: «Kontrollspørsmål», svarte man beskjemet.

Bunkene med skjemaer ble svært anskueliggjørende.

Også i Brønnøysund vokste bunkene med skjemaer. Med tre ansatte ville registeret ikke kunne være operativt til åpning. Ketil Ingebrigtsen og Håkon Olderbakk dro til NHD og ba om flere ressurser. Det var så mye politisk prestisje knyttet til prosjektet at man prompte fikk fem stillingshjempler.

Det var mange diskusjoner. Det var også en utfordring å forholde seg til hele spekteret av fag: Fra regnskap, til olje, til landbruk – alle områder skulle jo dekkes. Og det ble mange telefoner til etatene for å avklare, både rent faglige spørsmål, men også språklige finurligheter.

– Vi spurte både oss selv og etatene: Hvis ikke vi klarer å tolke spørsmålene, hvordan i all verden kan dere da forlange at aktører i næringslivet skal klare det? forteller Ketil Ingebrigtsen.

– Det var en krevende konsen-

Fire viktige funksjoner for Oppgaveregisteret

Samordning - for eksisterende og nye oppgaveplikter

Informasjon - for næringsliv og forvaltning

Høring - for lov og forskriftsprodusenter

Definisjon - for alle opplysninger som forvaltningen etterspør

Avdelingsdirektør i Direktoratet for naturforvaltning, Ola Skauge (t.h.), overlot i april 1998 Jegerregisteret til Brønnøysundregistrene. Prosjektleder og jeger Kari Bjørkhaug traff blink både med registeret og på leirdua da dette registe-

ret ble innviet med et smell. Til venstre på bildet direktør Erik Fossum og styringsgruppeleder Håkon Olderbakk.

Jegerregisteret

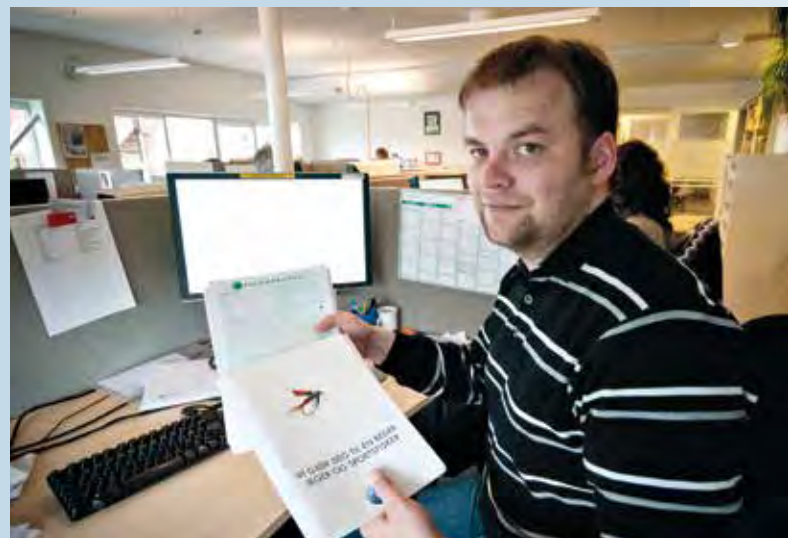
Alle aktive jegere i Norge skal være registrert i Jegerregisteret. I mange år ble et register over norske jegere drevet av Direktoratet for naturforvaltning i Trondheim. Da gamle IT-systemer var moden for utskifting, fant man det mest hensiktsmessig å overlate denne oppgaven til Brønnøysundregistrene, med direktoratet som oppdragsgiver.

Hvert år i mars sendes det ut om lag 250.000 jegerkort. Datagrunnlaget kommer fra registrene, mens eksterne bedrifter foretar den fysiske utsendingen. Men i tillegg sender man fra Brønnøysund ut om lag 30.000 jegerkort til eksempelvis nyinnmeldte jegere, personer som har flyttet og lignende. Og ikke minst til alle de som på ulikt vis har mistet kortet sitt: Hvert år ringer det jegere som påstår at kona har kastet kortet, eller at hunden har spist det opp. Og en god del ringer år etter år med akkurat samme «forklaring». Det er rush på telefonen når kortene sendes ut i mai. Da kan det være opp til 1.000 telefonsamtaler i uka. Og enda verre er det i perioden august-oktober, da man kan ha opp til 2.000 telefonsamtaler i uka.

Det er en hyggelig jobb, for jegere er i all hovedsak blide og fornøyde. Og noen få lett fortvilte jegere blir svært fornøyd etter at de har opplevd god service fra Jegerregisteret: Det hender nemlig at noen ringer på vei til fjells mens jaktkortet ligger i bukselomma

hjemme. Da er løsningen å få tilgang til en PC og en printer, så kan alle kjøpe reservekort via Brønnøysundregistrenes nettbutikk. Og med denne kvitteringen kan man jakte lovlig i 10 dager. Så *er* man ikke fornøyd, så *blir* man fornøyd.

Jegerregisteret sysselsetter totalt 3 årsverk.

Knut Anders Vongraven er en av de som jobber på Jegerregisteret. Foto: Harald Harnang.

trasjonsøvelse å legge inn koder. Vi jobbet tett. Det var fort gjort å begynne å lage egne regler. Derfor sendte vi alle skjema til sidemannen for sjekk, og vi byttet hele tiden kontrollør for å sikre oss at vi holdt oss på den smale sti. Det var høyt arbeidspress, og vi var få. Vi vurderte dette opp mot ulempen med å bruke tid på å lære opp nye. Svaret ble nei. Dermed var det kun fem pluss lederen som holdt på helt frem til starten, forteller Anne Marthe Hesjadalen, som ikke helt unngikk en mild form for yrkesskade: Under en handlerunde på Coop'en tok hun seg selv i å begynne å klassifisere epler (å typen «epler, røde, Argentina, store, søte»). Et klart signal om at det kunne være på sin plass med en dags permisjon.

Liz Lyngøy er saksbehandler ved Frivillighetsregisteret.
Foto: Harald Harnang

Frivillighetsregisteret

Frivillighetsregisteret ble initiert av frivilligheten selv. Det var i hovedsak fire grunner til å etablere et slikt register: Det første var å forenkle og forbedre samhandlingen mellom foreningslivet og det offentlige. Det andre var å styrke og bevare grunnlaget for frivillig virksomhet, blant annet gjennom å dokumentere aktivitetene. Det tredje var i forsknings- og statistikkøyemed. Og det siste var for å gi politikere bedre grunnlag for å vedta treffsikre tiltak til beste for frivillig aktivitet.

Siden har det kommet ulike andre tiltak som i vesentlig grad har bidratt til å komplettere Frivillighetsregisteret. Grasrotandelen er en slik. 86 prosent av alle som er med i Frivillighetsregisteret tar også del i Grasrotandelen.

Tre organisasjonsformer kan være med i Frivillighetsregisteret: Foreninger, stiftelser og faktisk aksjeselskaper, men 98 prosent tilhører kategorien foreninger.

Frivillighetsregisteret er administrativt en del av Enhetsregisteret. Totalt fem årsverk er avsatt til Frivillighetsregisteret.

Offisiell åpning

Skjema etter skjema ble lagt inn i registeret. Tirsdag 18. november 1997 lå det 645 skjemaer i databasen med omkring 7.500 ulike spørsmålskategorier. Samme dag kunne næringsminister Lars Sponheim i bokstavelig forstand legge på plass siste brikke i et stort puslespill, og med denne symbolske handlingen offisielt åpne Oppgaveregisteret.

– Selv om det ikke er gjort over natten på få redusert skjemaveldet, får vi nå et hjelpemiddel som virkelig gir oss mulighetene, sa Sponheim til Næringslivets ukeavis etter den offisielle åpningen.

Hovedprosjektleder Morgan Sigurdson helte også litt kaldt vann i blodet: – Om et års tid vil vi ha fått mer erfaring og kan si mer.

Samtidig mener Sigurdson at det slett ikke var sikkert at det ble færre skjemaer.

– EØS-reglene kan bidra med nye. Oppgaveregisterets oppgave vil bli å dempe skjemaveksten.

Samordningsplikt

Loven var forholdsvis klar: Etatene hadde fått en samordningsplikt. Dersom en etat ble pålagt å lage et nytt skjema, skulle det først sendes et skjemautkast til Oppgaveregisteret. Her kunne man eksempelvis raskt finne ut at svarene til spørsmål 1-20 kunne hentes fra Enhetsregisteret, spørsmål 32 kunne besvares fra Skatt, mens resten var nye spørsmål.

Men noen mente at mandatet ble praktisert for svakt. NHO ønsket at Oppgaveregisteret i større grad skulle være en pådriver og ha noen flere maktmidler. For eksempel mente NHO at et skjema som ikke var innsendt til og godkjent av Oppgaveregisteret, behøvde man heller ikke svare på.

Kommunalt rapporteringsregister

Samordningstanken ble på et tidspunkt departemental gjennomgripende. Også Kommunaldepartementet skulle «samordne» og kontaktes Oppgaveregisteret som da var godt i gang og kunne både metodikk og IT. Resultatet av denne henvendelsen ble «Kommunalt rapporteringsregister», dvs. et register over de rapporteringsoppgaver kommunene har overfor staten. Dette registeret drives fortsatt av Brønnøysundregistrene som et rent oppdrag for Kommunal- og regionaldepartementet, KRD.

De store etatene fikk fort rutiner for denne samordningsplikten. Det var da også her volumet befant seg. Men for mindre skjemautesendere kunne det glippe nå og da. Noe stort problem ble det imidlertid ikke. Og, som antydnet, hvis en etat av ulike grunner utviste manglende iver til samordning, så kom man straks på andre tanker når NHD blåste litt i barten. Et rigid konfliktløsningsapparat ble det aldri bruk for.

Tross forsøk på å dempe forhåpningene var det knyttet relativt store forventninger til effekten av Oppgaveregisteret, spesielt i form av ønsket reduksjon i antall skjema. Næringslivet hadde klaget i årevis, spesielt over det de oppfattet som en statlig dobbeltrapportering. Politikerne (som hadde laget lovene som medførte skjemabelastning) det samme. Og nå var det knyttet betydelig politisk prestisje i dette prosjektet.

Lite samordningspotensial

Svarte så Oppgaveregisteret som sådan til forventningene? Hvis vi går tilbake til de første årene etter 1997, er svaret litt tveegget.

Den første aha-opplevelsen kom da man startet å krysskjøre skjemaer og feltkoder, og oppdaget at det var et forbausende lite samordningspotensial i de offentlige skjemaene. Man fant riktignok noen, men ingen så åpenbare at det ville rettferdiggjøre store endringer ut fra en kost-nyttevurdering.

– I så måte oppnådde vi å få tatt litt av brodden av kritikken fra næringslivet: Vi hører hva dere sier, men vi har problemer med å finne denne dobbeltrapporteringen, forteller Ketil Ingebrigtsen.

Sentrale aktører i Oppgaveregisterprosjektet: Fra venstre Ketil Ingebrigtsen og til høyre Anne Marthe Hesjadalen, begge Brønnøysundregistrene. I midten den gang innleid konsulent fra Forvaltningsinfo, Tor Nygaard. Bildet er fra et skjemamøte i Oslo i juni 2000.

Deler av tiden arbeider Anja Nilsen på Partiregisteret. Foto: Harald Harnang.

Partiregisteret

Partiregisteret er et register over politiske partier. Hovedmålet med registerordningen er å gi politiske partier anledning til å skaffe seg enerett til et partinavn. Registreringen i Partiregisteret danner grunnlag for hvem som kan representere partiet overfor valgmyndighetene.

Det er fort gjort å få oversikten ettersom registeret kun består av 18 registrerte partinavn, og seks såkalt vernede navn. Det siste knytter seg ofte til endring av partinavn, da det er en viss periode at det gamle navnet ikke kan tas i bruk av andre.

Men det er like fullt et viktig register, blant annet for å holde rede på hvilke personer som rettmessig kan opptre på vegne av partiene. Man har i perioder brukt mye tid på å behandle enkeltsaker, der det har forekommet fraksjonsvirksomhet innad i organisasjonen, med uenighet om hvem som på lovlig vis er valgt til å inneha sentrale funksjoner i partiet. Dette var saker som dukket opp like før og under etableringen av registeret. De siste årene har det vært roligere, noe som på sett og vis dokumenterer nytten av et slikt register.

Det var møter med næringslivsorganisasjonene NHO, HSH og Bedriftsforbundet og regnskapsførerene (NARF) der de ble bedt om å komme med konkrete eksempler som Oppgaveregisteret etter mandatet hadde mulighet for å ta tak i og gjøre noe med.

– Vi fikk svært få, og sjelden tilbakemeldinger.

Oppgaveregisteret ble et verktøy som i betydelig grad realitetsorienterte både næringslivet og forvaltningen. For staten var bare en av mange skjemautesendere. Næringslivet var i tillegg belembet med skjema fra kommunene, fra næringslivsorganisasjonene selv, fra ulike kjeder man kanskje var tilknyttet, pluss at man hadde såkalte hendelsesutløste skjema i forbindelse med for eksempel uhell og lignende.

– Vi oppdaget en betydelig frustrasjon i næringslivet. Det handlet nok i hovedsak om den totale skjemabelastningen. Men det var det offentlige som fikk skylda. Nokså urettmessig viste det seg altså. Vi opplevde underveis at noe av frustrasjonen ga seg, bare i vissheten om at vi, dvs. Oppgaveregisteret, jobbet med dette problemkomplekset og tok problemene på alvor, forteller Ingebrigtsen.

Stor indirekte effekt

Oppgaveregisteret, OR, skulle imidlertid få en betydelig indirekte effekt: – Vi reiste rundt i forvaltningen, diskuterte forenkling, knyttet kontakter og samlet inn skjemaer. Forenklingstanken ble med dette fundamentert på toppene i forvaltningen, og vi fikk personer i systemet som så nytten av dette og som hadde det som ansvar, sier Anne Marthe Hesjadalen.

Fra 1998-99 ble skjemaforenkling noe forvaltningen tok på alvor og snakket om. Dette førte til en holdningsendring i den norske forvaltningen. I tillegg var OR vaktbikkje overfor dobbeltrapportering og nye skjemaer. Man opplevde nå at eksisterende skjema ble forbedret. Noen ble også forkastet. I mange tilfeller bidro oppgaveregister-teamet til å endre innrapporteringstidspunktene til tider som passet næringslivet bedre, fra eksempelvis kvartalsvis innsending til årlig. Ofte måtte det forskriftsendringer til, men her opplevde man et meget forandringsvillig byråkrati.

– Forvaltningen fikk et helt annet syn på hvordan man skulle hente inn informasjon fra næringslivet, og det kom til å gjennomsyre arbeidet med forenkling helt opp til våre dager, sier Anne Marthe Hesjadalen.

De første forsøkene på skjemaforenkling fra slutten på 70-tallet hadde blant annet strandet på mangel på datakraft. Nærmere årtusenskiftet hadde man fått god nok maskinkapasitet. Bildet er fra et av datarommene til Brønnøysund-registrene i 2012. Foto: Harald Harnang.

Men bevarer. Det hendte at man fikk beskjed om å ligge unna spesielle skjema: «Dette hadde gamle byråsjef Nilsen laget for år og år siden, og det tør ingen røre før han går av med pensjon». Byråkratiet består av mennesker.

Resultater

Resultatene fra Oppgaveregisteret havnet i Stortingsmelding nr. 1 under NHD, kapittel Samordning, Nye skjema. Man hadde valgt en rapportering som var politisk enkel å kommunisere ut: reduksjon i antall skjema. Tallene var ikke spesielt lystelig lesning. Det ble reist kritikk over at det gikk for sakte. Den ene statsråden etter den andre lovet at man neste år skulle ha redusert antall skjemaer med et antall prosenter som ofte viste seg å være vel optimistisk.

På det faglige planet diskuterte man derimot ikke *antall* skjema, men *skjemabelastningen* for hver enkelt bedrift. Ville det være bedre om man endte opp med ett eneste enormt ubegripelig skjema? Eller ville det være mer effektivt å øke, fra dagens 600 til 1.000, men da bedre tilpassede skjema? I tillegg ble mange skjemaer nå samordnet, forenklet eller kort og godt fjernet, før de kom i produksjon. På denne måten ble mange av forenklings- og forbedringstiltakene aldri med i statistikken, kort og godt fordi forenklingstiltakene allerede var gjennomført før Oppgaveregisteret fikk registrert dem.

Datateknologi

De første forsøkene på skjemaforenkling 20 år tidligere, hadde strandet på mangel av datateknologi: Det var den gang umulig å få oversikt i et manuelt system.

1998

Fra venstre: B-, A- og C-fløyen. Bildet er tatt etter at Enhetsregisteret ble tatt i bruk, trolig en gang mellom 1995 og 1998. Vi finner dette bildet i årsmeldingen for 1998. D-fløyen er ikke påbegynt.

Med Oppgaveregisteret i 1997 fikk man et godt databasert system for å kartlegge hva hver enkelt etat i det offentlige spør om. Men legg merke til at vi fortsatt stort sett snakker om papirskjema. Datainnføringen i staten og i samfunnet for øvrig var ikke kommet langt nok til å ta ut hele potensialet i Oppgaveregisteret. Her lå mye av forklaringen på at det ikke var mulig å samordne mer. Hos Skatteetaten lå alle dokumentene i arkivskuffer. Man fant store samordningsmuligheter innenfor regnskap, men også disse var fortsatt papirbasert.

Den store gevinsten skulle komme først når både næringslivet og det norske folk kommuniserte med myndighetene via Internett. Altinn ville ikke vært mulig uten Oppgaveregisteret.

Nyttig for Altinn

Fra starten i 1997 til ca. 2001 var det jevne produksjonsår. Det var fin progresjon, kvaliteten ble stadig bedre, basen mer komplett. Den direkte og indirekte konsekvensen av Oppgaveregisteret og fokuset på færre, bedre og enklere skjemaer i forvaltningen førte gjennom årene i praksis til en betydelig belastningsreduksjon for næringslivet, selv om det uheldige måleparametret: reduksjon i antall skjema, ikke var alt for mye å slå politisk mynt på.

Datateknologien ble stadig bedre. Med bakgrunn i det gode tverretatlige samarbeidet i første rekke mellom Skattedirektoratet, SSB og Brønnøysundregistrene, startet prosjektet Elektronisk Innrapportering (Elinn), som snart gled over i Altinn. Det handlet om Alternativ Innrapportering fra datamaskin til datamaskin. Farvel til noen flere papirskjemaer!

Nå så Elinn-/Altinn-prosjektet at de feltkodene man møysommelig hadde bygget opp i Oppgaveregisteret, også kunne brukes i forhold til elektronisk innrapportering. I den informasjonsflyten som man nå så for seg – store mengder data fra næringslivet til Altinn, og derifra og derimellom til et stort antall offentlige etater, så var det selvsagt svært viktig at dataene ble tolket korrekt: At man ikke sendte inn «lønnsinntekt», og så tolket den ene etaten det som «nettolønn» og den andre som «bruttolønn».

OR en torpedo mot SSB

I et høringsnotat til oppgaveregisterloven ble det foreslått at alle etater skulle ha gjensidig informasjonsplikt. Svein Longva i Statistisk sentralbyrå dukket da opp på Dagsrevyen og mente at dette ville være en torpedo mot SSB. For det første ville en slik bestemmelse komme i konflikt med europeiske bestemmelser. Enda viktigere var at næringslivet trygt

måtte kunne gi svar til statistikkbruk, uten å frykte at opplysningene i neste omgang kunne leveres fritt til resten av forvaltningen. Det ville være en dårlig løsning for alle parter.

Man gjorde derfor et unntak for SSB som kunne motta informasjon fra de andre, men som selv ikke hadde avgivelsesplikt. SSB ble en av Brønnøysundregistrenes og Oppgaveregisterets aller beste samarbeidspartnere.

– Skattedirektoratet så at de kunne spare enormt med arbeid om dataene kunne gjenbrukes, forteller Ketil Ingebrigtsen, som sammen med et team på etter hvert 17 OR-personer nå fikk et løft da man gledelig oppdaget at andre også var opptatt av det sære som de holdt på med.

Man tok i bruk Oppgaveregisterets feltkoder i Altinn. Samtidig ble dette begynnelsen på en negativ utvikling i forhold til det man hadde bygget opp i Brønnøysund. Begrensninger i dataarkitekturen og måten løsningen nå ble tatt i bruk på, førte til en eksplosiv økning i antall datadefinisjoner. Metadatabasen er dermed ikke lenger et egnet verktøy for Oppgaveregisterets samordningsarbeid. Det er blant annet på denne bakgrunnen at Brønnøysundregistrene satte i gang et prosjekt for utvikling av Semantikkregisteret for elektronisk samhandling, kalt SERES.

Oppgaveregisteret hadde i sin opprinnelige form sin fremste oppgave i en papirbasert verden. Registeret har i årenes løp gjennomgått endringer både med hensyn til bemanning, teknologi og metoder, selv om Lov om Oppgaveregisteret fortsatt er det uendrede fundamentet.

Registeret er pr. 2011 på mange måter integrert i Altinn-systemet. Bemanningsmessig er det en liten kjerne igjen som i hovedsak arbeider med fokus på grunndata.

– Oppgaveregisteret var nøkkelen til Altinn. Uten OR ville ikke Altinn vært den motoren den er i dag, og selvsagt var satsingen på Altinn en korrekt avgjørelse. Det er en tid for alt, sier Ketil Ingebrigtsen.

Og så..?

Ble det færre skjemaer? Ja. Og nei. Og etter hvert ble man vel i all rettferdighetens navn enig om at det ikke var antall skjema som var det viktige, men selve skjemabelastningen.

Siden Oppgaveregisterets arbeid startet høsten 1997, har næringslivets oppgaveplikter i forhold til statsforvaltningen blitt redusert med 1.589 årsverk. Totalt utgjorde de statlige oppgavepliktene ca. 4.412 årsverk per 31.12.2010, og belastningen ble utregnet på bakgrunn av 771 statlige skjemavarianter.

*Mange skjemaer forsvant før de var blitt laget.
Foto: Harald Harnang.*

Mange skjemaer «forsvant» allerede før de var blitt laget. Andre ble tidsmessig justert, fra inn-sending f.eks. seks ganger i året til to ganger i året. En mer intuitiv måte å lage skjemaer på gjorde også etter hvert skjemaer mer brukervennlige og logiske. Utfylling av skjemaer på nett bidro ytterligere til å gjøre bedriftshverdagen litt enklere. Ved utgangen av 2010 var det eksempelvis mulig å rapportere inn elektronisk gjennom 394 skjema, det vil si 51,1 % av totalt antall registrerte skjema.

Pluss selvsagt at man ikke lenger får de samme spørsmålene flere ganger fra statlige etater, fordi Staten sørger for å hente informasjon hos hverandre, blant annet takket være Brønnøysundregistrene.

Selv ikke NHO, HSH/Virke og Bedriftsforbundet knurrer lenger unisont høylytt om «det forferdelige skjemaveldet i staten». Men helt fornøyd er man selvsagt ikke. For NHO er regelforenkling fortsatt en av hovedsakene i næringspolitikken: Bedriftene brukte i 2009 54 milliarder kroner på dokumentasjon, innrapportering og opplysningsplikter. NHO har som mål at disse kostnadene blir redusert med 25 prosent, og at nye, unødvendige plikter ikke skal pålegges.

Dette er ikke så langt unna ønsket til nærings- og handelsminister Trond Giske. I august 2011 lanserte han et mål om å redusere næringslivets administrative omkostninger med 10 milliarder kroner innen utgangen av 2015. Det er et ambisiøst mål som er tenkt løst med mange og ulike virkemidler.

Et av virkemidlene er idéer og tips som skal komme fra næringslivet selv, via nettportalen enkleregler.no. Den ble lansert i oktober 2011. Med dette nettstedet ønsket Trond Giske (Nærings- og handelsdepartementet), Sigbjørn Johnsen (Finansdepartementet) og Liv Signe Navarsete (Kommunal- og regionaldepartementet) å invitere norsk næringsliv til å komme med forbedringsforslag i forhold til enklere regler, enklere rapportering og bedre informasjon. Man ønsket staltips så å si fra hestens munn. Det er det genuint nye i tiltaket. Ønsket om forenkling er derimot like gammel som Metusalem, og han ble ifølge bibelhistorien 969 år. Så for en gangs skyld har kanskje denne overdrivelsen likevel et snev av sannhet i seg.

Ny vår for Oppgaveregisteret?

Våren 2012 er det flere forhold som trekker i retning av et «nytt» Oppgaveregister, ute av skyggen fra Altinn, og med så mange og viktige oppgaver at man – gitt den nye rollen for Oppgaveregisteret - med mye rett vil kunne kalle Brønnøysundregistrene for registeretat, e-forvaltningsetat og *forenklingsetat*.

Da Stortinget i mai 1997 vedtok oppgaveregisterloven, ble grunnlaget lagt for et stortilt og systematisk arbeid for å forenkle næringslivets innrapportering til det offentlige. I paragraf 1 i loven fremgår at: «Oppgaveregisteret skal sørge for effektiv samhandling og utnyttelse av oppgaveplikter som offentlige organer pålegger næringslivet». Både her og i forarbeidene er det åpenbart at man sikter mot forenkling for *næringslivet*, og i første rekke små og mellomstore bedrifter, SMB. Oppgaveregisterloven med forskrift er den tydeligste hjemmelen for pådriverrollen for næringslivsforenkling. Dette var en aktiv *pådriverrolle* som Oppgaveregisteret av mange grunner den gang ikke tok fullt ut.

Fra i tilnærmet bokstavelig forstand å ha blitt spist opp av Altinn, ser man nå mulighetene for en ny vår for Oppgaveregisteret: En proaktiv og tydelig tjeneste, ei «vaktbikkje», med et over-

Både staten og næringslivsorganisasjonene har som mål å redusere næringslivets administrative kostnader. Man har satt seg nokså hårete mål.
Foto: Bo Mathisen.

ordnet mandat og mål om å forenkle hverdagen for norsk næringsliv og da primært SMB. Mens e-forvaltningsrollen i større grad skal ivareta etatenes behov, skal samordningsrollen ha et rent brukerperspektiv, hvilket vil si næringslivsperspektiv.

Denne nye rollen fremgår med stor tydelighet i tildelingsbrevet for 2012 fra Nærings- og handelsdepartementet til Brønnøysundregistrene. Under hovedmål 3, næringsforenkling, heter det blant annet at: «...departementet ser det som hensiktsmessig at Brønnøysundregistrene ved Oppgaveregisteret får en tydeligere rådgiverrolle i regjeringens arbeid med næringsreguleringer rettet mot etatene». Departementet ber ikke bare om et snarlig forslag til en slik strategisk rådgiverrolle, men også innspill til kostnads- og personellbehov. Og for den som ikke er familiær med departemental språkdrakt: Tildelingsbrevet er departementets styringssignaler, hvilket på godt norsk betyr at det er ganske smart å sette i gang og jobbe med denne oppgaven så fort som mulig!

Oppgaveregisteret sitter med mye av fagkunnskapen og ekspertisen spesielt på registerområdet og det semantiske området. Men i en rimelig tolking av oppgaveregisterloven ligger også et mandat til å pålegge samordning i noe videre forstand, dvs. av informasjon som ikke bare er eksakt lik, men som *oppfattes* som lik. Da betyr dette at generell næringskunnskap kan bli viktigere enn registersammenligninger for å blinke ut potensielle forenklingsområder og gi råd om forenklingsbehov. Her vil brukergrupper være en viktig kilde. Det samme gjelder innspill via nettstedet enklereregler.no og andre nettfora. Men ikke minst vil næringslivskompetansen til Brønnøysundregistrenes seksjon i Narvik, Bedriftsveiledning, dvs. tidligere Bedin og Narviktelefonene, ha en viktig rolle.

En ny «Forenklingsseksjon» vil kunne oppfylle en viktig rådgiver- og pådriverrollen overfor Nærings- og handelsdepartementet.

Kapittel 9

Litt inn, mer inn, Altinn

Fra registeretat til sentrum i norsk e-forvaltning

Registrene i Brønnøysund ble – med noen ytterst få unntak – etablert med bakgrunn i lover med forskrifter. De hadde klart definerte oppgaver. Det kan man knapt si om Altinn. Bak lå riktignok et omforent ønske om forenkling i samhandlingen mellom det offentlige på den ene siden og næringslivet og borgerne på den annen side. Men da det hele startet, var det knapt noen som ante hvor ferden bar.

Dette er historien om tilblivelsen av selve motoren i norsk e-forvaltning. Dette er også historien om hvordan en liten registerenhet i Nord-Norge kom til å bli sittende bak spakene da denne kolossen lettet og tok av.

Altinn kom luskende inn på scenen via ulike forstadier i regi av flere etater: Nok en gang ser vi at teknologisk utvikling, utålmodige og dyktige IT-folk, ønske om forenkling og samordning i det offentlige og ikke minst politiske visjoner, spiller harmonisk sammen. Muligens vil betydningen av faktorenes orden i noen grad avhenge av hvem man spør, men det er sjelden man hører så mange skryte så rundhåndet av hverandre som i tilfellet Altinn.

Og for å holde oss til den symfoniske analogien litt til: Uten tre godt samarbeidende dirigenter ville dette med stor sannsynlighet heller ikke vært mulig. Det dreier seg om Bjarne Hope fra Skattedirektoratet, Erik Fossum fra Brønnøysundregistrene og Svein Longva fra Statistisk sentralbyrå.

Regnskapsinnsending

Brønnøysundregistrene hadde i «alle år» sett på mulighetene å redusere eller fjerne bunkene med papir som fylte reolene. Kunne man få norsk næringsliv til å rapportere elektronisk? Det ble en prosess med sterkt vekslende hell. Det skyldtes ikke mangel på kreativitet, men i hovedsak en umoden teknologi. I noen grad også rene policyspørsmål.

I siste halvdel av 90-tallet så man igjen på mulighet for elektronisk innsending. Det mest nærliggende var innsending av årsregnskap til Regnskapsregisteret. Her kunne både Brønnøysundregistrene og det offentlige spare mye arbeid og mange penger. Rent teknologisk var det ikke den store utfordringen med å etablere et slikt opplegg. Dette var imidlertid før Internett var blitt standard. Den løsningen man vurderte het Edifact. Den var protokollstyrt og dermed en sikker måte å overføre sensitiv informasjon på. Den hadde ellers mange fordeler. Men, dessverre, også noen vesentlige ulemper: Den betinget blant annet at avsenderne, altså i hovedsak næringslivet, måtte kjøpe og installere noe programvare på sine maskiner. Men det var enda verre med det praktiske: Hovedårsaken til at dette var dømt til å mislykkes under de rådende omstendighetene, var at gevinsten for næringslivet var tilnærmet lik null. Man ville spare porto og konvolutt. Det var alt. På kostnadssiden kom programvare, installasjon med påfølgende plunder og heft – og selvsagt alt arbeidet med å taste inn nøkkeltall fra papir til PC. Et åpenbart tapsprosjekt, sett fra bedriftenes side.

*Altinns tilblivelse var basert på mange og ulike faktorer.
Foto: Harald Harnang.*

Rune Gløersen, Statistisk sentralbyrå: -Det ble fort klart at vi måtte få med Skattedirektoratet som lokomotiv hvis vi skulle komme videre med elektronisk innrapportering.
Foto: Studio Vest.

Mange tenkte nytt

Det var ikke bare Brønnøysundregistrene som tenkte nytt. Statistisk sentralbyrå, SSB, var en annen av disse offentlige etatene som belastet næringslivet med rapporteringsplikt. Også her satt flinke folk og jobbet med planer om økt grad av elektronisk innrapportering. En rapport fra tidlig på 90-tallet om meldingsbasert elektronisk innrapportering til det offentlige bidro til å sette fart på dette området. SSB startet blant annet forsøk med innrapportering fra oljebransjen ettersom man her allerede utvekslet data via Edifact-standarden. Også pris- og omsetningsopplysninger fra dagligvarebransjen ble plukket ut som forsøksområde.

Utover dette var SSB sørgelig klar over at etaten alene ikke hadde muskelmakt å stille med overfor et næringsliv som nok ikke umiddelbart så verdien av å samle inn allverdens opplysninger for statistikkformål.

– Det var flere møter i blant annet Norsk EdiPro, der aktørene var klare på at vi måtte få med Skattedirektoratet som lokomotiv dersom vi skulle komme videre i forhold til elektronisk innrapportering, forteller Rune Gløersen, fagdirektør for IT og metode i SSB, i et intervju i 2011.

En besnærende tanke. Skattedirektoratet, underlagt mektige Finansdepartementet, hadde både pondus og makt, og hadde dessuten jobbet med mye av det samme som de andre under Edifact-standarden, men selvsagt med en skattemessig innfallsvinkel: Ett av prosjektene het System for Ligning av Næringsdrivende, SLN, som var ment å gi et landsdekkende tilbud om elektronisk innrapportering av selvangivelser og ligningsoppgaver fra næringsdrivende, i tillegg til IT-støttet saksbehandling internt i skatteetaten.

Det kom i disse og de påfølgende årene mange offentlige rapporter og utredninger som handlet om skjemavelde, om et enklere Norge, om IT-utvikling på tvers av sektorer og etater, om e-forvaltning, osv. Alle hadde en overordnet målsetting å gjøre det enklere for norsk næringsliv, med hovedvekt på å redusere belastningen med skjemautfylling. Som tidligere omtalt hadde næringsminister Lars Sponheim (V) høsten 1997 gått til valg på å gjøre livet mer produktivt og levelig spesielt for småbedriftene. Det kom en bølge av tverrpolitisk velvillighet, som i stor grad bidro

Altinn

Altinn er den norske felles internettportalen og tekniske plattformen for elektroniske tjenester til offentlige myndigheter. Pr. juli 2012 er det 39 statlige etater (inkludert kommuner og fylkeskommuner) som bruker denne tekniske plattformen for å drifte sine tjenester.

Fra senhøsten 2011 ble Altinn i tillegg til å være en skjemaportal også en informasjonsportal, da tre separate informasjonstjenester for etablerere og for næringslivet, ble samordnet og lagt inn i Altinn under fanen «Starte og drive bedrift».

Altinn blir benyttet mest av næringslivet, men også privatpersoner benytter denne portalen til elektronisk innlevering av selvangivelsen og andre skjemaer. Altinn gir også innsynstjenester i offentlige registre og meldinger fra offentlige etater.

Brønnøysundregistrene er tildelt ansvar for drift av Altinn. Det skjer via en egen seksjon, kalt Altinn sentralforvaltning. Hver av de deltakende etatene (kalt tjenesteeiere) har i tillegg en Altinn lokalforvaltning med oppgave å ivareta interessene for etaten inn mot Altinn.

til at flinke folk på ulike nivåer og mange steder i forvaltningen fikk albuerom til å iverksette noen av sine planer.

Nå vil trolig få mene at Erik Fossum i Brønnøysundregistrene, Bjarne Hope i Skattedirektoratet eller Svein Longva i SSB er og var klassiske byråkrater. Men ikke desto mindre må deres rolle med god margin kunne karakteriseres som byråkratisk entreprenørskap. Riktignok sto disse i spissen for hver sine team, og hadde med det solide bakspillere på mange fagområder. Men like fullt handler det om enkeltpersoners genuine interesse for forenkling og effektivisering, samt tilsvarende evne og vilje til få «ting gjort», i dette tilfellet faktisk også på tvers av etatsgrenser.

Fra Justis til Næring

Fra 1. januar 2001 ble Brønnøysundregistrene overført fra Justisdepartementet til Nærings- og handelsdepartementet, NHD. Fra å være helt i utkanten av hovedinteresseområdet til Justisdepartementet, ble registrene under det nye eierskapet et særdeles viktig næringspolitisk redskap innenfor forenkling og e-forvaltning: Lykkes Brønnøysundregistrene, lykkes NHD. En slik erkjennelse bruker å skape et godt samarbeidsklima, samt å ha noen budsjettmessige positive konsekvenser.

Både Brønnøysundregistrene og NHD omtaler hverandre gjensidig i ytterst positive vendinger, henholdsvis med «endelig» å bli verdsatt og forstått i rollen om næringslivets forenkler, og - sett med NHD-briller - å være en nytenkende og spennende samarbeidspartner med solide innspill til å få gjennomført NHDs visjoner for forenkling for norsk næringsliv.

Kari Bjørke, tidligere underdirektør i NHD og nestleder i seksjonen med fagansvar for «Et enklere Norge» og med etatsstyring av Brønnøysundregistrene, nå seniorrådgiver i Kunnskapsdepartementet, forteller i et intervju i 2011 at de politiske ambisjonene med å ta i bruk IT som hjelpemiddel for forenkling ikke var spesielt avanserte på den tiden innenfor det offentlige. Det var heller ikke spesielt stor fokus på IT verken i sentralforvaltningen eller i det politiske miljøet.

– Det ble derfor svært godt mottatt i NHD at flinke og kreative folk fra Brønnøysundregistrene kom med konkrete og praktiske løsningsforslag som ga innhold til politikernes og departementets noe mer diffuse visjoner. Jeg er overbevist om at samspillet med Brønnøysundregistrene og de mange nyskapende og entusiastiske innspillene vi fikk derfra, ble sentrale i departementets forenklingsarbeid for norsk næringsliv. I ettertid ser vi at Altinn - selvsagt i samspill med tjenesteutviklingen rundt prosjektet -

– Det ble godt mottatt at kreative folk fra Brønnøysundregistrene kom med praktiske løsningsforslag som ga innhold til politikernes og departementets noe mer diffuse visjoner. Kari Bjørke, tidligere underdirektør i NHD.

Altinn brukerservice

Altinn brukerservice (ABS) ble satt i drift 12. januar 2005 etter en etableringsfase høsten 2004. ABS håndterer spørsmål om innlogging i Altinn og bruken av portalen. Faglige spørsmål knyttet til skjemaene i portalen håndteres av skjemaeierne (tjenesteeierne).

I løpet av det første driftsåret mottok man i overkant av 33.000 samtaler. I 2011 mottok Altinn brukerservice over 130.000 samtaler. Pr. i dag er det ca. 60 personer ved OA som har ABS-kompetanse.

*Også Håkon Olderbakk så at dette kom til å bli stort og dyrt, og mente det var fornuftig å samarbeide.
Foto: Harald Harnang.*

nok var den enkeltsaken som i størst grad bidro til å åpne øynene til både politikerne og byråkratiet i forhold til hva denne «nye» teknologien kunne bidra med, sier Bjørke.

Ville bli stort og dyrt

– Da initiativet om å samordne planene om elektronisk innrapportering av økonomisk informasjon kom fra Skattedirektoratet, var både Brønnøysundregistrene og Statistisk sentralbyrå svært klare til å gå sammen med dem, forteller tidligere IT-ansvarlig, men fra 1998 leder for Plan- og utviklingsavdelingen ved Brønnøysundregistrene, Håkon Olderbakk, i et intervju i 2011.

– Vi så etter hvert konturene av noe som kunne bli stort. Og dermed dyrt. Også av denne grunn var det fornuftig å samarbeide om IT-ressurser og pengeressurser.

Det ble trekløveret Skattedirektoratet, SSB og Brønnøysundregistrene som dro i gang det hele. Man fordelte rene kostnader etter en fordelingsnøkkel på henholdsvis 60 %, 20 % og 20 %, og hadde ellers et romslig forhold til personellressurser, som høver seg i et godt spleiselag.

Alternativ behandling

Registeret for utøvere av alternativ behandling er viktig for alle som trenger opplysninger om registrerte utøvere og om utøverorganisasjoner. Registerordningen skal bidra til å ta vare på pasientsikkerhet og forbrukerrettigheter for den som oppsøker en registrert alternativ behandler, og til seriøsitet og forretningsmessige ordnede forhold mellom utøvere av alternativ behandling.

Registeret sier ikke noe om det faglige innholdet i tjenestene. Registreringen sier bare at en utøver tilhører en utøverorganisasjon som er godkjent av Helsedirektoratet, at man oppfyller fagkravene, at det er en viss økonomisk ryddighet og at det er tegnet en pasientforsikringsordning.

Registrering medfører momsfritak.

Det var pr. april 2012 registrert 33 utøverorganisasjoner og 2.626 utøvere. Bemanningsmessig er det seks personer (eller ca. to årsverk) som arbeider med slike saker.

Luis M. Ponce er en av de som arbeider ved Registeret for utøvere av alternativ behandling. Foto: Harald Harnang.

Teknologien var basert på Edifact-standard, hvilket vil si at alle som skulle levere inn data måtte ha installert en spesiell programvare. Arbeidstittelen var «Elektronisk Innrapportering», forkortet Elinn.

Elektronisk innrapportering via Edifact var en teknologisk løsning som allerede var benyttet i noen land.

I Norge ble Elinn og Edifact bare et kortvarig, men viktig forstadium. Konklusjonen ble etter hvert at denne løsningen var for komplisert. Samtidig med denne gryende erkjennelsen begynte den nye åpne kanalen, Internett, å bli en stadig mer foretrukket løsning til svært mange formål, også innenfor områder som krevde stor grad av sikkerhet. Spørsmålet ble om man kunne benytte Internett i stedet for Edifact.

Vi er nå tidsmessig like etter tusenårsskiftet. Det endte opp med at de samarbeidende etatene, SKD, SSB og Brønnøysundregistrene, satte i gang et arbeid med å vurdere en **alternativ innrapporteringskanal** via Internett, og de kalte forsøket for Altinn.

For dyrt?

Fortsatt handlet det om et spleiselag. Skattedirektoratet satt i fører-setet, både ledelsesmessig, interessemessig og pengemessig. De så nok den største gevinsten og tok også brorparten av kostnadene, mens SSB og Brønnøysundregistrene delte på de siste 40 prosentene. Men for Brønnøysundregistrene ble selv 20 % etter hvert en ganske betydelig sum i et fortsatt ikke alt for romslig budsjett. I en periode ble ressursbruken til Altinn internt vurdert å være i meste laget. Man mente at den potensielle fortjenesten for Brønnøysundregistrene ved elektronisk innrapportering av årsregnskap ikke sto i forhold til kostnadene.

Mer aktiv part

I en tidlig fase var motivasjonsfaktoren for partene konsentrert om enklere innrapportering av økonomisk informasjon til etatene. Da trekløversamarbeidet kom i gang for alvor, ble det også viktig å se på samordningsgevinsten. Begge disse to elementene var fortsatt viktig, og strengt tatt god nok grunn alene til å jobbe videre med Altinn.

Men med denne nye alternative Internett-baserte løsningen så Brønnøysundregistrene at man her hadde en kanal som kunne brukes til så utrolig mye mer enn bare å innrapportere økonomiske forhold til staten.

Brønnøysundregistrene ble nå en mer aktiv part i samarbeidet. Skatt var tung og hadde fokus på sine interesseområder, som blant annet innebar innlevering av selvangivelsen. For Brønnøysundregistrene ble det viktig å fokusere på forhold som var nyttige for norsk næringsliv i bred forstand.

– Under NHD hadde vi fått en ny rolle som innebar at vi skulle

Avdelingsdirektør Kjersti Lauritzen er leder for Altinn sentralforvaltning. Foto: Harald Harnang.

AEI: Avdeling for nasjonal e-forvaltning og infrastruktur

AEI er en stor avdeling med mange oppgaver, de fleste i relasjon til «motoren» i norsk e-forvaltning: Altinn.

Hovedoppgavene er å planlegge elektroniske ressursbesparende tjenester for det offentlige. Videre å hjelpe ulike offentlige etater å utvikle disse tjenestene, og sørge for at de blir satt i drift og deretter driftet optimalt. Og til sist å sørge for dokumentasjon av den gevinsten man har oppnådd.

Avdeling for nasjonal e-forvaltning og infrastruktur er avtaleforvalter på vegne av alle tjenesteeierne i Altinn. Det betyr at det er AEI som gjør avtaler med og er kontaktpunkt inn mot leverandørene av Altinn-løsningen, der Accenture og Basefarm er de klart største.

AEI omfatter Altinn sentralforvaltning, Gevinstrealisering, Oppgaveregisteret og Semantikkregisteret SERES. (Sistnevnte arbeider med å forenkle offentlig samordning gjennom entydig metadatabeskrivelser.)

I Brønnøysundregistrene arbeider 75 personer i AEI, der de fleste arbeider innen Altinn sentralforvaltning.

En betydelig del av forklaringen bak Altinn er tre etatsledere som så nytteeffekt langt utover egen etat, pluss god personkjemi. Da man i mai 2004 kunne gratulere hverandre på kaia i Brønnøysund, var også Statens lånekasse kommet med. På bildet, fra venstre direktør ved Brønnøysundregistrene, Erik Fossum, fungerende direktør ved Statens lånekasse, Magne Mevold, direktør i Statistisk sentralbyrå, Svein Longva og skattedirektør Bjarne Hope.

bidra til å gjøre det enklere for næringslivet. Når vi gikk inn med så mye ressurser, var det fordi vi mente det var viktig både av egeninteresse, for næringslivet og for nasjonen Norge, forteller Håkon Olderbakk.

SSB tonet ned

Statistisk sentralbyrå, SSB, kom i en litt annen situasjon underveis. Etaten hadde lovhjemmel for å kunne hente informasjon fra en rekke andre offentlige aktører. Spørsmålet ble derfor hvorfor i all verden man ville bruke penger på noe man likevel kunne få gratis tilgang til. Konklusjonen ble at SSB i fortsettelsen ikke tok en like aktiv rolle, verken faglig eller finansielt.

Skattedirektoratet var den ubestridte lederen i dette spleiselaget, uten at de på noen måte gjorde forsøk på å kjøre solo. Rollene var ikke 100 % klare. Både SSB og Brønnøysundregistrene hadde folk i prosjektledelsen. SSB tonet som nevnt sin medvirkning noe ned, mens registrene i sin nye rolle gjorde sitt for å være så tett på som mulig. I denne fasen får SKD stor honnør for at de både i ord og gjerning gjennomførte et samarbeidsprosjekt i ordets rette betydning.

Ledertrio i samklang

Mye av forklaringen til dette gode samarbeidsklimaet kan tilskrives tre toppledere som allerede fra Enhetsregistertiden, via Oppgaveregistersamarbeidet og gjennom Elinn-programmet, fant tonen. Det var tre ledere med høyst ulik bakgrunn.

Bjarne Hope var sivilingeniør fra NTH med hovedfag innen industriell økonomi og organisasjon. Via sitt konsulentfirma Bedriftsrådgivning jobbet han seg i bokstavelig forstand inn som skat-

tedirektør i 1995 med det såkalte Flid-prosjektet: Innføring av EDB i en gammelmodig og den gang nokså stivbeint etat som var sultefôret på nye verktøy. Ikke uten grunn kalte Computerworld i en artikkel fra mars 1995 Bjarne Hope for IT-bransjens doldis. Hans bakgrunn var altså forfriskende utypisk da han i juli 1995 ble tilsatt som skattedirektør i en etat som han selv i samme artikkel sier «står overfor store utviklingsoppgaver og ledelsesmessige utfordringer».

Erik Fossum er jurist, ble direktør for Brønnøysundregistrene i 1994 og er berømt omtalt annet sted i boka. Hans fremste egenskap i denne settingen var nok at han var samarbeidsorientert, uredd, og i årevis hadde jobbet i grenselandet mellom juss, IT og praktisk handling, samt at han selvsagt stolte på sine flinke IT-folk. Sist, men ikke minst: Han var sosialisert inn i en statlig etat som var kjemisk rensset for støvete byråkratisk historikk og handlemåte.

Svein Longva var cand.oecon. og direktør for SSB fra 1991 til 2005. Også han var en åpen person som på flere måter ga SSB et ansikt utover de saklige statistikkens domene.

Dette var tre byråkrater som så behov og søkte gode og nyskapende løsninger. De er hver for seg godt innenfor kategorien *byråkratiske entreprenører*. Det som gjør nettopp dette entreprenørskapet så enestående er samarbeidet over etatsgrensene. Dette ble et samarbeid preget av tre personligheter og deres evne til nytenking, samt evne til å se overordnede næringspolitiske og nasjonale mål fremfor snevre etatsmål. I så måte er de gudskjelov milelangt unna Max Webers klassiske idealtipebeskrivelse av en byråkrat, som i en norsk vulgærversjon blir noe slikt som: «Leve Toten, skit i Norge».

Enklere enn REMA

«Altinn er sikrere enn banken og enklere enn REMA». Utsagn fra Altinn-direktør Kjersti Lauritzen i paneldebatt under dataforeningens årskonferanse i oktober 2012.

Lotteriregisteret

Lotteriregisteret er et landsdekkende register, saksbehandlings- og arkivsystem for forvaltning av deler av lotterimarkedet i Norge.

Det er Lotteri- og stiftelsestilsynet i Førde som er eiere av Lotteriregisteret. Det var i sin tid IT-avdelingen ved Brønnøysundregistrene som utarbeidet kravspesifikasjon for registeret, basert på det som fantes av lover, forskrifter og andre dokumenter. All systemutvikling skjedde ved Brønnøysundregistrene, i tett samarbeid med Justisdepartementet. På dette tidspunkt var ikke Lotteri- og stiftelsestilsynet etablert.

Da etableringen av Lotteritilsynet var gjennomført, ble systemet justert og driftssatt. Lotteri- og stiftelsestilsynet får tilgang til applikasjonen gjennom en terminalserverløsning. Selve applikasjonen kjøres på en server i Brønnøysund. Lotteriregisteret og applikasjonen blir driftet og vedlikeholdt av Brønnøysundregistrene i henhold til avtale med Lotteri- og stiftelsestilsynet.

Drift og vedlikehold av IT-løsningen for Lotteriregisteret utføres av fra venstre Ronny Lien, Bjørn Ellingsen (underdir. IT) og Anders Rodahl. Foto: Harald Harnang.

Rådgiver Vidar Tilrem er fagleder for AEI Gevinstrealisering. Foto: Harald Harnang.

Gevinstrealisering

Gevinstrealisering er et litt diffust begrep og et relativt nytt fagområde. Svært forenklet handler det om at det etableres et system der man i en startfase planlegger hvilke gevinster man forventer at et offentlig IKT-prosjekt skal gi samfunnet, og der man i etterkant evaluerer om man oppnådde planlagte gevinstmål. Gevinstrealisering hører hjemme i Altinn sentralforvaltning, og seksjonen heter nå Samordning og tjenesteplanlegging.

Kravet om en metodikk for gevinstrealisering kom inn med Altinn II-prosjektet. Innenfor IKT-området har det offentlige generelt vært for dårlig til å påvise effekt av mange tiltak. Når myndighetene med Altinn II la en betydelig slump penger i potten for å videreutvikle Norges nye e-forvaltningsløsning, så ønsket man noe bedre måleparametre enn reduksjon i antall skjema, eller mindrebekymring for næringslivet og forvaltningen. I bygningsbransjen ville man muligens kalt denne rollen for en bygningskontrollør: En som titter de ulike fagfolkene over skuldrene, ser til at samhandling skal ha en mereffekt, at jobben gjøres best mulig og at investeringene er lønnsomme. Enten i kroner og øre eller i frigjøring av ressurser.

Seksjon samordning og tjenesteplanlegging har pr. 2012 12 ansatte.

Nytteeffekt

I statsbudsjettene for Nærings- og handelsdepartementet fra år 2000 og de nærmeste årene fremheves nytteeffekten av Altinn stadig sterkere. Det starter litt diffust: Registerenheten ønsker «å delta i en utvikling av et system hvor elektronisk innrapportering og avgivelse over tid skal kunne avløse dagens papirbaserte dokumentflyt for foretaksregistrering, regnskapsrapportering og tinglysing.» Året etter er forenklingsaspektet i fokus, og ytterligere ett år senere heter det at «Brønnøysundregistrene er en av tre etater som deltar i Altinn-prosjektet, et prosjekt for å utvikle en felles elektronisk innrapporteringsløsning for økonomiske data til Skattedirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Brønnøysundregistrene (regnskapsregisteret).»

Våren 2002 besluttet Regjeringen at alle offentlige etater innen utgangen av 2004 skulle kunne motta rapporteringer elektronisk, samt at man skulle bygge på Oppgaveregisterets database og bruke grunndata fra Enhetsregisteret. Og alt med formål å redusere «næringslivets rapporteringsbyrder».

Eget prosjekt under Finans

Samme år ble det som hadde vært et Altinn-spleiselag formalisert som et prosjekt og finansiert via Finansdepartementet: I Statsbudsjettet (St.prp. nr. 1), 2002-2003 fra Finansdepartementet, omtales AltInn som et prosjekt for å «utvikle en internettbasert innrapporteringskanal som gjør at næringsdrivende og privatpersoner kan utføre sine lovpålagte innrapporteringer på en enkel, sikker og effektiv måte», og man legger til at løsningen senere vil kunne brukes av andre statlige etater.

I budsjettet for 2003 ble det avsatt vel 40 millioner kroner, fordelt på nesten 23 millioner kroner til SKD, vel 11 til SSB og vel 7 til Brønnøysundregistrene.

Mens NHD naturlig nok har hovedfokus på forenkling for næringslivet, ser vi at Finansde-

Reservasjonsregisteret

Reservasjonsregisteret skal gjøre det mulig for privatpersoner å reservere seg mot å bli kontaktet av telefonselgere og mot å få adressert reklame i postkassen. Reservasjonsregisteret ble etablert 1. januar 2001.

Det er enkelt å reservere seg via Brønnøysundregistrene: enten via telefon eller Internett. Reservasjonsordningen for privatpersoner har i alle år vært markedsført kun via «munn-til-munn»-metoden. Oppslag i media fører alltid til større eller mindre grad av aktivitet på registeret. Pr. 2012 er to millioner nordmenn registrert i Reservasjonsregisteret.

Det er kun privatpersoner som kan registrere seg i Reservasjonsregisteret. Reservasjonen gjelder ikke overfor foretak man har et eksisterende kundeforhold til, eller mot markeds- og spørreundersøkelser.

I alt arbeider det to personer ved Reservasjonsregisteret.

Sigrunn Aspmark (til venstre) og Trine Brekka er konsulenter ved Reservasjonsregisteret. Foto: Harald Harnang.

partementet sidestiller næringsliv og privatpersoner. Det siste ikke minst. Man ser nok allerede her for seg at de enorme mengdene med papirsølvangivelser en vakker dag skal kunne reduseres eller fjernes takket være elektronisk innlevering.

Accenture inn

Med Altinn over i en finansiert prosjektfase kunne man starte prekvalifisering av leverandører til IT-løsningen, utforming av kravspesifikasjon og anbudskonkurranse. Det internasjonale konsultentselskapet Accenture trakk det lengste strået.

Løsningen ble nokså utradisjonell. Det ble et samarbeid mellom det offentlige og private som noen kaller genial. Andre var ikke umiddelbart like enige i den karakteristikken. Staten betalte for hoveddelen av utviklingen av løsningen, mens leverandøren fikk betaling pr. transaksjon for å dekke driftskostnadene. Bakgrunnen for dette var i all sin enkelhet store investeringer fordi systemet måtte ta høyde for å kunne tåle toppbelastning i svært korte perioder, mens det over året ellers var et langt mindre kapasitetsbehov. Sølvangivelsen er ett slikt eksempel på en innlevering som står på noen få uker, med topp like før fristen går ut – og så mange måneder uten aktivitet. Det var med andre ord en dyr infrastrukturinvestering som man i bedriftsøkonomisk terminologi bare hadde noen få dager på å forrente.

Det var stor enighet om at fordelene med den økonomiske løsningsmodellen var klart større enn ulempene. Leverandøren ville dessuten legge seg i selene for å lage en løsning som skulle bli så enkel og populær at mange benyttet seg av den. Økt trafikk = økt inntjening. Det er et språk de fleste bedrifter forstår.

Ulempene var at dette kunne bli et «suksessproblem» for staten. Det var vanskelig å budsjettere når man ikke ante graden av suksess, og dermed betaling til leverandøren.

Det ble også litt senere et problem til: Flere av de nye deltakerne som etter hvert ble med på Altinn-løsningen, tjenesteeierne som de kalles, rynket på nesen og uttrykte skepsis i forhold til å «fø» Accenture gjennom egen vellykket deltakelse og ditto transaksjoner.

– Mitt syn er at det koster noe å lage og drifte en slik komplisert løsning som Altinn er, og dette var bare en mekanisme for å finansiere det hele, sier Håkon Olderbakk.

Metadata

Brønnøysundregistrene hadde og har flere roller inn i Altinn-løsningen. På brukersiden så man i første omgang på innrapportering av årsregnskap. Det skjedde mye, så man lå litt på været og ventet til Skattedirektoratet hadde fått på plass sine saker, der selvangivelsen var tidlig ute.

Men Brønnøysundregistrene var også i høyeste grad leverandør av løsninger inn i systemet. Enhetsregisteret var sammen med Folkeregisteret en av to hovedkilder til hvilke selskaper som finnes, hvem som har hvilke roller i selskapene, samt hvem som har autorisasjon til å utføre oppgaver i Altinn.

Ethvert IT-system krever at de data som systemet behandler er definert på en enhetlig måte. Det er avgjørende viktig å ha samme innholdsforståelse til begreper: At eksempelvis «lønn» betyr det samme både for SSB og Skatt. Vi snakker om «data om data», eller metadata. Oppgaveregisteret som allerede hadde en løsning for beskrivelse av data, ble nå metadataleverandør til Altinn. Dette var avgjørende. Altinn kunne ikke blitt den løsningen vi ser i dag uten å ha blitt bygget på informasjon fra Folkeregisteret, Enhetsregisteret og Oppgaveregisteret. Andre land som mangler denne type strukturer, må enten hente inn samme løsning, eller de må gjøre ting på en helt annen måte.

Altinn til Brønnøysund

Skattedirektoratet kjørte Altinn-prosjektet, men så aldri på seg selv som den opplagte kandidaten til å forvalte løsningen. Det ville på den annen side ikke vært noe urimelig tanke. Skattedirektøren var IT-mann, og direktoratet hadde på få år bygget opp god kompetanse.

I Nærings- og handelsdepartementet, godt støttet av næringslivsorganisasjonene med NHO i spissen, var det imidlertid en viss angst for at Altinn ville bli betraktet som en ren skatteportal hvis den ble drevet av Skattedirektoratet. Både NHD og næringslivsorganisasjonene ønsket bredere fokus og så for seg Altinn som den ultimate tjeneste- og informasjonsportalen for næringslivet, enten direkte eller indirekte. Her skulle man finne ALT, riktignok og nødvendigvis ikke alltid som implementert tjeneste i løsningen.

SSB signaliserte tidlig at de ikke var interessert i å overta Altinn. SSB holder objektivitetens fane høyt, og her var det nok en liten frykt for at Skatt kunne komme til å bruke all informasjon fra næringslivet «som det passet dem». Det var også en viss engstelse for at både privatpersoner og næringslivet muligens kunne komme til å pynte litt på tallene hvis Skatt skulle få dem først.

Også dette var signaler som Skatt åpenbart tok, og man mente derfor at det samlet sett var greit nok om Altinn havnet i Brønnøysund.

Det lå lenge i kortene at ansvaret for driften av Altinn kom til å havne i Brønnøysund. Foto: Roar Berg-Hansen.

Det eneste argumentet mot å velge Brønnøysund var spørsmålet om det ville være mulig å skaffe mange og gode nok fagfolk til driftsorganisasjonen ved Brønnøysundregistrene. Dette var på ingen måte noen ny problemstilling: De samme anføktelsene hadde vært til stede da Løsøre-registeret i sin tid skulle legges til en liten kystby i Nordland. Tanken var nok den samme, men omfanget av en noe annen dimensjon denne gang. Problemstillingen er fortsatt reell nok, selv om rekruttering av folk med spisskompetanse er utfordrende uansett om vi snakker om Fornebu eller Brønnøysund.

Lokaliseringen ble drøftet på embetsmannsnivå, og man diskuterte seg nokså tidlig frem til enighet. Den formelle beslutningen ble tatt i Regjeringen som en del av budsjettvedtaket.

Viktig – med stor fallhøyde

Altinn ble igangsatt torsdag 4. desember 2003, og Den Store Nyheten ble meddelt verden i form av en ørliten notis i Aftenposten søndag 7. desember, der det het at man nå kunne rapportere med et tastetrykk: «Næringslivet kan nå fylle ut og sende opplysninger til Brønnøysundregistrene, Skattedirektoratet og Statistisk sentralbyrå via et felles nettsted. Nærings- og handelsminister Ansgar Gabrielsen og finansminister Per-Kristian Foss åpnet nemlig denne uken Altinn, en felles elektronisk innrapporteringskanal for næringslivet...»

Først i mai 2004 ble Altinn mer formelt overlevert til Brønnøysundregistrene. Direktør Erik Fos-

Rosing-
prisen:
Brønnøysund-
registrenes
direktør
Erik Fos-
sum (t.v.)
og leder
for Altinn
II-pro-
grammet,
Hallstein
Husand,
med eNor-
ge-prisen
2005.

Heder og ære

Om Altinn ble født med en liten notis i Aftenposten, så skulle det siden vanke mange spaltemeter med om-
tale, og i troféskapet står det en god del edelt metall
(i tillegg til noen desiliter pepper). Altinn har vunnet
flere priser innen ulike kategorier.

Bare knapt et år etter en haltende start fikk Altinn
i 2005 Rosings eNorge-pris. I juryens begrunnelse
står det blant annet: «Årets vinner er en spydspiss i
arbeidet med modernisering av det offentlige. Løs-
ningen gikk på lufta i 2004. De første månedene var
slett ikke uten misnøye, klager og støy. I løpet av året
som er gått, er tjenesten forbedret og mye av mis-
nøyen er forstummet. Løsningen og deres ansvarsha-
vende har evnet å forholde seg til kritikken på en måte
som har gjort tjenesten bedre, samtidig som antallet
tjenester har økt. Tjenesten er ny, den virker og den er
tatt i bruk i stor stil. Og ikke bare det, i løpet av ett år
har antall etater som deltar i samarbeidet bak løsning-
en økt fra 3 til 10.»

Rosingprisen er oppkalt etter Norges første «IT-

gründer» - Fredrik Rosing Bull, som i 1921 produserte
en fungerende hullkortmaskin. Rosingakademiet deler
hvert år ut priser i en rekke forskjellige kategorier,
som kreativitet, brukervennlighet, kompetanse, språk,
beste nettjeneste, eNorge-prisen og flere andre.

Prisen ble tatt mot av Erik Fossum og program-
leder for Altinn II-programmet, Hallstein Husand.
Samme Husand ble fem år senere, i oktober 2010,
kåret til Årets IT-direktør for arbeidet med Altinn II av
IT-magasinet Computerworld, IDG (verdens største
forlagshus for it-relaterte publikasjoner) og det inter-
nasjonale IT-selskapet Gartner.

- Hyggelig, medgir Hallstein Husand, som
imidlertid mener prisen langt mer var en anerkjennel-
se av Brønnøysundregistrene, Altinn og samarbeids-
prosjektet.

Prisen ble gitt av det samme magasinet som seks
år tidligere mer eller mindre hadde slaktet Altinn på
grunn av lav brukervennlighet. Det går opp og ned i
denne verden. Også i IT-verdenen. Det går bare mye
fortere.

sum var stolt og slo fast at «Forvaltningen av Altinn er en av de mest spennende og utfordrende
oppgavene Brønnøysundregistrene er blitt tildelt på lang tid. Sammen med Enhetsregisteret og
Oppgaveregisteret er Altinn med på å gjøre Brønnøysundregistrene svært sentral i arbeidet med
moderniseringen av offentlig forvaltning». Dette ifølge årsmeldingen samme år.

Det var den offisielle versjonen. Til de 435 ansatte under årets allmøte den 20. januar 2004 kom
en litt modifisert versjon som fortalte noe om mulighetene - og om fallhøyden: «Altinn er en
historisk mulighet til å bli den sentrale aktøren for elektronisk kommunikasjon i Norge (og til å
brekke nakken)».

Altinn fikk en offentlig fødsel i all enkelhet: Faksimile fra Aftenposten søndag 7. desember 2003.

De tre «Altinn-kameratene», Hope, Fossum og Longva, fikk selskap mot slutten av prosjektperioden. Statens lånekasse kom med, så da Altinn offisielt ble igangsatt, var det fire tjesteeiere som knyttet bånd nede på kaikanten i Brønnøysund.

«Altinn overleveres på tid og noen millioner under budsjett, og må kunne karakteriseres som et meget vellykket offentlig dataprojekt», konstaterte lederen i styringsgruppa, skattedirektør Bjarne Hope.

11. mai 2004 sto en helt ny avdeling med åtte ansatte klar til å overta arbeidet fra den tidligere prosjektorganisasjonen. Altinn sentralforvaltning er organisert som en egen avdeling ved Brønnøysundregistrene. I hver av de deltakende etatene er det opprettet en Altinn lokalforvaltning, med ansvar for etatens skjemaer i Altinn. Ved starten av Altinn ble 14 forskjellige skjemaordninger med over 85 ulike skjemaer tatt i bruk.

Kom seg - etterhvert

Altinns tidlige historie er ikke utelukkende bestrødd med roser. Perioder med ustabil drift og høy brukerterskel var bare to gode grunner til å skremme bort enkelte brukergrupper. «Total kunde-forakt» skrev Computerworld i juni 2004, og ga løsningen strykkarakter, i hovedsak på grunn av lav brukervennlighet. Den nydesignede logoen til Altinn, en stilisert A, ble tolket til å være ei søppelbøtte, og det var nok der mange mente løsningen hørte hjemme.

For de profesjonelle brukerne, som regnskapsførere og revisorer, var det derimot noe annerledes. Det var da også disse som var den primære målgruppen i første omgang: Her var 90 prosent maskin-til-maskin-trafikk via regnskapssystemer. En av suksessfaktorene til Altinn var at man tidlig tok kontakt med programvareleverandører. Her gjorde Skatteetaten en solid jobb med å lage koblinger inn mot Altinn, slik at næringsdrivende slapp å logge seg på eksplisitt, men kunne gå sømløst fra egne fagsystemer. Mange peker på dette som en av de viktigste grunnene til at næringslivet så raskt valgte Altinn som sin foretrukne innleveringskanal.

En brukerundersøkelse på høstparten blant storbrukere som regnskapsførere fortalte at tilliten til Altinn steg. Små og store bidrag gjorde også sitt til at bruken øket. Antallet nettleverte MVA-oppgaver økte eksempelvis

Juni 2004: Computerworld var ikke nådig i sin kritikk av Altinn. Kritikken ble imidlertid imøtegått. Systemet var i første omgang designet for å være et maskin-til-maskin-verktøy, for bruk fra fagsystemer mot «det offentlige». Alle var skjønt enig om at brukerfunksjonaliteten for enkeltbrukere den gang var for dårlig.

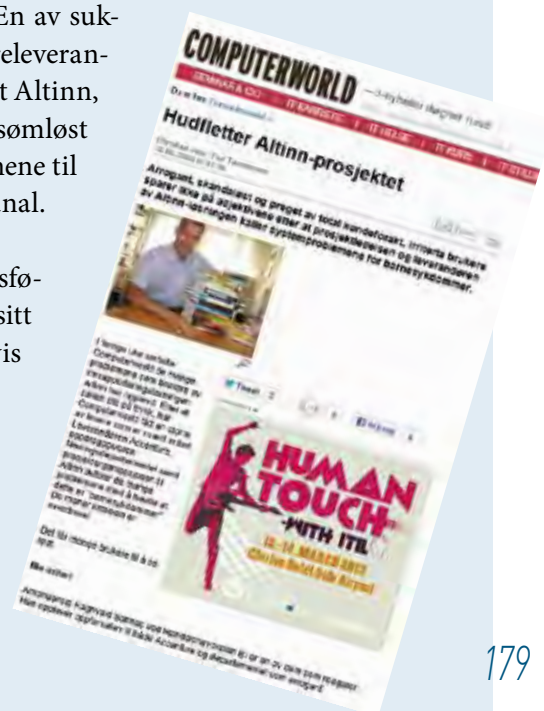

Rapporter med et tastetrykk

Næringslivet kan nå fylle ut og sende opplysninger til Brønnøysundregistrene, Skattedirektoratet og Statistisk sentralbyrå via et felles nettsted.

Nærings- og handelsminister Ansgar Gabrielsen og finansmi-

nister Per-Kristian Foss åpnet nemlig denne uken Altinn, en felles elektronisk innrapporteringskanal for næringslivet til Skattedirektoratet, Brønnøysundregistret og Statistisk sentralbyrå.

Altinn 2013: Uredd og brukerorientert - og alltid i startgropa med noe nytt. F.v.: Espen Slotvik, Frank Åseli og Rolf Jacobsen. Foto: Harald Harnang.

kraftig etter at Skatteetaten tok i bruk Altinn som innleveringskanal og droppet sin egenutviklede løsning WebMVA.

I løpet av første driftsår økte antall etater i Altinn-samarbeidet fra fire til 10. Basert på brukerinnspill og ønsker fra nye etater som kom med i samarbeidet, ble Altinn fortløpende videreutviklet. Bare syv måneder etter overtakelsen kom en ny versjon på lufta: Enklere, mer brukervennlig og med bedre arbeidsflyt.

Brukerinnflytelsen ble ivaretatt ved at Altinns brukerråd fra prosjektperioden ble videreført.

I desember 2004 kjente 40 prosent av norske næringsdrivende til Altinn, og av disse var det hele 60 prosent som hadde benyttet løsningen med innrapportering av offentlige skjemaer. Så får man heller være overbærende med den kemneren som bryskt ringte en bedrift og lurte på hvor det ble av lønns- og trekkoppgavene. De hadde daglig leder sendt inn for lenge siden via det nye offentlige innrapporteringssystemet Altinn. Kemneren visste ikke en gang hva Altinn var og forlangte at oppgavene skulle leveres i skranken. (Aftenposten 11. november 2004.)

Fakta om Accenture

Accenture er et internasjonalt konsultentselskap med ca. 236.000 ansatte. Selskapet er representert i 120 land. På kundelista i Norge har man innenfor det offentlige i tillegg til Altinn blant annet også utviklet løsninger for Husbanken, Rikstrygdeverket, Statens pensjonskasse og NAV. Ifølge Computerworld anses Accenture å være det private selskapet som har mest innflytelse innen offentlig IT.

Foretrukket innsendingskanal

Det er ikke noen automatisk suksessfaktor bare å telle transaksjoner i Altinn. I noen tilfeller snarere tvert i mot. Skatteetaten har gjennom lovendringer fått mulighet til å hente inn opplysninger fra arbeidsgiver, banker og finansinstitusjoner for å kunne forhåndsutfylle godtfolks selvangivelse, og har i tillegg eliminert «på ære og samvittighet». Man har laget et omvendt regelverk som betyr at du som privatperson bare kan la være å gjøre

Entydig definert informasjon

Oppgaveregisteret hadde vist at man utmerket godt kan utveksle informasjon på tvers av etatene under forutsetning av at informasjonen er entydig definert. Men én sak er å unngå å blande epler og pærer. Noe annet er med hvilken holdning man tilnærmer seg en etat som ønsker opplysninger. Det var ikke bare like enkelt: Når et foretak rapporterer til Skattedirektoratet, kan det være en viss fare for at man helst rapporterer så lite som mulig for å slippe unna med minst mulig skatt. Når det samme foretaket derimot rapporterer til Brønnøysund-

registrene, ønsker man gjerne å fremstille selskapet i best mulig lys med tanke på at regnskapstallene blir offentliggjort.

I dette ligger problemstillingen at Det Offentlige Norge gjerne ønsker ett og likelydende svar fra næringslivet, slik at statistikk fra SSB, registeropplysninger fra Brønnøysundregistrene og tall fra Skattedirektoratet stemmer overens. Nettopp her ser vi noe av forklaringen til at et forholdsvis lite, men nøytralt register i Nord-Norge, flere år senere, i 2004, ble den etaten som fikk ansvaret for å koordinere norgeshistoriens viktigste tiltak innenfor elektronisk forenkling og forvaltning: Altinn.

noe som helst hvis du er enig i din tilsendte og ferdigutfylte selvangivelse. Det kalles stille aksept. Ordningen ble benyttet av 2,5 millioner norske lønnsstakere og pensjonister i 2010. Man unngikk på denne måten å plage folk som ikke hadde noe å endre, og staten sparte store penger i form av reduserte transaksjoner i Altinn.

Med 39 brukere (pr. juni 2012), der mange riktignok er svært store, kan man likevel ikke si at Altinn er en bred løsning. Men den fikk fort høyt volum. Til sammenligning har Danmark svært mange ulike offentlige tjenester i sin «Altinn-løsning», men ikke så mange brukere. Nå tar danske myndigheter i bruk makt, og forlanger at næringslivet *skal* rapportere elektronisk.

I Norge ble det tatt en del grep som gjorde at Altinn ble en foretrukket innsendingsskanal både for private og næringslivet. Men ennå er det et godt stykke igjen før all kommunikasjon med det offentlige skjer elektronisk.

Bredere fokus – på godt og vondt

Helt frem til etableringen av Altinn i 2003 var det et klart næringslivs- og selvangivelsesfokus hos det trekløveret som sto bak: Skattedirektoratet, Brønnøysundregistrene og SSB. Det handlet i all hoved-

Altinn var tiltenkt hovedrollen som støvsuger.

30. september 2012: Næringsminister Trond Giske (t.v.) gratulerer direktør Erik Fossum med beslutningen om nytt registerbygg. Foto: Brønnøysundregistrene.

Mot nytt og eget bygg

Helt på tampen av september 2012 kom næringsstatsråd Trond Giske på besøk til Brønnøysundregistrene. Han fortalte at regjeringens visjon er et nytt og moderne bygg for Brønnøysundregistrene. Dermed går det i retning av den løsningen mange har ivret for lenge.

-Konklusjonen til regjeringen er at det sannsynligvis er billigst og definitivt best for organisasjonen og for framtida å bygge helt nytt bygg for Brønnøysundregistrene, sa Trond Giske.

Han påpekte blant annet også den fordelen som ligger i å bygge nytt, at man kan drifte organisasjonen uforstyrret helt fram til man kan flytte inn i et nytt bygg.

Alt i alt vil et nytt registerbygg koste om lag en milliard kroner. For 2013 er det bevilget 20 millioner kroner til utredningsprosessen, hvor det blant annet skal tas stilling til hvor det framtidige registerbygget skal ligge. Statsbygg overtar nå eierskapet til byggeprosjektet, i nært samarbeid med Brønnøysundregistrene og Brønnøy kommune.

Giske gratulerte Brønnøysund og alle de ansatte

fordi det er organisasjonens kvalitet, leveranser og soliditet som til syvende og sist har vært avgjørende for regjeringens beslutning. Statsråden nevnte også gevinst i form av større driftssikkerhet, bedre arbeidsmiljø og større handlingsfrihet.

13 år tidligere, i 1999, var prosessen kommet langt i retning av nytt bygg, den gang lokalisert til Biskopholmen, litt lenger sør i leia i Brønnøysund. Man var kommet helt frem til arkitekt-anbudskonkurranse. Det ble imidlertid tvist om en litt spesiell klausul i leiekontrakten fra engang på 80-tallet. Saken endte med en voldgiftssak, som registrene tapte. En voldgiftsdom kan ikke ankes. Dermed ble det forhandlinger med huseier om omdisponering av arealer. Det ble ikke det spektakulære nybygget mange hadde sett for seg, men alt tatt i betraktning en løsning som var til å leve med. I den nye leiekontrakten ble det satt en frist for mulig oppsigelse til 2015.

Pr. mars 2012 leier Brønnøysundregistrene lokaler flere steder. Brønnøysund: 11.258 m² i Havnegata og 2.100 m² på Salhus. Oslo: 660 m² i Akersgata. Narvik: 543 m² i VINN-bygget i Teknologiparken.

2001

Offentlig åpning av siste utvidelse 15. mai 2001. Da besto Brønnøysundregistrene av 370 ansatte og 11.000 m². Samtidig var det markering av overgang fra Jus-tis til NHD. Slik så bygget ut i 2012. Foto: Harald Harnang.

sak om innsending av økonomiske data fra regnskapsførere, revisorer og næringsliv samt selvangivelser fra lønnstakere og pensjonister. Man hadde så langt noe felles å styre mot.

Lånekassen ble den første institusjonen som kom inn med et annet fokus: Her dreide det seg om studenter og gjeldsbrev. Lånekassen hadde andre behov til løsning, blant annet krav til elektronisk signatur og rask utbetaling av penger – og med slike behov måtte flinke IT-folk på hode ned i den - inntil da - relativt greie dataløsningen, og gjøre små og store endringer for å møte Lånekassens krav. Og slik fortsatte det. Hver ny deltaker i Altinn, kalt tjenesteeier, hadde som regel sine spesielle behov. Og hver gang måtte løsningen tilpasses.

Altinn praktiserte den åpne dørs politikk og inviterte gladelig alle inn i varmen: Husbanken, Mattilsynet, Patentstyret, UDI, Post- og teletilsynet, Giek, Difi, NAV, Statens legemiddelverk, for å nevne noen. Hummer og kanari. Det har noen fordeler. Men også en del ulemper.

Fordelene er åpenbare: Forenkling for brukerne og for det offentlige, raskere tilgang til skjemaer og informasjon – samt at man bidrar til å oppfylle politiske ønsker om å etablere én felles portal til all offentlig informasjon og til samhandling med det offentlige.

Ulempene er heller ikke så vanskelig å øyne: Når man skal tilfredsstille ønsker og krav som spriker i alle retninger, så blir det datamessig fort relativt komplisert. Og det ble det.

Som nevnt ble en ny versjon av Altinn lansert bare syv måneder etter starten. Bare to år etter Altinn I ble et Altinn II-prosjekt igangsatt: Tanken var å etablere Altinn på en helt ny plattform – nettopp for å ta høyde for stadige justeringer og tilpasninger. Det har tatt sin tid og kostet en del kroner.

Tenåring

En gang i året samles tjenesteeiere og andre som er interessert i Altinns ve og vel. Under den årlige Altinn-dagen i Oslo i august 2011, ble Altinn sammenlignet med en litt fremfusen tenåring, full av pågangsmot, men ikke helt synkron i bevegelsene. Og som tenåringer flest er han/hun usikker på hva livet videre vil by på. For denne tenåringen (les: Altinn) vil Det Store Spørsmålet være hvilke veivalg man skal ta videre i livet. Med så mange «tanter og onkler» (les: tjenesteeiere) vil det være tilnærmet håpløst å lytte til alle velmenende, men selvsagt sprikende råd.

– Skal Altinn være alt for noen (Altinn I), alt for alle (Altinn II), eller mye for de mange (et eventuelt neste trinn), spurte Altinn II-prosjektleder Cath Holten de 250 deltakerne på Altinn-dagen.

Hun vel mer enn antydnet at det slett ikke ville være unaturlig om ungdommen selv i samråd med sine foresatte (les: departementer og politikere) staker ut kursen for voksenlivet. Og ingen bør bli forbauset om man om få år ser Altinn gå i retning av en noe smalere kanal, etter alternativ

«Altinn til Brønnøysund»

Dette var den gledelige meldingen Brønnøysund-registrene mottok da statsbudsjettet for 2004 ble lagt fram i oktober... Brønnøysundregistrene skal overta forvaltningen og lede videreutviklingen av Altinn fra 11. mai 2004. Samtidig legges Altinn-prosjektet ned.

(Utdrag fra Brønnøysundregistrenes årsmelding 2003.)

PÅ NETT MED INNBYGGERNE Regjeringens digitaliseringsprogram

«.. Altinn må utvikles videre.. og inngå som et viktig element i utviklingen av digitale tjenester.» Sa fornyingsminister Rigmor Aaserud.

tre, med strengere prioritering og et nytt målbilde: Det vil si prioritering av felles nytte og gjenbruk – og alt dette i samspill med andre løsninger. Sagt enda mer begripelig: Altinnportalen vil heretter invitere inn som aktive partnere kun deltakere som kan bidra til gjensidig nytteverdi. Samtidig kan Altinn lenke til andre nettsteder og samarbeide med disse om felles strukturer og ikke minst metadata.

Altinn kneler i mars 2012

Våren 2012 gikk Altinn nok en gang ned for telling da 2,5 millioner nordmenn ville sjekke selvangivelsene sine. Nettstedet var nede i flere dager, ikke minst på grunn av en sikkerhetsbrist. Skattedirektør Svein Kristensen uttrykte ifølge nettstedet Dine Penger «mild fortvilelse» (23.3.2012). Det var sannsynligvis en grov underdrivelse.

Nettstedet Computerworld (26.3.2012) kalte hendelsen «en varslet katastrofe», og viste til en rapport fra Det Norske Veritas, levert til NHD i oktober 2011. Her fremkommer at Altinn har store grunnleggende problemer, ikke for generelle tjenester, men for rapportering av selvangivelsen for personer og næringsdrivende. Satt på spissen har ikke løsningen kapasitet nok for det volumet som oppstår når Skattedirektoratet (SKD) frigir dataene.

Tro på løsningen

Bare få uker senere, i april 2012, la Regjeringen Stoltenberg frem regjeringens digitaliseringsprogram: «På nett med innbyggerne». Her fremkommer at nettbaserte tjenester heretter skal være hovedregelen for forvaltningens kommunikasjon med innbyggere og næringsliv, og at statlig forvaltning så langt det er mulig skal være tilgjengelig på nett. Formålet er å forenkle samhandlingen med det offentlige og frigjøre ressurser.

Det er nemlig mye å spare, fremhevet fornyingsminister Rigmor Aaserud da programmet ble lagt frem. Hun viste blant annet til at det offentlige årlig sender ut knapt 50 millioner brev til norske innbyggere. Målet er å få så mange som mulig av disse over fra den grønne kassa på veggen til en trygg og sikker digital postkasse, med sms-varsling og videre heldigital besvarelse og samhandling.

Til dette kreves en infrastrukturløsning. I punkt 3.2 i tiltaksplanen fremgår at Altinn skal være felles plattform for de digitale tjenestene.

Trolig med klar referanse til Altinn-problemene kort tid i forveien heter det i rapporten: «Med stadig økende pågang er det

Mindre papirselvangivelser på få år

I 2004 ble det levert inn 1,9 millioner papirselvangivelser fra lønnstakere og pensjonister. Seks år senere var dette tallet kommet ned i ca. 600.000. I 2004 ble 675.000 selvangivelser levert på nett. Økningen frem til 2010 er ikke spesielt stor, bare 928.000. Den dramatiske endringen er de 2,5 millioner lønnsinntakere som stille aksepterer at selvangivelsen er OK. Dette var ikke mulig i 2004.

Ved Brønnøysundregistrenes kontorer i Akersgata i Oslo arbeider 10-12 personer, i hovedsak med forvaltning av Altinn.

en utfordring å levere en robust, stabil og driftssikker løsning i Altinn for nye og eksisterende tjenester. Altinn må utvikles videre for å møte fremtidige utfordringer og inngå som et viktig element i utviklingen av digitale tjenester.»

Et lite stykke på veien...

Håkon Olderbakk har fulgt både registrene og IT-utviklingen på nært hold gjennom et langt liv.

– Trolig er vi bare kommet et lite stykke fra startstreken i forhold til de e-forvaltningsløsningene vi kan skimte i glasskula. Men her er noen utfordringer. Mange snakker om å holde Altinn så slank som mulig, og bare la det være en rapporteringsportal, ingen saksbehandlingsportal, og ha fokus på å høste gevinster av løsningen. Men på den annen side kan det dukke opp ny teknologi som kan gi helt uante muligheter, sier Olderbakk.

En annen som har fulgt Altinn helt fra bleiestadiet, Erik Fossum, viser til at regjeringen i sitt digitaliseringsprogram fra april 2012 har Altinn som felles plattform for digitale tjenester. Fossum mer enn antyder at våre myndigheter nok har studert to fagrapporter om Altinn, Veritas-rapporten og Cap Gemini-rapporten, svært grundig og dermed landet på noen andre konklusjoner enn man har fått inntrykk av gjennom noe mer tabloide fremstillinger. Fossum er helt klar på at så vel kildekode som den tekniske løsningen er solid, og i høyeste grad noe man kan bygge videre på:

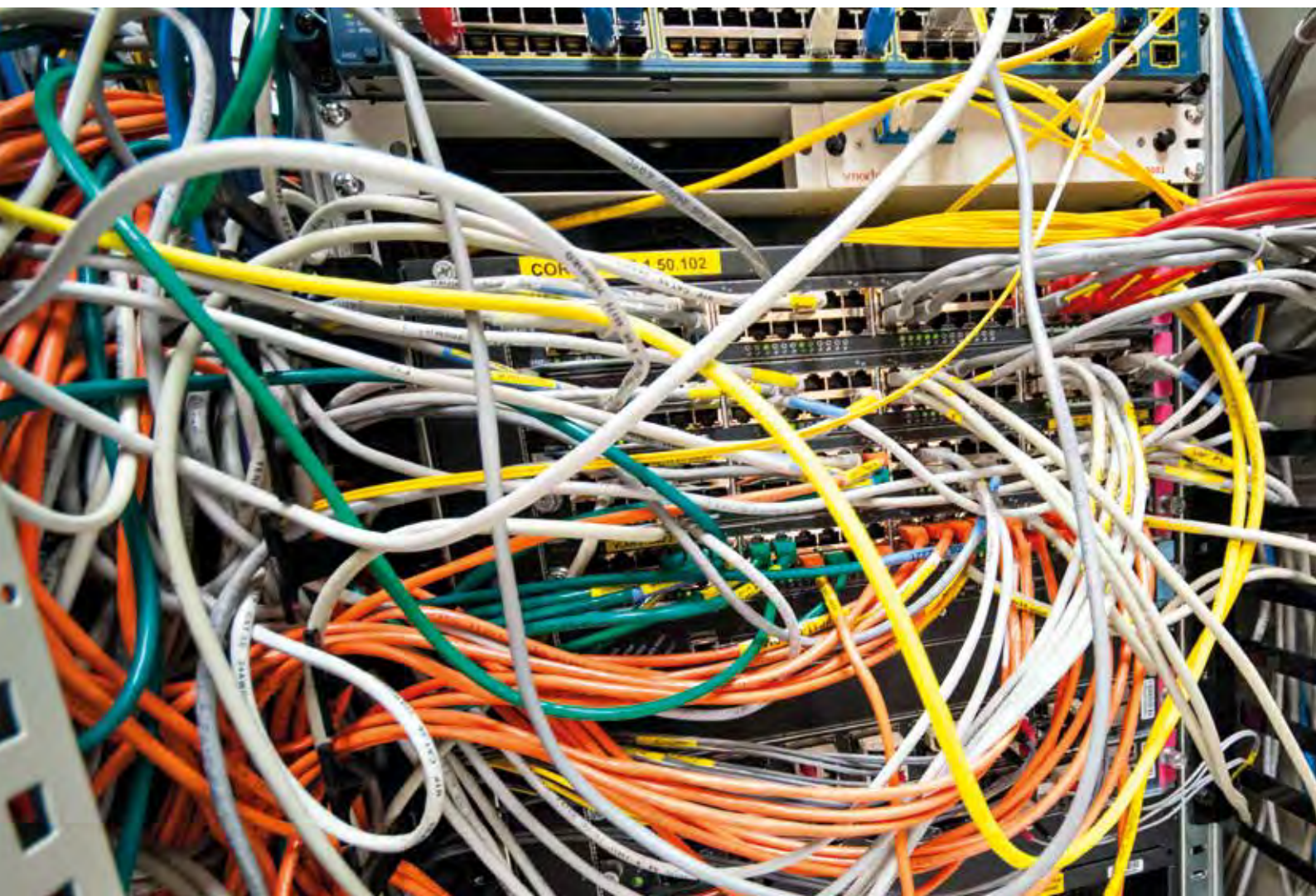
– Det vil være fullt mulig å tidoble antall tjenesteeiere i Altinn. Mange står i kø og vil inn. Men jeg er helt enig i at vi bør se etter synergieffekter i forhold til hvem som blir med. Altinn bør brukes der Altinn er den beste løsningen. Det er også en liten vei å gå med tanke på å styrke Altinn organisatorisk, plassert som en del av Brønnøysundregistrene og i Brønnøysund.

Kapittel 10

Fra et slags kaos mot et visst system

Informasjonsportalsamordning

Med Internett som foretrukket informasjonskanal, dukket det rundt årtusenskiftet opp offentlige bedriftsrelaterte nettportalløsninger som sopphatter en varm og fuktig høst. Hensikten var den aller beste: enkel tilgang til informasjon. Fint! Samtidig må ingen tro annet enn at det offentlige Norge, på samme måte som eksempelvis bankene, mente det var penger å spare på å la brukerne gjøre jobben selv. Men for brukerne, dvs. næringslivet i bred forstand, ble det etter hvert nokså kaotisk å forholde seg til et stort utvalg nettsted, noen selvsagt klart spesialiserte, men andre til dels temmelig overlappende.

Mange rystet også oppgitt på hodet hver gang et departement eller etat skulle løse et eller annet problem med forslag om å lage en ny Internett-portal. Det hendte til og med at et departement laget en portalløsning med innhold som i all hovedsak var dekket av en annen portal, finansiert av samme departementet, bare ulik avdeling, og gjerne et stykke borti gangen. Man visste tilsynelatende ikke om hverandres løsninger. Da er det kanskje ikke til å undres over at også næringslivet var forvirret. I tillegg var det selvsagt sløsing med skattebetalernes penger. Vi ser her klare paralleller til den gang bedriftene fikk skjemaer fra offentlige etater dryssende over seg, ett etter ett.

Næringslivet, representert med de store organisasjonene, presset på og ville ha forenkling. Prosjektdirektør Inger Aarvik i NHO, prosjekt offentlig sektor, var en av de som snakket varmt om å samle all offentlig næringsinformasjon inn i én portal: Altinn. Alt på ett sted, eller i alle fall *via* ett sted! Og hun var langt fra den eneste. Også innen byråkratiet var det krefter som jobber med og for portalsamordning. Dette kapitlet handler om den lange veien fra et slags kaos og mot et visst system.

Alt har en forhistorie

Offentlig *bedriftsrettet* informasjon har selvsagt en forhistorie. I nyere tid startet det med en telefontjeneste i Narvik. Siden ble det også en Internett-tjeneste samme sted. Og når dette omtales i denne boka så betyr det selvsagt at begge disse tjenestene har noe med Brønnøysundregistrene å gjøre. Det skjedde 17 år senere. Men først går vi tilbake til 1992.

Bedriftsinformasjon pr. telefon i Narvik

I april 1992 kunne næringsminister Ole Knapp (A) åpne Etablerer-telefonen hos VINN i Narvik. Bedriftsrådgivningsselskapet VINN hadde en forhistorie som Nord-Norge-kontoret til Statens Teknologiske Institutt og ble senere selvstendig som Veiledningsinstituttet i Nord-Norge, forkortet VINN.

VINN gikk inn som et ledd i et landsomfattende nettverk av veiledningsorgan som fikk støtte over budsjettet til NHD. En sentral oppgave for dette nettverket var veiledning til og opplæring av etablerere, bl.a. gjennom en egen etablereskole i regi av VINN. Denne etablererskolen fikk nasjonalt ry. I tillegg drev VINN et teknisk/økonomisk informasjonssenter for hele landsdelen.

I samarbeid med veiledningstjenesten var det ønskelig å videreutvikle dette tilbudet med en egen telefonsvartjeneste. Ansvaret for å bygge opp det nye tilbudet ble lagt til VINN ut fra den brede kompetansen VINN hadde, og at man hadde vist evne til løse slike landsomfattende oppgaver.

*Tilsynelatende kaos – men her påstås det å være et system..
Foto: Harald Harnang.*

I 1992 startet Grønn linje for etablerere som et NHD-prosjekt ved VINN i Narvik. Denne tjenesten ble litt senere omdøpt til Etablerertelefonen, og supplert med Bedriftstelefonen og Europatelefonen. Noen år senere «fusjonerte» disse tjenestene til Narviktelefonene. Foto: Harald Harnang.

Etablerertelefonen startet som nevnt i april 1992 og ga gratis råd og veiledning knyttet til alle spørsmål som etablering av bedrift reiser. Også selve telefonsamtalen var gratis, gitt at man ringte fra fasttelefon. Og det gjorde man som regel. Den gang.

Nå kunne etablerere enkelt og greit få et kvalitativt tilbud på ett sted. De aller fleste fikk svar på direkten, og uansett skulle man få svar innen 24 timer. Etablererne slapp å vandre fra kontor til kontor. Etablerere i distriktene slapp dessuten kostnadskrevende reiser til større byer.

Underdirektør i NHD, Arnt Egil Ursin, hadde VINN i sin portefølje. Han ivret for å bygge opp Narvik-miljøet til å bli et nasjonalt senter for næringsinformasjon. Nok en gang ser vi altså at det er en byråkrat som trekker i trådene.

Behovet for begripelig informasjon om bedriftsetablering var stort. En liten annonse i VG var nok til å skape telefonkø i ukesvis. I lange perioder måtte Narviktelefonene annonsere regionalt for å regulere trykket.

Spørsmålene dreide seg om alle mulige aspekter av en bedriftsetablering: lover og regler, organisasjonsformer, mulige støtteordninger, skatt, moms, osv. Etter hvert ble det imidlertid flere og flere bedrifter som også kontaktet Etablerertelefonen med spørsmål om drift av virksomhet. Kort tid senere ble det derfor opprettet en Bedriftstelefon med eget nummer, i hovedsak betjent av de samme operatørene.

På begynnelsen av 90-tallet var EU et hett tema. Også en EU-telefon så derfor dagens lys. Det ble mange nummer å forholde seg til, så høsten 1994 kunne daværende nærings- og energiminister Jens Stoltenberg koble sammen de tre tjenestene til én ny tjeneste med ett felles telefonnummer. Den nye tjenesten ble kalt Narviktelefonene. Bak dette navnet sto tidligere omtalte Arnt Egil Ursin. Han hadde nok begrepet og fenomenet «Brønnøysundregistrene» i tankene.

Narviktelefonene «leverte», som det heter: Mange innringer og god statistikk som ga verdifull tilbakemelding til departementet i forhold til hvor skoen trykket for etablere og SMB. Det ble en positiv spiral.

Bedin fødes

På et kontaktmøte for Narviktelefonene i Narvik midt på 90-tallet fortalte Arnt Egil Ursin i en pause til VINN-rådgiver og dataingeniør Snorre Jørgensen at han nylig hadde vært på en studietur i USA og sett hvordan man flere steder benyttet Internett som kanal for spredning av offentlig informasjon. De to ble straks enige om å gjøre noe med saken.

Kort tid senere hadde Jørgensen klar en forprosjektskisse til en «one-stop elektronisk link for offentlig informasjon om næringsvirksomhet», som det fremgår av et brev datert februar 1996, der VINN og Nærings- og energidepartementet ber Norges forskningsråd om midler fra et prosjekt rettet mot informasjonsnettverk for SMB.

Hva skal barnet hete?

Gjennom hele Bedin-prosjektperioden het løsningen Beduin: Bedriftsinformasjon *ut* på Internett. I aller siste sving, og like før lanseringen, i et møte i referansegruppa, hadde kontaktpersonen i NHO muligens fått kalde føtter. Han fryktet at løsningen kunne bli en «lang ørkenvandring», og da ville beduin-navnet fort bli «gefundenes Fressen» for kritikerne. Der og da ble navnet endret til Bedin: Bedriftsinformasjon på Internett.

I etterpåklokskapens lys var muligens dette ikke noe godt valg. Tatt i betraktning beduinenes evne til å finne frem til målet under vanskelige forhold og deres store tradisjonelle gjestfrihet, ville nettopp beduin være en hedersbetegnelse på tjenesten. Men det kunne ingen vite. Da.

Your Europe

Nettportalen Your Europe (Ditt Europa) gir flerspråklig praktisk informasjon for bedrifter som er på utkikk etter forretningsmuligheter og ønsker å starte virksomhet i et EU-land – inklusive ikke-EU-landet Norge. Her finnes også informasjon for EU-/EØS-borgere som ønsker å flytte, studere eller arbeide i et annet EU-land.

Tjenesten er laget i fellesskap av Europakommisjonen og nasjonale myndigheter. I Norge er det Brønnøysundregistrene som er tildelt ansvar for å legge inn og vedlikeholde nasjonal informasjon, og tjenesten utføres ved OA Bedriftsveiledning i Narvik. Redaksjonsrådsmøter holdes 2-3 ganger pr. år. Det er en årlig hovedrevisjon mens enkle justeringer oppdateres fortløpende. Man når Your Europe via EUGO-lenken, dvs. Point of Single Contact in Europe, fra hovedsiden i Altinn.

Seniorrådgiver Christian P. Iversen ved OA Bedriftsveiledning er ansvarlig for norsk innhold i Ditt Europa. Han er også norsk representant i redaksjonsrådet. Foto: Harald Harnang.

I mai 1998 kunne nærings- og handelsminister Lars Sponheim «koble trådene» og erklære Bedin (Bedriftsinformasjon på Internett) for åpnet. Dermed var offentlig næringsinformasjon tilgjengelig på Internett.

Da Bedin-prosjektet var kommet så langt at det skulle realiseres, viste en anbudsrunde at den dataløsningen man ønsket ikke fantes som standard hyllervare. VINN besluttet derfor å utvikle publiseringsløsningen selv. Etter en hektisk periode med utvikling av IT-løsningen og innlegging av informasjon, kunne nærings- og handelsminister Lars Sponheim i mai 1998 åpne den nye Internett-baserte tjenesten www.bedin.no. Selve åpningen skjedde hos en relativt nystartet gründerbedrift i Oslo, Mamut, som pr. 2013 er en del av Visma.

Informasjonsstrukturen var laget etter de retningslinjene som departementet hadde trukket. Det ble en portalløsning etter 90-tallets tenking: i all hovedsak en lenkesamling rett inn til primærkildene.

Bedin ble ingen umiddelbar suksess. Onde tunger kalte det en løsning *av* eksperter, *for* eksperter. En lite brukervennlig løsning, med andre ord. Først da en liten gruppe som jobbet med Bedin foretok en viss «omdefinering» av NHDs mandat, startet oppturen. Det ble bygget et skall over lenkesamlingen, og så startet arbeidet med å legge inn egne begripelige og brukervennlige tematekster i hovedstrukturen. Samtidig startet man å skrive og legge inn guider, dvs. enkle lærebøker innenfor ulike temaer, samt dokumentmaler, oversikter over finansører og andre nyttige verktøy for etablerere og næringsliv. Da tok det av.

Et – etter statlige forhold – relativt romslig markedsføringsbudsjett hjalp på. Også TV-reklame via «Fulle Fem» på NRK, produsert av Statens informasjonstjeneste, gjorde Bedin og Narviktelefonene mer kjent. Pluss, og ikke minst, det faktum at stadig flere nordmenn ble aktive på Internett i denne perioden. De første årene opplevde man en økning i antall sidevisninger med 100-150 prosent, og deretter om lag en million flere sidevisninger pr. år i mange år fremover.

Den aller første utgaven av Bedin.

Renholder
Girlye Perez
Monceda er
en av de som
holder det
rent og pent i
Brønnøysund-
registrene.
Foto: Harald
Harnang.

Fra skjema til Spør Oss

I 1991-92 sluttet byråsjef Tor Nygaard i Statistisk sentralbyrå og etablerte eget konsulentfirma. Forretningsidéen var å forenkle det offentlige Norge. Det var en forretningsidé de fleste investorer nok ville ledd seg skakke over.

Han ble imidlertid raskt kontaktet av NHO og spurt om han kunne tenke seg å være leder for Næringslivets skjemaråd, et toårig NHO-initiert prosjekt. Næringslivet hadde i mange år klaget over skjemaveldet, og nå ønsket blant annet NHO, HSH og begge bankforeningene å etablere et råd som kunne gi konstruktive innspill til forvaltningen. Nygaard satte én betingelse: At de ville gå med på hans modell. Han ønsket nemlig å måle *skjemabelastning*, som et produkt av tilrettelegging.

I det Nygaardske hode var det en klar formening om at etatene ikke spør fordi de er slemme, men på grunn av en politisk intensjon, et regelverk, og fordi det offentlige faktisk har behov for en del informasjon. I tillegg hadde bedriftene selv hatt et ønske om millimeter-rettferdighet i næringslivet, og det avføder gjerne svar med tre desimaler.

Nygaard ønsket ikke å måle *antall skjema* eller *antall timer* det tar å fylle dem ut. Han ville heller se på opplevelsen, nytten og forståeligheten. Han visste av smertelig erfaring at mange skjemaer var forferdelig dårlig. De fleste skjemaer kunne gjøres utrolig mye enklere, hyggeligere og mindre plagsomme, med det resultat at man faktisk kunne få bedre og mer korrekte svar. Næringslivets skjemaråd var enig.

Dette arbeidet resulterte blant annet i to rapporter med anbefalinger til hvordan etatene kan lette arbeidet for bedriftene. Og ikke minst avfødte dette arbeidet plakaten «10 regler for statlig skjemavett»: en forbilledlig ubyråkratisk trykksak som etter hvert prydet mange statlige korridorer. Det var en slags syntese av tilbakemeldinger fra svært mange norske små og mellomstore bedrifter. Eksempelvis var det åpenbart at mange ikke forsto nytten av skjemaene de måtte fylle ut. Punkt 6 på plakaten anbefalte derfor følgende: «Synlig fellesnytte for samfunnet: Forklar hvordan opplysningene skal brukes. Hvis et spørsmål ikke kan begrunnes, er det heller ikke nødvendig.»

Norsk lysingsblad

I en periode på vel 20 år, fra 1985 til juli 2005, var Brønnøysundregistrene i en viss grad engasjert i Narvik. Alle offentlige kunngjøringer, også fra Brønnøysundregistrene, ble den gang offentliggjort i Norsk lysingsblad, et av Norges eldste blader, som kom ut første gang i 1883.

I 1984 ble trykkingen lagt ut på anbud. Konkurransen ble vunnet av avisen Fremover i Narvik. Fremovers aksidens- og rotasjonstrykkavdeling ble senere skilt ut som Nor-Trykk Narvik AS. Lysingsblad-

virksomheten, dvs. trykking av papirutgaven, inklusive driften av databasen Doffin og fra 1996 også nettstedet norsk.lysingsblad.no (der kun offentlige anskaffelser ble publisert), sysselsatte etter hvert ca. 20 ansatte. Etter eksakt 20,5 års drift i Narvik ble virksomheten terminert. «Den nye tiden» hadde innhentet papirutgaven. Fra 1. juli 2005 ble alle kunngjøringer kun offentliggjort på www.norsk.lysingsblad.no, med redaksjon hos DiFi, Direktoratet for forvaltning og IKT, i Leikanger på Vestlandet. Beslutningen om å avvikle papirutgaven var et ledd i regjeringens satsing på å gjøre informasjon fra det offentlige enklere og mer effektiv.

Dette skjemafokusert var også midt i blinken for de som holdt på å bygge opp Oppgaveregisteret. En av deres oppgaver var å hjelpe etatene med å lage bedre skjemaer. Oppgaveregisteret og NHD finansierte Tor Nygaards første lærebok om hvordan man lager bedre skjema i det offentlige: «Skjemavett». Det handlet den gang selvsagt om papirskjemaer. Nettskjemaer lå i startgropen i 1996.

Som en naturlig konsekvens av dette arbeidet springer arbeidet med nettskjemastandarden «Elmer» frem. Elmer står for «Enklere og mer effektiv rapportering», og handler forenklet sagt om hvordan man skal bygge opp et Internett-skjema slik at det blir best mulig for brukerne. Gode skjema = mindre skjemabelastning. Så enkelt er det.

Trakt inn til skjemaene

Den andre erfaringen man gjorde seg etter å ha lyttet til bedriftene, var at det ikke nødvendigvis var selve skjemautfyllingen som var hovedproblemet, men å vite *hvilke* skjemaer som skulle fylles ut, og *når*. Moms og skatt og slikt var greit, men hva skal fylles ut når en av de ansatte brekker foten på jobb? Hvem skal vi spørre for å finne ut av dette? De store bedriftene hadde rutiner og personalavdelinger. Dette var et typisk småbedriftsproblem.

Ut fra denne problemstillingen dukket ideen om Internett-stedet SpørOss opp: Kunne man lage en «bruksanvisning» på Internett som ga svar på denne type spørsmål, og som viste veien inn til rett skjema?

SpørOss startet som et forskningsprosjekt. Tor Nygaard fikk forskningsmidler til sitt konsulentfirma Forvaltningsinfo. Egeninnsatsen ble i hovedsak levert fra Brønnøysundregistrene, gjennom informasjonssjef Annelise Tilrem og Hans Olav Elsebø. Tilrem hadde vært medlem i Statens fellesblankettutvalg og var nok en av de som forsto best hva dette handlet om – og viktigheten av det. Med bakgrunn blant annet fra Statens informasjonstjeneste og med gode personlige kontakter i byråkratiet, løftet hun fort SpørOss opp og inn i de indre gemakker. Annelise Tilrem gis mye av æren for at SpørOss raskt ble et vellykket tverretatlig samarbeidsprosjekt mellom Skattedirektoratet, SSB, Trygdeetaten og Brønnøysundregistrene. Dette var etater som hadde samarbeidet godt i Enhetsregistersamarbeidet, og som derigjennom hadde et etablert nettverk.

Dette var i Internetts spede barndom. Man hadde en statlig informasjonspolitikk som sa at informasjon var et lederansvar og et linjeansvar. Men her er også et helhetsprinsipp. Dette er to prinsipper som i utgangspunktet er sterkt motstridende. Her kom Internett som en svært egnet

løsning der man kan informere på tvers av etatsgrenser, selv om man har en etatsvis formell kvalitetssikring av innholdet, altså i linje.

Tor Nygaard var tekstforfatter. Hans oppgave var å gjøre komplisert regelverk begripelig. Samtidig sørget formelle kvalitetssikringsrutiner for at relevant fagetat fikk kvalitetssjekke hver bokstav. Og dette fungerte!

Tor Nygaard fremhever i et intervju i 2010, ikke uten en viss grad av ekte stolthet over sin egen Internett-baby, at SpørOss nok var et av de aller første tiltakene som til fulle utnyttet Internett i offentlig kommunikasjon.

Det baller på seg

Med erfaringer fra fødeklubben, som han på denne tiden hadde et nært forhold til, dukket idéen opp om en «velkommen-til-verden-bok» for bedrifter, som en slags parallell til spedbarnsboken. Kunne det være en idé å utvide SpørOss fra å være en ren skjemaproblemløser til også å gi svar på de viktigste forholdene en nybakt bedriftsleder bør være klar over? De fire samarbeidende etatene, og Arbeidstilsynet som kom med på laget etter et par år, var enige.

Akvakulturregisteret

Akvakulturregisteret inneholder en oversikt over akvakulturtillatelser og en del vesentlige vedtak knyttet til disse. Det inneholder også en oversikt over overføringer, pantsettinger og andre rettigheter som er tinglyst på tillatelsene.

For å drive med oppdrett må man i dag ha tillatelse (tidligere konsesjon). Denne er det mest verdifulle, slik at banker og andre normalt tar pant i tillatelsen, pluss ofte i det fysiske utstyret.

Registeret er todelt. Fiskeridirektoratet i Bergen

har ansvar for forvaltningsdelen, mens Brønnøysundregistrene har ansvaret for tinglysingsdelen av registeret.

Selv om akvakultur er en viktig næring for Norge, er det få aktører i bransjen og følgelig et lite register. Registeret ligger under Løsøreregisteret, og det er personell herfra som betjener Akvakulturregisteret. Fire personer har opplæring for å behandle denne type saker.

Lill Floa Bang har deler av sin daglige virksomhet ved Akvakulturregisteret. Foto: Harald Harnang.

Bronse for begripelig språk

Altinn har vunnet flere priser, også internasjonale. I 2012 gjaldt det begripelig språk. Da kunne en stolt Tor Nygaard motta Farmandprisen i bronse og i åpen klasse for Altinn informasjonsportal: «En fin mix mellom det forståelige og det juridisk korrekte», uttalte juryen. Prisen er ikke minst en heder til de i Brønnøysundregistrene som har stått på og jobbet frem den nye infoportalen, i første rekke OA Bedriftsveiledning i Narvik og Altinn kommunikasjon.

Neste steg ble å utvide innholdet til også å gjelde hvilke forhold allerede etablerte foretak burde være klar over. SpørOss ble delt opp i to logiske enheter: Starte bedrift og Drive bedrift, og det ble i tillegg trykket to hefter med tekst fra nettstedet, på mange måter bygget opp etter samme mal.

Da Altinn dukket opp, kom raskt ønsket om å legge SpørOss-tjenesten inn som en integrert del av Altinn. Det var naturlig. Her lå skjemaene, og SpørOss var i utgangspunktet en skjemaveileder. Fra å være en godt synlig nettjeneste på egne bein, forsvant nå SpørOss inn i Altinn og ble til en liten knapp på forsiden med det relativt ubegripelige navnet «Hjelp til regelverk». Bak lå muligens fortsatt idéen om at SpørOss skulle være en trakt inn til skjemaene, men tilbudet var allerede da for lengst blitt noe mye mer: en kvalitetssikret og velformulert tjeneste til etablerere og næringsliv. Med SpørOss/Hjelp til Regelverk på plass hadde Altinn tatt et lite steg på veien til ikke bare å være en skjemaportal, men også bli en informasjonsportal.

Samme tjeneste – andre rammebetingelser

1.900 kilometer lenger nord, hos VINN i Narvik, arbeidet staben ved nettstedet www.bedin.no med mye av det samme innholdet som SpørOss: med samme inndeling i Starte bedrift og Drive bedrift, men innholdsmessig både dypere og bredere.

Den analoge tjenesten, Narviktelefonene, hadde norsk næringsliv på øret hver dag. Dette var en utmerket lyttepost som fanget opp signaler og trender. Ut fra dette kunne man fort tilrettelegge informasjon på nett: Da flertallet av telefoner tok til å handle om permitteringer, ble ei lita «lære-bok» i permittering laget på få dager og lagt ut på Bedin. Slik ble også Rekrutteringsguiden, Oppsigelsesguiden, Budsjettguiden – og de mange andre små lærebøkene til.

Da en foreslått samarbeidsløsning om enklere informasjon inn til offentlig finansiering ble for byråkratisk og komplisert, laget Bedin-teamet på kort tid sin egen løsning – og la den ut. Bedin var en fri fugl, bare holdt i tømme av faglig dyktighet, egendisiplin samt Nærings- og handelsdepartementets mandat og tildelingsbrev. NHD var velsignet fornøyd og bevilget årlig 10-12 millioner kroner til tjenesten.

Det var ingen etatskontroll verken med utforming eller innhold. Ingen sjekket komma eller punktum. Det var erfarne fagfolk som selv utformet nettstedet – alt med formål å gjøre det enklere å starte og drive bedrift i Norge. Det er imidlertid ikke til å stikke under en stol at det i Det Offentlige Norge var miljøer som så på Bedin med en betydelig grad av skepsis. Ikke urimelig. Bedin seilte under NHDs flagg, men innholdet var det ingen offentlig etat som hadde kvalitetssikret. Kunne man nå stole på slikt?

Mange røster

Tidlig 2000-tall var tiden for de store portalplanene. Mange ble det noe av. Andre gudskjelov ikke.

Regelhjelp.no var et resultat av regjeringens satsing: «Et enklere Norge». Det ble lansert i 2005 som et samarbeid mellom fem etater med formål å vise vei til regelverk om helse, miljø og sikkerhet, HMS. Det er i 2011 et velfungerende nettsted for åtte etater med årlig mellom 200.000 og 250.000 besøkende.

Virtuell brukerfront var et annet spenstig NHD-prosjekt. Formålet var å utvikle en nettbasert brukerfront med et avansert, interaktivt søkesystem som kjerneelement. Her skulle brukerne få «enkel tilgang til informasjon om hva virkemiddelapparatet tilbød av rådgiving, assistanse og andre virkemidler samt kontaktpunkter for de forskjellige tjenestene» (NHD, St.prp. 1 2006-2007, kap. 912). Det var imidlertid tidlig klart at Virtuell brukerfront skulle sees i sammenheng med videreutviklingen av Altinn, og i så måte ble vel dette prosjektet samordnet før vi egentlig hadde fått noen samordning.

Med noe godvilje kunne man i Stortingets merknader til proposisjonen lese at Virtuell brukerfront skulle være lokalisert i Narvik. Dette er for så vidt interessant all den stund de første signaler om samordning av nettsteder med offentlig næringsinformasjon var kommet, og de som ville se, så at det brant et blått lys for Bedin i sin nåværende form.

Nevnes må også nettstedet innovasjonstjenester.no, laget i full fart av Innovasjon Norge, SIVA og Norges forsknings-

En noe senere versjon av Bedin med frisk og blomsterpyrdet design. Her var ikke bare guider og dokumentmaler lagt inn. I en kort periode var det også betalt reklame på forsiden, og Carsten O. Five var fast spaltist!

Høsten 2008 ble alle som hadde jobbet med Narviktelefonene og Bedin over en viss stillingsbrøk, invitert til Brønnøysund for å diskutere eventuell overgang til Brønnøysundregistrene. Det var høy sjarmfaktor og nydelig vær. De aller fleste takket ja. Foto: Johan Arnt Groven.

råd og lansert i oktober 2006. Bortsett fra forskningsaspektet var det mye parallellkjøring med både Bedin og SpørOss. Dette nettstedet kom vel bare så vidt over dørterskelen, før det stille avgikk med døden.

Og for å ta med et moderne eksempel: Så sent som i september 2008 lanserte Nærings- og handelsdepartementet portalen www.bedriftshjelp.no. Det var en oversikt over offentlige støtteordninger til næringslivet. Driftsansvaret ble gitt til Brønnøysundregistrene. Noen få måneder senere havnet ansvaret hos det gamle Bedin-miljøet i Narvik, som fra 1.1.2009 ble en seksjon under Brønnøysundregistrene (mer om dette senere).

Da er ringen på en måte sluttet, ettersom bedriftshjelp.no vel er det nærmeste man kommer i manifesteringen av tanken om den opprinnelige Virtuelle brukerfronten.

Bedriftshjelp.no kom på et tidspunkt da tiden var overmoden for portalsamordning. Mange ønsket da også å tone ned bedriftshjelp.no og bare diskret børste nettstedet under teppet og late som ingenting. Men bedriftshjelp.no kom ut på nettet, dog med klar markering fra dag 1 og på førstesiden om at løsningen snart skulle integreres i Altinn. Trafikktallene ble deretter og var ikke mye å skryte av. Det var det da heller ingen som gjorde.

For avslutningsvis å gjøre bildet tilnærmet komplett, må vi ta med at også en del større kommuner brukte og bruker ressurser på nettportaler for etablerere og næringsliv. I tillegg finnes det en rekke private aktører i markedet med ulike former for næringsinformasjon, ofte knyttet opp mot salgbare produkter og tjenester.

Privat mangfold – offentlig enfold

Mens man er vant til privat mangfold, er det en viss forventning om at det offentlige i hovedsak snakker med én tunge. For brukerne fremsto tilbudet av offentlige nettportaler for etablerere og næringsliv uoversiktlig. Noen vil kalle det kaotisk. I ett og samme nummer av bladet Gründer fant vi både Bedin og «konkurrenten» Spør Oss med hver sine annonser, bare med et par siders mellomrom. Budskapet var tilnærmet det samme. For staten kostet to annonser selvsagt dobbelt så mye som én. Og for leseren var det langt fra klart hvilken av de to offentlige portalene som egentlig var den beste.

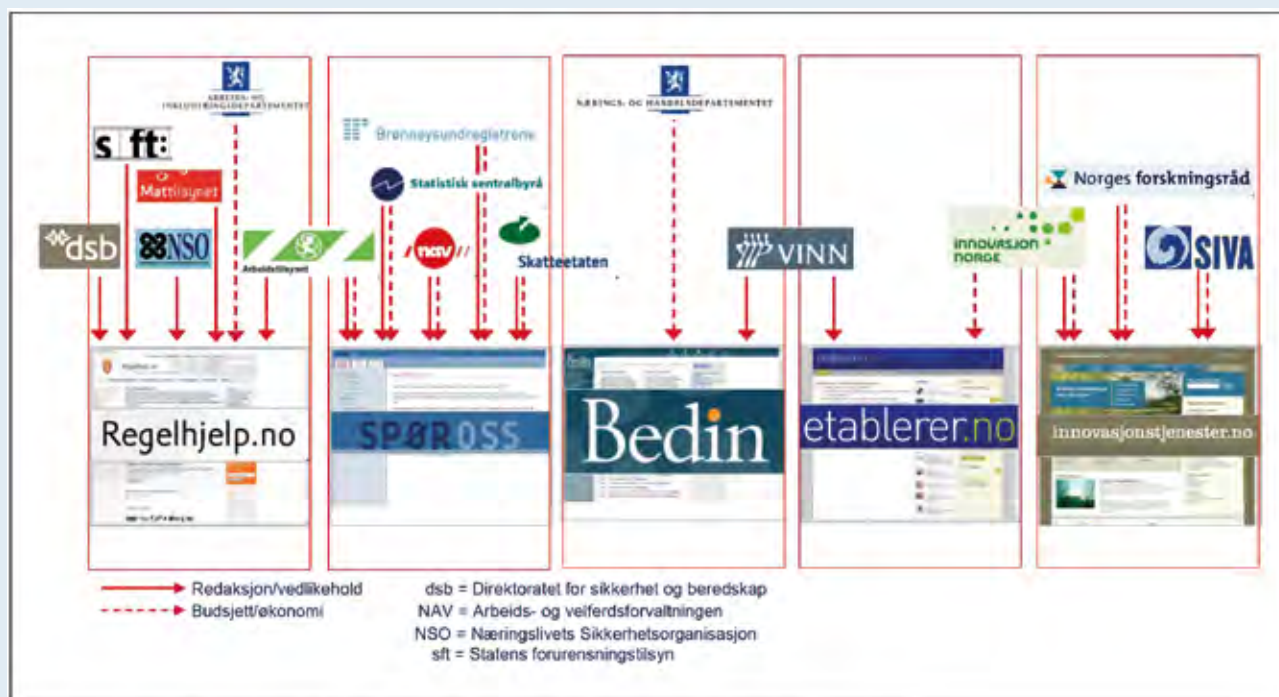
Hvem skal samordne?

Innenfor det offentlige var tiden som nevnt moden for samordning. Problemet var hvem som skulle samordne samordningen.

I 2006 ba Nærings- og handelsdepartementet Forvaltningsinfo utarbeide en rapport «med situasjonsbeskrivelser og forslag til arbeidsdeling og felles strategier for de eksisterende og planlagte statlige nettstedene med etatsovergripende informasjon om næringsregler og offentlige ordninger, herunder hvordan nettstedene bør presenteres i, og samarbeide med Altinn på lengre sikt». Med andre ord: Portalsamordning.

Det ble utnevnt en referansegruppe, og siden var det både workshops og fagsamlinger.

– For meg var det viktigste ikke nødvendigvis at all informasjon skulle ligge på samme sted – eller i samme nettportal om man vil. I en Internett-verden er det som regel uinteressant hvor noe ligger lagret, forteller Tor Nygaard.

Figur 7 Statlige nettsteder for næringsinformasjon – Redaksjon og finansiering

Det var relativt stor grad av nokså parallelle tjenester da man startet å samordne de ulike offentlige portalene rettet mot norsk næringsliv.

Han anså det som viktigst å få samlet alt under ett redaksjonelt regime, slik at det offentlige ikke snakket i munnen på seg selv om samme sak, men hadde en helhetlig struktur og en helhetlig måte å informere på. Rapporten kom i januar 2007. Den het «Næringsrett på Internett», og med undertittel: «Forslag til strategi for samordning av nettsteder med offentlig næringsinformasjon».

Til tross for at det var en konsulentrapport og som sådan ikke noe offentlig dokument, ble «Næringsrett på Internett» svært styrende for utviklingen i årene som kom. Tor Nygaard hadde høy troverdighet i byråkratiet og var en faginstans det var verd å lytte til. Det gjorde man da også i stor grad, selv om ikke alle konklusjoner fra rapporten ble fulgt. Blant annet fikk Altinn en langt større rolle som «det sorte hullet» som kom til å sluke alt annet. Alt skulle inn i Altinn, selv om man da risikerte å møte en del tekniske problemstillinger.

Bedin til Brønnøysundregistrene

Et annet moment som på mange måter kom til å forenkle samordningen i forhold til tjenestene Narviktelefonene og Bedin, var at ESA, EFTAs overvåkingsorgan, så det noe problematisk at NHD uten anbud delte ut 10-12 millioner kroner til VINN, som nå var en privat stiftelse utenfor departementet.

Departementet kom i en kattepine. Med en offentlig utlysning kunne virksomheten bli overtatt av andre miljøer, hvor som helst i landet. Riktignok sto det litt diffust at Virtuell brukerfront skulle legges til Narvik, men det var for vagt til at noen kunne sette sin lit til dette. Og dessuten kunne jo en ny tilbyder etablere virksomhet geografisk plassert i Narvik. Det hele løste seg ved at den mest naturlige statlige virksomheten, Brønnøysundregistrene, ved en virksomhetsoverdragelse overtok driften av tjenestene Narviktelefonene og Bedin. De VINN-ansatte som hadde over en viss stillingsbrøk knyttet til NHD-prosjektet, ble tilbudt jobb her.

Narvik 15. januar 2009: Informasjonstjenestene på telefon og på nett overtas av Brønnøysundregistrene, og OA Bedriftsveiledning blir en egen seksjon. Til høyre direktør i Brønnøysundregistrene, Erik Fossum. Helt til venstre Njål Dahle som også hadde sin gode hånd på dette prosjektet før han like etter gikk av med pensjon. Med på bildet er blant annet også avdelingsdirektør i NHD, Emma Stenseth, VINN-direktør Bjørn Bremer og ordfører i Narvik, Karen Margrethe Kuvaas. Foto: Harald Harnang.

Plutselig hadde Brønnøysundregistrene fått en seksjon i Narvik, og dermed startet arbeidet med å smelte to kulturer sammen. I april 2011 var det besøk fra Opplysningsavdelingen med middag og påfølgende bratt kjelketur fra 650 m.o.h. til nesten ned i fjæresteinene. Foto: Harald Harnang.

1. januar 2009 startet 10 tidligere VINN-ansatte sin nye arbeidsdag som statlig ansatte i Brønnøysundregistrene, fra registerenhetens nye lokaler - i samme etasje i VINN-bygget i Narvik. Ved den offisielle overdragelsen påpekte NHD at man hadde valgt denne løsningen nettopp for å beholde den høye kompetansen og det spesielle fagmiljøet som var bygget opp rundt Narviktelefonene og Bedin.

Samordnet – til slutt

OA Bedriftsveiledning (del av Opplysningsavdelingen), som enheten kalles, den tidligere frie fuglen fra nord, ble den enheten som fikk den tyngste rollen i arbeidet med å samordne og koordinere informasjon fra de tre nettstedene SpørOss/Hjelp til Regelverk, Bedin og Bedriftshjelp, for innlegging i informasjonsportal-delen i Altinn. Denne samordningen ble lansert 1. november 2011 i en slags «betaversjon». Allerede i desember 2011 var informasjonsportalen i Altinn såpass samstemt og justert at man kunne heise fanen høyt til værs og erklære denne viktige delen av Altinn for åpnet.

Endelig snakket den delen av det offentlige, som henvendte seg til etablerere og det etablerte næringslivet, med én stemme, og Altinn var for alvor blitt både en skjemaportal og en solid informasjonsportal for norsk næringsliv.

Kapittel 11

Samfunnsansvar og nettverksbygging

Internasjonalt engasjement

Internasjonalt engasjement kom på mange måter som en naturlig del av utviklingen av Brønnøysundregistrene. Norge var tidlig ute med databasert registerdrift og fikk høy kompetanse med tilsvarende høy overføringsverdi til andre nasjoner. Eller for å si det på den enkle måten: Flink fagfolk er alltid etterspurt! Og det enten vi snakker om etablering og utvikling av verktøy for mer effektiv samhandel i Europa eller oppbygging av grunnleggende registre under langt mer eksotiske himmelstrøk.

Flagg til bruk ved besøk fra nære og fjerne utland. Et lite utsnitt av rekvisita-avdelingen på kurs-senteret.

Foto: Harald Harnang.

Internasjonalt engasjement er ikke helt uten utfordringer. Det reiser også en del viktige problemstillinger. Spørsmålet er hvorfor lot man seg engasjere i dette? Var og er dette lønnsomt for registrene? Er det lønnsomt for det norske samfunnet, og i så fall i hvilket tidsperspektiv?

Spørsmålene er mange. Sett fra Brønnøysund handler det imidlertid grovt sett om to forhold: Samfunnsansvar og nettverksbygging, i mange betydninger av de to begrepene.

Et foretaksregister i Zambia

Brønnøysundregistrenes internasjonale engasjement startet forsiktig tidlig på 90-tallet. Bakgrunnen var enkel nok: Registrene ble tidlig kjent som Stedet det var smart å besøke for land som vurderte å bygge opp ulike former for registre over økonomiske forhold og foretak på nasjonalt nivå. Resultatet ble snart en rekke engasjement over store deler av verden.

I internasjonal sammenheng startet det med Zambia - og la oss innledningsvis ta dette som et eksempel: Ikke fordi det er det mest suksessrike. Tvert i mot, dessverre. Men eksemplet Zambia sier litt om et lands forsøk på å gå den lange veien fra u-land til i-land.

I 1992 fikk Brønnøysundregistrene en henvendelse fra Norad med forespørsel om å utføre en forberedende studie med tanke på et EDB-basert foretaksregister i Zambia. Zambia hadde et manuelt ført register som lå i hovedstaden Lusaka. Det var også et registerkontor i en by lenger nord. Registerkortene herfra ble fraktet til hovedkontoret. For å få registrert sine virksomheter måtte folk reise i dagevis til registreringskontorene og vente tålmodig på tur, ofte i flere dager. Det statlige registerkontoret i Lusaka var noe eksotisk og nokså langt unna det man var vant til. Aldri i sitt liv hadde Håkon Olderbakk og Erik Fossum sett så mange trekasser med litt fillete kartotekkort. Men, og det er et viktig poeng her: arkivet fungerte delvis på et slags vis.

Besøk av delegasjoner fra store deler av verden har etter hvert blitt rutine ved Brønnøysundregistrene. Det er kurssenteret ved registrene som står for selve arrangementet.

*Foretaksregisteret i Zambia!
Foto: Erik Fossum.*

Noe av det mer positive de engelske kolonimaktene hadde påført det tidligere Nord-Rhodesia, var et relativt velfungerende lovverk etter engelsk standard, med blant annet entydige ID-numre for personer og bedrifter.

Etter 10 dagers arbeid kunne de to hvithudete herrene konkludere med at dette nok kunne la seg realisere. Bekymringen lå på datasiden. Men med tilstedeværelsen av flere internasjonale konsulentforetak innen IT, var det sannsynlig at man kunne bygge opp tilstrekkelig lokal datateknisk kompetanse, både hva angår maskinvare/programvare og sikker drift. Ha nå i mente at det ikke var mer enn 14-15 år siden enkelte byråkrater i Oslo hadde uttrykt noe av den samme bekymringen i forhold til å legge et dataregister helt ut på bryggekannten et sted i Nord-Norge. Uten sammenligning for øvrig.

Etter at Zambia-rapporten var avlevert tidlig i 1993, skjedde det tilsynelatende ingen verdens ting. I 1994 fikk man imidlertid besøk i Brønnøysund av en representant for et internasjonalt

Nasjonsbygging

I et land med et av verdens best fungerende næringslivsregistre er dette noe vi nordmenn knapt reflekterer over. Men faktum er at det å etablere orden, struktur og kontroll med næringsvirksomhet i et land, gjennom et velfungerende foretaksregister og et løsreregister, i bunn og grunn handler om nasjonsbygging.

Zanzibar-delegasjon på besøk hos Brønnøysundregistrene.

*Det statlige registerkontoret i Lusaka var nokså langt unna det herrene fra nord var vant til. På bildet, til venstre Håkon Olderbakk.
Foto: Erik Fossum.*

konsulentselskap. Han hadde fått i oppdrag å lage en kravspesifikasjon i forhold til å bygge opp et komplett foretaksregister i Zambia. Han ble en ukes tid. Så dro han. Og så ble det like stille igjen.

I 1998 ble Erik Fossum invitert til Zambia på nytt. Nå for å dra i gang et program som skulle sikre at man kom videre med å etablere dette registeret. Denne gang ble han befraktet til Lusaka på businessklasse og her behandlet som et statsoverhode: Det var intervjuer på zambisk dagsrevy og det var cocktailparty sammen med parlamentsmedlemmer og ministre og alt som godt var. Da han dro derfra etter 10 dager, var det laget en solid tidsplan og fremdriftsplan. Det skulle også nedsettes en komité på regjeringsnivå som skulle vurdere tilbud fra ulike selskaper. Uten at noe skjedde. Det siste Fossum hørte var at man visstnok ikke var blitt enige om hvem som skulle sitte i komiteen for å vurdere anbudene.

Og nå vil noen kanskje trekke på smilebåndet.

Andre vil bruke fem minutter på å lese litt om Zambias dystre historie, fra på 60-tallet å være et rikt kopperproduserende land, til i dag å være et av verdens fattigste land med en skremmende lav levealder, i hovedsak på grunn av HIV-/AIDS-relaterte problemer. Pluss kriger og flom og penger som ikke alltid havnet der de skulle, og annen elendighet. Da er det kanskje ikke helt uforståelig at noe blir satt på venteliste.

Register versus vann og mat

Tilfellet Zambia reiser imidlertid et generelt spørsmål: Hvorfor i all verden bør et land med så store grunnleggende behov vurdere å bruke ressurser på et foretaksregister og et løsreregister? Og hvorfor engasjerer Norad seg i dette? Det hadde vel vært mer fornuftig å grave brønner eller dyrke jord.

Solid norsk bistandstradisjon

At den norske stat, via Brønnøysundregistrene, engasjerer seg i internasjonal bilateralt arbeid for å fremme vekst og utvikling i et mottakerland, er på ingen måte noe nytt. Her har Norge lang tradisjon. Og som man vil se, er det å få orden på næringslivet i et land og det å bidra til skoler eller helsearbeid, strengt tatt to sider av samme sak. Det handler om nasjonsbygging.

Når det gjelder tradisjonell utviklingshjelp, startet det for Norges del i 1952 med opprettelsen av *Fondet for hjelp til underutviklede land*, også kalt *Indiafondet*.

Den gang handlet det blant annet om støtte til helsearbeid og til fiskerisektoren i Kerala-provinsen i India. Ved et stortingsvedtak i 1962 ble dette fondet avløst av *Norsk Utviklingshjelp*, en frittstående statlig institusjon underlagt Utenriksdepartementet. Seks år senere ble administrasjonsformen igjen lagt om og man opprettet *Norad*, som ble et frittstående direktorat under samme departement.

Gjennom alle disse årene har den store kløften mellom rike og fattige land i verden vært det viktigste utgangspunktet for norsk bistand. Å redusere denne kløften har vært den fremste begrunnelsen for bistandsvirksomheten.

Det er selvsagt og åpenbart vesentlig å sørge for mat og vann. Men, og dette henger skremmende ofte sammen med de primære behovene: I tillegg er nasjoner som vil ut av fattigdommen helt avhengig av et fungerende næringsliv.

Det er i dag stor grad av internasjonal enighet om følgende: For å få et næringsliv til å fungere må man ha en oversikt over hvem det er som driver næringsvirksomhet i landet. Et foretaksregister er ansett som en nødvendig del av et lands økonomiske infrastruktur. Problemet i mange land er at det meste av økonomien er svart, hvilket betyr at den foregår utenfor myndighetenes kontroll. Også når foretak skal handle med hverandre, er det viktig å vite hvem som driver innenfor de offisielle rammene; det vil si hvem man dermed noe tryggere kan handle med. Sist, men ikke minst, handler dette selvsagt også om myndighetskontroll og skatteinntekter av den virksomheten som skjer.

Til alt dette trenger man oppdaterte og velfungerende registre.

Gode medarbeidere

Godt personalarbeid handler blant annet om aktiv rekruttering og en tilpasset seniorpolitikk. Man er hele tiden på jakt etter flinke fagfolk innen flere områder, og akkurat her dreier det seg om jurister. I 2009 tilbød registrene for første gang faglig relevante sommerjobber til juss-studenter med fullført tredje studieår. Hensikten var å la flere bli kjent med en flott arbeids-

Rimelig kreditt

Men hva er hensikten med et *løsøreregister* under slike forhold? For å kunne drive næringsvirksomhet er man normalt også avhengig av å ha tilgang til rimelig kreditt. Dvs. å kunne låne penger med renter og betingelser som er til å leve med. For å få til dette må man kunne stille sikkerhet.

Det sikreste er selvsagt fast eiendom. Men i mange land er fast eiendom et vanskelig tema, og spesielt i land hvor man virkelig har behov for å få struktur på landets økonomi. Det er ofte uklart hvem som eier hva, og det er vanskelig å få til skikkelige og ryddige forhold. Da er det mye enklere med det man har rett foran seg: altså løsøre.

I utgangspunktet kan det se ut som om det store flertallet av innbyggere i u-land ikke har noe å stille som sikkerhet for lån. De færreste har fast eiendom, men de aller fleste har «et eller annet», kanskje i form av et varelager, inventar eller utstyr: en sykkel eller en symaskin. De har med andre ord løsøre som kan benyttes som sikkerhet for lån. Og da er vi plutselig midt inne i det som er hele vitsen med et løsøreregister.

Dette er tanker som støttes av både Norad, Verdensbanken og myndigheter som arbeider innen utvikling, og særlig innenfor entreprenørskap, dvs. etablering av næringsvirksomhet. En av de sterkeste talspersonene for dette synet er den tidligere peruanske finansministeren Hernando de Soto, nå president i «Institutt for frihet og demokrati» i Lima, Peru, som skriver om hvordan man kan bygge brua fra fattigdom til utvikling.

De Soto er en kjent, men ikke uomstridt, utviklingsøkonom. Han peker på at fast eiendom og løsøre representerer enorme verdier. Men denne kapitalen kan vanskelig anvendes til investeringer så lenge den ikke er formalisert og registrert gjennom et enhetlig system. Uten et løsøreregister blir avhengigheten av ekstern kapital tilsvarende større. Slik kapitaltilførsel blir ofte dyr og kontrolleres av et lite mindretall. Det er ingen gunstig løsning.

plass og et godt fagmiljø. Fra venstre juridisk rådgiver Lars Eliassen, underdirektør i Administrasjonsavdelingen og rekrutteringsansvarlig Aina Melstein og juridisk rådgiver Ståle Norum Engen. Foto: Kommunikasjon.

I den andre enden av skalaen handler det om å ta godt vare på erfarne og dyktige medarbeidere slik at de blir værende i jobb, slik Agdis Sandvær er et godt bevis på. Siden bildet ble tatt i mai 2011 har Agdis gått hen og blitt pensjonist. Dog ikke verre enn at hun er innom som ekstrahjelp fra tid til annen.

Foto: Harald Harnang.

Thorleif Holmstrand er underdirektør og ansvarlig for European Business Register.

EBR: *European Business Register*

EBR er et samarbeid mellom foretaksregistrene i en rekke europeiske land. Her får man tilgang til pålitelige opplysninger om europeiske foretak, direkte fra kilden. For noen få kroner kan eksempelvis en eksportør i ett land få kvalitetssikret informasjon om en potensiell kjøper i et annet land, og dermed ha en viss garanti for kjøpers betalings- evne. Basisopplysningene er navnesøk, roller i foretaket, foretaksprofil, foretaksopplysninger og årsregnskap. Prisene varierer noe. Et årsregnskap fra Storbritannia koster for eksempel 15 kroner. Pr. mars 2012 er 26 land med. Det arbeides nå hardt for å få med de siste EU-landene som fortsatt står utenfor EBR, som for eksempel Polen og Portugal. Dette både av praktiske og strategiske årsaker.

Foretaksregistrene rundt om i Europa er organisert på noe ulik måte: I Norge er det som kjent det offentlige, via den statlige etaten Brønnøysundregistrene, som eier Foretaksregisteret, mens det i Italia er et privat foretak. Det er imidlertid en dreining mot større statlig engasjement. Noe av bakgrunnen er et gjensidig ønske om å la EBR bli en integrert del av EU-systemet. Dette er imidlertid ikke helt problemfritt for ikke-EU-landet Norge. Pr. mai 2012 er det fem personer med oppgaver rettet mot European Business Register ved Brønnøysundregistrene.

Hernando de Soto har vært i Brønnøysund flere ganger. Her så han i praksis akkurat det han mener er nødvendig å få etablert i den tredje verden, som en del av brubygginga fra U til I. Fra Utvikling til Industrialisering. Det er i dette perspektivet vi finner noe av Brønnøysundregistrenes begrunnelse for å engasjere seg internasjonalt i oppbygging av økonomisk infrastruktur i andre land.

Det startet i Europa

I europeisk sammenheng startet Brønnøysundregistrenes internasjonale engasjement med noe tilsynelatende langt enklere: European Business Register, EBR.

Mens den Europeiske Unionen, EU, i økonomisk sammenheng, svært forenklet sagt er en konstruksjon for å gjøre handel på tvers av landegrensene i Europa enklere, tok European Business Register mål av seg å være det redskapet som skulle gjøre denne handelen sikrere. EBR er en elektronisk distribusjonsløsning for foretaksopplysninger i Europa.

Forløperen til EBR var en konferanse i Brüssel i 1992. Ut av denne konferansen vokste det forenklet sagt et forpliktende samarbeid mellom foretaksregistre både i og utenfor EU. Kriteriet for å bli med er at det samarbeidende selskapet eller etaten har ansvar for det offisielle, dvs. myndighetsstyrte foretaksregisteret, i det enkelte land.

EBR har vært i drift siden 1997/98. Det startet med Italia, Frankrike, Danmark og England. Norge kom tidlig med, også i styre og stell. Erik Fossum er pr. 2012 en av de som har vært lengst med i styre og stell i EBR. Også Torunn Meosli var med i noen perioder.

EBR har hatt sine voksesmerter. Slik det kanskje må bli når man skal få til noe felles mellom nasjoner med ulik lovgivning og kultur, selv innenfor vår snevre vestlige kulturkrets. Opprinnelig skulle EBR være et myndighetsredskap. Men så viser det seg at noen land har outsourcet registertjenestene til eksempelvis kredittopplysningsfirmaer eller handelskamre. Andre land hadde *sine* særegenheter. Dermed ble det plutselig litt ugreit å få dette

Strengt tatt startet det internasjonale engasjementet i Europa med European Business Register, EBR.

dugnadslaget til å fungere organisatorisk, styringsmessig, økonomisk og juridisk, spesielt når man etter hvert måtte ansette folk til drift, juss og IT og dermed fikk økonomiske forpliktelser.

Løsningen ble å etablere European Economic Interest Grouping, EEIG, og få på plass to avtaleverk. Dette løste de fleste problemene eksempelvis i forhold til solidaritetsansvar mellom de statlige foretakene som for eksempel Brønnøysundregistrene og private foretak som tyske Creditreform. Da alt dette var på plass, ble EBR registrert som juridisk enhet med eget organisasjonsnummer, og det skjedde selvsagt i EU-hovedstaden Brussel.

Vel og bra. Bortsett fra at EU nå juridisk sett oppfatter EEIG som et privat selskap, og at dette igjen kan medføre litt skurr i forhold til deltakelse i diverse EU-programmer. Nå går det likevel stort sett greit. EBR er i hovedsak inne i «EU-varmen» og deltar i en rekke programmer og prosjekter, noe som også er med og delfinansierer ordningen. Resten kommer fra de beskjedne prisene som sluttbruker må betale for bruken av tjenestene. Pluss de 12-18.000 euroene hvert av deltakerlandene må bidra med årlig, alt etter størrelsene på medlemslandet.

For Brønnøysundregistrene i EØS-landet Norge har deltakelsen i EBR i tillegg medført at man har blitt delaktig i og mottatt betydelige beløp fra EU-finansierte programmer. Dette gjelder også i programmer som kun var rettet inn mot EU-medlemmer, der EBR ble godtatt som part sammen med noen enkeltland. Søknad om deltakelse i EU-prosjekter er krevende, både i søknadsfasen og i oppfølgingsfasen. Takket være at EBR har ekspertise på dette systemet, har Brønnøysundregistrene fått sin gode andel av midler og interessante utviklingsmuligheter som registrene normalt ville stått utenfor.

Øst-Europa banker på

Da støvet så vidt hadde lagt seg etter Berlinmurens fall, var det mange som så muligheter for samarbeid for felles nytte (og en del som øynet samarbeid for egen nytte) i den delen av Europa som nå steg frem fra jernteppet.

I en registerfaglig kontekst er det ikke problemer med å slå fast at det hadde vært registre nok i det gamle Øst-Europa. Men mange av dem var av den typen som befolkningen gladelig kastet ut av vinduene og tente fyr på da tøværet kom. Utover dette måtte myndighetene hente frem lover og regler fra mellomkrigstiden for å få samfunnet til å fungere. Og mange av disse var lite egnet i et moderne og stadig mer markedsorientert samfunn.

Makedonia og Mosambik

Makedonia, 2000: I flere perioder var Grethe Strømsnes sammen med et stort team i landet, blant annet for å bidra til å bygge opp et enhetsregister.

I januar 2000 dro Grethe Strømsnes til Skopje, hovedstaden i den tidligere jugoslaviske republikken Makedonia. Her skulle hun, sammen med et team på nesten 50 personer fra Makedonia, Litauen, Latvia og Norge, bidra til å bygge opp et enhetsregister samt forbedre regnskapsregisteret i dette relativt nye landet på Balkan. I tillegg til én uke i Oslo, var Grethe i Makedonia i mer enn 20 uker, fordelt på seks perioder av varierende lengde gjennom det meste av år 2000. Fem år senere gikk turen til Mosambik i sørøst-Afrika. Her var oppgaven å bidra til etablering av et enhets- og et foretaksregister. Denne gang ble det først et opphold på 14 dager i Litauen for å forberede seg sammen med andre prosjektdeltakere, og deretter tre jobbperioder hver på to uker i Mosambik.

Begge prosjektene gikk i regi av Norway Registers Development AS. Det siste prosjektet også sammen med Norconsult AS.

– Det var to svært lærerike perioder, forteller Grethe Strømsnes, som har lang fartstid fra Brønnøysundregistrene, hovedsakelig fra Næringsavdelingen.

Grethes oppgave var å bidra med kompetanse på oppbygging og drift av registersystemer, praktisk bruk, utvikling av manualer og blanketter, i tillegg til samspillet mellom system, juss og brukere.

– Det er mange og svært ulike typer erfaringer man sitter igjen med etter deltakelse i denne typen internasjonale oppdrag. Viktigst er selvsagt følelsen av og vissheten om at man har bidratt positivt, takket være kunnskapen og erfaringen fra Brønnøysundregistrene, forteller Grethe Strømsnes.

– Brønnøysundregistrenes utenlandsengasjement medfører en del praktiske utfordringer.

Konklusjonen er imidlertid krystallklar: Det å få sjansen til å være med på et slikt prosjekt er en unik erfaring. Har man evnen til å være åpen og ta ting som de kommer – og ikke tro at alt må være slik man er vant med på Brønnøysundregistrene – så vil dette være en skremmende, utfordrende, slitsom, men først og fremst lærerik seier, der man beviser for seg selv og de andre at «du fikk det til».

Samarbeid med konsulentselskap

Komparative fortrinn var noe av grunnen for etableringen av og samarbeidet med et norsk privat konsulentselskap, Norway Registers Development AS, NRD. Norway Registers Development AS var (og er) et IT-konsulentselskap med tjenester som blant annet omfatter prosjektledelse, systemutvikling og implementering, registerdrift og distribusjon av informasjon. Det statlige registret kunne av mange gode grunner ikke operere like smidig som et privat konsulentfirma. Samtidig satt Brønnøysundregistrene med solid registererfaring og mange eksperter på systemer, IT, drift og juss. Her var en vinn-vinn-situasjon.

NRD sto for alt markedsarbeid og fotarbeid, mens man etter behov leide inn registerfaglig kompetanse fra Brønnøysundregistrene. For Brønnøysundregistrene isolert sett var litt av gulroten at personell kom seg ut i verden for å få kunnskap og nye impulser. Man erfarte at de aller fleste land stilte med sine desiderte toppfolk, så her kunne det være litt å lære. Og utfordringer var det

Brønnøysundregistrene har i en årrekke hatt et nært samarbeid med John Schjelderup Olaisen (til høyre på bildet) og hans selskap Norway Registers Development AS, NRD. Selskapet har aktiviteter over store deler av verden. Bildet er tatt i januar 2013 i Hanoi, Vietnam. Foto: NRD.

vanligvis mer nok av. Økonomisk sett var det ingen som ble rike. For registrene handlet det i hovedsak om kostnadsdekning.

Polen

Takket være NRD ble Brønnøysundregistrene nok så raskt engasjert i opprettelse av et foretaksregister, et løsreregister og grunnbok i Polen.

Amerikanerne hadde vært tidlig til stede og var svært interessert i å spre ny teknologi «made in USA» i et jomfruelig marked. Det sto derfor ikke på hardware. Problemet var hvordan man skulle bruke alle IT-boksene. Det kunne folkene fra Norway bidra med: Teknisk kompetanse, juridisk kompetanse og saksbehandlerkompetanse.

Prosjektet var for så vidt vellykket. Polakkene endret på haugevis med lover for å være à jour med den nye tiden. Men helt i mål – etter skandinavisk modell – kom man ikke. I stedet for ett sentralt panteregister, ble det én sentral avgivelsesenhet. Antall registreringskontor ble redusert, men disse skulle fortsatt være en del av tjenestetilbudet til dommerne rundt om i landet. Poenget var at dommerne hadde en vesentlig del av inntektene sine fra tinglysing, og de var selvsagt ikke interessert i å sage over den greina de satt på.

Det andre problemet var pant i løsøre. I Polen har staten en form for generalpant. Når en bedrift får problemer, kommer staten inn og tar hva staten begjærer. Andre panthavere må stille bak i køen. Dermed blir problemstillingen med å etablere et løsreregister av akademisk karakter. Hva er vitsen for meg å ha tinglyst pant i løsøre når staten har forkjørsrett og kommer foran alle, uansett.

På en konferanse for store deler av dommerstanden i Polen forsøkte Erik Fossum å fortelle at i Norge måtte også staten ha tinglyste krav for å komme i betraktning. De ristet bekymringsfullt på hodene sine og forsto knapt hva han snakket om. Vi ser altså her en flik av hvordan kultur og lovgivning medfører ulike løsninger. I Norge løses problemer på vår måte, mens man både i Polen, Afrika og Asia nødvendigvis må løse sine problemer på sin egen måte. Og det er langt fra gitt at Norge representerer Den Optimale Løsningen i enhver sammenheng.

Med verden som arbeidsplass

Siden skulle det komme mange engasjementer. I flere år var disse oftest i regi av Norway Regis-

Håkon Olderbakk må ha slitt ut flere pass enn de fleste. I 1995 var han på et tre-ukers oppdrag i Palestina, og bildet er trolig tatt i hjemlige omgivelser for å illustrere avreise eller ankomst.

ters Development AS, NRD. Håkon Olderbakk er trolig den medarbeideren som kan vise frem flest stempler i passet sitt: Litauen, Latvia, Slovakia, Makedonia, Palestina, Sør-Afrika, Zambia, Mosambik og Vietnam. For å nevne noen. I en periode på to år, fra 1996 til 1998, var han ansatt i NRD som prosjekt- og IT-sjef.

Det siste store samarbeidsprosjektet mellom Brønnøysundregistrene og NRD var i Vietnam i 2006. Siden har det sporadisk vært leid inn personell fra registrene i enkeltprosjekter. Og fortsatt er det NRD som ofte står bak når delegasjoner fra ulike land kommer til Norge og er på besøk i Brønnøysund.

Verdensbanken

Fra 2010 har mange utenlandsoppdrag gått i regi av Verdensbanken. I september 2010 inngikk Brønnøysundregistrene en samarbeidsavtale med Verdensbanken om å levere konsulenttjenester for å utvikle registerløsninger i andre land. Prosjektene er normalt finansiert via Norad. Avtalen med Verdensbanken er en milepæl og en stor anerkjennelse av den kunnskap og erfaring Brønnøysundregistrene, langt nord i verden, kan bidra med.

Brønnøysundregistrene skal jobbe innenfor tre ulike arbeidsfelt. Det første er prosjekter som tar sikte på å forenkle virksomhetsetablering i enkelte land. Brønnøysundregistrenes bidrag er utvikling av registerløsninger med fokus på rettslige, organisatoriske og tekniske spørsmål. Det andre er studier innen registerløsninger som kan brukes for å dele kunnskap og erfaring med andre land. Det tredje elementet er nettverksbygging med deltakelse på internasjonale workshops og besøk fra andre land.

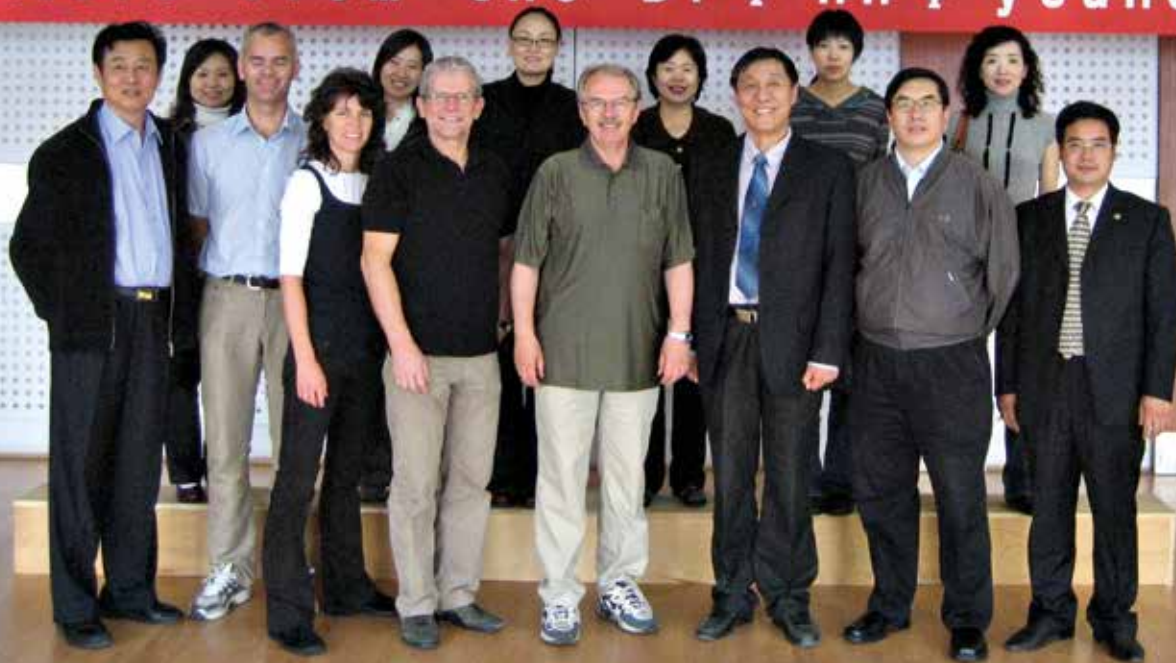
Doing Business

I praksis handler det mest om å hjelpe land til å gjøre det enklere å etablere virksomhet. Verdensbanken rangerer årlig knapt 200 land i forhold til vilkår for «Doing Business». En av nøkkel faktorene er hvor enkelt – eller komplisert – det er å starte virksomhet. Land som ønsker økt samhandel med resten av verden, henvender seg til Verdensbanken for å kunne iverksette tiltak med formål å bedre rankingen. Banken kan iverksette prosjekter med overordnet formål å «øke investeringsklimaet». Et av elementene er etablering eller videreutvikling av registerløsninger. Det er det enkelte land som er kunde. Verdensbanken er oppdragstaker. Brønnøysundregistrene deltar som konsulent på oppdragstakers side. Prosjektdeltakere fra Brønnøysund inngår i Verdensbankens team, men er fortsatt ansatt ved registrene.

Mentor - lærling

I og med samarbeidet med Verdensbanken så man i Brønnøysundregistrene endelig for seg å kunne etablere noen form for enhet, gjerne organisert som lag, med internasjonal kompetanse ved registrene: mennesker med interesse, kunnskap og erfaring for denne type oppdrag. Kompetansen skulle bygges opp ved at nestorer dro sammen med førstereisfarere, for god og trygg erfaringsoverføring.

Brønnsundregistret Visitors from the Brønnsundregister

Fra varme til kulde i Kina

I 2005 fikk Erik Fossum en mail fra Kina. Etter anbefaling fra EU ønsket en delegasjon fra Det kinesiske nasjonale rådet for tildeling av organisasjonsnummer (NACAO) å se hvordan knapt fem millioner nordmenn holdt orden på næringslivet sitt. NACAO arbeidet med mandat fra Det statlige kinesiske kontoret for reformer innen offentlig sektor.

Det er noen åpenbare forskjeller på verdens mest folkerike land og lille Norge, også hva angår næringsliv, men ved det kinesiske besøket i Brønnøysund viste det seg at man på hver sin side av kloden hadde tenkt forbausende likt i forbindelse med tildeling av numre for foretak og organisasjoner.

Det var i de kommende årene flere besøk og gjenbesøk. God samhandling med Midtens Rike er basert på solide sosiale og historiske relasjoner, med alt hva dette innebærer. Dette kan nok periodevis være en liten prøvelse for effektive europeere, men slik er det altså.

Den årlige stafetten hadde et lite avbrekk i 2009. European Business Register ble litt forsinket med sin nye Internett-løsning, og det satte en viss stopper for at det kinesiske foretaksregisteret – via Brønnøysundregistrene – kunne få innpass her. Men arbeidet gikk

sin gang. Blant annet ble det jobbet med å få oversatt en del kinesiske ord og begreper til «proper english». I en del kulturer har man nemlig et språk som ikke uten videre er tilpasset vårt kapitalistiske begrepsapparat.

– Kineserne er generelt opptatt av å studere våre forvaltningsmessige løsninger, ikke minst knyttet til Enhetsregisteret. Kina har ikke lovgivning i vår betydning av ordet. Her forholder man seg til vedtak på partikongresser, noe som vel strengt tatt kan ha samme effekt. Ellers har man stort utbytte av å diskutere tema som elektroniske forvaltningsløsninger, metadata, hvordan etablere mest mulig effektive løsninger, og lignende. I det som snart er verdens største økonomi, tenkes det åpent og radikalt på en rekke områder, forteller Erik Fossum.

– Det er en virkelig spennende historie og kultur å forholde seg til. Erik Fossum håper at dette samarbeidet på noe sikt vil kunne være av stor gjensidig nytte, både for Brønnøysundregistrene og at registrene kan bidra ved å være døråpner for andre.

Den 10. desember 2010 ble Nobels fredspris offisielt tildelt den kinesiske regimekritikeren Liu Xiaobo. Siden har man i Brønnøysund ikke hørt et ord fra Kina med hensyn til registersamarbeid.

I stedet viste det seg at ønskene og behovene til Verdensbanken var så store og presserende at det i alle fall i første omgang ble langt mindre tid til opplæring enn ønskelig. De fleste reiste alene. Noen rakk så vidt å lese gjennom *The Rough Guide to West Africa* før de satte seg på flyet. Andre ikke.

*Dörthe Koerner var på oppdrag i Nepal, og måtte jobbe under alle mulige – og en del relativt umulige forhold, for å lage en rapport til Verdensbanken.
Foto: Harald Harnang.*

Dörthe Koerner var en av de som ble kastet rett på dypt vann. Hun var i Nepal hos foretaksregisteret i Kathmandu. PC-ene var plassert i øverste etasje i en bygning, i all hovedsak i et forsøk på å unngå at de helt gikk i stå på grunn av gatestøv. Man hadde strømtilførsel bare om lag 29 timer pr. uke, og det var ikke helt uvanlig at rotter overnattet i papirskuffene til skriverne. Selve registreringen skjedde ved personlig fremmøte. Kølapper og køkultur etter våre vestlige begreper var i hovedsak fraværende, og det kunne gå håndgripelig for seg. Det var litt om rammebetingelsene. Intervjuene som Dörthe foretok skjedde under alle mulige og tildels umulige forhold, og språkproblemene – en slags engelsk til tross – var betydelige. Rent personalmessig ville det vært sterkt ønskelig med 14 dagers ferie etter Nepal-oppholdet. I stedet ble det å kaste seg over notater og dokumenter, for å produsere en rapport til Verdensbanken etter de høye krav og strenge metodikk som banken ønsker.

Hardt arbeid

– Den som tror at utenlandsopphold er en form for belønning eller består av «wining and dining», må tro om igjen, sier Dörthe Koerner i et intervju i 2011. Hun vil imidlertid heller ikke svartmale forholdene. Hun mener det er viktig å finne en god balansegang mellom jobb og fritid, også under engasjement i utlandet. Dette er nødvendig dersom man skal få – og beholde – interesserte personer. Det går ikke å rekruttere folk til utenlandsopphold og sende dem av gårde under slike forhold at de kommer tilbake og sier «aldri mer»!

Oversikt over besøk ved Brønnøysundregistrene de siste årene.

2012: Japan, New Zealand, Sverige
2011: Finland, Litauen, Kirgisistan, Vietnam
2010: Malawi, Sverige, Litauen, Kina
2009: Vietnam, Liberia, Rwanda, Verdensbanken, Zanzibar
2008: Sverige, Danmark
2007: Danmark, Kina
2006: Vietnam, Kosovo, Makedonia, Serbia
2005: Litauen, Mosambik, Kina
2004: Bulgaria
2003: Ecuador, Kroatia, Peru

Nettverk

– Gjensidig tillit og nettverk er ofte en nødvendig forutsetning for godt samarbeid. Dette er viktig for arbeid på tvers av forvaltning i Norge. Men det gjelder ikke minst for registerutvikling i andre land, og spesielt i land der kulturen tilsier at det tar lang tid å bygge gode relasjoner, sier Dörthe Koerner, opprinnelig jurist fra Tyskland – en av de mange som ble lokket med natur og muligheter, og som grodde fast i Brønnøysund.

Internasjonalt arbeid gjelder ikke bare registerutvikling i andre

Lomé, Togo: Presentasjon av Brønnøysundregistrene og foretaksregistreringsprosessen i Norge på fransk for representanter fra ulike organisasjoner. I lys skjøtte til høyre: Bjarne Rosted.

Forbedre og forenkle foretaksregistrering i Togo

I slutten av november 2010 landet Bjarne Rosted og Reidar Nybø i Lomé, hovedstaden i Togo. I en hektisk uke var de på oppdrag for Verdensbanken i den tidligere franske kolonien på vestkysten av Afrika. Hensikten med Verdensbankens virksomhet i Togo er å forbedre betingelsene for å drive næringsvirksomhet for å bekjempe fattigdom. Formålet for Brønnøysundregistrene i dette arbeidet var å yte bistand for å forbedre og forenkle foretaksregistreringsprosessen i Togo. Sammen med en representant fra Verdensbanken gjennomførte de 16 møter i hovedstaden Lomé på en uke.

– Det var først etter at vi kom tilbake til Norge at arbeidet for oss startet på ordentlig. En viktig del av

avtalen med Verdensbanken var at vi skulle lage en relativt omfattende rapport om nå-situasjonen i Togo og gi råd om hvordan registreringsprosessen i Togo kan forenkles og forbedres, forteller Bjarne Rosted.

– Jeg valgte å takke ja til oppdraget fordi jeg regnet med å lære veldig mye faglig. Det å bygge opp og forbedre rutiner og struktur knyttet til registrering av bedrifter er en komplisert prosess som krever mye av de som er involvert. Jeg synes det er flott at Brønnøysundregistrene legger til rette for at ansatte kan jobbe internasjonalt. Det å lære om registerføring i et annet land på annet kontinent – med et helt annet utgangspunkt – gjør at jeg har lært mye nytt og at jeg nå ser litt annerledes på registerføring i Norge.

land. Det omfatter også løsninger med fokus på næringsdrivende som beveger seg over landegrensene. I slike situasjoner drar næringsdrivende nytte av registersamarbeid som EBR. Utviklingen fortsetter, ikke minst med EU som pådriver. For Brønnøysundregistrene fra ikke-EU-medlemslandet Norge blir det da spesielt viktig å bygge nettverk for eksempel ved å delta i internasjonale prosjekter med støtte fra EU, eller andre aktiviteter som kan sikre Brønnøysundregistrene muligheten til å påvirke utviklingen.

Globalisering

Teknologisk, juridisk og beslutningsmessig er det viktig å være på de arenaene der ting skjer. Det er stor dynamikk i utviklingen innen registerløsninger og e-forvaltning. I en stadig mer globalisert verden vil grenseoverskridende e-forvaltningsløsninger komme fortere enn man aner. Da er det ikke godt nok at Brønnøysundregistrene er «verdensmester på hjemmebane». Registrene må være med der det skjer, for å påvirke og bli påvirket, slik at man kan beholde en god tetposisjon. Brønnøysundregistrene har tross alt en visjon som sier at etaten skal være verdensledende. Det forplikter.

Erik Fossum på talerstolen under CRF-konferansen i Singapore i 2007. Tema: Altinn.

utarbeide statutter for en ny europeisk organisasjon. Direktør Erik Fossum fikk en sentral rolle her, og den formelle «fødselen» for den nye organisasjonen skjedde altså året etter i Cardiff.

– I dette forumet kan vi diskutere felles utfordringer og orientere hverandre om saker som for eksempel generell saksbehandling, rammebetingelser, ny teknologi og regelutvikling. Et annet viktig område er samordning av høringsuttalelser om EU-direktiver og andre EU-saker. I de senere år har e-forvaltning og samhandling over landegrensene stått sentralt. Hensikten er jo å lære av hverandre og jobbe for harmonisering og samordning, sier Fossum.

Ansvar for å organisere og gjennomføre en årlig konferanse går på omgang blant medlemslandene. I 2001 ble Fossum valgt til president i organisasjonen. Det ble derfor Brønnøysundregistrenes ansvar å gjennomføre årskonferansen i 2002. For blant annet å sikre tilstrekkelig hotellkapasitet valgte man å legge denne til Tromsø. Dette viste seg å være et lykketreff. Det går fortsatt gjetord om Tromsø-konferansen i juni 2002 blant registerledere rundt om i hele Europa. Tromsø viste seg fra sin fineste side med sol fra skyfri himmel døgnet rundt. Konferansemiddagen ble arrangert utendørs på stranda i Kvalvika i god sommertemperatur. Pr. 2012 er 32 europeiske land medlemmer i ECRF.

Brønnøysundregistrene er også engasjert i Corporate Registers Forum (CRF), en tilsvarende organisasjon som ECRF, og med fast sete i Hong Kong. CRF dekket opprinnelig registersamarbeidet i Øst-Asia og Oceania, men ble fra 2006 utvidet til å ha et globalt perspektiv og nedslagsfelt.

ECRF

European Commerce Registers Forum (ECRF) ble formelt opprettet i oktober 2000 hos Companies House i Cardiff. Hovedhensikten med opprettelsen var å etablere et felles møteforum for registerledere, IT-sjefer og juridiske ledere i næringslivsregistre i Europa. Forut for dette var det holdt europeiske konferanser i Riga i 1998 og Sundsvall i 1999. Under den siste av disse konferansene ble det etablert en arbeidsgruppe med mandat å

Det er ikke mange internasjonale konferansemiddager som har vært holdt utendørs og i midnattssol. Foto: Erik Fossum.

På bildet fra den første nordiske samlingen på Svalbard i 2011, ser vi fra venstre: Annika Brännström, generaldirektør i Bolagsverket i Sverige, Skuli Jønsson, leder foretaksregisteret på Island, Erik Fossum, Brønnøysundregistrene og Betina Hagerup, direktør for Erhvervsstyrelsen i Danmark.

Nordisk samarbeid

Kontakten mellom registrene i Norden har i alle år vært god. Men det var først fra midten av 1990-årene at dette samarbeidet kom inn i mer faste årlige former. Siden da har etatslederne i Erhvervs- og selskapsstyrelsen i København, Bolagsverket i Sundsvall, Patent- og registreringsverket i Finland og Brønnøysundregistrene gjennomført faste årlige samlinger. Fra 2007 har også lederen for Islands foretaksregister vært med.

I tillegg til disse samlingene på etatsledernivå er det løpende bilaterale samarbeidsmøter innen ulike fagområder. Siden registrene i hvert land er nasjonal myndighet for å skjøtte sentrale oppgaver, er det stort utbytte av å utveksle erfaringer.

– Vi er alle avhengig av å se til utlandet for å kunne måle og evaluere vår egen oppgaveløsning, og vi har hatt stort utbytte av felles nordisk opptreden i andre internasjonale fora, sier Erik Fossum.

Nordiske registerledere på Island i juli 2009.

Fra venstre Skuli Jønsson, Islands skatteverk. Ole Bløndal, Erhvervs- og selskapsstyrelsen, Danmark. Annika Brännström, Bolagsverket, Sverige. Erik Fossum, Brønnøysundregistrene, Norge. Olli Koikkalainen, Patent- og registreringsverket, Finland.

Kapittel 12

Snipp, snapp, snute – eller?

Det var en revisjon av panteloven av 1957 som startet eventyret i Brønnøysund. Ganske plutselig, og aldeles på tvers i forhold til en logisk utvikling av kontroll med og forenkling for norsk næringsliv, deiset et brev fra Justisdepartementet ned på Sorenskriverkontoret i Brønnøy. Fremsynthet, handlekraft og politisk erfaring var årsaken til at Løsøreregistret kom til Brønnøysund i 1979/80.

Det var imidlertid evnen og viljen til å løse et betydelig antall praktiske, juridiske, datamessige og personellmessige problemer som gjorde at snøballen for alvor startet å rulle. Brønnøysund-registrene «leverte», som det heter, og fikk på denne måten stadig nye utfordringer, unnskyld: registre. Tar du den, så tar du den.

Byråkratisk entreprenørskap

Det har vært mange som har båret ved til bålet. Med all respekt for alle andre drivkrefter peker det vi kan kalle *byråkratisk entreprenørskap* seg ut som en nøkkelfaktor. I historien finner vi enkeltpersoner innenfor – og faktisk også utenfor – byråkratiet, som har dedikert et langt yrkesaktivt liv til forenkling av samhandlingen mellom det offentlige og i første rekke næringslivet.

«Kraftverket» Kåre Fløisand er en av de tidlige entreprenørene som opererte i grenselandet mellom IT og forenkling. Senere kom Tor Nygaard, først innenfra som ekte byråkrat, men senere mest på utsiden av det etablerte byråkratiet fordi det ga han muligheter til å levere de beste pasningene. Vi skal heller ikke glemme trekløveret Fossum, Hope og Longva – som riktignok med gode team rundt seg – sto i spissen og dro frem selve motoren i norsk e-forvaltning, Altinn.

*Det var en revisjon av panteloven som ga grunnlaget for eventyret Brønnøysundregistrene.
Foto: Harald Harnang.*

Ikke minst var utviklingen på IT-området viktig for utviklingen av registerområdet. Dette er et bilde fra ca. 1991-92. På bildet fra venstre: Karin Sørfjell, Kjetil Jensen og Helga Øksnes. Foto: Roar Berg-Hansen.

Riktignok fikk mange av disse spillerom og luft under vingene først når de sakene de brant for ble løftet frem på en politisk dagsorden. Men uten disse ildsjelene ville trolig mange politiske idéer ikke blitt hva de ble, og noen ville endt som luftslott. Denne aktiviteten har gått som et stafettløp gjennom historien. Av en eller annen grunn har det hele tiden stått en ny løper klar til å overta stafett-pinnen når distansen til forrige løper var over.

Mange aktører

Når noen trekkes frem, er det en lovmessighet at andre nødvendigvis må skyves bakover. Det betyr ikke at de er mindre viktig, for de kan som antydnet spille en avgjørende rolle som for eksempel premis-sleverandør eller som finanssiør. I det store bildet må det være lov å antyde at politikere, hvor mye de enn har fått spalteplass og har klippet (eller knyttet) snorer, tilhører denne kategorien.

Og bak politikernes agering skal vi heller ikke glemme påtrykket fra næringsorganisasjoner av mange farger og former. I de bakre rekkene finner vi også internasjonale utviklingstrender.

Og nevnt til sist, men likevel helt avgjørende, finner vi en IT-teknologisk utvikling vevd inn i alle disse faktorene. Man kan selvsagt ikke se for seg utviklingen på registerområdet uten en IT-bransje som produserte innovasjoner med få måneders mellomrom. Kanskje kan man med en viss velvilje også tilskrive et kortvarig norsk data-eventyr en liten del av æren for registerutviklingen i Brønnøysund.

Stor lokal innsats

Da har vi vært gjennom de store linjene. Hvis vi så tillater oss å bli noe mer lokale, så må vi heller ikke glemme tidligere stortingsrepresentant, og den gang både sorenskriver og ordfører, Bodil Aakre, som klarte å få etablert dette merkelige lille registeret over pant i løsøre i en liten småby på Helgelandskysten: Det som ble kimen til Brønnøysundregistrene. I samme åndedrag må vi ta med de stadig flere ansatte, fra renholdspersonalet til direktørene, som med stolthet og med en fandenivoldsk dugnadsvilje, gjennom mange år har stått på for å vise og kanskje bevise at «dette skal vi få til».

I en bok som denne er det fort gjort å bli solblind i glansen av egen fortrefelighet. Likevel må det være lov å si det høyt: Uten innsatsen fra alle ansatte, fra topp til bunn i Brønnøysundregistrene, ville dette eventyret neppe blitt noe mer enn et beskjedent lite kapittel. Det har vært litt av hensikten med denne boka, å ta av seg lua i respekt for alle disse arbeidsmaurene på kaia i Brønnøysund.

Bygget opp fra null

Man unngikk en opprivende lokaliseringsdebatt da Brønnøysundregistrene ble plassert nordover og midtveis i dette langstrakte landet vårt. Registerenheten ble bygget opp fra null og ikke dratt

med «graat og tenders gnidsel» ut fra Oslo-området. Det er alltid greit å starte omdømmebygging på null og ikke i minus. Det tippet imidlertid fort under i registrenes barndom da alt for mange kunder der ute måtte vente i en endeløs telefonkø for å få vite om «Bedriften AS» var kredittverdig eller om Drømme bilen kanskje kunne bli et økonomisk mareritt.

Inn i varmen

Men om det i de første årene buttet på personellressurser og stillingshjemler, så må man helt åpenbart ha gjort noe riktig, for en nordnorsk jyping blir ikke uten videre tatt inn i varmen hos ærverdige etater som Skattedirektoratet eller Statistisk sentralbyrå. Det gode samarbeidet mellom etatene har sin helt spesielle historie, og er unik. Dette samarbeidet er en viktig forklaringsmodell for å beskrive hva vi har fått til i Norge innenfor registerdrift, e-forvaltning og samhandling mellom det offentlige, til beste for næringslivet og for Kari og Ola. Det er også en god forklaring på hva man *ikke* har fått til i en del andre land.

I dette gode samarbeidet ligger også mye av forklaringen hvorfor Registerenheten i Brønnøysund ble sittende bak rattet da Altinn, motoren i norsk e-forvaltning, lettet og tok av.

Et lite og egalitært land

Noe av forklaringen til samarbeidet og utviklingen av mer orden og forenkling for norsk næringsliv og for innbyggerne ligger trolig i selve samfunnsstrukturen: I et lite, relativt egalitært, ordnet og - etter forholdene - rikt land med den gang knapt fem millioner innbyggere, var det enkelt å starte med en form for internasjonal prototyp utvikling som for eksempel Løsøreregisteret, Foretaksregisteret, Enhetsregisteret og Altinn.

Norge er et såkalt høytillitsland. Nesten uansett sosial tilhørighet og utdanning er det en tydelig tillit til det man kaller ordensinstitusjonene i samfunnet. Både som privatpersoner og som næringslivsaktører tør vi å sende fra oss informasjon, for i den norske folkesjela er det en velbegrunnet visshet om at myndighetene i all hovedsak vil oss vel. Vi betaler vår skatt mer eller mindre med glede, men er uansett sikre på at den lokale skattefuten ikke bygger svømmebasseng i hagen sin for pengene. Da er det forholdsvis enkelt å forstå at foretak og mennesker i en del tempererte land som vi ikke liker å sammenligne oss med, har utviklet juks og skatteunndragelse til en folkesport, når offentlig korrupsjon synes å være satt i system.

Tyngdeloven

Etter hvert som Brønnøysundregistrene vokste og la på seg, begynte også tyngdeloven å virke i Brønnøysund. Ikke den til sir Isaac Newton, men den loven som sier at stadig større enheter i kombinasjonen av sin kompetanse og sin pondus ofte begynner å fungere som en magnet eller et astrofysisk «sort hull», dvs. noe som automatisk trekker

Etter hvert begynte også tyngdeloven å virke i Brønnøysund. Foto: Harald Harnang.

til seg det meste som fyker forbi. Det er flere eksempler på store oppgaver som havnet i Brønnøysund uten diskusjon, og helt uavhengig av regjerende partikonstellasjoner.

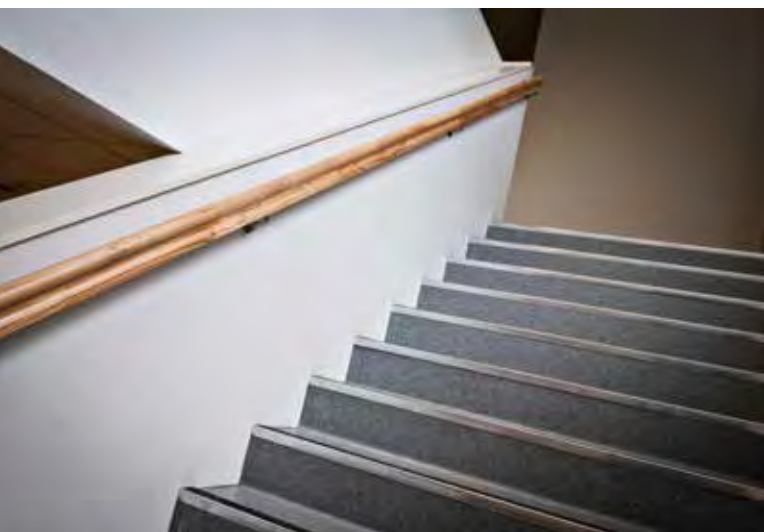
I perioden fra 1980 til høsten 2012 har det vært 11 regjeringer i Norge: Syv sosialistiske og fire borgerlige, alle med mer eller mindre fokus på næringslivsforenkling og effektivisering (og bedre kontroll, uten at noen har snakket så høyt om akkurat det). Noen har heist og viftet litt mer iherdig enn andre med forenklingsfanen. Men målt over tid er det fristende å antyde at man også på dette området ser den samme tendensen som i en rapport fra 2009 der den liberale tankesmien Civita slår fast at «innretningen og nivået på bevilgninger til offentlig forvaltning i all hovedsak synes å styres av konjunkturer og ikke fargen på regjeringen».

Har det blitt enklere?

Tilbake står nå det inkvisitoriske hovedspørsmålet: Har Løsøreregisteret, Foretaksregisteret, Enhetsregisteret, Altinn og hele underskogen av øvrige registre og tjenester hatt noen som helst positiv effekt utover ren distriktpolitisk sysselsetting i en liten kystkommune på Helgeland? Har det for eksempel blitt enklere å få lån med pant i løsøre? Har det blitt mer kontroll *med* næringslivet og *mellom* næringsdrivende gjennom å dele ut unike organisasjonsnumre til alle nyfødte

bedrifter eller å sende inn regnskaper til et register nord i Norge? Og har samhandlingen generelt med det offentlige blitt enklere? I det hele tatt: Har Kari og Ola Nordmann, næringslivet og Staten spart tid, penger og ressurser takket være Brønnøysundregistrene og registrenes mange aktiviteter?

Selv om vi i tid trolig bare er i slutten av startfasen av en pågående IT-utvikling, så har det skjedd ganske mye på ganske kort tid. Innenfor noen områder har denne revolusjonen likevel gått så pent og rolig for seg at mange ikke har fått med seg hva som egentlig har skjedd. Men man trenger ikke ha spesielt velutviklet fantasi for å se for seg det antall ansatte som manuelt skulle behandlet det som i 2010 var 140 millioner elektroniske oppslag mot Brønnøysundregistrene. Eller: hvor mange dagers ventetid dette ville medført med dagens arbeidsstokk.

Det store og overgripende spørsmålet er: Har det blitt enklere? Foto: Harald Harnang.

I Løsøreregisteret er det i dag tinglyst sikkerhet for lån for 6.300 milliarder kroner, det vil si om lag 1,5 ganger Oljefondet. Det meste av dette gjelder kreditt til næringslivet. Det må være lov å hevde at registeret spiller en betydelig rolle innen det norske kredittmarkedet.

Foretaksregisteret og Enhetsregisteret forsyner næringslivet og hele offentlig sektor med kvalitetskontrollerte data fra mer enn en million foretak og økonomiske enheter. Sikker og entydig identifikasjon av alle disse enhetene har skapt grunnlaget for elektroniske løsninger og automatisk utveksling av data på tvers av etater og foretak.

Dette for bare å nevne noen eksempler.

Det hører også med i totalbildet hva vi i dag sparer miljøet for gjennom elektronisk kommunikasjon fremfor å sende tonnevis av papir i Postens trailere. Og når 2,5 millioner lønnstakere

og pensjonister i 2010 godkjente sine ferdigutfylte selvangivelser ved såkalt «stille aksept», dvs. ved ganske enkelt å la være å gjøre noe som helst, så er det en relativt solid og godt dokumentert besparelse for den enkelte, og ikke minst for samfunnet. Så svaret på de overnevnte spørsmålene må bli et klart *ja*: Vi har spart milliarder. Og det *har* blitt enklere!

I mål? Langt i fra!

Vi må også tro næringslivet når åtte av ti næringslivsledere sier de bruker mindre tid på offentlige skjemaer på grunn av Altinn. Og at 84 prosent av de som benytter Brønnøysundregistrenes tjenester er svært tilfredse med det man leverer. Det må også være lov å tolke inn en viss forenkling i det faktum at det i 2011 strømmet 11.448.627 skjemaer gjennom Altinn.

På toppen av alt får Brønnøysundregistrene gi priser for utmerket kundeservice. Og all denne positive velviljen overøses en statlig etat som kan få oppløst hvilket som helst aksjeselskap som for eksempel ikke helt har fått med seg fristene for innlevering av regnskaper.

Kan vi så selvtilfreds slå oss på brystkassa og med det antyde at vi er kommet i mål? Langt i fra, og man er da heller ikke i nærheten av de tankene i Brønnøysund. Riktignok maler datamaschinen fornøyd nede i første etasje, og stadig flere kommuniserer elektronisk – både inn og ut. Papirbunkene krymper og en god del manuelle oppgaver er i ferd med å termineres. Og tross litt voksesmerter i ny og ne slår regjeringen fast at Altinn *skal* være motoren i norsk e-forvaltning.

Men i mål? Nei!

Felles mål

Både NHO og Nærings- og handelsdepartementet er for eksempel rørende enige om at det fortsatt er en god del mer å spare for næringslivet: Skjemabelastningen skal ned, og en rekke andre tiltak skal iverksettes med et mål om å spare inn 10 milliarder kroner de nærmeste årene. Noe skal skje gjennom strukturelle tiltak, andre gjennom lovendringer – og så gjenstår en del som tross alt handler om enklere, mer logisk og mer elektronisk samhandling med det offentlige. Og før eller siden havner ganske mye av dette på Brønnøysundregistrenes bord.

Forenklingsetaten

Skårungen på kaia i Brønnøysund startet i 1980 som et lite register underlagt et dommerkontor. I 1988 ble man egen statlig etat. Med Altinn og i nært samarbeid med andre offentlige etater ble man i desember 2003 en e-forvaltningsetat. Nå tenker Statsforvaltningen for alvor digitalt, og har plassert Altinn som selve motoren som skal drive utviklingen fremover mot mer digital kommunikasjon og enda mer forenkling mellom borgerne, næringslivet og Staten.

*Enklere: Ja. Noen voksesmerter: Ja. I mål? Nei!
Bilde fra Brønnøysund. Foto: Harald Harnang.*

Hva betyr så dette for utviklingen av Brønnøysundregistrene? Man skal vokte seg vel for å si noe om fremtiden. Etterpåklokskapen er derimot en eksakt vitenskap. Og i dens klare lys ser vi blant annet at «intet tre vokser inn i himmelen», og at morgendagen sjelden blir som dagen i går. Det er heller ingen naturlov som sier at *alle* eventyr må ende lykkelig. Ny teknologi, mer bruk av sosiale medier eller andre distribusjonskanaler, nye politiske retninger, påvirkninger fra et kriserammet Europa og verden rundt oss – alt dette er faktorer i en multivariasjonsanalyse hinsides ethvert forsøk på å gi noe svar, enn si antyde noen klar retning. Det blir «på den ene side, og den annen side», og knapt det.

Samtidig er erfaringene fra arbeidsmaurene på kaia i Brønnøysund opp gjennom historien temmelig entydig: Utfordringer er til for å løses. Og så gjør vi det!

Brønnøysundregistrene er i dag en registerenhet, en e-forvaltningsenhet og en forenklingsetat. Mye tyder så langt på at en solid arbeidsstokk, fra nytt bygg i Brønnøysund, i mange år fremover fortsatt skal bidra til at staten Norge og dens innbyggere skal ha et mer effektivt og et tryggere næringsliv og en enklere hverdag for deg og meg.

Hvordan eventyret om Brønnøysundregistrene skal ende, er det ingen gitt å si. Men en ting virker sikkert: Det er sannsynligvis ganske lenge til «snipp, snapp, snute».

Eventyret Brønnøysundregistrene: Det er trolig svært lenge igjen til snipp, snapp, snute. Foto: Ronny Lien.

Kilder til jubileumsboka

Historielagets intervjuer:

I noen tid før det ble vedtatt å skrive ei historiebok, etablerte ei gruppe historieinteresserte personer seg med sikte på å samle inn informasjon om forhistorien og oppstarten av Løsøreregisteret i Brønnøysund. Her var Tor Skjördal (prosjektleder) og Signar Slåttøy ved Brønnøysundregistrene pådrivere. Ganske snart kom også Roald Tørrissen (tidligere leder av Løsøreregisteret, og fra 1988 direktør for Brønnøysundregistrene) med på laget. De fikk senere god drahjelp av Torstein Finnbakk, også han fra registrene.

Dette var kjernen i en gruppe personer som fikk midler til å gjennomføre en rekke intervjuer med personer som hadde vært sentrale før, under og etter oppstart i 1980-81. I 2010, før bokprosjektet ble etablert, ble altså en rekke personer intervjuet om forhistorien til Brønnøysundregistrene: i Brønnøysund, i Oslo og i Benidorm i Spania. Dette materialet ble overlevert forfatteren ved oppstart av bokprosjektet. Noe forelå som avskrift og mye som lydfiler.

Følgende personer ble intervjuet av historielaget (i alfabetisk rekkefølge):

Hjalmar Austbø
Liv Floa Bang
Svein Berbu
Baard S. Bratsberg
Kåre Fløisand
Knut Erik Gudim
Øyvind Handeland
Trygve Harvold
Jon Bonnevie Høyer
Vegard Kvæstad
Ole Larsen
Bernhard Magnussen
Inger Skjæran Moe
Bjarne Mørk-Eidem
Einar S. Nielsen
Håkon Olderbakk
Solveig Pettersen
Brit Rodahl
Harald Rønneberg
Eli Sande
Astrid Skille
Ulf Skipsfjord
Tor Skjördal
Willy Skogly
Harald Solbakk
Roald Tørrissen
Jens-Sveinung Wegner
Bodil Aakre
Olaug Aasberg

Forfatterens eksterne kilder (i alfabetisk rekkefølge):

Svein Berbu
Kari Bjørke
Anne Dybo
Rune Gløersen
Gisle Hannemyr
Hallstein Husand
Knut Høylye
Snorre Jørgensen
Tore Lia
Jon Schjelderup Olaisen
Leif Dyb Plener
Annelise Tilrem
Asta Tjølsten
Arne Tørsteinsen
Roald Tørrissen
Arnt Egil Ursin
Jens-Sveinung Wegner
Inger Aarvik

Marianne Stokka Dalheim
Jostein Dyrkorn
Bjørn Ellingsen
Hans Olav Elsebø
Erik Fossum
Irene E. Hansen
Stein Roar Haugan
Anne Marthe Hesjadalen
Thorleif Holmstrand
Sverre Hovland
Ketil Ingebrigtsen
Christian P. Iversen
Kåre Knutsen
Dörthe Koerner
Arnt Kristiansen
Ingunn Agnete Larsen
Rita Moe
Tor Nygaard
Håkon Olderbakk
Arnold Ovid
Ulf Skipsfjord
Tor Skjördal
Signar Slåttøy
Grethe Strømsnes
Vidar Tilrem
Judit Wennberg
Snorre Westerberg

Forfatterens interne kilder (i alfabetisk rekkefølge):

Lise Marie Alsaker
Narve Amundsen
Svein Bjørgan
Cecilie Helén Bratt
Njål Dahle

Bøker/litteratur:

Brønnøysundregistrenes årsmeldinger.
Tinglysing, Lov om tinglysing 7. juni 1935 nr 2 med kommentarer. Borgar Høgtveit Berg og Stein Bråthen-Otterbech. Cap 2010.
Forvaltning for politikk. Norsk forvaltningspolitikk etter 1945, Tore Grønlie (red). Fagbokforlaget 1999. Spesielt kapittel 12: Modernisering og fornyelse, av Kristin Lind.
Om Lovdata 25 år:
<http://www.lovdata.no/litt/th-artikkel-2006.pdf>
Stortingsarkivet: Et antall St.prp.1 fra NHD og Finansdepartementet i perioden.
Politikk tillit og politisk deltakelse i Norge og Italia. En komparativ studie av et «høytillitsland» og et «lavtillitsland». Forf. Ingunn Dørve, Masteroppgave ved institutt for statsvitenskap, UiO, 2009.
Interne dokumenter fra Løsøreregisterperioden og fra Brønnøysundregistrene.
Relevante NOU-er.
Spiller det noen rolle? En analyse av offentlige bevilgninger under skiftende regjeringer. Av Villemann Vinje. Civita-rapport. 2009.

Internett

Aftenpostens historiske arkiv. Computerworld. Lovdata
Nettstedet til Brønnøysundregistrene: www.brreg.no
Norad. Store Norske Leksikon. Wikipedia

Historielaget fikk samlet inn mye og svært verdifull informasjon om tiden før, under og etter etableringen av Løsøreregisteret i Brønnøysund. Fra venstre Torstein Finnbakk, Tor Skjördal, Anne Merethe Webjørnsen, Lisbeth Meisfjord, Signar Slåttøy og Roald Tørrissen. Innfelt: Bente Lian, som lenge var med i historiarbeidet. Bente var en av Løsøreregisterveteranene. Dessverre døde hun i 2012. Bildet er tatt da hun markerte sine 30 år ved Løsøreregisteret. Foto: Brønnøysundregistrene.